

924

LATVIJAS
UNIVERSITATES RAKSTI
ACTA UNIVERSITATIS LATVIENSIS

VI.

RĪGĀ, 1923. G.

P. Lill
1444

8

SATURS.

Prof. Dr. phil. P. Zālīte: Rūdolfs Blaumanis kā personība, kā dramatisks rakstnieks, kā novelists, kā lirisks dzejnieks un kā humorists un žurnālists	3—142
Prof. Dr. phil. P. Zālīte: Rodolphe Blaumanis. Sa vie et son oeuvre	142—156
Professeur C. Ballod: Les forces hydrauliques et les voies d'eau de la Latvie	157—184
L. Arbusow: Kirchliches Leben der Rigaschen Losträger im 15. Jahrhundert	185—224
Ericus Diehl: Defixionum ostraca duo	225—230
Subasistents V. Melders: Rana esculenta ♀ barības kanaļa priekšējās daļas izliekums	231—238
M. Centnerszwer: Mitteilungen aus dem Physikalisch-Chemischen Laboratorium der lettländischen Universität:	
I. Die Lösungsgeschwindigkeit des Magnesiums	239—253
II. Über einige Folgerungen der Gleichung von van der Waals	254—272
N. Malta: Studien über die Laubmoosgattung Zygodon Hook. et Tayl (5—9)	273—285
Alfred Vitol: Explications supplémentaires	286—294

643.26.88

LATVIJAS UNIVERSITATES RAKSTI ACTA UNIVERSITATIS LATVIENSIS

VI.

RĪGĀ, 1923. G.

LATVIJAS
UNIVERSITATES RAKSTI
ACTA UNIVERSITATIS LATVIENSIS

RĪGA 1933. G.

RÜDOLFS BLAUMANIS

kā personība, kā dramatisks rakstnieks, kā novelists, kā lirisks dzejnieks un
kā humorists un žurnālists.

Prof. Dr. phil. P. Zalttes.

Rūdolfis Blaumanis kā personība.

Γνωθι σαυτόν.
(Pazīsti sevi!)

Šekspīrs (Shakespeare) savā dramā Cimbēlīns (Cymbelin) izsakās līdzīgi kā Ģēte (Goethe), kuŗš savā „Westöstlicher Divan“ liek Suleikai mutē sekošus vārdus:

Volk und Knecht und Ueberwinder,
Sie gestehn zu jeder Zeit:
Höchstes Glück der Erdenkinder
Sei nur die Persönlichkeit.

(Tauta, kalps un uzvarētājs
Katrā laikā atzīstas:
Personība zemes bērniem
Laime visuaugstākā).

Blaumanis bija spilgta personība, gars, kas īsto ceļu apzinājās.

„Brīnumu“, saka Sofokls, „ir daudz, bet nav lielāka brīnuma, kā cilvēks pats.“

Šo lielāko brīnumu Blaumanis ar lielu skubu un enerģiju centās izzināt, kā Šillera jauneklis patiesību, atsedzot aizplīvuroto Izīdas tēlu (Das verschleierte Bild zu Sais), kuŗa sevī slēpa patiesības noslēpumu. Blaumaņa intelekta skats urbjoši grauzās iekšā viņa dvēselē un tur izpētot būtības noslēpumainos dziļumus lūko rast atbildi uz jautājumiem: kas es esmu, no kurienes es nāku, ko es gribu, ko es varu un ko man būs darīt.

Blaumanis mācījās pats sevi pazīt un viņš to iemācījās. Viņš pazina pats sevi, zināja, ko viņš var un ko viņš nevar. Un smalki viņš pazina sevi, savu īpatnējību un savu garīgo spēju robežas, kuŗas viņš sargājās pārkāpt.

Ko nevari celt, to nemēģini nest. Blaumanis nelūkoja nest, ko viņš nevarēja celt.

Te nu ceļas jautājums: kāds Blaumanis bija? Vai viņš bija liels, ģeniāls, universumu aptveŗošs, radošs gars, kuŗš pārvalda sava laikmeta zinātnes, kuŗa skats tāles un dziļumus mēro, kā to mēs redzam

piem. pie Dantes, Ģētes un savā ziņā arī pie Šekspīra, Beirena un vēl pie dažiem citiem? — Nē, nekas tamlīdzīgs. Jau viņa izglītība un audzināšana vien mums rāda, ka Blaumanis nevar līdzīgi Ģētem pārvaldīt sava laika zināšanas. Blaumaņa biogrāfija visiem pazīstama. Aizrādīšu tāpēc tik uz dažiem faktiem sacītā apgaismošanai. Blaumanis dzimis 20. decembrī v. st. (jaunā stilā 1. janv.) 1862. g. Ērgļu muižā, Vidzemē, kā barona istabas meitas un pavāra dēls.*) Vēlāk viņa vecāki pāriet dzīvot uz Ērgļu Braku mājām, kuŗas saņem uz renti. Še norit Blaumaņa jaunība. Ērgļu muižas īpašnieks fon Transē ir Blaumaņa krusttēvs. Savu pirmo skolas izglītību Blaumanis bauda Annas Rubīnes (Rubien) vācu privātskolā un pēc tam Rīgas aprinča skolā, kur tolaik mācību pasniedza vācu valodā. Savu zinātnisko izglītību Blaumanis vēlāk maz paplašināja un maz padziļināja, izņemot savas literāriskās zināšanas. Ar to izskaidrojas, ka Blaumaņa zinātniskais līmenis ir zems un šaurs. Viņam pat nebija skaidrībā kopernikaniskā pasaules sistēma. Bet līdz ar to ievērojot viņa vācisko izglītību un tolaik skolās valdošo vācu garu, arī izskaidrojas tas fakts, ka Blaumanis vispirms sāk rakstīt vāciski un tikai vēlāk, lai gan drīz pēc tam, arī latviski.

Zemkopība, vispāri praktiskā darbība Blaumani neapmierina. Viņš sevi sajūt kādu augstāku dziņu, kas viņu spiež nodarboties literāri. Blaumanis no laukiem pāriet uz Rīgu, kur iestājas „Zeitung für Stadt und Land“, vēlākās „Rigasche Rundschau“ redakcijā, kur viņš sabija no 1881. līdz 1893. g., tā tad apmēram 12 gadus. Viņa uzdevums šeit sniegt apskatus par latviešu presi un par latviešu teātra izrādēm. Bez tam Blaumanis šai vācu avīzē sniedz arī vairākus savus stāstus. Par to Blaumaņa 60 gadu jubilejas gadījumā Elfrīde Ekarte-Skalberģe (Elfriede Eckardt-Skalberg) avīzē „Rigasche Rundschau“ (15. numurā, piektdien, 19. janv. 1923. g.) raksta starp citu šā: „Schon als ganz junger Mann hatte er der „Zeitung für Stadt und Land“, einige Beiträge aus seiner Feder eingesandt, und als er sich später dem Chef des Blattes persönlich vorstellte, verpflichtete ihn Richard Ruetz, der über einen feinen Instinkt für dichterisches Talent verfügte, als ständigen Mitarbeiter an das Blatt. Blaumann wurde Referent für lettische Presse und bald auch Kritiker für lettische Theateraufführungen.“ — „Wie wenig eng nationalistisch gesinnt er war, kann allein daraus er-messen werden, dass er eben so gern deutsch wie lettisch schrieb.“

„Blaumanns bestes Schauspiel „Die Indrans“, dass der Autor später selbst ins Deutsche übertragen hat, erregte sofort und allgemein

*) Blaumanis miris 22. augustā (4. sept.) 1908. g. Somijā.

starke Aufmerksamkeit. „Die Indrans“ ist ein Bauerndrama, echt volkstümlich, voll stark pulsierenden Lebens, im Aufbau spannend gesteigert von Akt zu Akt. Urlettisch und doch von allgemeiner Gültigkeit.“ (Jau kā jauneklis Blaumanis bija iesūtījis avīzei „Zeitung für Stadt und Land“ dažus savus gara ražojumus, un kad viņš vēlāk avīzes šefam personīgi priekšā stādījās, tad Richards Rūcs (Richard Ruetz), kuŗam bija smalks instinkts dzejisku talentu atrašanā, viņu tūlīt saistīja pie savas avīzes kā pastāvīgu līdzstrādnieku. Blaumanis kļuva par latviešu preses referentu un drīz vien vēlāk arī par latviešu teātra izrāžu kritiķi. „Cik maz Blaumanis bija šauri nacionāli domājošs, to jau no tā vien var slēgt, kā viņš rakstīja tik pat labprāt vāciski kā latviski.“ — „Blaumaņa labākā skatu luga „Indrāni“, kuŗu autors vēlāk pats pārtulkoja vācu valodā, tūlīt no paša sākuma vērsa uz sevi uzmanību.“

„Indrāni“ ir drama iz zemnieku dzīves, īsti zemnieciski tautiska (volkstümlich), pilna pukstošas dzīvības, viņas uzbūvē no akta uz aktu arvienu pakāpeniski saistošāka).

Tā vietējie Latvijas vācieši skatās ar atzinības pilnām acīm uz Blaumani kā uz sev tuvu stāvošu. Viņi priecājās, kā Blaumanis nav šauri nacionāli domājošs.

Viktors Eglīte „Latvijas Kareivi“ (1. un 2. numuros, 3. un 4. janv. 1923. g.) spriež dažā ziņā līdzīgi. Blaumaņa viedoklis pēc viņa ir tipiski baltisks. „Ielūkosimies Blaumaņa zemniektipu galerijā. Jāatzīmē“, saka Eglīte, „ka viņa ir diezgan šaura un vienmuļa, jo pastāv tikai no saimniekiem un viņu gājējiem. Augstākā inteligence, kas atrodama Blaumaņa stāstos un lugās, nepaceļas pāri muižas saimniecēm, kučieņiem un sulaiņiem. Baroni pāris reizes gan parādās, piem. Andriksonā, Purva bridēja, bet tikai kā ārēji dekoratīvas personas un tikai savās attiecībās pret zemniekiem; pie viņu istās būtības Blaumanis nekad neķeras, jo tā viņam iedvēš tikai godbijību, kā tipiskam zemniekam. Tik maza un sekla ir šī Blaumaņa baltiskā kultūra, ka pat Niedras butaforiskie baroni viņam liekas kā neaizsniedzamas kultūras paraugi.“ — „Blaumanis gandrīz nekad neiziet iz latvju patriarhālās lauku mājas, ar viņas tradicionālo saimes iekārtu un lauku darbiem, kur vienīgie idiliskie tikumi ir: strādība, labprātība, nevainība un uzticība; bet idiliskie netikumi: slinkums, ļaunums, miesas kāribas un viltus.“ — „Blaumaņa saimniekpāris jau viņa darbības sākumā ir pilnīgi noskaidrojies, tie ir patriarhālie Roplaintēvs ar Roplainmāti „Pazudušā dēlā“ 1892. g.). Tie paši darbojas arī viņa darbības beigās, kā Indrāns ar Indrānieti Indrānos. Pārējie saimnieki ir tikai vieglas viņu variācijas.“ — „Blaumaņa sievietes, kā labās tā ļaunās parasti

paklausa tikai savai sirdij, jo domāšana tām pilnīgi vēl neattīstīta un sveša lieta, kā vispāri visiem Blaumaņa tipi, kuri akli vadās tikai no ierašām un tradīcijām, kā arī pats viņu autors. Blaumaņa tipu vienkāršība ir taisni nomācoša zemnieciska.“ — „Vērtīgākais Blaumaņa darbos ir formāli estētiskā puse — pārdomātā fabula, atjautīgā un skaidrā kompozīcija, dialogu asprātība un īsums, zemnieku raksturu patiesība un viengabalība un dabīgā tautas valoda.“ — Tā starp citu „L. Kareivi“ Viktors Eglīte.

„Kas turpretī attiecās uz ideju saturu, tad Blaumanim tas nekad nav bijis viņa stiprā puse. Viņš ir vairāk ieņēmīgs nekā no iekšienes radītājs, vairāk reproduktīvs, nekā patstāvīgs un oriģināls gars.“ Tā Jānis Asaris. Blaumanis pēc Kārļa Krūzas domām ir „mūsu skaidrākais dzejnieks.“

Latviešu Konverzācijas vārdnīca mums stāsta, ka Bl. drīz pēc tam, kad viņa darbi sākuši parādīties „Zeitungā für Stadt und Land“ sācis arī rakstīt latviski „Balsi“ un „Baltijas Vēstnesi“ („Aizvien lillā“, „Pērkoņa negaiss“, „Raudupiete“, „Bērtuļa pirksts“, „Nauda zeķē“ u. c.). Jau te gaiši redzamas Blaumaņa lielās novelista spējas. Īpašā krājumā sakopotas, Bl. pirmās noveles iznāca zem virsraksta „Pie skala uguns“ (1893. g.). Pa tam viņš bija ar labām sekmēm mēģinājis arī jau dramā, sarakstīdams divu cēlienu joku lugu „Zagļi“ (1891. g.) un 3-cēlienu tautas lugu „Ļaunais gars“ (1892. g.). Vēl labāki panākumi bija viņa 5-cēlienu dramai „Pazudušais dēls“ (1894. g.), kurā sarakstīta pēc viņa paša noveles „Pērkoņa negaiss.“ Maz vērtības viņa vēlākām lugām „Potivara nams“, „Trīnes greķi“, un no „Saldenās Pudeles.“ „Pa tam“, tā Konv. vārdn. stāv, „Bl. bija ciešāki saistīties pie Dr. Zaļiņa vadītiem laikrakstiem „Dienas Lapas“, „Mājas Viesa“ un „Mēnešraksta.“ No šī laikmeta sevišķi jāmin viņa skaistās noveles, kā: „Dancis pa trim“ (1897. g.), „Salna pavasarī“ (1898. g.), „Andriksons“ (1898. g.), „Purva bridējs“ (1898. g.), „Nāves ēnā“ (1899. g.) un c., kurās Blaumanis parādās kā īsts meistars raksturu zīmēšanā, situāciju tēlošanā un stila niansēs. Arī kā līriķis Bl. stājas mūsu dzejnieku pirmajā rindā; viņa dzejoļi ievērojami ar savām vienkārši plastiskajām gleznām, glīto, muzikālo valodu un veselīgo humoru.“ — „No viņa jaunākiem darbiem ievērojamākais ir 5-cēlienu drama „Indrāni“, (1904. g.), kurā autors ar lielu nopietnību nodzīlīnās mūsu laucinieku dzīvē.“ — Kāpēc taisni šai laikmetā Blaumanis rada savus labākos darbus? To redzēsim, apskatot šā laikmeta Blaumaņa literārisko darbību.

Literatūras laukā Blaumaņa darbība ir plaša. Viņš ir darbojies, kā dramatiķis, novelists, līriķis, humorists un žurnālists. Nemirstību

mūsu literatūrā Blaumanis galvenām kārtām ir guvis kā novelists. Bet arī kā dramatiķim viņam ir paliekama nozīme. Ka lirisks dzejnieks, neskatoties uz dažiem it skaistiem dzejoļiem, un it īpaši kā humoristisks dzejnieks un kā žurnālists viņš nav tik ievērojams.

Apskatīsim viņa darbību tuvāki, lai viņa nozīmi labāki izprastu. Vispirms aplūkosim Blaumani kā dramatisku rakstnieku.

Blaumanis kā dramatisks rakstnieks.

Blaumanis ir rakstījis dramas, skatu lugas un joku lugas.

Tā kā šā raksta nolūks nav Blaumaņa literārisko darbību apskatīt izsmeloši, vispusīgi, bet tik viņu vispārēji raksturot un aprādīt, kāda vieta viņam pienākas mūsu literatūrā, tad viņa joku lugas, kā „Zagļus“, „Trīnes grēkus“, „No saldenās pudeles“, „Skroderdienas Silmačos“ un „Zelta kupri“ var mierīgi atstāt neievērotas, jo viņām trūkst paliekamas literāriskas vērtības. Viņu saturs ir pārāk sekls, lai kurmēr saistītu nopietnāka un literāriski izglītota cilvēka interesi, neskatoties uz dažām it atjautīgām un asprātīgām gara dzirkstelēm, kas viņās vietvietām pamirdz.

Seklie joki ar žīdiem, kas gandrīz visās Blaumaņa joku lugās, var smēdināt tik pārāk neizglītotos skatītājus. — Žīdi ir pārāk traģisks elements mūsu dzīvē, lai ar sekliem jokiem viņu pietiekoši raksturotu un ar viņu tiktu galā. Kur jāraud, tur sekli joki neder. Bet arī pats Blaumanis nemaz nedomāja, ka viņa joku lugām piemistu liela literāriska vērtība. Kad kritika kādreiz kādu no viņa joku lugām nokanceleja, tad Blaumanis mierīgi nosacīja: „Priekš vienkāršiem cilvēkiem mani joki labi diezgan, viņi smejas kā kutināti. Viņiem vajaga kā vieglāka. Dzīve jau tā ir nopietna un grūta. Vajadzīgi arī jautrāki brīži. No rakstnieka ar' par daudz prasīts, lai viņš arvien tik rakstītu nopietnas un ievērojamas lugas. Pat vislielākiem rakstniekiem ir arī nevērtīgi darbi.“ Un tiešām, kas zīmējas uz daudzkārt nopelto „Zelta kupri“, joku vienā cēlienā, kuŗu, „kādu vecu vielu pa daļai izlietojot“ sarakstījis Rūdolfs Blaumanis, tad izrādījās, ka šis „Zelta kupris“ nav vis Blaumaņa joks vienā cēlienā, bet olimpieša Ģētes (Goethe), kuŗu tas sagrēkojis savā jaunībā, bet mazliet tik jābrīnās, kā Blaumanis to vīra gados varēja laist klajā („Mājas Viesi“ 1895. g. kā savu tikai „kādu vecu vielu pa daļai izlietojot.“ Šis Ģētes jaunības grēks, viņa „Zelta kupris“, kuŗu Blaumanis izlietojis, savukārt mums rāda, ka Blaumanis nav ideju bagāts rakstnieks, kuŗam netrūkst vielas, kā Porukam.

Nesalīdzināmi augstāka literāriska vērtība ir Blaumaņa dramām. Pie labākajām viņa lugām pieder: „Launais gars“ (1892. g.), „Pazudušais dēls“ (1894. g.), „Indrāni“ (1904. g.), „Ugunī“ (1905. g.), „Sestdienas vakars“ un drāmas fragments „Ģenoveva“. Vislabākā Blaumaņa luga ir viņa „Indrāni“, kurā viņš sasniedz ievērojamu pilnības pakāpi. Pietiktu ar šīs vienas lugas apskatīšanu, lai rādītu un raksturotu Blaumanis kā ievērojamu dramatisku rakstnieku, bet tā kā „Indrānu“ izcelšanās saistīta ar kādu citu Blaumaņa lugu — ar viņa „Potivāra namu“, dramu piecos cēlienos („M. V. Mēnešrakstā“ 1897. g.), tad aplūkosim kurmēr tuvāki trīs viņa lugas: „Pazudušo dēlu“, „Potivāra namu“ un „Indrānus“.

Daži Blaumaņa kritiķi aizrāda un uzsver, ka Blaumanis bijis pirmais mākslinieks mūsu literatūras laukā. Neikena un Apsīšu Jēkaba stāstos viscaur esot nomanāma didaktiska tendence. Pat brāļi Kaudzītes savos „Mērnieku laikos“ neesot no šīm didaktiskām tieksmēm pilnīgi svabadi. Bet tik Blaumanis uzreiz parādies kā mākslinieks. — Vai kā Palāda Atena tas pēkšņi gatavs un pilnīgs izšaujas iz Dzeva galvas? — Jāšaubās. Blaumanis strādāja grūti un lēnām. Grūta literāriskā attīstības darbā viņš tik lēnām un ar laiku tapa tas, kas viņš mums tagad ir: viens no mūsu ievērojamākiem novelistiem un dramatiķiem. Tik novelēs Blaumanis jau tūlīt no pašas sākotnes ko pilnīgāku sniedz. Viņš ir dzimis novelists un šē savā pašaurajā atziņas un novērojumu pasaulē viņš mūsu literatūras vainagā darinājis un viņā iepinis savas krāšņākās dzejas pērles, kurām ir burvīgs nemirstīgs mirdzums.

Nav nemaz vajadzīgs Blaumanis kā mākslinieku izcelt uz citu, uz Neikena, Apsīšu Jēkaba un brāļu Kaudzīšu rēķina. Tas ar' neko nelīdz. Blaumaņa un vairāku citu mūsu rakstnieku ievērojamākie darbi tagad labi tulkoti krievu un vācu valodās. Par viņiem tagad var spriest un arī spriež lielo kultūras tautu kritiķi.

Ja mūsu rakstnieki ar saviem darbiem izgājuši un iziet — arī Blaumanis (kurā pirmie darbi pat vispirms parādījās vācu presē) — uz literāriskās pasaules skatuves, tad viņi ir jāmēro ar stingru un taisnīgu pasaules literatūras mākslas mērauklu, ar tādu, tik stingru, kā to savā laikā Lesings pielika vācu literatūrai un caur to lieliski veicināja vācu literatūras attīstību un uzplaukšanu.

Neikena stāsti, īpaši viņa „Bāris“ un „Pamāte“ ir, kā ar labāko pārlicību var sacīt, ievērojami mākslas darbi. Ne mazāk ievērojami, bet gan vēl lielāki mākslas darbi ir Apsīšu Jēkaba „Pie pagasta tiesas“ (1885. g.), „Bagāti radi“ (1886. g.), „Svešos ļaudīs“ (1888. g.). Ja viņos

arī valda reliģiozs, kristīgs, tikumīgs gars, tad ar to viņu literāriskā mākslas vērtība nebūt netiek pazemināta. Ja kādā literāriskā darbā viņa saturs, tendence un forma tik izpaužas harmonijā, kādā augstākā saskaņā, tad velti tādā darbā meklēt pēc tendences un tajā ieraudzīt ko jaunu, literāriskam mākslas darbam nepiederīgu, viņā ietilpstošu svešu ķermeni. Vai „Dantes „Dievišķai komedijai“, „Miltona „Pazaudētai Paradīzei“, Šekspīra „Hamletam“ un Ģētes „Faustam“, šiem pasaules literatūras nemirstīgiem mākslas darbiem, nav gluži nekādas tendences, vai viņi gluži nekā negrib mācīt un rādīt? Tik tāds, kas literāriskus mākslas darbus pašā viņu būtībā pārprot, varētu to apgalvot. Ikvienā istā literāriskā mākslas darbā jābūt saturam un formai, un saturam ar formu jāsakūst par ko viengabala veselu. Kur saturs, tur arī kas izteikts. Mākslas darbs, zināms, nav, kur tendence kaila parādās. Īsta, pilnīga mākslinieka istā mākslas darbā tas arī nekad nebūs un nevar būt. Tendenciozu literārisku darbu autori nav īsti dzejnieki, bet ir tik diletanti, amatnieki, ne literāriski meistari un mākslinieki.

Pie literāriskiem amatniekiem Neikens, Apsīšu Jēkabs un brāļi Kaudzītes pieskaitāmi nav. Viņu darbi, viņu radītie tipi ir dzīvi, īsti mākslas darbi, kuŗi, ja tiem pat pieliek stingru pasaules literatūras kritikas mērauklu, augstu stādāmi. Taisnīga un pat stingra pasaules literatūras kritika par viņiem, kā mākslas darbiem var izteikties un arī izteiksies tik ar atzinību.

Ja meklē tendenci, didaktisku, reliģiozu vai citādu Neikena, Apsīšu Jēkaba stāstos un brāļu Kaudzīšu „Mērnieku laikos“ un to, kā tādu nosoda, tad tādu pat mērauklu var pielikt arī Rūdolfam Blaumanam.— Vai viņa lugās, it īpaši pirmajās, nespīd cauri zināma tendence, kuŗu it labi var nosaukt par didaktisku tendenci? Lugā „Ļaunais gars“ rādīts, ka netaisna manta augļus nenes, ka tai, kā cilvēkam ēna, visur iet līdz it kā lāsti, kā ļauns gars. Skopulis Mantrausis netaisnā ceļā ticis pie mantas, ierok to zemē, pazaudē un beidzot paliek ārprātīgs. „Autors“, tā izsakās R. Kļausiņš savā „Latviešu rakstniecības vēsturē skolām“ (Rīgā, 1907. g. 297. lapp.) „dzīdāmieš pēc lētiem efektiem un tiši skatītāju kudinādams, liek lugā žīdam Abraamam dzīt sekus jokus, kā tas savā laikā bija parasts Ad. Allunana lugās. Drama uzbūvēta uz kailas pamācības. Viņa iesākas ar garu sarunu par to, vai nauda spēj cilvēkam dot laimi. Jāņa māte izskaidro, kā naudā mīt ļauns gars. Lai šo vecītes gudrības vārdus pierādītu, Blaumanis strādā ar vairāk pierādījumiem uzreiz. Viņš liek Cīruļu saimniekam loterijā iegūt 75.000 rbļ. Tūlīņ arī visa mājas laime galā. Saimniece Anna

paliek tik lepna, ka liedz vīra brālam ņemt izredzēto levu. Vecmāte, to redzēdama, taisās iet projām. Te pārbrauc Jānis, kas pastāsta, kā lielā nauda citiem kritusi, avīzē tik bijusi drukas kļūda. Tūlīt mājās atkal miers. Tik Mantrausis lugas beigās zaudē savu naudu un, visiem par pamācību prātu līdz.“ —

Nevajaga iekārot netaisnu, nepelnītu mantu!

„Lugas pamatdoma“, saka Līgotņu Jēkabs savā „Mazā latviešu literatūras vēsturē“ (otrā izdevuma 221. lapp.) ir „rādīt, ka nav svētības nepelnītai vai netaisni iegūtai mantai, bet ka tai allaž iet līdz it kā jauns gars.“ — Un Andrejs Upīts savā „Latviešu jaunākās Rakstniecības vēsturē“ (1921. g. pirmā sējumā 54. lapp.) starp citu raksta: „Lugā „Ļaunais gars“ Blaumanis rāda skopulības un mantrausības ne-labumuš. Neraugoties uz didaktisko tendenci, luga ar labi raksturotiem zemnieku cilvēkiem ir dzīva un saistoša. Tāda pate tendence arī viņa dramai „Pazudušais dēls“, no kuņas lauku ļaudis var daudz ko mācīties audzināšanas jautājumā. Tomēr arī šē Blaumanis ar smalkjūtīgu mākslinieka taktu notur tendenci nepieciešamās robežās. Neļauj tai rēgoties kailai un kaulainai, bet ietērpj viņu raksturīgu tēlu un dramatiski skatītu situāciju formā. Drama viscauri saistoša. Darbība dabiski un pakāpeniski pieaug, notikumi pārlicinoši izrisinās cits no cita, skatītāju neatlaidīgi tura strauji augošais dramatiskais ritums. Dažas liekas, tikai dramatiskam efektam domātas personas, traucē lugu tikai kā literārisku darbu; uz skatuves tās veikli piepalīdz risināt darbību un drausmīgākajām situācijām piešķir nepieciešamo jūtoņas nokrāsu.“ —

Lieku, tikai dramatiskam efektam domātu personu pilnīgā drama nedrīkst būt.

„Pazudušā dēla“ pamatdoma“, saka Līgotņu Jēkabs savā jau minētā „Mazajā latviešu literatūras vēsturē“ (220. lapp.) ir „rādīt nepareizas audzināšanas jaunās sekas. Krustiņa dvēseles cīņu tēlojumā un sadursmē ar ārējiem apstākļiem lugas dramatiskais skaistums, ko veicina priekšzīmīgā lugas uzbūve un cēlienu kopnoskaņojums.“ —

Didaktiska tendence Blaumaņa lugās tā tad ne mazāk spīd cauri, kā Neikena un Apsīšu Jēkaba stāstos.

Apskatisim nu šo Blaumaņa pieccēlienu bēdu lugu „Pazudušais dēls“ tuvāk! Lugai jau ceturtais iespiedums. Viņa tā tad plaši izplata. Notiek: Vidzemē — pirmais, otrs, trešais un piektais cēliens Ropļainos, ceturtais — krogā pie Iņķa. Laiks: Tagadne Personas: Ropļains. Krustiņš, viņa dēls. Mikus, Andžs, Gusts — Ropļaiņu kalpi.

Mikus tēvs. Pūlišu Pauls, saimnieks. Inķis, krodzenieks. Roplainiete. Ilze, Roplaiņu audžu meita. Liziņa, Roplaiņu kalpone. Matilde, krodzeniekā Inķa meita. Aža. Divi bērni.

Pirmais cēliens norisinās Roplaiņu pagalmā. Ilze sēd zem koka un snauz. „Kas tur?“ Klausās. „Neviens nenāk, murgi vien mani atkal mānījuši. . . Jau gaisma. . . Visu rītu te par velti esmu nosēdējusi. Viņš atkal nav turējis vārdu. . .“ Iet, atver klētiņas durvis. . . „Nav! Cauru nakti tas atkal pie viņas (Matildes krogā) nosēdējis — ak tu Kungs Dievs, ko lai daru?“ Noslid izmisusi uz sola. Viņa mīl savu audžu vecāku dēlu — Krustiņu. — Ilzi uz sola iztraucē nabadzīte Aža, kuņas dēlu Reini dzerumā nejauši nošāvis Krustiņš. Vecā Aža aiz bedām palikusi vājprātīga, grib iet uz mežu un tur aplūkot savu mantu, jo sapnī redzējusi, ka visa nauda nozagta un apdzerta. Viņa arī cer, ka Reinis uzmodīsies. Andžs ir gudrs cilvēks. Viņš to zina un to sacījis. Ilze to mierinādama: „Tavs dēls guļ kapsētā, Ažiņ, un tur neviens vairs neuzmostas.“ Aža tam nētic: „Nieki, nieki! Mācītājs jau arī sacīja, Reinis atkal celšoties augšā. Krustiņam krūtis melns gailis; kad tas dziedās, tad Reinis uzmodīsies. — Vai tev ir ass nazis?“ Ilze: „Ko tu ar to darīsi?“ Aža klusām: „Nejaušu gaiļam noslāpt. Bet nestāsti Krustiņam. Tu esi ar viņu laba. Sargies, meit, viņam nav sirds.“ — — —

Ilze nu ierauga Krustiņu ar savu žūpu biedri Pūlišu Paulu, kaimiņu saimnieku, no labās puses pa vārtiem ienākam. Aža sirdīgi: „Kur Reinis?“ — „Tārpu valsti, mana mīļā,“ atbild Krustiņš. Pieved Paulu pie klētiņas, iestumj viņu tajā un grib viņam sekot. Bet Ilze tuvojas Krustiņam. „Krustiņ!“ — Krustiņš apgriezdamies, vienaldzīgi. „Na?“ — Ilze: „Sargies no viņas! Aža tevi ienīst! Krustiņ — — Kur tu šonakt biji?“ — „Krogā, saprotams,“ atcērt Krustiņš. — Ilze: „Krogā. . . Vai tu nemaz neapdomā, ka tēvs drīz būs mājā? Vai tu nebsties, ka viņš visu dabūs zināt? Vai tu šitā gribēsi dzīvot arī tad, kad viņš atkal būs Roplaiņos?“ — „Un tā jo projam“ atbild Krustiņš, un beigās: „Krustiņ, kad tu labosies. . .?“ — „Ko tu atkal sāc pātarot! Neesmu jau nemaz sadzēries.“ — „Nedzēris jau arī visu nakti nenodzīvoji!“ atbild Ilze. — Krustiņš: „Taisnība gan. Esmu arī šonakt dzēris: — savas precības“ — „Savas precības? . . . Tu?“ — „Es.“ — „Tu mīlē Matildi?“ Krustiņš: „Atminēji. Skaties: viņas gredzens. . . Ticība, mīlestība un cerība. . . viss no tīra zelta. . . mīlestība no vistīrākā. . . Ar labu rītu. Ieiet klētiņā. Ilze saļumdama: „Es paredzēju, ka viņa mani ieigrūdis nelaimē!“

Pa tam mājā kalpi nezina, ko darīt. Krustiņš cauru nakti krogā izdzivojies guļ. Roplainis pats slimnicā. Viņam, kad tas ar Krustiņu

strādāja pie rijas, balķis uzkritis uz kājas. Kā Aža pusmurgos, pusatcerēdamās saka: „Un tad Krustiņš (varbūt pusskurbuli) tēvam balķi uzmeta uz kājām un tad saimnieks gulēja kā nomiris. Un tad tēvu aizveda. . . Vai tā nebij?“ — „Tā bij, tā bij,“ to Ažai apstiprina Ilze. — Nu tagad, kamēr Roplainu tēvs slimnicā, Krustiņš ar savu draugu Paulu pa krogu jo zaļi uzdzīvo, dzeļ, spēlē kārtis, milinās ar Matildi. Labi vēl, ka mājās godīgs, prātīgs un apzinīgs puisis Mikus, kas gādā par to, ka lai darbi un viss cits būtu kārtībā. Bet šoreiz tas kautrējas izriktot saimi. No lauka nākdams viņš grib iet klētiņā, kur Krustiņš, lai tam prasītu, kas jādara. „Ko nu, Miku?“ sauc tam pakaļ Roplainu māte. Mikus: „Krustiņš vakar aizgāja uz baznīcu, darba nepateicis. Jāprasa, ko ar zirgiem darīs? Vai tūliņ no pieguļas likt arklā“ — — „Neej nu un necel viņa tādēļ augšā. Nupat vien vēl kā apgulās.“ Tā žēlodama sava Krustiņa atbild Roplainiete. — „Nu tad izriko tu pate,“ nosaka laipni Mikus. — „Ej nu ej!“ izsaucas Roplainiete, „kad tad jau nu vīriešiem esmu stāstījuse darbu. Visu laiku bez rīkošanas esi zinājis, kas darāms, un tās pāri dienas (līdz Roplainu tēva pārnākšanai) tak arī vēl zināsi.“ Mikus: „Krustiņš mani viendien bāra, un sacīja, es gribot būt saimnieks.“ — „Vai viņam toreiz galva bija skaidra?“ vaicā pate. „Jā,“ atbild Mikus. — „Nu, lai arī. . .“ sakā Roplainu māte. . . „Ko tev ašs draugs ātrumā pasaka, to tu tūliņ nedrīksti ņemt par ļaunu. Viņam jau nu arī tāpat pašam savas errastības. Ko nu tur. . . Ja jau arī kādreiz priekšā pret tevi skarbāks, aiz muguras viņš tevi aizvien dikti uzteic. . . Ej nu vien, dari, kas darāms, un rīko arī tos citus.“ Ieiet istabā. Mikus taisās aiziet ap istabas stūri. Viņam nāk pretim Andžs un Gusts. Mikus uz tiem: „Krustiņš saka, lai mēs ejot uz rugaini art.“

Ilze, dabūjusi zināt, ka Krustiņš saderinājies, ir gauži nelaimīga. Satikdama māti viņa tai saka: „Māt, Krustiņš atkal visu nakti bijis krogā“. Raud. — Māte: „Un par to tu raudi?“ — Ilze: „Viņš Matildi sakās precēt“. — Māte: „Vai viņš? Aks tad jau atkal būs bijis sadzēries. Būs tāpat izplāpājies. Neraudi nu. Tu jau zini, kāds viņš ērmots. Noslauki asaras un ej, pacel meitas“. Ilze aiziet aiz klētiņas. Māte viena, pacel lakatu, kas Ilzei nokritis, to salocīdama. „Tādas domas. . . Tēvs jau to nemūžam nepielaidīs. Un man ar' tā Matilde nemaz nepatīk. . . Ilze jau nu daudz labāka“. —

Mikus tēvs rāda ar pipi uz klētiņu un papurina galvu. Roplainiete paasi: „Vai Mikus jau pasteidzies tev visu izstāstīt? Jā, jā. . . Visi jau aks nevar būt tādi zelta gabali, kā tavs dēls“. — „Nav ar', nav ar'. Bet ko nu par Miku“, saka Mikus tēvs, „saimniec, kad Krustiņš pieceļas,

sarāj viņu drusciņ". — Saimniece: „Rāj nu rāj... Tā dziesma vien man no visām pusēm skan ausīs. Aks ko nu lielā cilvēkā vairs pierāsi, vai t' prāta pašam nav diezgan". Mikus tēvs: „Tu jau nu redzi". Roplaiņu māte: „Kas tur nu daudz ko redzēt? Iet, kā daždien jaunības trakumā... Lai jel papriecājas... Ar ķēgi jau uz krogu nelēks, ar trim kājām nedancos. Kad pienāks laiks, aprims bez rāšanas". —

Krustiņš pa tam pamodies. Nenākot miegs. Soļo brīdi pa pagalmu uz priekšu un atpakaļ. Mātē noskatīdamies īsi: „Māt, ej uzvāri tēju. Gribas dzert. Nevaru gulēt". Māte Krustiņā noskatīdamās: „Nu, kur t' nu šonakt atkal biji?" — Krustiņš nepacietīgi: „Ak nevaicā nu tik daudz, tu tak dzirdi, ko es gribu!" Māte: „Nekliedz nu, nekliedz, es jau eju!" Iet uz istabu. Durvis: „Vai t' labāk nedzersi kapiju? Vēl tā drusciņ ir samaltas". — Krustiņš ļoti nepacietīgi: „Ak, es tak prasīju tējas!" Māte: „Nu jā—jā". Ieiet istabā.

Māte pēc britiņa parādās istabas durvis: „Kur dzersi? Īstabā vai pagalmā (kur koks ar solu)?" — „Tepat". Māte nozūd aiz durvīm. Ilze nāk no istabas. Nes vienā rokā tējkannu, otrā cukura dozi, uz kuņas uzgāzta apakštase. Uz tases glāze. — Māte: „Jau gatava?" — Ilze: „Ūdens jau vārijās, pirms tu man biji sacījusi, lai to liekot uz uguns". Ieiet istabā. Krustiņš taisās dzert. „Mikus tēv, vai tu arī nedzersi kādu glāzi?" — Mikus tēvs: „Paldies, dēls, negribas vis". — Krustiņš ierauga Miku no kreisās puses nākam. „Labrīt, Miku!" Sniedz viņam roku. „Tu laimīgais cilvēks!" — Mikus Krustiņa roku satverdams: „Es laimīgs? Cik tu par manu vaļas. Jāiet: nolūzis kas tur arklam. Krustiņš: „Lai salūzt viss arklis — nāc tikai!" — Novelk viņu sev līdzās uz sola. Ielej viņam glāzē tēju, pats paturēdams apakštasi. „Vai vēl arvien dusmīgs?" — „Nē. Bet aizmirsis tavus netaisnos vārdus arī neesmu". Krustiņš: „Vaļsirdību pret vaļsirdību! Vai zini, kādēļ ar tevi nīstos? — lemesls ir tava krietnība. Viss, ko tu dari, un viss, ko tu nedari — viss man ir viens vienīgs liels pārmētums. Pret šo pārmētumu man citu ieroču nav kā apvainojumi". — Mikus pieceļas. „Mīļo Krustiņ" — Krustiņš sīvi: „Nemīļo manis, es esmu slikts cilvēks... Pazudis cilvēks..." Izmisis. „Ak, es esmu tik nelaimīgs, tik nelaimīgs!" — Mikus mīļi: „Mīļais, kas tad noticis? Dzirdēju, tu esot ar Matildi — tā lieta jau vēl atceļama". Krustiņš: „Tā lieta — nieki, nieki!.. Miku, kādēļ ar neizdekušos dzīvi nevar darīt tāpat, kā ar neizdekušos cimdu: izārdīt un adīt no jauna..." Staigā. Īsi noraudams. „E, nāc dzer." Nosēstas. Abi dzer. Sausi, vienkārši. „Jā, Matilde un es, mēs precēsīmies." Ar humoru. „Tas ir, viņa ir precētāja, es — prece. Esmu lāsta bērns, kā

visi vienīgie". — Mikus aizgrābts: „Tu grēko, Krustiņ, šitā runādams". — Krustiņš draudēdams: „O, piesargies, es negalvoju, ka tu nākošā acumirkli nepiedzīvo, cik labi es pats sevi pazīstu". —

Pa tam pār Krustiņu savelkas mākoņi. Pērkoņa negaiss tuvojas. Atgriežas no slimnīcas mājās Roplainis. Ilze iekliedzas aiz scenas. Skrien uz vārtiem. Roplainis parādās labajā pusē skatuves dibenā. Tuvojas viegli klibodams vārtiem. Spieķis rokā. „Tētiņ, tētiņ... mīļo, dārgo tētiņ!" Apkampj un skūpst viņu. — Krustiņš uzlien stāvus. Tēvs! Stāv sajucis. Pauls: „Vai nu es tai klētiņā vēl nevarēju tupēt!" Noiet pie malas, savu uzvalku sakārtodams. Ilze ved Roplaini uz priekšu. „Skaties — pārnācis mājā gluži negaidīts!" Skūpst viņam roku. Krustiņš iet tēvam pretim, drusku nedroši: „Labrīt, tēt". Noskūpst viņam roku. Roplainis nopietni: „Labrīt, dēls! Sveiks, mīļo Miku!" Sniedz Mikum roku un nosēstas uz sola. Ilze iesteidzas istabā. Mikus: „Sveiks, saimniek, sveiks". — Pauls tuvodamies: „Labrīt, Roplaiņu tēv!" Dod viņam roku. Roplainis nomet spieķi un noliecas pēc tā. „Labrīt!" — Māte: „Ak tu tēti — nudie — mājā!" Steidzas Roplaiņam klāt. Roplainis: „Sveika, māt, sveika!" Pieceļas, iet Mikus tēvam pretim. „Un mēs arī vēl spīrgti un veseli, Mikus tēv? Tā brangi, tā brangi!" Dod viņam roku. Mikus tēvs: „Dievs lai svētī tavu ienākšanu, saimniek!" Pauze. Paceļ mazuliet savu spieķi un rāda uz Roplaini. „Tā tad nu būsīm divi trijkāji Roplaiņos". Roplainis: „Tā jau laikam gan būs. Lāpija, lāpija, bet" — aplūst. (Krustiņš novēršas.) Saņemdamies: „Jā — bet lielākā lieta tak nu ir, ka esmu mājā un varu iet". Nosēstas. „Varu jau krietni iet. Esmu no stacijas kājām vien attipājis. Gribēju uznākt negaidīts". Skatās Krustiņā. „Domāju jums ar to padarīt prieku. Vai nu visiem prieks, to nezinu, bet negaidīts gan esmu atnācis. Paul, kā tev nedeg zābakiem zoles?" Pauls: „Man?" Skatās zemē. „Es nekā neredzu". — Roplainis: „Es redzu, tev zeme deg zem kājām. Ardievu, Paul!" — Pauls skatās sajucis Roplainī, tad saprazdams: „Ak tā — jā — ardievu!" Iet. Apķerās vārtos, ka cepures nav galvā. Grib nākt atpakaļ. Atmet ar roku un aiziet ātri uz labo pusi. — Roplaiņu māte: „Varēja jau nu gan tas Pauls te paēst brokastu un tad aiziet. Krustiņš jau arī reizēm pārguļ pie Paula". — Roplainis nikni: „Klusu". Mierīgi: „Ak tad Krustiņš arī reizēm pārguļ pie Paula?.. Jā, jā... No kuŗa laika?.. Krustiņ, es nupat satiku muižas kungu uz staciju braucam. Viņš man kaut ko stāstīja, bet es nesapratu.. Ej, iznes kviti par nomaksāto pavasara renti". — Ilze: „Dievs Kungs!" Māte, Mikus tēvs un Mikus skatās sabījušies Krustiņā. Krustiņš: „Kviti, tēt... to kviti" — stomas. Roplainis klieudz: „Kur viņa ir? Uz pēdām tu man viņu uzrādīsi!"

Krustiņš spītīgi: „Man viņas nav!“ Roplainis: „Nav? Un nav arī nemaz bijis?“ Krustiņš tāpat: „Nē“. Māte: „Dievs tēvs“. — Roplainis grib Krustiņam gāzties virsū. „Ak tu — tu bezdievīgais palaidnis!“ Saņem rokās galvu, novēršas. Mikus tēvs pamāj Mikum, abi ieiet istabā. Roplainis: „Tā tu manu vietu izpildīji!“ Uz māti: „Tā tu savu dēlu uzraudzīji...“ Iet apkārt. „Ak, es nelaimīgais tēvs!“ Raud. Saņēmiens: „Bet nedomā, ka tas tev tā pāries! Izšķērdēto naudu tu man atpelnīsi līdz pēdējai kapeikai un ja man tevi būtu darba namā jāiesloga“. — Krustiņš: „Vai tad es liedzos strādāt, ka tu man darba namu mini?“ — Roplainis kliež: „Nekaitini manis vēl vairāk ar savu spītīgo runāšanu, citādi, jā nudie —!“ Paceļ dūri. Tēvs un dēls stāv viens pret otru un uzskata viens otru naidīgiem mirkliem. Īsi: „Tu pazīsti mani!“ Ieiet istabā. Māte vaimanādama: „Krustiņ, Krustiņ, Krustiņ — ko tu esi izdarījis!.. Ak, tādas nelaimes... vai, vai... Ej nu lūdzies, dēliņ, ej, lai tēvs piedod, citādi aks nebūs labi... nebūs labi!“ Taisās viņu vest uz istabu. — Krustiņš apakšlūpu kodīdams atstumj mātes roku, errīgi: „Ej nu, laid mierā un nešverksti...“ Ilze lūgdamās: „Krustiņ — lūdzies gan — esi vainīgs — Krustiņ — es tev palīdzēšu“. Krustiņš: „Paldies! Ja lūgšos, tad viens pats tikšu galā“.

Roplainis istabas durvīs: „Nu labi, ja viņš lūdzas!..“ Iznāk; viņam pakal: Mikus tēvs un Mikus. Roplainis paspeļ pāris soļus uz priekšu un paliek ar muguru pret Krustiņu pie sola stāvam. Maza pauze. Krustiņš stāv nodurtu galvu un sarautām acīm. Kad viņš paceļ galvu, Mikus dod zīmi, lai tas lūdzas. — „Tēv...“ Roplainis cieš klusu. Krustiņš: „Tēt, es —“ Roplainis Krustiņam piegriezdamies: „Ko teiksi?..“ Krustiņš izmisis kliegdams: „Tēv — es esmu nekrietns cilvēks!“ Grib viņam krist pie kājām. Roplainis saņem viņu savās rokās un velk viņu pie krūtīm. Dziļākajās sirdssāpēs: „Mans dēls! Mans dēls!“ —

Otrā cēlienā Krustiņš, kā no ārienes liekas, grib laboties. Viņš dodas ar skubu darbā. „Vai t' neredzi“, saka Gusts uz Andžu, „cik Krustiņš rāms — un strādā kā traks! Tikko var tikt līdzī. Man šodien visi kauli stīvi“. Drūma ir Ilze. Mikus, kuŗš to mīl, viņai tuvojas, ir pret to uzmanīgs un laipns. Ilze: „Es zinu savu nelaimi: viņa mīlestība ir beigta.“ Mikus: „Es arī to zinu. Bet vai nu puķe tikai vienreiz zied, vai sirds tikai vienreiz var mīlēt!... Esi vēl tik jauna. Nāks laiks.“ — Ilze viņu pārtraukdama: „Un atnesis man baltus matus.“ Mikus mīksti: „Varbūt arī baltas dienas.“ — Ilze: „Nekad nē. Mana sirds ir kā salt sasalusī pret visu, kas nav par Krustiņu. Es tagad runāju ar tevi un stāvu te pie galda, bet es varētu būt tur uz tā pelēkā mākoņa pie de-

besīm, — tik tālu mēs — es un tu — esam viens no otra.“ — Mikus nodur galvu. Ieiet klētiņā.

Roplaiņu tēvs apskatījis laukus un pārnācis mājās, kur atrod priekšā Krustiņu. „Ta ta piekusu!“ Apsēstas. „Šitas zirgs vēl arvienu nevar aprast ar savu veco amatu.“ Šit ar spieķi pie klibās kājas. „Bet ir arī gabals ap mūsu tīrumiem, īpaši, ja vēl visu kārtīgi grib apskatīt... Labi, dēls, labi, man vēl reiz jāsaka. Esi daudz izdevis, bet esi arī gādājis, ka atkal kaut kas ienāk. Esi pie manis mācījies zemi kopt“... Krustiņš novēršas no tēva. „Bet kas ar tevi ir? Tu esi tāds — tāds, — viss jau nu ir atkal kārtībā.“ Labsirdīgi smīnēdams. „Jeb vai vēl kāds mazs grēciņš — man tā liekas, kā kad jūs visi — — vai tu vēl ko no manis slēp?“ — Krustiņš nodur galvu un cieš klusu. Roplainis jokodamies: „Nu gan jau viss iznāks gaismā. Bet par zīmi, ka nevien nedarbam, bet arī darbam protu dot savu algu, — še“ — izvelk no svārku ķešas paciņu un attin to vaļā — „tev kaut kas — nēsā to vesels. Ņem, dēls!“ Krustiņš nospiesti: „Tēt, tu laikam Mikum nekāda kukuļa neesi atvedis. Viņš to pelnījis. Bija visu laiku — ļoti uzcītīgs. Dod viņam to pulksteni, tēt. Esi tik labs.“ — Krustiņš pasauc Miku. Roplainis: „Še, mīlo Miku, pilsētas kukulis, nāk drusku par vēlu, tādēļ arī tāds balts nopelējis.“ Dod viņam pulksteni. Mikus pārsteigts. Saņem paldies, mīlo tēt!“ Uz Krustiņu. „Un tev arī.“ Dod viņam roku. „Un nu jāreda tēvam!“ Ieiet istabā. — Pauls tuvojas vārtiem. Māte: „E kur Pauls nāk!“ Pauls: „Labdien!“ Sasveicinās ar visiem. Kļūst uz Krustiņu. „Sagatavojies — Inķis ar Matildi nāk.“ Māte: „Pie-sēsties, Paul. Labi, ka esi atnācis. Krustiņam tūliņ būs isāks laiks.“ — Roplainis: „Man arī, māt.“ Pauls ar Krustiņu nemierīgi. „Paul, vai tu esi Krustiņa draugs?“ — Pauls: „Jā — gan.“ Roplainis: „Pietiek ar jā vai nē. Vai tu par savu māju pavasara renti esi aizmaksājis?“ Pauls: „Nē.“ Roplainis: „Vai rudens rentei būs nauda?“ — Pauls: „Es ceru“ — — Roplainis: „Neceri nekā. Jā vai nē?“ — Pauls stomīdamies: „Nē.“ Roplainis: „Nē. Vai man ir tiesība, tavu draudzību pret Krustiņu pārbaudīt?“ Pauls: „Jā.“ — Roplainis: „Labi. Spēlīte ir beigta.“ Pieceļas. „Es tev aizliedzu Roplaiņos kājas atkal agrāk iecelt, pirms nevari uzrādīt zīmes, ka esi ar muižu kārtībā. Un nu saki Krustiņam ardievu vai uz drīzu redzēšanos, — atvadies kā gribi, bet atvadies.“ — Pauls: „Ardievu — tas ir: uz atkalredzēšanos.“ Aiziet.

Roplainis ierauga Inķi un Matildi pienākam. „Kāda meklēšana tad tiem Roplaiņos?“ Inķis (sauss vīrs): „Dievs palīdz svētdienu svētīt! Labdien visapkārt!“ — Matilde gaļiem kupļiem, melniem maļiem, kas

sapīti divās bizēs. Reizē ar tēvu: „Labdien.“ Māte: „Labdien.“ Inķis Roplainam roku dodams: „Ilgi neredzēts kaimiņš. Nu kā tad labi skrien?“ — Roplainis dzestri: „Kā jau redzi. Jāprasa, kāda darišana tevi šurp atveda?“ — Inķis: „Vai t' nu kāda darišana... Atnācām tāpat vien... paciemoties... Vai nu tās vienas lietas dēļ visu mūžu naidosimies! Es jau viņu sen esmu aizmirsis.“ Roplainis: „Tad tava galva vājāka par manu. Bet kad jau nu esi ienācis pagalmā, tad nāc arī istabā.“ Iet uz istabu. Inķis viņam pakaļ. Māte grib Matildi vest istabā, bet tā vēl grib drusciņ palikt arā. Apmeties nākot karsti. Noņem cepuri. Lai māte ejot tik iekšā. Māte ieiet. — Krustiņš auksti uz Matildi: „Kam par šādu jauku pārsteigumu lai pateicos?“ — Matilde: „Bijām mežā riekstos — —“ Krustiņš: „Tā... Tu tak tēvam piekodināji, lai viņš neizdara kādu muļķību.“ Draudoši. „Esmu jūsu varā, bet nedomājat manis spīdzināt — krātam nav jumta, putniņš varētu ieskriet debesīs.“ Matilde: „Tēvs cietīs klusu. Minēs tikai mūsu saderināšanos.“ — Krustiņš sīvi: „Vai tad tu tiešām mūsu kāzu dienas nevari sagaidīt? Nekā jauna tā mums taču nevar atnest. Tomēr liktu labprāt jau rītdien mūs sakalt kopā, ja man nebūtu jāzaudē tēvs. — Vienkāršāko kalponi viņš drīzāk saņemtu par vedekli nekā tevi!“ Matilde smagi elpodama: „Mans dievs, kaut jel viņš zinātu, cik ļoti tevi milu!“ — Krustiņš: „Nu tad atdod man manu brīvību!“ Matilde kaislīgi: „Drīzāk es mirtu.“ Krustiņš savēl nicinoši lūpas. „Fui, tava mīlestība man riebīga!“ Aiziet aiz mājas. Matilde izmisusi: „Viņš mani ienīst un es nevaru bez viņa dzīvot! Vājība — neizsakāmas mokas!“ — Ilze nāk un grib iet istabā. Matilde viņu aiztur. Abas rivālienes sarunādamās saraujas. Matilde: „Vai tu mani apskaud? Tu tak zini, ka esmu brūte. Jā, mās, es viņu tev atņēmu.“ Ilze: „Čūska. Es viņu tev atņēmu!“ — Matilde: „Cālit, tu nezini, ko runā! To saiti, kuŗa Krustiņu pie manis saista, tu nevari saraut.“ — Ilze: „To saiti? A, tad jūs saista kāda sevišķa saite?... Matild, zvēri man, ka tu Krustiņu milē!“ Matilde: „Tūkstoškārt karstāk nekā tu!“ Ilze: „Zvēri man, ka viņš arī tevi milē, ka viņš ir laimīgs!“ Matilde dusmīgi: „Nemācies man virsū, es sauķšu palīgā!“ Aizvirzās uz klētiņas pusi. Aža uznāk un nostājās starp Matildi un Ilzi. „Nebēdz vis. Esi Matilde, es tevi pazīstu no tiem melniem matiem. Jāzepam arī bija melni mati.“ Uz Ilzi pagriezies: „Tas bija tāds čigāns — skaists — un mācēja spēlēt. Vecā Inķiene labprāt klausījās. Toreiz viņa bija jauna. Tā man iedotu divus meldiņus, ja nebūtu nomirusi.“ Matilde grib ātri ieiet istabā. Ilze viņu nelaizdama: „Paliec, klausies!“ Matilde vairs nevarēdama savaldties. „Laid mani istabā!“ Ilze rāda uz vārtiem: „Tur ir tavs ceļš, tu — tu — dzirdēji,

LVV
643-26-88

kas esi!" Matilde: „Tu sāk lamāties — eņģelīt, pasaki jel man pa priekšu, kurā sētmalā tavs šūpulis karājies?“ Ilze pieskrien pie Matildes. „Projām, projām, ja negribi, lai es tevi“ — izpleš rokas — „aizvadu!“ Matilde sausi. „Aža sākusi trakot.“ Paķer cepuri un aiziet.

Roplainis: „Kas te notiek?“ — Ilze dusmās drebēdama: „Tur iet Matilde — es viņu aizdzinu!“ Inķis ļoti izbrīnējies. „Es nesaprotu — Matildi — manu meitu — ko tad viņa izdarījusi?“ — Ilze: „Viņa apsmēja manus vecākus.“ Inķis: „Un tādēļ tu — tādēļ jūs drikstējāt — Roplain, runā tu!“ — Roplainis rausta plecus. „Ko lai tur saku! Matilde būs bijusi pie vainas.“ Inķis: „Un tu tiešām ļausi šitā novārtā likt savu nākamo vedeklu?“ Roplainis: „Manu nākamo vedeklu?“ Runā skaidrāk!“ Inķis: „Jā, to jau istabā maniju, ka manis tišām negribēji saprast. Tavs Krustiņš apsolījies Matildi precēt un es stāvu še un prasu, lai viņš tura vārdu.“ Roplainis: „Un es stāvu še un saku, viņš nepildīs vārdu, ko pie stoikas sēdot tavai meitai devis.“ Inķis: „Vai tiešām nē?“ Skatās Krustiņā. Klusums. „Nu tad man jāuzdzied citāds meldiņš.“ Izvelk ķešas grāmatu no ķešas un sāk pa to meklēt. Visi skatās Inķī.

Roplainis mierīgi: „Vai nošu grāmata aizmirsusies mājā?“ Inķis iebāž grāmatu ķešā. „Tiešām? Nu tad paklausies, kā es no galvas protu dziedāt! Krustiņ — Ilz! Zinu sen, ka jūs viens otram patīciet. Redzēju visu nedēļu jūsu mīlestību raizēs.“ Saved abus kopā. „Izklidinu tās tagad, jūsu rokas salikdams kopā — dzerat kāzas vai ritdien!“ Inķis aiziet ātri pa vārtiem: —

Trešā cēlienā Roplainis domā, ka visi konflikti izšķirti: Krustiņš precēs Ilzi. Visās lietās viņš grib panākt skaidrību. Uz Roplaiņu māti viņš saka: „Tu man stāstīji, ka Reini vezums nositis. Tie ir meli. Tiklīdz Aža runā par Reiņa nāvi, viņa arī min Krustiņu. Kā tā lieta patiesībā bij?“ Māte: „Kā nu aks... Abi vasarā bija iesākuši braukāt pa tirgiem. Reiz Reinis bija paņēmis mātes naudu līdz. Bij to notērējuši un tad nelaiمة uz māju braucot bij' notikusi.“ „Vai vāgi apgāzušies?“ Roplainis vaicāja. Māte: „Laikam. Tā Krustiņš stāstīja. Citi jau par to lietu nekā nezina.“ — Roplainis: „Arī tas vēl... Bet mana paša vaina, mana paša vaina! — Kas mani spieda, par jumīki, par grāvraci, par linu kulstītāju blandīties apkārt? Vai nevarēju, godīgi uz vietas dzīvojot, pelnīt maizi! Kamēr es pa pasauli naudai skrēju pakal, ar ko uzņemt māju, tikām tu audzināji Krustiņu. Vai nezināju, kāda tu esi? ... Bet, paldies dievam, acis man vēl nav par vēlu atdarījušās. Vēl visu var griezt uz labu. Tikai nestājies man ceļā — es tev vēl reiz saku!“ — Māte: „Kad tev esmu stājusies ceļā!“ — Roplainis: „Vēl vakar, aizvakar tu mani apmeloji par Reiņa nāvi stāsti-

dama. Šitādas lietas vairs nedrīkst notikt. Krustiņu žēlodama tu man uz priekšu neslēpsi ne mazāko nieciņu. Vai dzirdi? Vēlāk uz Krustiņu: „Tad ritu, dēls, uz tirgu... Atpirksim no Inča to zīmi, ko viņš vakar bija aizmirsis mājā.“ Krustiņš iekustas satrūcies. „Nebīsties, dēls, es tevi nerāšu. Es jau noskārtu, ka tavu sirdi vēl kas spiež. Saprotu, kādēļ man to nejaudāji pastāstīt. Zināji, cik nepatikami man būs, ka arī mānam ienaidniekam no mums kaut kas nākas. Bet tev arī bij jāapdomā, ka taisni Inčim ne graša nedrīkstu palikt parādā.“ — Krustiņš nospieš balsi: „Tēv, mans parāds tak nav tavs parāds.“ — Roplainis: „Tās tiesas priekšā, kuŗu notur pie sarkanā galda. Bet šē“ — rāda uz krūtīm — „arī ir tiesnesis un tā priekšā esmu tik pat vainīgs kā tu. Neesmu tevis diezgan uzraudzījis. Domāju, ka tev jaunībā būs tāds pats prāts kā man vecumā. Caur manu nolaidību nelaime notikusi. Cietisim abi. Esmu tev piedēvis, piedod tu man arī. Uzsāksim jaunu dzīvi. Bet papriekšu noslēgsim vecus rēķinus. Cik daudz tu Inčim esi parādā?“ Krustiņš ar mokām: „Tēv — prasi ritā — ritā tev atbildēšu.“ Roplainis: „Saki vien droši laukā. Nerunāšu ar tevi vairs tā, kā viņ- pirmdien. Esmu sagatavojies, varu dzirdēt visu,“ smīnēdams, „pat to, ka man atkal jātop par grāvraci... Tagad jau man būs palīgs... Nu?“ Krustiņš: „Miļo tēt — ritā.“ Roplainis laipni: „Lai tad arī paliek uz ritu.“ Iziet saimes istabā. — Krustiņš: „Ko lai viņam rit saku?“

Krustiņš: „Miku — es grimstu! Klausies: — Nē, ej, pasauc Ilzi, tai arī viss jādzird.“ Ilze ienāk. „Ilz, nāc, klausies, man vajaga jūsu padoma. Jūs nopratāt, ka Inčis tēvam kaut ko gribēja rādīt. Tie bija no manas rokas parakstīti vekseli. Esmu pie Inča ietaisījis lielu parādu. Nedrīkstu tās sumas gandrīz nemaz minēt. — Inčim no manis nākas, aizliek rokas acīm priekšā, klusām — „2000 rubļu.“ — Ilze iesaucas un saļumst krēslā. Mikus: „2000 rubļu... Briesmīgi! Tik daudz mantas jau Roplainis nemaz nav! Cilvēks, es nesaprotu, kā tu tādu milzīgu parādu varēji ietaisīt!“ — Krustiņš: „Jā, es arī lāgā nezīnu. Mana nelaime iesākās, kad ar Matildi — kad tie divi bagātie kupči, Rauda un Rempis te uzklīda. Saradāmies uz kāršu spēlēšanu pie Inča pēc katra tirgus, ko šē tuvumā noturēja. Paspēlēju un vinnēju, aizņēmos no Inča un atdevu, līdz kādā dienā man kroga tēvs uzrādīja vairāk vekselu, kopā ap 2000 rubļu vērtībā.“ — Ilze: „Viņš tevi piekrāpis. Vai tu viņam tos papīrus iedēvi?“ Krustiņš: „Kādas atminas parakstījis. Bet viņa alga, arī reibumā parakstītie jāsamaksā.“ — Mikus: „Tēvs tak zinās šķirt tavus parādus no saviem!“ — Krustiņš: „Tā jau mana nelaime, ka viņš to nedara.“ — Tēvam ar Inči vecs nāids. — „Kad

bijām kroga zemes rentnieki, Inķis tēvu apsūdzēja, ka esot vienu maksāšanu palicis parādā. Nebija ne zīmes, ne liecinieku, bij jāiet pie tiesas. Pārskaities, tēvs iegāja tiesas istabā, kur viņu pēc brīža ātrās dusmās dzirdēju uzkliežam: „Tik tiešām, ka Dievs debesis, es neesmu tavš parādnieks! Savā mūžā tev plika graša neesmu palicis parādā un nepalikšu arī!“ Skrīveris stāstīja, kā viņš šos vārdus izrunājis ar paceltu roku un pēc tam izvilcis naudu un samaksājis Inķim. — Vienīgā glābšana ir Matilde. Ja es viņu precēju, tad Inķis parādu ieskata par iznīcinātu... Ko lai daru?“ Ilze grūti: „Tev jāprecē Matilde.“ Krustiņš: „Tēvs gaida, lai mēs dzeļam kāzas.“ Ilze: „Saki, ka tev vairs nepatīku.“ — Krustiņš: „Tei būtu jāiet pie cita. Ilz — te ir Mikus — viņš tevi mīlē. Ar tevi runā brālis, Ilze. Viņš zina, ka tu pie Mikus atrādīsi laimi, kādu tev palaidņa Krustiņš nekad nebūtu varējis piešķirt.“ Ilze: „Tas ir par daudz, par daudz!“ Aiziet raudādama.

Krustiņš: „A! A! ... Matilde, tu esi bijusi mans jaunais gars! — Māt! Mums jāizrunājas!“ — Man jāprecē Matilde. Ja es Matildi neprecēju, tad Inķis piedzīs no tēva manu parādu.“ Māte: „Tavu parādu? Vai tad tu Inķim ko parādā? — Aks, cik tad?“ — Krustiņš vilcinādamies: „2000 rubļu.“ Māte ar aizžņaugtu balsi: „Cik tu teici? 200?“ Krustiņš: „2000.“ — Māte iebrečas: „Ak par tiesu! 2000 rubļu. Tik daudz mantās jau mums nemaz nav!“ Iet visā galvā raudādama pa istabu apkārt. Nokrīt krēslā. Raud. „Nu mēs ubagi, nu mēs ubagi!“ Krustiņš: „Es jau tev sacīju: precēšu Matildi, tad viss atkal būs kārtībā.“ — Māte: „Un tu domā, ka tēvs to pieļaus.“ Krustiņš: „Es gribēju, lai tu man palīdzi. Kad tēvs atbrauks, tad tu viņam teiksi, kā Ilze manis vairs negrib.“ — Māte: Es lai ejot tēvu apmelot? Kā tad, kā tad. Bet tieci šoreiz galā, kā māki. Visu tēvam izstāstišu — visu.“ Raud visā galvā. „Ak tu palaidnis, ak tu palaidnis!“ — Krustiņš dusmīgi: „Nu tad es tev pavēlu pret tēvu ciest klusu! Tu pie visas nelaimes savu daļu esi vainīga, tev arī jāpalīdz viņu novērst! — Vai tu man kādreiz esi teikusi: neej uz krogu, nepiedzeries? Kas tev mani par tādu stūrgalvi lika audzināt?“ — Māte: „Ja tu zini, kā esi stūrgalvis, kam tad aks nelabojies?“ Krustiņš: „Ārā pakalnē stāv veca lika egle: ej, izliec to taisnu!“ — Māte: „Vēl jau neesi viss nekāds vecais, vēl aks tavu prātu var locīt.“ — Krustiņš: Ja tu to dōmā, nu, tad palūko!“ Māte: „Ja, es to izdarīšu uz pēdām.“ Tuvojas Krustiņam. Nikni, lielākās sirdssāpēs raudādama. „Bezkaunš bērns, vai tev tā ar mani jārunā?“ Čert viņam plīki vaigā. Krustiņš uzlec stāvu, paceļ rokas, kliegdam. „Māt!“ Māte sit viņam. „Vai tev tā ar mani jārunā, ko?“ — Krustiņš briesmīgi. „Māt! Sagrābj un ieogrūz viņu

krēslā. Vēl vienu reizi un es arī savas rokas vairs nesavaldīšu!"
Novēršās.

Māte sēd brīdi kā apstulbusi, grūti elpodama. Pieceldamās. Ar visu spēku. „Dievs ir mans liecinieks, ka no tevis esmu gribējusi izaudzināt krietnu cilvēku! Ar to cerību priekš tevis esmu skrējusi un plēsusies un miega negulējusi. Ar to cerību kumosu no savas mutes esmu atrāvusi un tev devusi, ar to cerību tevi vadājusi pa skolām! Viss tas bijis par velti! No bērnu dienām līdz šim pēdīgam brīžam tu manu mīlestību esi turējis par kājminām!”

Krustiņš viņu pārtraukdams: „Tavu mīlestību! Kad tu mani esi milējusi? Vai tā bija mīlestība, ka tu muļķa bērnam ļāvi darīt, ko viņš gribēja, vai mīlestība, ka neprašas jaunekļa palaidnības aizstāvēji? Vai tā bij mīlestība, kas sirdi, kuŗa šē reiz pukstēja“ — sit ar roku uz krūts — „pārvērtā par akmeni?”

Māte: „Tu domā attaisnoties un parādi visu savu nekrietnību, tu nekrietnais, nepateicīgais cilvēks!”

Krustiņš: „Tāds, kā šē stāvu, par tādu tu mani esi padarījusi! Es sajūtu par to tādu pateicību, kāda tev pienākas: māt, es tevi ienīstu! Ilze ienāk. Māte iekliedzas un iekustas, kā kad Krustiņam gribētu gāzties virsū. — Ilze: „Dievs Kungs — Krustiņ — māt!” Steidzas mātei klāt.

Māte nejauki sarauktu ģīmi. „Laid mani — viņš vairs nav mans dēls! Dievs debesīs klausies — —

Ilze brēkdama: „Māt!”

Māte kā ārpātā. „Es viņu nolādu!” Taisās saļūmt. Krustiņš grib palīdzēt māti saturēt. Bet māte pēdējos spēkus saņemdamā, paceļas drusku, izstiepj pret Krustiņu roku. Vāji. „Projām...“ Nogībst un nokrīt. Krustiņš iet nodurtu galvu uz saimes istabas durvīm.

Ceturrtā cēlienā Krustiņš — mātes nolādēts un padzīts — dodas uz krogu pie sava ļaunā gara — Inķu Matildes. — „Labvakar!” — Matilde: „Ā!”... Metas Krustiņam pie krūtīm. „Tu esi atnācis!” — Skūpstā viņu un velk viņu uz sofā. „Mana sirds mani nav pievilusi!”... „Matild,” saka Krustiņš vienaldzīgi, „ja es šurp būtu atnācis ar nodomu tevi nekad vairs neatstāt, ko tu teiktu?” Matilde iegavilēdamās: „Tad mana karstākā vēlēšanās būtu piepildījusies.” — „Bet tāds, kāds šē esmu, aizdzīts, un ja uz manas galvas gulētu mātes lāsts?” Matilde metas viņam pie krūts. „Tu esi mans!”

Bet Inķis, dabūdams zināt, ka Krustiņš padzīts un ka tas vairs nevar uz Roplainiem griezties atpakaļ, Matildes Krustiņam vairs nedod, noteikti saka: „Tad atvadies no Matildes. Kaut kādam plikadīdam to

jau sen varēju izdot. Rīt iešu uz Roplainiem un atprasišu savū naudu.“
 „Tēv, neraidi Krustiņa projām, citādi tu arī mani aizdzīsi no mājas. —
 Tēv, es pakāršos.“ „Jā, jā“ — atbild Inķis — „tu jau zini, kur diegu
 kamols stāv.“ — Matilde apgāž krēslu, kas tai ceļā, un ieskrien guļam-
 istabā. Inķis krēsļu uzceldams: „Tu redzi, Krustiņ, viņas mīlestība tik
 stipra, ka tā pat krēslus apgāž. Ej uz māju un salabini večus —
 salabini večus, ja gribi dabūt Matildi, savus vekselus un — nīrgādāmieš —
 Inķa tēva svētību.“ Izieiet pieliekamā kambarī.

Pauls Krustiņu skubina izmēģināt laimi kāršu spēlē. „Neatminos,
 kuņģā reizē ar skaidrām galvām būtum pametuši. Mums tikai reibumā
 ir bijusi nelaime. Bez tam: iesim uz vienu roku.“ Vīsa vecā kompa-
 nija atkal kopā: bagātie kupči Rauda, Rempis un krodzenieks Inķis.
 Spēlē uz nebēdu. Simtņieki vien jūk — simtņieki vien, it kā citas
 naudas nemaz nebūtu. Spēlē un dzer, dzer un spēlē. Ar vienu
 rāvienu Inķis norāvis četri simti! Četri simti. Skaita un noliek katru
 simtu par sevi. Viens, divi, trīs, četri! Ar vienu vienīgu rāvienu!
 Jāspēlē un jāvinnē, citādi jāiet pa pasauli. Bet priekš iesākšanas
 vajaga naudas un naudas nav. Pauls prāto: „Vai tad tiešām visi
 naudas avoti izsīkuši? Vai varbūt Ilze —? Nē, tai nav... Ā — saki,
 kas tad bij ar to atslēgu, ko teicies atradis? Kāda skapja atslēga?
 Varbūt vēl naudas skapja?“ — „Tā gan,“ Krustiņš atbild. „Un tu
 par to agrāk nevarēji iedomāties! Tad jau laikam tukšs?“ Pauls pārmet. —
 „Ir tāds mazums: 70 rubļu. Pārdevām vakar“ —, Krustiņš atbild. —
 Pauls ātri: „Un tu vēl kavējies! Vēl esi šepat.“ — „Vai tad es mājā
 vairs drikstu rādīties!“, tā Krustiņš, bet Paulam padoma netrūkst:
 „Kāda tev vajadzība rādīties. Vai tad tēvs jau pamanījis, ka tavs
 logs arī nē ārpusē atverams, un to pēc sava prāta pāramatējis?“ —
 „Nē.“ — „Nu, ko tad! Iekāp pa logu,“ saka Pauls, — „paņem naudu —
 aiznes to uz rīta pusi atkal atpakaļ — ne čaka, ne graba! Ej, ej,
 nekavējies!“

— „Paul, ko tu man māci? Lai tēvu apzogu.“ — „Vai šī būs
 pirmā reize,“ saka Pauls, „kad tēvam nezinot iekāpsi pa logu, vai
 pirmā reize, kad bez viņa ziņas iesi pie skapja? Ne reizi tev nav
 iešāvis prātā: esmu zaglis... Un nu: kāda šķiršana ir starp citām
 reizēm un šo reizi?... Citām reizēm tu ņēmi un laidī vējā, tagad
 tu ņēmsi un atliksi.“ — Krustiņš — ļoti uztraukts — „Paul, tu esi
 velns... Es neiešu!“ — „Par tiesu?“ to sacīdams Pauls nometas
 krēslā. Errigi. „Manis dēļ, ko tur nu arī tik daudz runāt! Spieķis
 jau vecajam Roplainam būs, ubagu kultī viņam tak varbūt Inķis
 atstās!“ — „Paul — es iešu!“ — „Bet tad staidies. Katrs brīdis ir

dārgs! Nemeklē ceļa, skrien taisni!“ — Krustiņš: „Sveiks!“ — Pauls: „Vesels!“ Pavada Krustiņu uz durvīm. Kad Krustiņš tumsā pazudis un Pauls durvju vēl nav aizvēris, tālumā norīb dobjš vājš pērkona spēriens.

Piektā cēlienā Roplaiņu māte izmisusi. Viņai ir tā, it kā visa pasaule gāztos virsū. Viņa nolādējusi savu vienīgo bērnu. Sirds aiz sāpēm vai pušu plīst. „Mikus tēv, vai tu domā, ka dievs klausās cilvēku lāstos?“ — Mikus tēvs uz grāmatu rādīdams. „Tur jau nu gan stāv rakstīts: Tā tēva svētība uzceļ tiem bērniem namus, bet mātes lāsti tos noplēš līdz pamatiem.“ — „Bet — mīļā Krustiņa māt, viss jau vēl var griezties uz labu.“ — „Nekad, nekad, nekad nē! . . . Kamēr tie vārdi man izgājuši no mutēs, tikam man tā vien ir, kā kad pusdzīva vien vairs būtu. Nekur nevaru rimt . . . Viss man izliekas par šauru . . . par zemu . . . gaisis tik smags, tik smags — kā lietuvēns man gul' uz krūtīm“ . . . „Varbūt tādēļ, ka pērkons tuvojas,“ saka Mikus. — „Nē, nē . . . ārā jau diezgan vēss,“ atbild Roplaiņu māte, „klau! Pagalmā troksnis — ja viņš tas būtu! — Kaut jel viņš tas būtu!“ Noslīd pie gultas galvgaļa zemē. „Krustiņ, Krustiņ, nāc atpakaļ!“ —

Roplainis ienāk no saimes gala un skatās labu brīdi mātē. „Labvakar!“ — Māte pieceļas iztrūkusies. „Tu jau mājā?“ — „Negribējās,“ saka Roplainis, „negaisam uznākot no muižas braukt tājāk. Steidzot mājā . . . Bet kāda tu izskaties?“ „Man sāp galva. Aža izbiedēja. — Vakariņu vēl neesi ēdis — vai kaut ko atnest?“ Roplainis: „Nē, negribas.“ — Mētelī nolīkdams. — „Laikam jau esi dzirdējusi, ka ļaudis Jurkas par velti izmeklējušies.“ — Roplainis nosēstas un uzliek roku uz grāmatas. „Ģar tiesas māju braukdams satiku pulciņu ķerāju. Viens pazīstams, otrs, ieraugu arī Jurkas tēvu ar vecu sarūsejušu plinti pār pleciem. To redzot man tā bij, kā kad viens manu sirdi sažņaugtu. Es prasu: kur tad tu biji? „Zagļa dzīt,“ viņš atbild. Es tā drusku nobrīnos. „Par ko nē?“ viņš prasa. „Vai tu domā, ka mana roka drebētu, plinti paceļot? Ja es viņu mežā būtu satīcis, nebūtu gaidījis padodamies, būtu viņu nošāvis kā suni! Labāk lai dēla nav, nekā tāds.“ — Viņa vārdi skanēja cieti, bet uzmetis acis uz viņa grumbaino vaigu, redzēju, ka pa to ritēja divas lielas asaras . . . Man iešāvēs prātā Krustiņš un“ — — aizsedz acumirkli ģīmi ar roku. — „Cik daudz trūka, ka Krustiņš tik pat tāju būtu nōkļuvis kā Jurka.“ Pieceļas uztraukts. „Dievs kungs — es tad laikam arī citādi nebūtu runājis un darījis kā tas vecītis ar to sarūsejušo plinti.“ — Māte vaid raudādama klusām. „Vai, vai, vai.“ — Roplainis: „Ko nu tu raudi,

māt? Par tādām bēdām mums vairs nav jābīstas. Mūsu dēls, paldies dievam, atkal uz ceļa.“ — Zibens un pērkons. „Šonakt būs bargs pērkons.“ — Pieiet pie loga. „Labāki būtu, ka Krustiņš būtu palicis mājā.“ — „Tu jau pats nosacīji, lai abi ar Gustu jānot pieguļā.“ — Roplainis: „Nu, nekas arī . . . jauni kauli . . . Iesim gulēt.“ — Iet. Apstājas. „Ak te“ — bāž roku krūšu ķešā — „tu šodien sacīji, lai nopērkot pistoli — te viņa ir.“ — Izvelk pistoli no ķešas un rāda to mātei. — Māte: „Vai pielādēta?“ — „Jā.“ — Māte: „Aks tad ieslēdz viņu skapī.“ Roplainis meklē pa ķešām. „Atslēga būs izkritusi. Šodien man vāgos kāpjot pagalmā kaut kas noslidēja gar riteni skandams zālē . . . Jāuzmeklē rītā.“ Paņem sveci. „Iesim!“ Abi iziet saimnieku istabā. Tumsa. Pa brīžam zibens un pērkons, kas vairāk un vairāk tuvojas. Vētras grūdieni. Pēdīgi ļoti gaišs zibens, kuŗa blāzmā Aža piepeši parādās pie loga. Aža atver logu, iekāpj istabā un aizver atkal logu. „Viņš nāks, viņš nāk — nazis vēl nav ass!“ Izvelk lielu nazi no ķešas un trin to pie gultas stakles. „Vienreiz krūtīs, otreiz krūtīs, trešo reiz krūtīs“ . . . Pērkons. „Klusu, dieviņš baŗas un melnais gailis sāks dziedāt . . . pusnakts klāt“ . . . Noslēpjas. Māte ienāk no saimnieku gala. „Man tā bij, kā kad būtu dzirdējusi troksni.“ — Klausās. Lēnā balsī. „Vai te kāds ir? . . . Nekā, vētra mani baidījusi, es dzirdu ar sirdi un ne ar ausīm . . . Ak kungs dievs . . . Ak kungs dievs“ . . . Iziet. Vētra. Aža pieceļas un noslēpjas citā vietā.

Krustiņš parādās pie loga, atver to un iekāpj istabā. Pērkoņa spēriens. Logs paliek vaļā. Krustiņš stāv brīdi istabas vidū, atņemdams elpu. Tuvojas apdomīgi skapjam, tausta pēc atslēgas cauruma un atslēdz skapi. Paņem naudas maku un grib skapja durvis atkal aizvērt. Te Aža gāŗas iekliegdamās Krustiņam virsū. „Rokā, rokā!“ — Krustiņš ieklieŗdas. „Ā!“ Grib bēgt. „Laid vaļā!“ Aža viņu saturēdama. „Papriekšu krūtīs — krūtīs līdz pašai spalai!“ Grib durt. — „Sātan!“ Krustiņš lūko no viņas atsvabināties. „Kas tur tēv, tēv!“ iesaucas māte. Krustiņš pa tam atsvabinās no Aŗas, nosvieŗ to gar zemi un bēg uz logu. Roplainis ienāk ātri ar pistoli rokā. Ierauga skapi vaļā un — Krustiņņu logā. Ieklieŗdas briesmīgi. „Ā!“ Šauj. — Krustiņš nokrīt, sirdi ķerts, un mirst. Māte ienāk ar sveci rokā. „Dievs, stāvi mums klāt.“ — Ierauga mironi, atkāŗpjas soli atpakaļ un uzliek sveci uz galda. Šauŗalu pārņemta. „Kas tas?“ Roplainis kā sastindzis, dobji. „**Noŗāvu zagli!**“ . . . Māte ieskatās mironī. Iebrēkdamās. „**Krustiņš!** . . . mans dēls . . . a . . .“ nokrīt uz mirona. „**Manu dēliņ** . . . manu miļo dēliņ . . . manu dēliņ . . .“

Ilze ienāk no saimes istabas, iesaucas, mironi ieraudzīdama. „Viņš ir beigts“ —? Aža paceļas lēnām ceļos, roku pār Krustiņu un māti izstiepdama. „Melnais gailis dziedāja.“ —

Tāda ir Blaumaņa bēdu luga „Pazudušais delš,“ kuŗa šē raudzīta attēlot tā, kā lai atstāstījumā atspoguļotos pēc iespējas visas lugas labās un sliktās īpašības. Personas, kas lugā darbojas, var iedalīt labos un ļaunos cilvēkos, agrāki mēdza sacīt enģeļos un velnos. Labiem cilvēkiem, kā Ropļaiņam, Mikus tēvam, Mikum un Ilzei nostādīti kā pretstati Inķis, Pauls, Krustiņš, Matilde. Efekta dēļ lugā iepīta vecā Aža, kuŗa ir pilnīgi lieka un kuŗa, kā vājprātīga-traka, ir neapbrēķināma un kā nejausības faktors var tikai traucēt lugas darbības dabisku atrisināšanos. Ja autors panāk, ka tas nenotiek, tad viņa vienā otrā vietā tomēr ir kā „Deus ex machina.“ Matildes mīlestība ir nedabiska, pārspīlēta. Viņa gan liekas ritam melnmatainā čigāna Jāzēpa un ne Inķa asinis, kuŗš bija skaists un mācēja spēlēt un kuŗa spēlē vecā Inķiene labprāt klausījās. Toreiz viņa bija jauna. Bet pēc savas dabas viņa Krustiņa tomēr tā mīlēt nevarēja. — Nemaz neskatoties uz to, ka pēc tā laika nosacījumiem Krustiņš tādas vekselus nemaz nevarēja likumīgi parakstīt, jāsaika, ka visa šī vekseļu lieta ir pārāk mākslota.

Arī zibeņus, pērkonus un vētras negaisus dievs autoram pēc vajadzības kā likts sūta istā laikā. Šis un vēl citas nepilnības lugā rāda, ka Blaumanis vēl nav sasniedzis savu dramatisko spēju augstāko attīstības pakāpi. Viņš vēl nevajadzīgi tvārstās pēc liekiem efektiem, aizmirzdams, ka traģedijā visam jāattīstās ar loģisku nepieciešamību un ka tur nekas nedrīkst būt lieks. Bet šis un vēl dažas citas kļūdas bija viegli novēršamas, izlabojamas. Žēl, ka autors to nav darījis. Varēt to varēja, jo luga jau piedzīvojusi četrus izdevumus. Tad viņa būtu pilnīga. Bet arī tāda, kāda šī luga ir, viņa ir ievērojama un ļoti interesanta. Notikumi, izņemot efekta dēļ iepītās lietas, norisinās ar nepieciešamību. No cēliena uz cēlienu interese arvien vairāk pieaug. Viss lugā ir dzīvs, kustas un norisinās nepieciešami. Autoram ir dramatiska ādere, poetiski dramatiska spēja, dzīvību iedvesošs un kustinošs spēks, kas radītos tēlus dara dzīvus un tiem liek kustēties, darboties. Pigmāliions kā lūgdamies citkārt rokās akmeni skāva, līdz kamēr marmora aukstajos vaigos sajūta gunīga lējās*), tā arī Blaumanis savus tēlus

*) Sal. „Wie einst mit fliehendem Verlangen
Pygmalion den Stein umschloss,
Bis in des Marmors kalte Wangen
Empfindung glühend sich ergoss.“

Schiller, „Die Ideale.“

radīdams un veidodams tos milā skaudams dzīvus dara. Viņš smeldzošās radošās sāpēs un radošā priekā tos darina, izdailē, un mīļi, kā bērni, tie visi tam ir. Viņš radīdams cieš, raud, gaviļē. Ja liktenis, apstākļi tiem bojā liek iet, sirds žņaudzas tad Blaumaņam, pār vaigiem, kā pēšles, tam asaras rit. Ja liktens bērnus saulītē ceļ, ja viņi saulainu laimi redz, ja sirds tiem laimē gaviļē, ja acis priekā staro un mirdz, tad arī Blaumaņa vaigs skaidrojas un acis zilajās debesīs atspulgojas. Grūti un sāpīgi viņam tāpēc saviem tragiskiem varoņiem likt bojā iet un tos redzēt nebūtības dzelmē grimstam. Vai tikpat grūti, kā Roplaiņu tēvam — briesmīgi iekliedzoties „Ā!” spiest rokā esošai pistolei gaili un šaut uz savu dēlu Krustiņu logā, kuŗš sirdī ķerts nokrīt un mirst. Ne dēlu Roplainis tajā vajrs redz, bet — zagli. Uz mātes jautājumu „kas tas?” viņš sāpēs sastindzis dobji tad izdvēš: „Nošāvu zagli.” Iekšēja likteņa, iekšējas liktenīgas varas un ārēju apstākļu dzīts Krustiņš tik tālu notiek, ka tēvs to kā iebrucēju — zagli nošauj. „Vai tu domā,” saka Jurkas tēvs uz Roplaini, „ka mana roka drebētu, plinti paceļot? Ja es viņu (t. i. savu dēlu — zagli Jurku) mežā būtu saticis, nebūtu gaidījis padodamies, būtu viņu nošāvis kā suni! Labāk lai dēla nav, nekā tāds.” Pa Jurkas tēva vaigu to sakot Roplainis redz noritam divas lielas asaras un viņam prātā iešaujas Krustiņš un viņš domā: „Cik daudz trūka, ka Krustiņš tik pat tālu būtu nokļuvis kā Jurka. Dievs Kungs — es tad laikam arī citādi nebūtu runājis un darījis, kā tas vecītis ar to sarūsējušo plinti.” Un patiesi viņa roka nedreb, kad viņš pistoli rokā tur un Krustiņš viņam logā pretim stāv. Sirdi viņa lode to ķer. Tam tā bij notikt. Nepieciešami. Ja Jurkas tēvs iekšējas dziņas dzīts atrodas zagļa ķērēju pulkā un ja viņa roka plinti paceļot nedrebētu un Jurku saticis mežā nebūtu viņu gaidījis padodamies, bet būtu viņu nošāvis kā suni, tad Roplaiņu tēva roka, ievērojot tā raksturu un apstākļus, arī nedrikstēja drebēt un viņam tas bija kā suns — kā zaglis un Ažas Reiņa „slepkava” jānošauj. Blaumaņa tēlōs darbojas un it kā visu kustina un dzen kāda liktenīga vara. Viss attīstās un norisinās ar nepieciešamību. Citādi tas itkā notikt nemaz nevar. Roplaiņu mātei ir jānolād savs dēls un dēlam jāpārmet mātei, ka tādu, kā viņš stāv viņas priekšā, viņa pate viņu padarījusi un ka viņš to tāpēc ienīst. „Dievs,” saka māte, „ir mans liecinieks, ka no tevis esmu gribējusi izaudzināt krietnu cilvēku! Ar to cerību priekš tevis esmu skrējusi un plēsusies un miega negulējusi. Ar to cerību kumosu no savas mutes esmu atrāvusi un tev devusi, ar to cerību tevi vadājusi pa skolām! Viss tas bijis velti! No bērnu dienām līdz šim pēdīgam brīžam tu manu mīlestību esi turējis par kājminām!” —

Tavu mīlestību!" izsaucas Krustiņš, „Kad tu mani esi mīlējusi? „Vai tā bij mīlestība, ka tu muļķabērnām ļāvi darīt, ko viņš gribēja, vai mīlestība ka neprašas jaunekļa palaidnības aizstāvēji? Vai tā bij mīlestība kas sirdi, kuŗa šē (krūtīs) reiz pukstēja, pārvērtā par akmeni?“ —

Bez šaubām Krustiņa mātes krūtīs mātes mīlā silti pukstēja tās sirds. Viņa savu Krustiņu tiešām ļoti mīlo un grib no viņa izaudzināt krietnu cilvēku ar tādu cerību skrej un plēšas, atrauj no savas mutes kumosu un atdod to Krustiņam, ar to cerību viņa to vadā pa skolām. Bet viss tas ir velti. Kāpēc? Tāpēc, ka viņas lielā, dziļā mātes mīla ir akla un neprātīga, kāda vecāku mīlestība, diemžēl, pārāk bieži mēdz būt. Īstai mātes mīlai jābūt redzīgai un gudrai. Tāda Krustiņa mātes mīla nav. Un tāpēc Krustiņš tai dibināti pārmet sacīdams: „Vai tā bij mīlestība, ka tu muļķa bērnam ļāvi darīt, ko viņš gribēja?“ u. t. t.

Mātes mīlestība palaikam mēdz būt akla un neprātīga. Viņa bērnos it kā dabiski neredz patstāvīgas būtes un par tādām necenšas viņus izaudzēt, bet it kā labprāt redzētu, ka tā saite, kas bērnu pie viņas saistīja, nekad nebūtu tikusi pārrauta. Māte bērnus tāpēc — ar retiēm izņēmumiem, kur mātes mīlestība kļuvusi redzīga un gudra — parasti izlutina un neprātīgi audzina, gluži kā Krustiņa māte Krustiņu. Ne bez iemesla tāpēc ģenialais grieķu filozofs Platons savā idealvalstī liek bērnus vecākiem noņemt un tos uz valsts rēķina audzināt īpašās audzināšanas iestādēs, kur par audzinātājiem tik augsti izglītoti krietni pedagogi. Ja nebūtu atklātu skolu un bērni uzaugtu tikai ģimenē un tiktu vienīgi audzināti no saviem vecākiem, tad mums būtu vēl nesalīdzināmi daudz vairāk pazudušu dēlu un pazudušu meitu, nekā tagad, kas vēlāk dzīvē izmisuši lietu rūgtas asaras par saviem vecākiem, ka tie nav pratuši viņus pareizi audzināt. — Kas lai iznāk no bērniem, ja tēvs saka darīt to, un māte atkal citu ko tam pretēju, ja tēvs bērnu par ko norāj un soda un māte to žēlodama metas starpā un aizstāv, ka viņš jau vēl maziņš, vēl jau nesaprot, kas jādara, vai kā citādi to pārstāj? Vislabāk jau viņa to savā aklā mātes mīlestībā un dabiskā dziņā visu mūžu stūķīti sasaistītu būtu nēsājusi un žūžojusi pie krūtīm.

Vecāku svēts un dabisks pienākums, ja tiem bērni, tos arī prast krietni audzināt. Par savu bērnu likteni viņu vecāki līdzvainīgi un līdzatbildīgi. To dziļi sajūt arī Krustiņa tēvs sacīdams: „Vai tad es saku, ka es neesmu vainīgs! — Kas mani spīda par jumīķi, par grāvraci, par linu kulstītāju blandīties apkārt? Vai nevarēju godīgi uz vietas dzīvojot pelnīt maizi! Kamēr es pa pasauli naudai skrēju pakal, ar ko uzņemt māju, tikam tu audzināji Krustiņu. Vai nezināju, kāda tu esi?...“

Bet Roplainu tēvs pēc savas dabas nevarēja vis citādi izturēties, kā iet par jumīki, grāvraci, linu kulstītāju un dzīties naudai pakal, ar ko uzņemt māju. Kāda iekšēja liktenīga vara, viņa paša daba to piespieda tā un ne citādi izturēties. „Cilvēks liktenīga vara“, saka lielais cilvēku dvēseles pazinējs Šekspīrs, „ir kā muša nerātņa puikas rokās.“ — Cilvēka daba, viņa dvēseles motīvi, viņa raksturs un ārējie iespaidi noteic viņa katrreizējo izturēšanos. Ja būtu pilnīgi pazistams cilvēka raksturs un visi apstākļi, kas uz to dara iespaidu, saka Kants, tad cilvēka izturēšanos varētu tāpat iepriekš aprēķināt un pateikt, kā saules vai mēneša aptumšošanas.

Kāds koks un kā viņš tiek kopts, tādi viņa augļi. Tāpat arī, kāda cilvēka daba, kāda viņa audzināšana, kāds viņa raksturs, kāda viņa griba un kā uz viņu iespaido apstākļi, tāda ir viņa izturēšanās, tādi ir viņa darbi. Cilvēka dvēsele nereti ir tik maiga kā mimoza, kā vēja kogle, kur mazākā vēsmiņa iespaido.

Kāda nu bija Krustiņa dvēsele? Vai tikai pateicoties aklaī mātē mīlestībai, jaunu cilvēku un sliktu apstākļu iespaidam Krustiņš ir tāds, kāds viņš ir? — Tā vis nevar teikt. Audzināšanai, jaunai priekšzīmei, apstākļiem, saprotams, ir bijis uz Krustiņu liels iespaids, bet tas tomēr nav viss. Krustiņa māte pat sakās „viņu vadājusi pa skolām“. Viss tas bijis par velti! — Cik daudzi pavisam nav bijuši skolā un tomēr nav izauguši par pazudušiem dēliem! Vai tie dzīvojuši tik starp labiem cilvēkiem un nemaz nav redzējuši pavedinošus skatus? Vai jauni cilvēki tos nemaz nav lūkojuši pavest uz necelēm? Kur auga Roplainu saimnieku audžu meita Ilze? Taču tajos pašos Roplainos, kur arī uzauga Krustiņš. Labi, Roplainu māte savas audžu meitas tā nelutināja kā savu vienīgo dēlu Krustiņu, bet viņa tak Krustiņa arī neskubināja plītēt pa krogiem, spēlēt uz naudu, aizraidīt Ažas Reini — pēc tam, kad nodzerta viņa nauda — uz viņu pasauli, atcirst Ažai, kad tā izmisusi jautā: „kur Reinis?“ ka tas „tārpu valstībā“, apzagt tēvu un izdarīt vēl citas nekrietnības. — Vai Mikus tēvs ar Miku auguši un dzīvojuši kādā citā pasaulē? Blaumanis abas šīs personas savā tragedijā gan tik ievēd, lai spilgtāki izceltu un rādītu Krustiņu, domādams, ka dzīvē nevar būt bez pretstatiem, ka, ja ir debesis, tad jābūt arī ellei, ja pasaulē ir labi cilvēki, tad jābūt arī ļauniem.

Vieni un tie paši apstākļi uz dažāda rakstura iespaido ļoti dažādi. Nevien vecumā, kur raksturs nodibinājies, bet arī jaunībā un pat agrā bērnībā. Ikviens to ikdienas dzīvē var novērot. Viens ir no dabas līdzcietīgs, palīdzīgs, otrs cietsirdīgs, kam jaunu darīt prieks, kas mil citiem pāri darīt, spīdzināt dzīvniekus, noraut tauriņiem vai mušām pa

spārņiņam, pa kājiņai, mocīt kaķus, izčamdīt putniņiem pērklus, sasist oliņas, nosist mazos putņenus. Bērņībā reiz novēroju sekošu skatu: dzīva reiz saķerta tika pūce, kuŗu pieaugušie, laikam, kā nāvei nolemto, visādi mocīja, bērni priecājās, redzēdami pūci ciešam, bet kāds bērns līdzīgā vecumā, tā neizturēja un raudādams pūcei steidzās palīgā un to sirdīgi pārstāja pret lieliem un citiem bērņiem, sacīdams, ka pūcei sāp un to nevajaga daudzīt. — Panākums bija, ka pūci vairs nemocīja. Vienam bērņam piedzēruša cilvēka ākstišanās, bļausiššanās un streipulošana patik, otram nē un rada riebĵumu un to no visa kā tamlīdzīga atbaida. — Bērns daudz ko mantoĵis nevien no saviem vecākiem, bet caur saviem vecākiem arī no to senĳiem. Gan daži apgalvo, ka bērņa dvēsele pēc dzimšanas līdzinoties baltai neaprakstītai lapai, kur vēlāk audzināšana un apstākļi ierakstot visu tās saturu. Audzināšanai, zināms, ir liela vara, kā labai, tā sliktai. Labai labā virzienā, sliktai ļaunā. Labs audzinātāĵs var nomākt ļaunos dĳĳus un attistīt labos. Bet ar audzināšanu vien no neka nevar ko izlaisīt. Visspēcīga audzināšana nav. Kā nu šai ziņā ar Krustiņĵu? Ko viņš mantoĵis no saviem vecākiem? — Ja mēs labi vērā ņemam Krustiņa tēva un mātes dabas, viņu abu raksturus, tad, man šķiet, ka Krustiņš jau pasaulē nākot savā dvēselē līdznesis bojā ejas, teiksim, pazudušā dēla dĳĳus. No saviem vecākiem Krustiņš mantoĵis īpašības, kas viņa dvēselē neizpaužas harmonijā un nerada tur augstākas vienības. Disharmonija jau no pat pašas sākotnes valda viņa dvēselē. Audzināšana un apstākļi šo disharmoniju vis neizlīdzina, bet tik vēl pavairo. Kas tur vainĳgs? — Vai Krustiņa vecāki arī par šo Krustiņa mantoĵumu darāmi atbildīgi? Krustiņš pats, zināms, nē, jo viņš tak pats sevis neradĳja. Bet, kā ir šai ziņā ar vecākiem? Vai viņi vainīgi un darāmi atbildīgi par fiziski un garīgi kroplu bērņu pasaulē laišanu? Roplaiņu tēvs gan sajūtas līdzvainĳgs pie Krustiņa likteņa tāpēc, ka nav par viņa audzināšanu pats diezgan rūpĳjies, bet to uzticēĳis savai sievai, labi zinādams, kāda tā ir. Bet vai viņš, Roplaiņu tēvs, arī ir pārdomāĳis par to, vai viņš ir atbildĳgs, ka viņam tāds Krustiņš pavisam ir, ka viņš tam devis dzīvību? Par to, pēc viņa raksturoĵuma tragedijā spriežot, viņš domāĳis nebūs. — „Labāk lai dēla nav, nekā tāds“, izmĳsĳis saka Jurkas tēvs. Bet kāpēc tāds Jurka pavisam ir viņa dēls, par to viņš tāpat nedomā. Šim jautāĵumam tomēr nevar tik viegli paiet garām. Jau sirmā senatnē par to domāts. Jēzus mācēkļi, piem. kā Jāņa ev. 9, 2 rakstĳts stāv, viņam vaicāja sacīdami: „rabi, kuŗš ir grēkoĳis? vai šis, vai viņa vecāki, ka tas ir neredzĳgs piedzimis?“ — Jēzus atbildēja: „nedz šis ir grēkoĳis, nedz viņa vecāki; bet kā dieva darbi pie viņa

parādītos". Jēzus — pēc bībeles — šo akli dzimušo, kā turpat Jāņa ev. lasāms, izdziedinājis un tas tapis redzīgs. Palestīnā Jēzus laikā tā tad akli dzimuši, tizli, kropļi, melmensērdzīgi, velna apsēsti u. t. t. bijuši, lai „dieva darbi pie viņiem parādītos“, laikam, Jēzum viņus izdziedinot. Jo pie tā, ka fiziski un garīgi kropļi piedzimst, tak nekādi dieva darbi nevar parādīties, bet drīzāk gan velna vai, pareizāki sakot, fiziski un garīgi kropļainu vecāku darbi. Ja Jēzum mūsu dienās pievestu fiziski un garīgi kropļu, ar iedzimstamām, no vecākiem uz bērniem pārejošām slimībām sirgstošu vecāku bērnus un kā citkārt vai-cātu: „Rabi, kurš ir grēkojis? Vai šis, vai viņa vecāki?“ tad nu gan Jēzus neatbildētu: „Nedz šis ir grēkojis, nedz viņa vecāki; bet kā dieva darbi pie viņa parādītos“. Atbilde varētu tikai skanēt, ka pie tā vainīgi vecāki vai, Jēzus laika garā runājot, ka tas velns, pats jaunais viņus kārdinājis precēties un dzemdēt aklus, tizlus, kropļus, lai pasaulē vairotu postu un ciešanas. Man zināms kāds gadījums, kur ar tuberkulozi sirgstoša jaunava apprecējās. Viņas vīrs bija pilnīgi vesels. Viņiem piedzima meitiņa — gauži vārga miesās. Tā kā viņa bija vecāku vienīgais bērns, tad tie viņu rūpīgi kopa un — lutināja. Meitene-kuprīte — vēlāk apmeklēja pat ģimnaziju. Bet tur viņa fiziski un garīgi palika arvien vājāka. „Kāpēc tu, māt, precējies, zinādama, ka esi slima un ka tev var dzimt tikai kropļi? Kāpēc jūs, redzēdami, kāda es esmu, mani lielu audzinājāt?“ — Redzēdama, ka viņai ikdienas jo vairāk zūd prāts, un baidīdamās no pilnīga ārprāta jaunava kādā dienā iedzēra nāves zāles, bet — tika izglābta. Ar laiku viņa zaudēja prātu un valodu. Jau gadiem ilgi viņa vairs nerunā un gluži nekā nesajēdz. Nevar ne pate sevi apkopties, ne godīgi nepieciešamās vajadzības izdarīt. Dzīvo lopa dzīvi. Ēstgriba viņai ir liela. Ēd, kā saka, kā lops, ja tik ir ko dot. Vecāki, kas priekš kara bija pārtikuši laudis, karā visu zaudējuši, ir veci un nespēcīgi. Visu viņu dzīvi neprātīga precēšanās un bērna pasaulē laišana padarījusi par traģediju. —

Daba dzīvniekiem gudrā prātā ir devusi dzimuma mīlestību, lai uzturētu sugu. Bet arī šai dziņai jābūt redzīgai. Viņa nedrīkst būt akla. Fiziski un garīgi kropļi nekādi nedrīkstētu precēties un pavairot jau tā daudzo nelaimīgo skaitu pasaulē. Prātīgs zemkopis sēj zemē tikai vislabākos graudus, prātīgs lopkopis pāro tik fiziski veselos un labākām īpašībām apbalvotos individuus.

Dziņā pēc sugas uzturēšanas gan patika, kāda atsevišķa individa izraudzīšana, zināmā mērā gādā par izlasi, lai tik derīgie individi savienotos. Dzīvnieku valstī notiek ciņas dēļ ligavas, kurās

uzvar stiprākie. Bet mīlestība mēdz tomēr būt akla. Prātam pie cilvēkiem arī šai ziņā būs būt vadonim!

„Drum prüfe, wer sich ewig bindet,
Ob sich das Herz zum Herzen findet!“

Sillers.

(„Kad kāds uz mūžu saiet ceras,
Lai raug', vai sirds ar sirdi deras!“)

(Hugenberģera tulk.)

Bet vajaga arī prast bērņus audzināt, ko, diemžēl, tikai reti vecāki prot. Neistām pusēm kopā saejot un bērņus neprātīgi audzinot rodas malu malās pazuduši dēli un pazudušas meitas. Krustiņš nav nekāds izņēmums. Tādu Krustiņu — pazudušu dēlu un meitu Latvijā un tāpat arī citur ir legions. Īpaši pasaules kaŗam šai ziņā ir bijis visai ļauns iespaids. Viņā radušies sevišķi daudz pazudušu dēlu un pazudušu meitu. Kaŗa apstākļos viņiem vienam, otram pat izdevies sev ap galvu apvit zināmas varonības gloriķu, tikt uz augšu un pie varas, kur viņu postīgā darbība norit šāda vai tāda veida negodīgā valstslidzekļu iegūšanā un izšķiešanā. Kam nav izdevies pa šādu ceļu tik tāļu tikt, tas palicis atpakaļ un piekopj savu laupīšanas veikalu pa mežiem un ceļiem. Laupītāji vieni kā otri, tikai dažāda veida. No šādiem pazudušiem dēliem „rekrutēķas“ labs skaits mūsu laiku varoņu. „Es drīzāk esmu persietis, nekā latvietis“, tā kaŗa laikā krievu valodā Pēterpilī izsaucās kāds pazudis dēls — latvietis, kad tas savai mātei aizliedza runāt latviski un kad kāds to dzirdot izbrinēķies piezīmēja, kā nu viņš, pats būdams latvietis, tā var. Pastāvīgi žūpodams tas patērēja lielas naudas sumas. Lielinieķu laikā tas labprātīgi iestājās kaŗa komisariatā; kad somi 1919. g. pavasarā tuvoķās Pēterpilij, tad viņam zem lielinieķu uniformas bija cita, lai labāķi varētu glābt savu dzīvību, un viņš prātoķa, kā aizlaisties uz Angliķu, iekam somi ieņem Pēterpili. Vēlāk šis „persietis“ ieradās Latvijā, kur viņu ieraudzīdams pārsteigts vaicāķu: „Ko tad jūs te?“ — „Domāķu iestāties ārlietu ministriķā, tur izdevība bieķāķi braukt uz Pēterpili un Maskavu un ko lieķis nopelnīt“. — „Vai domāķiet, ka ārlietu ministriķā vietu dabūsiķet, dzird, ka vispāri samazināķot ierēdņu skaitu?“ — „Man tur labi paziņas.“ — Ārlietu ministriķā „persietis“ nu gan nebija iestāķies, aiz kādiem iemesliem nē, nav zināms, bet kādā citā drīz vien pēc tam un taisni tādā vietā, kur vajadzīķs absolūti usticams apzinīķs latvietis. Šis „persietis“ drīz pēc tam mainīķa vietu pāriedams uz citu resoru, kur tas ieticis caur paķa resora priekšnieķa (ministŗa) gādību, un tas notika taisni tai laikā, kad aiz taupīķbas principa zaudēja vietas daudzums krietnu un godīķu iestradāķuķos ierēdņu.

Šādi senāk Latvijai pazuduši un arī citādi pazuduši dēli, kas no Latvijas agrāk nekā nav gribējuši zināt, priekš Latvijas nekā nav strādājuši, tagad ir, tā sakot pa nakti palikuši par lieliem patriotiem un strādā šādā vai tādā veidā savus posta darbus, gaudami Latvijas labklājības pamatus.

Blaumanis skaisti tēlojis priekškaŗa pazudušo dēlu Krustiņa personā. — Kaŗa laika un pēckaŗa laika Krustiņi vēl tēlojami.

Blaumaņa „Pazudušais dēls“ ierosina uz daudz kā pārdomāšanu, it īpaši audzināšanas ziņā. No viņa vecāki daudz ko var mācīties, īpaši to, kā bērni nav jāaudzina, ja viņi negrib izaudzināt pazudušus dēlus un pazudušas meitas. Lugai ir savi trūkumi. Vairāk personas viņā ir liekas, iepītas tik efekta pēc. Raksturi ne visi spilgti un izdevušies. Bet dzīvi viņi ir visi. Īpaši lugas galvenās personas, kuŗas psiholoģiski pareizi uztvertas, skaisti raksturotas un tēlotas. Viss lugā ir dzīvs, kustas un uz priekšu virzās ar nepieciešamību. Tuliņ sākumā modinātā interese no cēliena uz cēlienu arvien vairāk pieņemas un pieaug. Lugā ir vairāki tik dziļi traģiski, dvēseles dziļumus satricinoši, meistariski tēloti skati, kā piem. skats, kur māte nolād dēlu un dēls mātei atcērt, ka par tādu, kāds viņš stāv viņas priekšā, viņa pate to padarījusi, ka viņas mīlestība nav bijusi īsta mīlestība un ka viņš pret viņu sajūt tādu pateicību, kāda tai pienākas „Māt es tevi ienīstu!“ — Māte dēlu nolād un dēls māti ienīst! — Kāds dziļš traģisms un iekšējs dvēseles satricinājums redzams un sajūtamā tātāk skatā, kur Roplainu tēvs Roplainu mātei stāsta par Jurkas tēvu, ka tā roka nedrebētot, plinti pāceļot un tas, mežā dēlu saticis, nebūtu gaidījis to padodamies, bet būtot nošāvis kā suni! „Es“, piebilst Roplainis „laikam arī citādi nebūtu runājis un darījis, kā tas vecitis ar to sarūsējušo plinti.“ — Un drīz vien šis nelaimīgais tēvs to arī izdara nošaudams savu dēlu Krustiņu un uz mātes jautājumu „kas tas?“ sastindzis atbildēdams: „Nošāvu zagli!..“ Tie ir tik meistariski tēloti un tik dzīvi, tik dramatiski skati, kādus pat vispārējā pasaules literatūrā ļoti reti sastopam. — Spilgti lugā atspoguļojas mūsu priekškaŗa saimnieku un viņu kalpu dzīve ar visām viņu savstarpējām attiecībām. Lugai, neskatoties uz dažiem viņas trūkumiem un nepilnībām ir tomēr augsta literāriska vērtība. Viņa ir ļoti interesanta. Nevar viņu iesākt lasīt un neizlasīt ar vienu paņēmienu līdz galam. Es viņu vismaz ar lielu interesi esmu lasījis vairākkārt un arvien un galveno personu tēlos, viņu psihē un darbībā esmu atradis ko jaunu un saistošu.

Pēc „Pazudušā dēla“ apskatīšanas pāriesim uz Blaumaņa piecēlienu dramā „Potivāra nama“ aplūkošanu. Ne tādēļ, ka šī luga

piederētu pie Blaumaņa labākām un ka viņai būtu liela literāriska vērtība, bet tāpēc, kā taisni ar šo lugu saistās viņa labākās lugas „Indrānu“ sarakstīšana. Bez „Potivāra nama“ nebūtu „Indrānu.“ Aiz šā iemesla „Potivāra namam“ piegriežama sevišķa vērtība. Andrejs Upīte savas „Latviešu jaunākās rakstniecības vēsturē“ (1921. g. I. sēj. 56. lapp.) izsakās, ka „Potivāra namā“ „Blaumanis mēģinājis apstrādāt modernāku tematū, bet izdevies tas viņam nav. Pārāk cieši viņu tur viņa parastā pasaule. Vispāri šis darbs liekas rakstīts zem svešiem iespaidiem.“ —

Blaumanis pats par šo darbu bija citādās domās. Viņš pie tā ilgi ilgi strādāja un vairākkārt pārrakstīja. Kad darbs beidzot bija gatavs un pie valodas un stila viss likās būt darīts, kas iespējams, tad Blaumanis man to nodeva pašapzinīgi sacīdams: „Še es jums nu reiz nododu labu darbu. Bet tad esmu gan ar' pie viņa daudz strādājis. Gribēju radīt ko pilnīgu satura, valodas un stila ziņā.“ —

Zem sveša iespaida šai lugai nemaz nav vajadzīgs būt sarakstītai. „Potivāra nami“ nevien atrodami Ēģiptē, bet arī pie mums, kur Blaumaņa vērtīgās acis to varēja redzēt un gars novērot. Bet ar to nav sacīts, ka ierosinājums nevarētu būt nācis no citurienes, no kāda romana, stāsta, vai lugas lasīšanas. Blaumanis nav ideju bagāts. Viņš ierosinājumus un idejas uzcītīgi meklēja. Ja domājās būt ko noderīgu atradis, tad viņš to ilgi pārdomāja, salīdzināja ar tō pasauli un ar tām personām, kuŗas viņš pazīst, pārlika, vai tur var kas iznākt vai nē, vai var svešo fabulu, svešo vielu, svešos tīpus, nostatot to visu savā pazīstamā pasaulē, pārstrādāt un izveidot par ko īpatnēju, kuŗā viņam pazīstamā pasaule un pazīstamie tipi atspoguļotos savā īpatnībā, bet tik daudz spilgtāki un saredzamāki kā tas ikdienībā izliekas esam. — Bet „Potivāra namā“ viņam tas tiešām izdevies nav. Tāpēc ne, ka viņš tajā, kā Andrejs Upīts pareizi saka, „mēģinājis apstrādāt modernāku tematū“, pasauli un apstākļus, kuŗus tas tā nepazīst, kā laucinieku dzīvi.

„Potivāra namā“ Blaumanis pārkāpis savas pazīstamās pasaules un savu zināšanu apjoma robežas un tāpēc tam viņa „Potivāra nams“ nevarēja izdoties un iznākt dabiski. „Potivāra namā“, samērā ar citiem darbiem, ir pārāk daudz nedabisku vietu. Realists, kāds Blaumanis, nedrīkst tēlot, ko viņš pamatīgi nepazīst un nezina, jo tas atriebjas stiprāki, nekā idealistam. Blaumanis, kas sevi un savas spējas labi pazina, gan sargājās to darīt, bet „Potivāra namā“ viņš savas spējas tomēr pāraugstu novērtējis. Bet interesants „Potivāra nams“ tomēr ir.

Viss tur ir dzīvs. Raksturi spilgti. Valoda ļoti skaista. Stils izkopts līdz pilnībai.

Ieskatīsimies šai Potivāra namā! Viņš atrodas ne Ēģiptē, bet tepat Latvijā — Rūjas muižīnā. Lugā darbojas sekošas personas: Matīss Rogrota, Rūju muižīņas īpašnieks; Paulīna, viņa otrā sieva; Anna, viņa meita iz pirmās laulības; Ringolts, viņa brālis; Jozefs; Cinte; Dr. Brukners; Alma, viņa meita; Jānis, kalps; Mīle, Ede, kalpones Rūjās; Zads, pūšlotājs.

Pirmais cēliens. Ar garšu ierīkota istaba Rūjās.

Platas stikla vidus durvis stāv vaļā un ļauj ieskatīties ziedošā, saules apspīdētā dārzā.

Veikli tūlīņ pašā sākumā Blaumanis skatītāju acu priekšā liek lugai iesākties. Paulīna rīkojas ap galdu, uz kuŗa stāv kafijas trauki. Matīss sēd un lasa kādā grāmatā. Ringolts, viņa brālis, staigā dibenā uz priekšu un atpakaļ un noskatās Paulīnā to novērodams un pārbaudīdams tās „sirdi un ikstis“. Pēc ilgiem gadiem Ringolts vakar vakarā pārbraucis dzimtenē. Braucot dzelzceļa vagonā viņš jau redzējis Paulīnu, kuŗa viņa nepazīdama bijusi pārāk vaļsirdīga un izlaidīga. „Lūdzu mīļo vīra brāl, dzer vīriņ“, tā Paulīna laipni viņus uzaicina dzert kafiju un piedurdama Matīsam viegli pie rokas grib aiziet. — „Un tu? Bēdz projām?“ Matīss satverdams viņas roku un nolikdams grāmatu ievaičājas. „Dzeršu kopā ar citiem ēdamistabā.“ — „Kādēļ?“ — „Tu desmit gadu ar savu vienīgo brāli divatā neesi sarunājis un vaicā kādēļ?“ — „Ej tad arī!“ atbild Matīss.

Paulīna aiziet Ringoltu vēl reiz ar mājienu ļoti laipni uz dzeršanu uzaicinājusi. — Viņa izmet savus tiklus uz visām pusēm. Ringolts viņu pazinis un ieskatījies viņas dvēselē tūlīņ no pirmā mirkļa. — Tik Matīss viņai akli tic un tās mīlestību tur par īstu.

Ringolts tuvodamies Matīsam: „Nesauc manis turpmāk par Ringoltu, bet par Tomu. Jo es vēl arvien nevaru ticēt, ka šis skuķis ir tava sieva.“ Matīss smaidīdams: „Nāc, dzersim! Pēc kafijas sūtišu laulājamai zīmei pakaļ.“ — Ringolts sēzdamies: „Un jūs dzīvojiet laimīgi?“ — „Kā paradīzē“, atbild Matīss. Ringolts: „Un turklāt jau veselus divus gadus? — Turēju tevi par apdomīgāku. Mīļo Matī, nedz Bombejā, nedz Melbernā, nedz Reikjavīkā neesmu atradis pāŗa, kas tik nevienāds kā jūs abi, savu paradīzi būtu zinājis atsargāt no čūskas.“ — „Un tu esi tik laipns“, saka Matīss, „un vēro, ka arī manā dārzā šāds tārps zem rozēm slēpjas.“ — „Slēpjas vai ar laiku slēpsies“, atbild Ringolts, „esmu tik laipns. Reizini vai nu uz ziemeļa pola vai pie ekvatora divi ar diviem, iznākums būs visur četri.“ — „Saprotu“, saka

Matiss, „bet drīzi tu atzīsi, cik varen esi maldījies. Viņa ir eņģelis.“ — „Zināms“, atbild Ringolts, „jo vienkāršam nespārotam radījumam būtu nācies grūti pārlaisties pār bezdibeni, kas šķir 18 no 50 gadiem.“ — „Viņai ir 20“, saka Matiss. „Pār šo bezdibeni var tikt pāri, kad to aizbeļ ar mīlestību.“

„Pastāsti man“, saka Ringolts, „kā tu viņu atradi?“ — „Viņa bija bārainē“, stāsta Matiss, „tēvs bija sulainis, māte — franču bonne.“ — „Kur viņa dzīvoja?“ vaicāja Ringolts. — „Rīgā“, atbildēja Matiss, „pate par sevi. Taisīja puķes.“ — „Tad jau arī jūsu izglītība ir ļoti nevienāda“, saka Ringolts. — Matiss vēlas, lai brālis pastāsta labāk ko par sevi, kā tam klājies. — Ringolts, kā students, bija aizbēdzis no augstskolas un palicis par jūrnīku. „Esmu arī skrandās gājis“, tā viņš stāsta, „vēl pāra gadus atpakaļ, kad mūsu kuģis Australijas tuvumā sašķīda, jūra aprija visu, kas man piederēja. Puskailu tu mani Sidnejā būtu varējis redzēt blandamies.“ Redzēdams, kā „šodien viens, rītā otrs plukata ar reizi pārvēršas par miljonaru“, Ringolts paliek par zelta racēju. „Paraugš“, viņš saka, „ir liels pavedējs.“ Tā i prātīgais var palikt par zelta racēju. Ringolts īsā laikā — nepilnos divos gados — paliek milzīgi bagāts. Priekš tam viņš, kuģim bojā ejot un visu zaudējot, skrandās tērpies pa Sidnejas ielām ubago. Kā zelta onkulis viņš pārnācis dzimtenē. „Es nezināju iesākt nekā labāka“, saka viņš uz brāli, „kā atceļot uz dzimteni. Te nu es esmu.“

Anna ienākusi: „Laikam krusttēvs Ringolts?“ — „Anna? Mazais lellis, kurū es nēsāju uz rokām. Vai Jozefs vēl pie jums?“ — „Jā.“ — „Tā tad ubagēlis iz nabagu mājas tēvam nav tapis par raižu bērnu?“ — „Tēvs Jozefu tura kā īstu dēlu“, atbild Anna. — „Patikama ziņa“, saka Ringolts, „ko Jozefs dara? Gana sava tēva avis vai aiztaupa viņam algu par bodes zelli?“ — „Viņš vada Rūju saimniecību“, atbild Anna. „Bodē stāv komijs Cinte un divi mācekļi. Tu tak pie mums tagad paliksi?“ — „Tik ilgi, kamēr būšu sev nopircis muižu.“ — „Tu gribi mājas pirk? A— tad pirc tepat tuvumā.“ — „Es runāju no muižas un ne no mājas“, saka Ringolts. — „Bet priekš tās jau vajaga daudz naudas!“ brīnīdamās izsaucas Anna. — „Un ja man tās būtu ļoti daudz?“ — „Kā? — Tu taču neesi bijis laupītāju kuģa vadonis?“ — „Esmu zeltu racis“, atbild Ringolts. Anna: „Klau, klau, onkulis jau pasaku vāceli vāž vaļā!“ — „Vai jūs sazvērējušies man neticēt? Paga, uz pēdām tevī pārliecināšu!“ Iziēt. Anna: „Ja viņš tiešām... zelta onkulis? — Ak, joki vien, tādas lietas jau nemaz nenotiek!“ Pa tam ienāk Jozefs ar rožu kušķi rokās. „Apsolīju tev šai dienai mazu pārsteigumu: še ņem.“ — „Rozes!.. Tu mani tiešām pārsteidz, Jozef.

Tik skaistas šē apkārtņē nekur nezied.“ — „Par to viņas arī nākušas no Rīgas.“ — Ienāk Jānis un grib zināt, vai šorīt, tāpat kā citās svētdienās vedīs no rīta zirgus peldināt. „Jā. Tāpat, kā citās svētdienās“, atbild Jozefs. — „Šodien ir divas balles. Jūs visi šodien iesiet uz balli“, saka Jānis. „Bet mēs, saime, arī tepat no kaimiņiem esam uzaicināti. Kā nu būtu, vai kungs nebūtu ar mieru, ja es viens palieku mājās?“ „Kad jūsu balle iesāksies?“ vaicā Jozefs. — „Tā ap launaga laiku“, atbild Jānis. Jozefs (uz Annu): „Tāpat kā dārza svētki“ pie daktera Bruknera, uz kuŗu kungi ielūgti. . . . „Vai zini ko, Jāni. Ej nu izpriecājies līdz saules rietēšanai. Es tikām palikšu mājā.“ — Jānis gan negrib. „Jūs, jaunskungs. Tas... tas“ . . . „Ej nu vien, ej!“ — „Paldies par atļauju, jaunskungs.“ Aiziet. Anna iziet ar kafejas traukiem.

Ienāk Paulīna. „Jūs te sarunājāties! Vai spriediet par daktera dārza svētkiem?“ — „Runājām gan par — to.“ — Paulīna ieraudzīdama rozēs: „A... a... Skaties, kāda uzmanība! Es viendien tikai tā pavirši ieminos, ka šē apkārtņē nekur istu tējas rožu nevar dabūt, un jūs tās tūlī parakstiet iz pilsētas. Sirsnīgu paldies, mīļo Jozef! Un arī par jauko neaizmirsteļu kušķīti, kuŗu man aizvakar krēslā pa logu iemetāt klēpī.“ Jozefs izbrīnījies: „Jums?.. Jums? Es... Tas pušķītis... šīs rozēs... bij'... bij'...“ Paulīna (jautri smiedamās): „Ak jūs!.. Kaut jūs redzētu, cik smuks jūsu ģimīs sujukumā izskatās!“ — Cinte ienāk. „Rogrotas kundze, parakstu bodei preces. Vai jūs pašu vajadzībām kaut kā no Rīgas nepastellēsiet?“ — „Nē, paldies. Biju tak nupat pilsētā.“ Jozefs iziet. Cinte nu ar Rogrotas kundzi runā pavisam citādā valodā: „Līna“, viņš saka, „man iztrūkst kasē 50 rubļu.“ — „Jau atkal!“ — „Tikai šoreiz vēl! Ierakstīšu tos tavās izdošanās. Nav jau nekāda liela suma!“ — Paulīna, redzams, smalki aprāpļ savu viru, ielaizdamās ar Cinti, kuŗš žūpo un spēlē kārtis, un kad nožūpojis un paspēlējis naudu un kasē iztrūkums, tad tas jāsedz viņa Līnai (Rogrotas kundzei — Paulīnai). Paulīna gan rāj Cinti, saka, lai nedzer un nespēlē, jo viņa apņēmusies vairs naudas nedot. Bet Cinte tādos gadījumos draudē ar „vekseliem“, t. i. ar Paulīnas viņam rakstītām vēstulēm un solās tās rādīt viņas vīram Matisam. Paulīna ir Cintes varā. Viņu intīmā satiksme turpinās. Bet Paulīnai, kā „īstai Potivāra sievai“ patīk arī Jozefs un Ringolts, kuŗus tā arī grib ievīlināt savos tīklos. Kā uz drošu savu upuri viņa jau skatās uz brašo Jozefu. Ka Jozefs domā tikai par savu Annu, ir skaidra lieta. Ringolts grib Paulīnu atmaskot un to rādīt savam brālim viņas istā gaismā. — Ienāk Anna un skatīdamās visapkārt meklē savas puķes. Izceļas sadursme starp Paulīnu un Annu... Jāizšķir: kuŗai rozēs pieder. Jozefs viņas

pārvedis. Viņam jāsaka priekš kuŗas. — Jozefs (stāv sajucis) „...Krusttēv... tās rozes... atnesu... devu... Annai.“ Paulīna (sevī): „A, — gudrinieks!“ Matiss: „Anna — ņem tās! Un tu, mans kungs, adrese turpmāk savus rožu kuŗkus skaidrak!“ — Ienāk Ringolts, kuŗš, ieraudzīdams Jozefu, ar to mīļi sasveicinās. Uz Annu pagriezdamies: „Anna! (Izņem iz etvijas ļoti greznu kakla rotu un tuvojas Annai). Lūdzu, atļauj!“ Apliek viņai rotu ap kaklu. „Valkā šos akmeņus tavai neticībai par sodu!“ Matiss: „Nu, nu!“ Paulīna: „Kas? Kas? Tie taču nav īsti dimanti?“ — Ringolts: „Piedodiet — stiklus no Austrālijas uz Eiropu, Vidzemi un Rūjām atvest: to prieku atstāju citiem.“ Paulīna (sastingusi): „Tik lieli! Dievs tētīt — cik tas jauki! Tas jau ir vesels kapitāls!“ Paulīnai, zināms, ciema kukuļa nav. Viņa saīgusi. „Tiešām... ja būtu zinājis, ka Matiss apprecējies, tad... tad... bet tagad (uz Jozefu rādīdams) man priekš tā vien vēl kaut kas somā.“

Paulīna: „Un manu vīru jūs arī piemirsuši?“ — Matiss: „Arī?“ — Ringolts (smiedamies): „Ir tas pārmetums netaisns. Tu jau senāk dāvanu neieraudzīji. Tādēļ negribēju tevis ar tām kaitināt.“ —

Anna (kuŗa līdz šim spoguļa priekšā rotājusies): „Ringolt — palīdzies“ (dod viņam roku). — „Vai nu esi pārliecināta?“ — „Tagad — gandrīz par daudz.“ —

Jozefs dāvanas no Ringolta nepieņem. Tā esot pārāk bagātīga. Paulīna par to ļoti priecīga, ka viņš tādējādi Ringoltu pārmācījis, jo ja viņam nebijis dāvanu priekš visiem, tad viņam tie briljanti bijuši jāpatur koferī.

Skatīdamies cauri bodes rēķinus Rogrota pārliecinās, ka ieņēmumi atkal, lai gan ne ievērojami, mazinājušies. — „Kas tad tas te pašās beigās? Viņš ierakstījis, ka tu no kases ņemusi 50 rubļus. Vai tā ir?“ Paulīna „Ja.“ Matiss (viegli): „Priekš kā?“ — „Jo tuvāk tava dzimšanas diena, mīļākais, jo mazāk ziņkārīgam tev vajadzēja būt. Cerēju, ka tu šīs sumiņas nemaz nepamanīsi.“ — Matiss: „Piedod — neesmu tās pamanījis.“ —

Matiss liek pasaukt Cinti, kuŗš drīz klāt. Matiss uz viņu: „Jūs dariet man raizes, Cinte. Jau vairāk reižu jūs man esat devuši iemeslu, teikt vārdus, kādi nedz jums, nedz man pašam nav patikuši. Tomēr jūs tos neesat ievērojuši, bet staigājiet tālāk pa ceļu, kuŗš arvienu vairāk izrādās par neceļu. Jūs atkal stacijas traktierī esat plīvējuši. Man pat zināma suma, kādu jūs pametuši. Mīlais Cinte, cil ilgi jūs tā gribiet dzīvot? — Jūs esiet manā dienestā un kaitējiet caur savu dzīvi nevien sev, bet arī man.“ — „Jūsu naudas“, atbild Cinte, „vēl nekur neesmu aptērējis, jūsu godu vēl nekur paspēlējis.“

Paulina ir klāt un sarunu dzird. Matiss: „Mans gods nestāv jūsu rokās, mana nauda caur jūsu dzīvi nevairojas.“ — „Bet iet mazumā, jūs gribiet teikt?“ Matiss: „To jūsu pārskati nenoliedzami pierāda. Jūs atbaidiet ļaudis ar savu īgno izturēšanos un nekārtīgo apkalpošanu. Neesmu tik bagāts, ka šādu nolaidību ilgāk varētu ciest.“ — „Un tādēļ jūs man uzteiciet vietu?“ (Tuvina roku krūšu ķešai). —

Matiss sakās, ka šoreiz viņš tā vēl nedarītot, pat ja viņš, Cinte, nebūtot viņa sieviņai (Paulīnai) rada, jo turot cilvēku, cik ilgi vien spējot. Bet lai apsoties, ka nopietni labošoties. Cinte negrib nekā apsoties, jo „apsotijums ir valgs, ko cilvēks sev apliek ap kaklu un kuņa galu tas otram iedod rokā.“ Beidzot (uz Paulīnas mājienu) viņš apsolās ar'. —

Otrā cēlienā pirmā cēlienā vērtie milas un intrigu audi tiek vērti un austi tālāk. Viss norisinās turpat Rūjās, pa galvenai daļai dārzā, kur saulainas vietas, veci ēnaini koki, ziedoši biezi krūmi, puķes, lapene. Ringolts planveidīgi rīkodamies iegūst Cintes draudzību un uzticību. Viņam tas vajadzīgs, lai tiktu pie skaidrības un rasi arī iegūtu drošus pierādījumus Paulīnas un Cintes milas sakaros.

Paulīnai nepatik Cintes žūpošana un kāršu spēlēšana, savienota ar iztrūkumiem kases grāmatās. Apzinādamies savu varu pār Paulīnu viņš ir rupjš, varmāciģs, bezkaunīgs. Viņa no tā gribētu atsvabināties, bet — kā? Cintem ir viņas vēstules un viņa zina, ka viņš gadījumā tās spējīgs izlietot un viņu ieģrūst posta bezdibenī. Atliek tikai viens ceļš: saraut saites ar pagātnes izlaidīgo dzīvi, atklāt vīram visu, un tad, ja tas piedotu, uzsākt jaunu dzīvi. Bet šis ceļš viņai izliekas būt nedrošs, lai gan, kas zīmējas uz viņas vīru, Rogrotu, viņš aiz savas lielās milas un apzinādamies, ka viņš vecāks vīrs to jauniņu apprecējis, piedotu, ja būtu pārliecināts un drošs, ka viņa ar viņu tiešām uzsāks jaunu dzīvi. Pēc savas dabas viņam būtu grūti nepiedot. Bet Paulīnas daba pati viņu dzen arvien vairāk uz bezdibeņa pusi, kur viņai beidzot jānogrimst. Gribēdama atsvabināties no Cintes, bet savas dabas dzīta jaunos milas apkampienos viņa arvien vairāk un dziļāki krīt Cintes varā, kur viņa, kā muša ieaužas zirnekļa tīklā, līdz beidzot jānožņaudzas un jātiek aprītai.

Izeja, glābšanās ceļš vēl būtu. Bet Paulīna — pēc savas dabas — nav spējīga pa to iet. Viņa alkst pēc jaunas milas, pēc jaunas milas piedzīvojumiem un pārdzīvojumiem. Jau saistītai ar jaunu vīru viņai nez' vai būtu iespējams viņam būt uzticīgai. Bet Rogrotam, 50 gadu vecajam vīram, kuŗš pie tam ir tik vienkāršs, nopietns, stingrs, taisnīgs, rūpīgs, ne dejo ne, nē, tam viņa nevar būt uzticīga. Viņai gribas iz-

trakoties, izskraidīties, izjāt, labi izgreznoties, izballēties un milu izbaudīt trakulīgi. Rogrota nav tas vīrs, kuŗš ar viņu šādu dzīvi varētu dzīvot. Paulīnai ir Karmenas daba, kuŗu ilgi nevar apmierināt Chozē, bet kuŗai vajadzīgs vēršu cīnītājs Eskamiljo. Karmenas un Paulīnas uzticība milā ilgst tik mēneši trīs, kā Eskamiljo, Karmenas dabu labāki pazīdams nekā Chozē, par to saka.

Otrā cēliena sākumā, kad visi, kā kungi, tā kalpi aizgājuši uz balli, kalpi uz kaimiņiem, kungi uz dārza svētkiem pie daktera Bruknera, Rūjās palikuši vai tik Jozefs un Paulīna, Jozefs, kamēr pārnāks Jānis no kalpu balles, Paulīna, kamēr tai pāries galvas sāpes. Rūju muižīņas Karmenai nu liekas būt pienācis īstais laiks, lai iekarotu Jozefu un baudītu jaunu milu. Jozefu par katru cenu viņa grib dabūt pilnīgi savā varā. Tas ir jauns, skaists, spēcīgs, brašs. Nekas, ka Anna Jozefu mīl un ka tā Jozefam patīk! Izprecinās tik Annu jaunajam virsmeža kungam, gan Jozefs viņas, Paulīnas mīlas reibumā apmierināsies. Viņa zina, ka viņa ir skaista un viņas mila karstāka kā uguns. Viņas mīlas varai tāpēc, tā viņa ir pārliecināta, vajaga uzvarēt. Cilvēks visur mēdz pielikt pats savu mērauklu un mērot ar savu prātu, savu dabu. Pat dievus viņš iztaisa pēc sava ģimja un līdzības.

Paulīna, ļoti greznā, vieglā, kairinošā uzvalkā ar lauku puķēm matos un pie jostas, stāv un skatās pētoši dārzā. Jozefs iznāk iz mājas. Ieraudzīdama Jozefu: „Ā, uzticamais mājas sargs! Es jau domāju, ka būsiet aizgājuši un viņas uzraudzību man atstājuši! — Bet jūs arī jau svētku rotāt!“ Galvas sāpes viņai pārgājušas, viņa varētu jau iet, bet pēdējo ziediņu matos spraužot viņai iekritis prātā, ka viņas pēkšņo neveselību un atlabošanos varētu noturēt par untumu, ja tagad tūlīn pie Brukneriem ierastos. Viņa tādēļ vēl grib nogaidīt un iet ar Jozefu reizē. — „Bet Jānis tikai vakarā vien vēl pārnāks.“ — „Tad būsiet tik laipni, ar savu sarunāšanos man isināt gaŗo laiku.“ — Iesākas Jozefa pavešana, kā senatnē Potivāra namā Ēģiptē, tikai apstākļiem piemērotā, pārgrozītā veidā. Šo skatu Blaumanis skaisti tēlojis, kā visus tamlīdzīgus. Viņš šai ziņā meistars. No pat sākuma pavediens arvien kļūst elektriskāks, dramatiskāks, kamēr tas trūkst. Saruna izskan kļiedzošā disonancē. Visādi Paulīna līdz šim nopūlējusies Jozefu sev tuvināt, bet viņai tomēr nav izdevies pārvarēt viņa kaunīgo atturību. „Ko tas nozīmē? Kas aiz tās slēpjas?“ — „Jūs esiet mana labdara laulātā draudzene. Aiz manas atturības tādēļ cits nekas nevar slēpties kā cienība.“

Paulīna arvien kairāk: „Nekautrējaties!“ sniedz viņam roku. „Esmu kā skuķis alaž vēlējusies, lai man būtu brālis. Liktenis mani

ar jums savedis gandrīz līdzīgā sakarā. Saņemiet manu roku kā māsas roku.“ — „Nevaru.“ — Paulīna: „Te nu atkal esam nokļuvuši pie robežas, kuŗu jums vilkusi cienība pret mani. Paskataties jel tuvāk šai bubulī! Vai tam varbūt nepienākas cits nosaukums? — Jūs dēvējiet par cienību, kas īstenībā ir bailība. Atsvabinaties no viņas. Atkratiet to no sevis! Mēs esam vieni... Ļaujiet savām ilgi apspiestām jūtām vaļū! Neturiet aizspriedumus par nelaužamiem pienākumiem, sagāziet šo mūri, kas jūs šķir no... no... jūsu mērķa...“ „Paulīna, Paulīna, ko jūs runājat!“ Paulīna: „Jūs atraidījāt manu roku, kuŗu jums piedāvāju kā māsa. Darījāt pareizi. Gribēju jūs pievilt. Roka nebija tukša. Tajā gulēja mana sirds. — Vai nu esiet ar mani mierā? — Esmu nu jums visu to teikusi, kas jums piekrita man sacīt. Vērojiet no tā manas mīlestības lielumu.“ — (Ar nesavaldāmu kaislību.) — „A, pirms es tevis nemilēju, es nemaz nedzīvoju! Pasaule man bija tik tumša, tik auksta. Tu esi manī iededzinājis uguni, kas visu apgaismo un silda... kas visu silda!... Bet runā taču!... Skaties man acīs, lai es tavas redzu!“ (Pacel viņa galvu.) — „Prom, prom ar kaunu, mēs jau tagad esam vieni!... Vieni paši... vieni... Kā tavi pirksti dreb! Ļauj man viņus apņemt... tā... tos mīļos...“ (Kavējas ar viņa pirkstiem.) „Nu runā jel! Runā, Jozef!... Ā, kā pēc šī acumirkļa esmu ilgojusies!“ (Pieglaužas pie viņa.) „Skūpstī mani! Še manas lūpas! Skūpstī, skūpstī mani!“ (Noskūpstā Jozefu.) Jozefs (kā no apbūruma raisīts.) „Paulīna!“ (Mēģina viņu no sevis atgrūst.) „Paulīna! Paulīna! Ko jūs... Ko jūs dariet! Uzmostaties! Atjēdzaties jel! (Atsvabinās no viņas.) — Ā, nekrietnā! Vai tāds jūsu tikums! Tāds jūsu tikums! Teicamāko laulāto draugu, labāko cilvēku pasaulē — to jūs gribiet apsmiet, to lai es pieviltu! Ā, drīzāk manu dzīvību, nekā to! — Nost! Nost! Nenāciet manā tuvumā!... Labāko vīru! Laipnāko cilvēku! Ak, mans nabaga krusttēvs! Ak, mans tēvs, mans tēvs!“ (Iziet ātri namā.) Paulīna (viņam pakal): „Jozef! Klausies jel — Jozef!.. Viņš aiziet! Esmu pazudināta... pagalam... pazudināta... Es ārprātīgā... Viņš manis nemilē... Nemilē... nicina... atraida... Ak! kaut es viņam... kaut viņu... Ko lai... ko lai daru... ko?“ (Cinte ienāk.) „August (Cinte), palidzi man! August, glāb mani, citādi esmu postā un kaunā!... Esmu izdarījusi... izdarīju briesmīgu neapdomību... viss: mans gods, — mana, tava nākamība, viss karājas mata galā...“ Bet izeju atrast nav nemaz tik grūti! Potivāra sieva to rādījusi. Un Paulīna izraugās šo ceļu. —

Pa tam Ringolts, izlietodams gadījumū, atklāj Annai savu mīlestību. — Daktera Bruknera puika — dārza svētkos — nejauši aizde-

dzinājis šķūni ar dārza svētkiem iegādāto feierverku. Ringolts zēnu izglābis iznesdams iz degošās ēkas un Anna viņu par to vaināgo ar pateicības vaināgu, uzlikdama galvā zaļu vaināgu. „Tu man šo zaļo vaināgu uzliki galvā,” saka Ringolts, — „rotā mani vēl ar citu, sniedz man visas dzīvības kroni, dod man savu mīlestību!” — „Es nevaru! Mīlēju citu... Vaicā Jozefu...” Ringolts: „A!...” Jozefs iznāk iz nama, redz, ka viņa Anna Ringoltam sniedz vēso pateicības skūpstu un noturēdams to par ugunīgo milas skūpstu, paliek traki greizsirdīgs un notura Annu par līdzīgu Paulīnai. Ar mokām tik Ringoltam vēlāk izdodas viņu pārliecināt par lietas īsto sastāvu. Ringolts redzēdams, ka Anna Jozefu mil ar pirmo dedzīgo tikko atmodušos isto mīlestību, pārvar pats sevi, atsakās no savas milas un uzupurēdamies visu dara, lai veicinātu Annas un Jozefa mīlu un lai tos darītu laimīgus.

Jozefs izrāvies no Paulīnas apkampieniem un viņas mīlu atraidījis uztraukts saticis Annu: „Kaut tev to drīkstētu stāstīt! Anna, man jāatstāj Rūjas, es še ilgāk nedrīkstu palikt. Ak, tas ir briesmīgi! Briesmīgi!” — „Kas tad? Stāsti jel! Kas tad?” — Te pienāk Matiss un Ringolts... Ringolts: „Te jau mēs esam! Sagatavojaties saņemt tēva svētību.” Matiss: „Tā tad par tiesu?... Anna!” Anna viņam tuvodamās: „Vai tad tu gluži, gluži nekā neesi manijis, tētiņ?” — Matiss: „Itin nekā. Es jau vienmēr dzirdēju, tev patīkot virsmežkungs, un ja šodien cerēju dzert tavas precības, tad domāju, ar viņu un ne ar Jozefu. (Uz Jozefu.) Ne tādēļ, ka ar tevi nebūtu mierā. Man jau tev nav jāsaka, cik miļš tu man esi. Bet es domāju... jā... es domāju, ka tu Annai tā nepatic, kā tas otrs. Bet man brīnums, ka jūs Ringoltam uzticējušies papriekšu nekā man”. Ringolts: „Tas nav bez iemesla noticis: es nopirku viņu noslēpumu. — Paldies dievam! Un nu dzersim viņu pēc šīm strapacēm!” Anna: „Uz mūsu laimēm! Un šepat! Vai nē? Šepat lapenē!” Anna iesteidzas namā, lai pasauktu Paulīnu un Cinti. Arī Ringolts aiziet sacīdams: „Jā, jā, man arī tā likās, ka gribi ar sievas tēvu izrunāties”. Matiss ar Jozefu paliek vieni. Matiss: „Nu? Kaut kas uz sirds?” — „Ak, es tiešām nezinu... nezinu... ak, esmu ļoti nelaimīgs”. Matiss: „Kā? Ko? Nelaimīgs? Par ko nelaimīgs? Un taisni tagad?” — Jozefs: „Krusttēv, esmu pie tevis dzīvojis no bērna dienām. Kā ubagu tu mani pieņēmi, kā dēlu mani esi audzinājis. Tu mani esi vedis pie izglītības un visa laba atzišanas, tu pēdīgi man neliedz laimes, par kuŗu pāri es vairs citas nekāroju. Es tev to saku, lai tu nedomātu, ka tavu laipnību esmu aizmirsis, ka to jebkad jel uz acumirkli būtu varējis aizmirst. — Krusttēv, gribu tevi atstāt. Man no Rūjām jāiet projām. Atļauj man vēl šodien aiziet!” — Matiss: „Arvien

labāk! Un iemesls?“ — Jozefs: „Iemesls?.. Lai pietiek, ka tas ļoti svarīgs.“ — Matīss: „Klausies, tu būsi ar Paulīnu sanīdies. Jā? To es ļoti nožēloju... Es gādāšu par izligšanu. Paulīna ir laba, viņa tevi mīlē, viņa man to bieži sacījusi. Viņa tev labprāt piedos un nezinu, kas būtu varējis notikt, ko atkal tu viņai nevarētu piedot!“ Ierauga dakteri un Almu nākam. „Ā... dakteris Bruknērs!“ Ielūdz ar laipnu mājienu uz sēšanas. „Nu sakiet jel, jūs atstājuši savu dēlu jau vienu pašu?“ — Dakteris: „Spriežat pēc tā, cik labi nerātņam iet. Brūces pie rokām un galvas ir gluži nevārigas, — kas viņam visvairāk kaitējis, ir lielais sabailis, bet arī tam nebūs nekādu ļaunu seku“. Alma (puspieaudzis skuķis): „Viņš mani lūdza, lai sakot Rogrotas kungam, jūsu brāļam, ka šis nekad vairs nevienas raķetes neaiztikšot.“ — Dakteris: „Bet kur viņš ir — jūsu brāļa kungs? — Neesam viņam vēl pateikušies. Viņš tik ātri bij pārgērbies un tad nozudis... un pašā pirmā uztraukumā mums tas puika vien stāvēja prātā.“ — Jozefs: „Tur jau viņš ir!“ Anna iznāk iz nama ar tabletu, uz kuŗa saliktas vina glāzes, Ringolts seko tai ar vina pudelem. — Matīss: „Daktera kungs, pagodiniet mūs ar mums kopā izdzerdami glāzi vina. Manu namu piemeklējis bēdīgi-priecīgs notikums. Es zaudēju meitu un dabūju dēlu vietā!“ Rāda uz Annu un Jozefu. Dakteris: „Tas ir pārsteigums! Es dzirdēju... bet arī šitā ir labi, ļoti labi!“ Matīss: „Vai nē!“ Jozefs ir allaž bijis mans lepnums. Tas arī koks iz manas koku skolas. Viņa pavēni nu varēšu atpūsties. Lūdzu, daktera kungs! lūdzu, jaunkundze! Uz mūsu bērnu veselībām! Uz viņu laimi!“ Visi satver glāzes. Dakteris: „Uz viņu laimēm!“ — Te Paulīna kliegdamā: „Laidiet mani! Palīgā! Palīgā!“ — Cinte (tāpat): „Bet Rogrotas kundze, Rogrotas kundze!“ — Paulīna: „Prom, prom!“ — Ringolts: „Kas tas?“ — Visi satrūkušies. Paulīna ar vaļējiem matiem, saplosītu kleitu. — Paulīna: „Matis, Matis! A... pie tevis... drošībā... a...“ Nogrimst pie Matisa kājām. „O, o, pie tevis drošībā... o, o!“ Matīss: „Celies jel!“ — Paulīna: „Ne agrāki, pirms man nebūsi sacījis, ka viņš manis vairs neaiztikšot“. Uz Jozefu rādīdama: „tas tur, tas!..“ Iestenas „O, o... Netici, netici, ko viņš tev stāstījis! Sargā mani no viņa! — Ak, kā lai... vārdi man sasilst uz lūpām... Kad jūs projām... kad bijām vieni palikuši... tad viņš... pārprazdamis manu laipnību... viņš ienāca manā istabā... un tuvojās man ar glaimiem... Un kad es viņu apsauce... atraidīju... tad viņš... o, tad viņš tapa bezkaunīgs kā piedzēries... Es izlēcu pa logu... bēgu... tālāk es neatminos“. (Dakteris neuzkritoši aiziet. Agrāk jau aizgājusi Alma.) Cinte: „Es viņu atradu dziļā ģībonī pie labības šķūņa nātrēs guļam. Pamodusies viņa no manis sāka atgaiņāties un saukt

palīga, lai gan viņu tikai gribēju piecelt.“ — Matiss iet apkārt, galvu rokās saņēmis. Nostājas Jozefa priekšā. Grūti elpodams: „Tu dzirdēji! Atbildi!“ Jozefs nolaiž galvu un cieš klusu. Visi stāv kā sastinguši. Matiss pēc pauzes: „Tu, stāvi klusu. Labi tev! Tavs labais gars tev saistīja mēli. Viens melu taisnošanās vārds no tavām lūpām — un mēms uz mūžību tu gulētu zemē!.. Nu saprotu, kādēļ tu pirmi ar tādu nemieru man mācies vīrsū. Tev tverta zagļa bailes locija sirdi... Tu suns, tu nāvīgs tārps — nē, esmu netaisns pret šiem radījumiem, tev viņu vārdus dodams! Suns ir uzticams savam labdarim un čūska dzel tik, kad tā kaitināta. Bet es, ko es tev esmu darijis? Es tavu gludo ģīmi esmu milējis, tavus sārtos vaigus glāstījis un tevi nēsājis sirds dibenā! Un tomēr tu izstiep roku pēc manas dārgākās mantas!“ Īsi iesmiedamies. „Ā, kādus saldus augļus mana aklā laipnība nesusi... Bet viss nu beigts.“ Lietus gāziens tik ātri nenodzēš uguns sārtā, kā tava nekrietnība manu milēstību nonāvējusi. Tu vēlējies no mana nama aiziet — tagad tev tas jāatstāj uz visiem laikiem! Mēs būsim viens priekš otra no šī acumirkļa it kā nomiruši... Ej!“ Jozefs vilcinās brītiņu, saņemas tad piepeši un iet. Ringolts, kas visam ar lielāko uzmanību sekojis, spēcīgi: „Jozef!“ Matiss (nelokami): „Viņš ies!“ — Jozefs pamet vēl acis it kā jautājoši uz Annu un aiziet. Anna — saļumst Ringolta rokās. Matiss (maigi): „Paulīna“... Velk viņu sev pie krūts.

Trešais cēliens norisinās Rūjās. Istaba kā pirmā cēlienā. Maza bufete ar vīna karafi un glāzēm. Uz krēsla mazs neaizslēgts koferis. Uz citiem krēsliem drēbes, mēteļi. Meitas noliek koferi zemē un sāk tajā dažādus drēbju gabalus kņaut iekšā. Ringolts taisās uz aizbraukšanu. „Re, re, Mil“, saka Ede, „jo tuvāk šķiršanās nāk, jo vairāk kungs saplok. Tādu viņu nekad vēl neesmu redzējusi“. — „Jaunkungam jau nu arī nemaz nevajadzēja iet projām. Kā jau kungs sacījis: nopirkt tepat tuvumā muižu un dzīvot“, atbild Mile. — „Vai tev viņa arī būs žēl?“ Vaicā Ede. „Vai nu nē! Bij' jau te šogad pavisam cita dzīve! Ak, tās dzeļam naudas, tā jautrība! Kungs jau nu gan arī ļoti labs, bet... bet... Vai zini Ede, es viņam labprāt ietu līdz, ja viņam meitas vajadzētu. Par tiesu ietu“. — „Es ar' kauč par pusalgas“. „Nudie“, atbild Ede, un paskatījusies uz vienām un otram durvim: — „Pa pasauli apkārt braukdams, viņš tak nu ar apjautāsies, kur Jozefs palicis. Kad tik taisni tādēļ vien neiet projām. Dakter' Minna stāstīja, ka bieži vien ar dakteri par Jozefu sarunājies. Laikam viņu arī tā paslepšus līcis meklēt“. — Ar Cinti Ringolts pamatīgi iepazīnīs. Tie ir tuvi draugi. Tā visiem liekas. Arī pats Cinte Ringoltu tura par

savu istu draugu. „Redzi, esmu atkal... pirms saslimu... tavām brālam dotu solījumu pārkāpis un tā drusku spēlējis“. — „Un tā drusku paspēlējis. Mūsu naudas maiss to var panest... Še vaļavīksne“... Kad Cinte saslimis, tad Ringolts to kopis un Cinte pa murgiem runājis par Paulīnu un par viņas vēstulēm. Ringolts pēc tam vairs pavisam nešaubījies par Jozefa nevainību. Paulīna savas dabas nevar atņemt un nelabojas. Viņas dēļ padzīts Jozefs. Bet ja vairs nav Jozefa, dabūs citus. Viņa savas mīlas tīklos grib ieviļināt zelta onkuli Ringoltu. Bet tā kā Ringolts to labprāt grib izpētīt un izturas tā, kā Paulīna var domāt, ka Ringoltam tā patik, tad šai ziņā viss ātri iet uz priekšu. Kādā izjājienā Paulīna ir pati personificēta kaislība. Viņa Ringoltu sāk kaislīgi skupstīt. Bet te — uz Ringolta iniciatīvi — viņa zirgs sāk piepeši trakot, viņa „nevar“ valdīt un tas joniem dodas uz mājām. Anna ieraugot viņu pārjājam: „Tāds lēciens! Ringolt! Tas nabaga zirgs!“ — „Tas tikai bij jājiens! Skaties! Vai mans vaigs vēl nekvēlo? Vai man lūpas nav sasprēgājušas? Mani nupat skupstīja ugunīga mute. Es bučojos ar tavu māti. — Kliedz! Sasauc saimi un kliedz tai mūsu kaunu ausīs! Salūdz kaimiņus kopā un stāsti tiem: mana māte pievil manu tēvu! Papriekšu viņai patika Cinte, tagad viņa ieskatījies Ringoltā“... „Tas nav tiesa!“ saka Anna. — „Saņemies! Domā par tēvu, kā tu viņu mierināsi“. „Briesmīgi! Briesmīgi! Briesmīgi! Šī patiesība būtu viņa nāve. Ak, kaut tas viss būtu tikai sapnis, sapnis vien! Kā tad tu to visu — dabūji zināt?“ „Jau pašās pirmās stundās, kuŗas šinī namā pavadīju“, stāsta Ringolts, „man tā gaiss likās piemacis. Jozefa aiziešana man atvēra acis. No tā laika esmu krājis mirkļus un vēris virknē pusnorautus vārdus un svēris smieklus skaņas. Esmu pazemojies līdz dubļu peļķei, tapdams Cintes draugs un pēdīgi viņa kopējs, viņam karsonī gulot. Ko līdz tam vēl nezināju, to man atklāja viņa murgi, kuŗus es pratu tulkot! Un nu es staigāju kā redzīgais aklajo starpā“. — „Tu saki Jozefa aiziešana tev atvēra acis? Kā tad?... Vai tad... Jozefs?“... „Nevainīgs, nevainīgs kā viņa svārku krāsa!“ atbild Ringolts. — „Mana sirds man to vienumēr sludinājusi“, saka Anna. „Nevainīgs! Un es viņam ļāvu šķirties ar nepanesamām domām, ka viņu turu par nepateicīgāko, nekrietnāko cilvēku! Ak! Kaut apvainojuma pārmērs manis tā pavisam nebūtu apmulsinājis, es viņam būtu aizgājusi līdz! Nu viņš pasaulē un mana laime vējā“... „Apmierinies“, saka Ringolts, „esmu Jozefu jau meklējis. Mēs viņu atradīsim. Ceļosim viņam pakal.“ Anna skatās viņā pārsteigta. „Jā, tēvs un tu, jūs brauksiet man līdz un nepavadīsiet manis uz pilsētu vien“. — Anna: „Ko? Ko? Vai tad tēvs tā pēkšņi Rujas gribēs atstāt?“ — Rin-

golts: „Vietu, kur mūsu gods un vārds iemits dubļos?“ — Anna: „Bet kā tu viņu pārliecināsi? Tavas rokas tukšas. Jeb vai tev?“... Ringolts (ar noliedzozošu ģesti): „Nav! Viņš murgoja par vēstulēm. Bet tās viņa viņam atņēmusi un iznīcinājusi“. — Anna: „Ar vārdiem vien tēvam nepietiks un ja tos runātu eņģeļu mēles“.

Ringolts uz Matisu: „Gribu runāt un neatrodu vajadzīgo vārdu. Vēlētos tevi sagatavot, bet nezinu kā“. — „Tā tad tu man uz atvadišanos kaut ko nepatikamu esi aiztaupījis?“ — Ringolts: „Tu neredzi, piemēram, kā Cinte tevi apzog?“ Matiss: „Apzog? Vai viņš to dara? Tas nekrietnais cilvēks! Un es domāju, ka viņš labojies“. — Ringolts: „Pavisam otrādi! Es saciju: apzog. — Viņš tevi aplaupa. Tev ir manta, kuŗa nav prece. Panes to kā vīrs. Viņam ir biedrene: Paulina“. Matiss: „Tā ielu zēni aiziedami piespļauda aku, kuŗā tie veltīgi sniegušies pēc ūdens.“ — Paulina tā tad jau iepriekš nodrošinājusies pret visām varbūtībām un Matīsam sastāstījusi, ka Ringolts tai uzbāžas. Matiss: „Pierādījumus! Pierādījumus! Zvēru pie visa, kas man svēts: katrs vārds, ko tu runājis, citādi kā nāvīgs sitiens kritīs uz tavu galvu atpakaļ!“ — Satverdams revolveri. „Nevilies! Redzu savā priekšā tagad tikai vairs cilvēku, pret kuŗu man savs gods jāaizstāv. Paulina mani pievil! Pierādījumus!“ Ringolts: „Uzklausies mani mierīgi! Tiešu pierādījumu... to man nav rokās, bet“ — — Matiss: „Nav?!“ Revolveri ātri pret Ringoltu paceldāms. „Negēli!“ Ringolts auksti Matīsam krūti pretim griezdam un vesti no tās drusku atbididāms. „Vai lai mātei no Matīsa aiznesu sveicinājumu?“ Matiss nolaiž revolveri, saļumst pie galda, šņukst raustīdamies. — Ringolts viņam tuvodamies un brīdi viņā noskatījies rāmi: „Pārliecināšu tevi ar tava paša acīm. Lai gan ne šādu ārpriātu, tad tomēr neticēšanu biju sagaidījis. Esmu sagatavojies. Uzmani. Mēs atstāsim visi trīs māju, bet tikai Annu rati aizvedīs uz staciju. Gabaliņu pabraukuši, mēs klusām atgrieziesimies atpakaļ. Tad mēs pienāksim pie šī loga un redzēsim, kas šē istabā notiek. Dzirdēsim arī varbūt kādu vārdu. Logs bez trokšņa atverams un šē portjerā ir divi mazi nemanāmi caurumiņi. (Aizlaiž portjeru logam priekšā). „Esmu Cinti visu pēdējo laiku no Paulīnas turējis atšķirtu. Viņš būs izsalcis pēc satikšanās ar viņu. Viņi satiksies“. Matiss grib revolveri bāzt ķešā. — „Tam rīkam piekrit koferis“. Grib revolveri no Matīsa rokas izņemt. „Ne manis dēļ, bet“... Matiss: „Laid... Ja ne tu, tad viņi abi!“ Ringolts: „Bet Matīsi, esi prātīgs, dod“... Matiss: „Viņi abi!“ Paulīna ienāk, lukturi ar degošām svecēm rokā turēdama. Matiss ātri noslēpj revolveri. Cinte: „Zirģi pie durvīm.“ Matiss pazvana. Mīle un Ede ienāk no saimes istabas.

„Mēs brauksim“. — Paulīna palīdz Matisam apvilkt mēteli. Ringolts atvadās no meitām un dod tām naudu. Ringolts uz Cinti: „Sveiks!“ Paulīna uz Matisu: „Laimīgu ceļu!“ Anna acis paceldama klusām: „Ardievu, tēva nams!“ — Ringolts: „A! Jānis. Izņem ātri naudu iz ķešas „Vesels!“ Spiež viņam roku. — Jānis: „Veseli!“ Nomet naudu zemē.

Kungi aizbraukuši. Cinte aizbultē āras durvis, durvis uz saimes un savu istabu. — Paulīna saveļk loga portjeras ciešāk kopā un nopūš sveces vienā lukturī. — Cinte atsēzdamies: „Tā! Durvis cieti. A! a! Tak nu reiz atkal vieni! Vai zini, šitas Ringolts... viņš beidzamā laikā bija par daudz lipīgs. Ne acumirkļa viņš man priekš tevis neļāva nozagt... Esmu šī acumirkļa tā gaidījis! Dzersim uz manu izveseļošanos!“ Iet pie bufetes, atnes karafi, noliek to uz galda un ielej. „Un lai vienumēr veseli paliekam.“ — Paulīna: „Kas tur. Man likās, tur pie loga ieskanējās.“ Abi klausās. Cinte (apmierināts. Nosēstas): „Karafē un glāze... Bet vai tu man papriekšu nedosi kādu labu cigāru? Glāze viņa otrtik gārda, kad... kad... ej' atnes... Esi tik laipna.“ Paulīna: „Paskatišos.“ Iziet. Cinte šūpojas, krēslu atgāzdams atpakaļ. Trallina klusām. Paulīna ienāk ar cigāriem un špickām. „Še būs.“ — Cinte: „Paldies, paldies. Esi nu vēl tik miļa un aizdedzini...“ Iesprauž cigāru zobos. Paulīna uzrauj špicku un tura to pie cigāra. „Tā tā! Merci!“ — Paulīna nosēstas. „Un nu būsīm omulīgi!“ Sniedz glāzi galdam pāri pie viņas lūpām. „Nodzer tu pusi!“ Paulīna: „Cik savādi — nupat es viņam šitā turēju glāzi pie lūpām.“ — Cinte: „Ak, liec jel viņu tagad mierā! Būsīm tak omulīgi!“ Uzlec stāvu, tuvojas Paulīnai, satver viņas galvu, atliec to atpakaļ un grib viņas pieri skūpstīt. Matiss (aiz loga): „Par velti... a... laid!“ Dzird rūtis plīstam, portjera atšķīras, Matiss un Ringolts vaļējā logā top redzami. — Paulīna iekliegdamās: „A — August, glāb mani!“ Matiss: „Par vēlu!“ Šauj. Paulīna un Cinte kliez. Paulīna nodzēš sveces. Tumsa. Matiss šauj vēl reiz uz reizi un kāpj pa logu istabā. Paulīna iebēg kaktā un noslēpjas. Cinte aizbēg savā istabā. Ringolts arī iekāpj pa logu un uzrauj špickas, kuņas tūliņ nodziest. — Jānis aiz durvim. „Kas tur? Ē! Laižat iekšā! Ē! Ē!“ Dauza tās. „Atbultējiet! Ē! Laižat iekšā!“ Uzlauž durvis. — Jānis ar cirvi rokā. „Dievs tēvs!“ Ede nes mazu lampu bez kupeļa. „Vai Die!“ — Mīle: „Kungi!“ — Matiss Paulīnu ieraugot: „Ā! Odze!“ Gāžas tai virsū. Paulīna brēc atgaiņādamās: „Žēlastību! Žēlastību! Palīgā! Žēlastību!“ — Matiss: „Tu mirsi — un ja tev simtu dzīvību!“ — Velk viņu aiz matiem. — „Tev jāmirst!“ Mērķe uz viņas krūtīm. Ringolts izrauj

Matīsam revolveri iz rokas. — „Matīš! Matīš!“ — Ieraudzīdams Jānim cirvi rokās. „Šurp cirvi! Jāni!“ Palaiž Paulīnu vaļā, kuŗa nokrīt un kā nedzīva paliek guļam. „Cirvi!“ Jānis izvairīdamies: „Kungs! Kungs!.. to nē...“ Matīss: „Tu nezini viņas nozieguma.“ — Jānis: „Likums viņu tiesās. — Kungs... Miļlais kungs!.. rimstiet... mierā... mierā... miļlais... miļlais...“ Iespiež Matīsu krēslā. Matīss: „Laid mani vaļā... lūdzu... laid... lūdzu... lūdzu... es noslāpšu.“ Guļ kā ģibonī. Jānis: „Pēc daktera!“ Ringolts: „Matīš! Matīš! Matīš!“ Pēc brīža Matīss atver acis un skatās stīvi apkārt. Paulīna atjēgusies paceļ rokas pret Matīsu. Matīss (pilnīgi salauzts): „Vai tā sieva ar mani grib runāt? Ko viņa grib? Lai viņa cieš kļu!“ Paulīna: „Matīš!“ Matīss: „Ņemiet tak kādu spilvenu un spiediet to viņai uz mutes. Viņas balss mani vēl nonāvēs.“ Grib piecelties. Nevar. Mēģina to no jauna. „Kas tas ir?“ Ringolt, Jāni, palīdziet jel! Vediet mani projām... Viss te tik netīrs... tik netīrs... Projām... projām!“ Ringolts un Jānis viņam palīdz piecelties. „Tā... paldies... ka lai tikai kaut kā nepaņemu līdz... Vediet, ka nepieduŗos.“ — Ede rāda uguni, Mīle atbultē ārās durvis. Ringolts un Jānis aizved Matīsu, kas aiziedams durvis saļumst...

Ceturtais cēliens norisinās Rūjās. Bet tur vairs nav kā agrāk viss uzkopts, spodrs, bet viss izskatās nabadzīgs, palaists. Cinte ar Paulīnu apprecējušies. Viņi svinējuši lepnas kāzas. Tik lepnākie viesi, kas aicināti, nenākuši, bijuši tik tādi salašņas. Cinte žūpo un trumpo un ir rupjš pret Paulīnu, piedauza to pat. Ir vētrains nakts. Meitiņa slima. Paulīna sagrauzta. Mīle: „Ak, ak, vai tas ir tēvs, vai tas ir cilvēks! Brauc savam vienīgam bērnam pēc ārsta un atsūta šo veci.“ Pušlotāju Zadu. Paulīna: „Un kamēr bērns viņa rokās izlaiž garu, tamēr tēvs notērē beidzamās kapeikas, kuŗas vēl biju aiztaupījusi. Nu nebūs ir miroņa autu un zārciņu ko nopirkt.“ — Zobus sakodusi. „Mīl, Mīl, man jātop ārprātīgai.“ Mīle: „Kad Zads ienāca ar ziņu, ka kungs krogā, un daktera Liepas nebūs, es aizskrēju uz mūsu pašu un lūdzu, lai ir tik labs un atbrauc.“ — „Mīl, ko tu esi izdarījusi! Viņš tak mūs nemaz vairs nepazīst.“ — Mīle: „Es jau arī nelūdzu, lai viņš nāk ciemoties. Lūdzu palīdzības nelaimē.“ —

Par daktera naudu tēvs krogā žūpo un aizsūta uz māju daktera vietā Zadu, jo tā atliek nauda ko iedzert. Zads nonācis Rūjās apskatās visapkārt. „Bet esiet gan jau gluži pakalnē. Triju gadu laikā no tādas vietas dakļūt gandrīz da baltajam spieķam, tas, bēdelīt, ir braukts ar ātriem zirgiem. Tur, jāsak, galva reibst... Jā, tas kāŗšu un tas pudeļu velns, tie ir traki kučāri. Kas šitā agrāk bija par istabu — nudie,

bēdelīt, acis apžilba. — Jā — bija jau gan viņiem“ — sākumā — „prieki un citiem brīnums, sak', kāds jods to veco kungu dīdīja, viņai atstāt tādu pārtikšanu?“ — Mile: „Tiesa nospriež: Ej, kur kājas galvu nes un kungs tai atstāj visas Rūjas.“ — Zads vairāk reizes jau apriebis: „Aizmīga... Vēl trešo reizi un būs diezgan. Es saku, mana roka atsveŗ trīs dakteŗus.“

Cinte ienāk sadzēries. „Labvakar visapkārt!“ Zads: „Labvakar!“ — Cinte: „Nu, kā skrien, dakteŗa lielskungs?“ Zads: „Labi, labi. Vai tad nu citādi kā labi!“ — Cinte: „Par tiesu? Ekur vīrs! Mana sieva tevis gan negribēja saņemt preti? Bet iesim, paskatīsimies, ko tava slimniece dara.“ — Paulīna: „Tu nederi pie slimnieka gultas, tādš kāds tu esi.“ — „Laid!“ — „Nē!“ — „Atkāpies, laid gaŗām!“ Paulīna klusā, nāvīgā naidā. „Nē, un ja tu mani še noŗņaugtu.“ — Cinte: „To varu palūkot.“ Zads metas starpā. Ved Cinti no durvīm nost. Cinte ierauga pudeli. „Kas tā tur par pudeli? Kur tā cēlusies? Zads, padod!“ Paulīna: „Lai stāv. Tas vīns priekš Līniŗas.“ Cinte: „Priekš Līniŗas? Bērnam vīnu? Vēl iemācīsies dzert. Zads, pasniedz to pudeli!“ — „Lai nu labāk paliek.“ Cinte: „Nes ūŗ!“ Paņem pudeli, to atkorķēdams: „Še nosmekējies!“ — Mile: „Dakteris!“ Zads satrūcis: „Kāds?“ Mile: „Mūsu paŗu... Brukners.“ Zads ar Cinti ieiet citā istabā. — Ārsts apskatījis slimnieci: „Jā — jūsu meitiŗa ir ļoti vāja. Es viņai sataisīŗu zāles, ko ieņemt. Bet gādājiet par labu un viegli sagremojamu barību. Bērns, man liekas... nekārtīgi ēdināts. Bet par visām lietām mazajai vajaga miera, pilnīga miera. Mazākais troksnis“ — Cinte un Zads trallina pilnā kaklā un smejas neglīti. Dakteris skatās uz durvīm. Izvelk atslēgu iz ķeŗas un atslēdz kaseti. Pēc tam, kad viņš uzmanīgi iz vairāk pudelītēm kādā tukŗā pilinājis. „Še būs. Ik par trim stundām četŗus pilienus ar tējkaroti ūdens. Vēlāk būtu labi, ja jūs mazajai kādas reizes dienā iedotu pa vīna malkam. Bet tikai ļoti labu vīnu. Atsūtīŗu jums kādas pudeles!“ Paulīna: „Almas jaunkundze jau bijusi tik laipna, dakteŗa kungs! Manu padevīgāko paldies. Te pudele ir.“ lerauga papīru. „Mans dievs!“ Dakteris iziet ātri. Paulīna: „Tas necilvēks! Bērns uz nāves cisām un viņš to vēl apzog! Ā, kā manī viss tvīkst un kaist aiz naida pret tevi! Zvērs, kaut tev varētu atdarīt!“ Pieiet pie kasetes un meklē pa to. Kad še būtu... (Cinte trokŗno.) Ā, še ir, kas tevi apklusinās, še ir dzēriens, no kuŗa tu...“ Sagrābj mazu pudelīt iun noslēpj to. Dakteris ienāk un vēlreiz lūdz: „Sargājiet maziŗo no trokŗņa, citādi... es negalvoju“... Aiztaisa kaseti un sāk ģērbties“. Ritā agri atkal atbraukŗu.“ „Pateicos vēlreiz, dakteŗa kungs!“ Cinte: „Projām?“ Bārdamies: „Kas viņu ūŗ' atsaucis!“ Paulīna:

„Nerunā tik dikti. Troksnis Līniņai esot kaitīgs.“ Cinte: „Vai mana mute dzirnavas? Nu i runāt vairs nedrīkstēšu! Savā mājā? Es!“ — „Ciet klusu!“ Grib viņam aizturēt muti. Cinte dusmas kliegdam: „Ko?! Man aizturēt muti?“ Noliek viņa pudeli uz galda. „Paga, cālit, nu es tev... nē, nu es uzdziedāšu! Ho, hollo, hollo, ho! Zad, nāc, uzdziedāsim! Nāc, palīdzi man dziedāt! Nu, kur tu paliec?“ Skatās pa durvim, Zadu dzird kaut ko ņurdam. „Ko? Ko? Apmieģojies? Vai tad pudelē bija miega zāles?“ Paulina paķer pa tam viņa pudeli, pakujā to, pārlicinādamās, vai viņā vēl kas iekšā, un iepilina tajā no zagtās pudelītes. Mile durvīs: „Lūdzu ātri!“ Paulina noliek pudeli atkal uz galdu un izsteidzas otrā istabā.

Cinte (ar Zadu runādams): „Negribi? Nu guli arī! Nosēstas pie galda un satver pudeli. Dziedādams. „Apkārt kalnu gāju... Nē, papriekšu jādzeļ. Dzeļ. Rūgts... Skatās pudelē. „Kas tas?...“ Dzeļ.

Paulina iekliedzas iekšā. Cinte: „Kas tas? Kas tas?“ Paulina (ieskrien, Mile pakal): „Beigta, beigta, beigta!.. Mana meitiņa... mana maziņa... pagalam, pagalam!.. mana Līniņa... mana meitiņa... mana Līniņa... Ak tu slepkava!“

Cinte: „Slepkava... es... slepkava..? Paga... es tev... rādīšu! — slepkavu... A! Kas tas?... Mile, man top nelabi... Mile... man... nav... labi... Mile! (Ieskatās Paulinā, iekliedzas piepēši visu saprazdam). A!“ „Mile, skrien... lai dakteris atpaka!... atpaka!... ātri... palīgā... dakteri... A... A...“ Mirst. Pudele noveļas zemē.

Paulina pielikusi pudeli pie lūpām un to iztukšojusi. „Es viņu nogiftēju“. Mile: „Palīgā!“ Paulina: „Par vēlu priekš viņa, par vēlu priekš manis. Pelēkā sieva mani gaida pie Līniņas gultas. Šaki, lai mani rok... pie... mana... bērna“... Mirst.

Piektais cēliens norisinās Italijā. Vasaras māja pie jūras līča ar skatu uz kalnāju. Platās trepes, tāpat kā pilari apauguši ar viņa vītēm. Visa glezna atspoguļo mieru. „Matiss ar gluži baltiem matiem un baltu bārzdu, nāk lasīdams pa ēnainu gatvi uz priekšu. Anna, kas jau agrāk bija parādījusies un klausījusies, stāv vēl britiņu nekustēdamās un pavirzās tad tā, kā Matiss viņu pamana. „Tētiņ!“ Viņu sarunas drīz vien pāriet uz viņu parasto sarunu priekšmetu, uz Ringoltu, Jozefu. Ringolts ar kuģi „Anna Rogrota“ aizbraucis meklēt Jozefa. Nu jau trīs gadi nav nekādas vēsts. „Nezinu“, saka Matiss, „vai kartē lai skatos uz Balto, Melno, Sarkano vai Dzelteno jūru par viņu iedomājot!...“ „Tētiņ, tētiņ, tu runā tadā kārtā, ka man ceļas aizdomas, tu man kaut ko slēpi.“ — „Un kad tavas aiz-

domas būtu dibinātas?“ — Anna (iesaukdamās): „Ej jel, ej jel! Ak stāsti! stāsti! stāsti!“ — Matiss: „Ej paņem tālskatu un raugies pret vakariem — vairāk es nesaku.“ Anna gavilēdama: „Viņi klāt! Viņi klāt!“ Prom namā. Matiss (viņai nosaukdams paķal): „Nē jel, nē! Ringolts, ne viņi! Tikai Ringolts ar savu kuģi!“ — Jānis uznāk. — Jānis (livrejā, uzliek avīzes un vēstules uz dārza galdu): „Šā rita pasts.“ Matiss: „Labi, mīļais!.. Vai tev kas sakāms arī?“ Jānis: „Lūdzu kungs, cik ilgi mēs vēl še paliksim?“ Matiss: „Kā tā? Vai tad tev jau apnicis pašam ar savu roku apelsīnus šķīt un mandeļu koku paēnā dienvidu gulēt. — Tad tu jau proti pa itāliski? Atminies, mana meita tev vienmēr sacījusi, ka šīs zemes agrāk neatstāsim, pirms neprātīgi viņas valodas“. Jānis (puskaunīgi): „Ede mani saprātis i pa latviski. Gribētu tomēr atpakaļ uz dzimteni.“ Matiss: „Pareizi. Šīs domas tev arī uznākušas istā laikā, jo Anna un es — mēs arī atgriezīsimies atpakaļ uz tēviju. Gaidam tik vēl kādus ceļa biedrus... Mans brālis mani uz šo jauko vidu atvedis kā uz dziedināšanas vietu. Esmu tagad vesels un gribētu atkal strādāt. Bet apkārtne man to neļauj. Viss man te izliekas tik svētdienišķs, viss aicināt aicina uz mierīgu apskatu un atpūtu. Man tā vien ir, it kā baznīcas zvani nupat būtu stājušies skanēt un saukt uz dievkalpošanu. Te var atspirt satriektas sirdis, te varbūt mākslenieka jūtas var pacelties vistīrākos augstumos, bet pie mūsu pelēkām darbdienas debesim pieradušam darba rūkam no šejienes jābēg, ja tas negrib tapt par dienas zagli.“ — „Ak es jau domāju, ka mums būs jāšķīras. Bet nu atkal varēšu palikt pie jums.“ Matiss: „Jā, Jāni, mēs paliksim kopā.“ Anna uznāk. Anna: „Jā, tas ir Ringolta kuģis! Gaiši priekšgalā spīd zelta burtos „Anna Rogrota“. — Kur viņi kavējas? Kāpēc viņi vēl nav še?“ Jānis noiet, uzmanīgi jūrā skatīdamies. Matiss: „Pacieties. Vēl mēs nezinām, vai viņš nenāk viens pats. Par Jozefu viņš man nekā nav telegrafējis. — Cerēsim, ka viņš mūs grib pārsteigt. Saņemies... Še ir vēstules iz dzimtenes. Dakteris Brukners mums paziņo Almas jaunkundzes sadērināšanos ar virsmežkungu un — skatās vēstulē — rāda vēstulē uz kādu vietu.“ Anna paņem vēstuli un lasa: „Bez tam man jums vēl jāstāsta... Cinte, pēc tam pate sevi nogīftējuse.“. Matiss: „Lai viņa dus mierā!“ Jānis: „Tur! Tur! Mūsu jaunksungs! Skataties! Laiva jau klāt!“ Ringolts piebrauc divu matrožu airētā laivā. Sirsnīgi sasveicinās ar Matīsu un Annu. Satver Annas abas rokas un noskūpstas. Skatās viņā. Klusām: „Tā tevi bieži sapņi esmu redzējis.“ Noskūpstas tai vēl reiz rokas. Nogriežas tad pēkšņi pie Jāņa. „Labdien!“ Krata viņa roku. Jānis: „Labdien, jaunksungs!“ Paņem mazu ceļa

somu, ko pa tam viens matrozis pienesis klāt. Ringolts: „Bet tā kā tik atkal nemet zemē! Tur visa mana nabadzība iekšā!“ — „Nebēdājiet. Nav vairs agrākie laiki. Mēs tagad viens otru pazīstam.“ Ienes somiņu namā. Matrozis atgriežas uz laivu. Anna: „Viens pats?“ — „Viens pats“, atbild Ringolts. Anna ķer ar roku sirdi un ieiet namā. Matiss: „Tiešām viens pats?“ — Ringolts: „Nē, Jozefs tūliņ būs še.“ Matiss: „A — kā nu varēji būt tik nežēlīgs.“ Grib Annai steigties pakal, bet Ringolts viņu attura. „Paliēc! Saņem šo mazo atslēgu.“ — „Vai ar to varēšu atslēgt tavas izturēšanās noslēpumu?“ — „Nē“, atbild Ringolts, „bet manu ceļa somiņu. Viss, kas tajā atrodas, pieder Annai — tas ir mana kāzu dāvana.“ „Vai tad tu kāzas nebūsi?“ vaicā Matiss. „Nē“, skan atbilde. „Negribu ar skauģa acīm nolūkoties laimē, kuŗu ar visu savu spēku esmu nopūlējies sataisīt.“ Matiss, saprotams, lūko Ringoltu no prombraukšanas atturēt, bet Ringolts kategoriski nosaka: „Mans nodoms negrozāms. — Ja lasiet avīzēs, ka kuģis „Anna Rogrota“ grimis, tad variet tēpties melnās drānās.“ — Jozefs uznāk ātri. Matiss: „Mans dievs!“ — Jozefs: „Mans tēvs! Mans mīļotais tēvs!“ Matiss: „Mans dēls!“ Šņukst. „Tu... Tu... vai viņš nu reiz man tevi atvedis?.. Jozef... vaj tu... tu tas tiešām... tiešām... tu... mans mīļais... vai tu man vari piedot?“ — — „Man nekā nav ko piedot! itin nekā!“ Matiss: „Nav?“ Raud un smejas. „Viņam nekā nav ko piedot! Klausaties jel: viņam nekā nav ko piedot... Viņam nekā... ak tu... ak tu...“ Glāsta un skūpstā viņa matus. — Anna parādās uz trepēm. „A!“ Jozefs: „Anna!“ Anna leģā steigdamās: „Klāt! klāt! Ilgi meklētais, rūgti apraudātais, ar sāpēm gaidītais, tu esi klāt!“ Jozefs: „Sirds mīļākā! Sirds mīļākā!“ Anna (pie viņa krūts): „Ak, tagad es varētu mirt!“ Jozefs: „Mēs dzīvosim! Laimīgi! Laimīgi!“

Pa tam laiva atkal parādās un Ringolts sāk, no Annas un Jozefa nepamanīts virzīties prom. Matiss viņu grib atturēt. Ringolts viņu ātri apkampj un ielec laivā. Vicina aizbraucot cepuri. Klusās sāpēs Matiss viņam noskatās pakal.

Tāds „Potivāra nama“ saturs. Viņš atstāstīti tā, kā lai atstāstījumā atspoguļotos visas lugas labās un sliktās puses pēc iespējas spilgtās krāsās. Luga sarakstīta un nodrukāta „M. V. Mēnešrakstā“ 1897. g. Tā tad laikā, kad Blaumanis atradās jau savu spēju attīstības augstumos. Ja Blaumanis būtu sarakstījis tik šāda literāriska labuma lugas, tad viņš, kā dramatiķis, mūsu literaturai maz ko būtu devis. Valoda un stils lugā ir varen izkopti, skaisti. Ir daudz skaistu un dziļi dramatisku skatu. Bet pats lugas saturs ir fantastisks. Daudz kā tur nevajadzīga

un pilnīgi lieka. Tipi psiholoģiski ne visi pareizi zīmēti. Pat galveno personu. Viņu izturēšanās vietām nedabiska un ar raksturu nesaskaņojama. — Kritika šīs lugas neatzina. Viņa to stipri nokritizēja. Blaumanis jutās nelaimīgs. Notriekts. Ilgāku laiku bija drūms. Viņš pats bija pārliecinājies, ka viņam notiek liela pārestība, ka viņa nesaprot. Viņš tak esot pie „Potivāra namā“ tā strādājis, kā vēl ne pie viena no saviem darbiem. Pārstāstījis, kā viņš strādājis, Blaumanis beigās noteica: „Viņa nav slikta!“ — Nekā uz to neatbildēja. Negribēju viņu vēl vairāk skumdināt. Man viņa bija žēl. Dziļas sāpes atspoguļojās viņa vaigā.

Pēc kādām nedēļām — laikam atkal kādu neatzinīgu atsauksmi lasījis — Blaumanis redakcijā ienāk manā istabā un dziļi notriekts sāk runāt par „Potivāra nama“ un dažiem citiem saviem neatzītiem darbiem un vaicā: „Sakiet, vai „Potivāra nams“ ir tik slikts?“ — Lūkoju izvairīties no atbildes — aiz jau minētiem iemesliem — nosacīdams: „Ja jau luga būtu bijusi slikta, tad es viņu nebūtu nodrukājis „M. V. Mēnešrakstā“. — „Ar tādu atbildi es neapmierinos, tā ir izvairīšanās, sakiet, ko patiesi domājat!“ „Acumirkli man maz vaļas.“ — „Kad jūs ko negribiet, tad jums nekad nav vaļas, bet kad gribiet, tad arvien ir vaļas diezgan.“ — „Tā jau nu gan ir. Kad ko labi grib, tad atrod laiku, kaut arī patiesi vaļas nebūtu. — Bet es neatrodu iemesla, kāpēc lai es taisni tagad nevaļā ņemu vaļu, kur šādai vaļas ņemšanai nevar būt nekādu seku.“ — „Kā tā?“ saka Blaumanis. „Nu gluži vienkārši tāpēc, ka es jūs, varbūt, tik vēl vairāk sāpināšu.“ — „Vienalga kā! Jūs „Potivāra namu“ esiet nodrukājuši, sakiet, kāpēc, ja arī jūs viņu sliktu turiet?“ — „Labi, jā gribiet zināt un manas domas dzirdēt, tad sacīšu ar“. Pirmkārt es viņu drukāju tāpēc, ka luga ir no jau pazīstama laba rakstnieka. Bet ticiet man, es viņu nebūtu drukājis, ja viņa būtu tik slikta, ka nevar uzņemt. Galīga uzņemšana vai neuzņemšana galu galā arvien atkaras tik no manas kāda darba atziņas vai neatziņas. Jūs tak būsiat novērojuši un zināsiat, ka es neuzņemu ir atzītu rakstnieku darbus un uzņemu gluži nepazīstamu jaunu rakstnieku darbus. Es taisni pēc jauniem rakstniekiem meklēju un man nav lielāka prieka par to, ja esmu atradis kādu jaunu spēku. Jūsu vārds vien tāpēc nebija izšķirošs pie „Potivāra nama“ nodrukāšanas „M. V. Mēnešrakstā“. Lugai ir tiešām daudz labumu. Viņa ir interesanta. Viss viņā ir dzīvs. Valoda ir skaista. Stils ļoti izkopts. Šai ziņā lasītāji un rakstnieki no „Potivāra nama“ var daudz ko mācīties. Tas ir otrs un izšķirošais iemesls, kāpēc lugu nodrukāju. Neskatoties uz to, man tomēr jāsaka, ka lugas literāriskā vērtība ir zema. Šās lugas autorā

man grūti ieraudzīt Blaumani, vismaz tādu Blaumani, kāds viņš varētu būt. Īstā Blaumaņa stiprums pastāv iekš tā, tēlot un rādīt dzīvi, es še saku un uzsvēru viņam pazīstamu dzīvi, tādu, kāda viņa ir. Viņa tēli ir, kā varētu sacīt, fotografijas iz laucinieku dzīves, dzīvi, kustīgi tēli. Blaumanis mazāk plastiski glezno, nekā tēlo. Viņa radītie laucinieku tēli ir kā granītā izcirsti, dzīvi tēli, kuņģi kustas un darbojas ar liktenīgu nepieciešamību. Pigmalionam līdzīgi Blaumanis savus granītā cirstos tēlus padarījis dzīvus. Tāds ir īstais Blaumanis, vismaz tāds viņš varētu būt, attīstīdamies un arvienu pilnīgāks tapdams. Sakat, vai tāds ir „Potivāra nama“ Blaumanis? Vai viņš „Potivāra namā“ tēlo tikai to, ko viņš labi pazīst? Īstais Blaumanis sargās tēlot to, ko viņš nepazīst. Matiss ir saprātīgs, darbīgs, labs, caur un cauri krietns cilvēks. Bet vai viņa darbība viscaur saskaņojama ar viņa raksturu? — Nē. Pēc sava rakstura un uzskatiem viņš nevarēja Paulīnai, kuņa pret viņu tā izturējusies, bijusi kā čūska viņa azotē, tā atsviest Rūjas: „Tiesa nospriež: ej' kur kājas galvu nes un kungs tai atstāj visas Rūjas.“ „Bij' jau gan citiem brīnums, sak, kāds jods to veco kungu didīja, viņai atstāt tādu pārtikšanu.“ — Tā ir grēka apbalvošana un ar to viņa neprātīga veicināšana. — Labi, Matiss viņu mīlēja, bet kad viņš viņu pienāk pie laulības pārkāpšanas, viņš izsaucas „odze“, mērķē uz viņas krūtīm, kliež „šurp cirvi“, „ņemiet kādu spilvenu un spiediet viņai to uz mutes. Viņas balss mani vēl nonāvēs“, „ko tā sieva grib, ar mani vēl runāt, ko, lai viņa cieš klusu!“ — Rūjās viņam pēc notikušā gan viss izliekas tik netīrs, tik netīrs, viņš sargās kur pieskārties, lai nepalīktu netīrs, bet viņam ir mīļa, krietna meita Anna. Kāpēc ne tai atdot? Un ja arī tā Rūjās justos netīra, ja arī viņai tur nekur netīktos pieskārties, tad jau varēja Rūjas pārdot un ja pašiem naudas nevajadzēja, tad jau to varēja atdot priekš labdarīgiem mērķiem. Bet Matiss taču pats saka uz Cinti, ka viņš neesot tik bagāts, lai varētu ciest tādu tik nolaidīgu Cintes rīcību bodē. Dāvanu, kā Ringolts saka, Matiss negribot, tām viņš pretī un tāpēc viņš tam arī nekādas dāvanas neesot pārvedis. Kur tad nu uz reiz Matiss tā pārvēršas: atsviež savu godīgi iegūtu muižiņu un dzīvo gadiem ilgi uz sava brāļa Ringolts rēķina?

Un viņa brālis Ringolts, vai tāda persona dzīvē jēl pavisam iespējama? Reals tips viņš nekādi nav. Lugā viņš visur parādās kā „deus ex machina“, īstā brīdī viņš visur klāt un īstā brīdī, lai citiem laimi netraucētu, viņš aiziet. Viņš ir pate personificēta nesavtība. Viņš ir radniecisks gars gulbjā bruņeniekam Lohengrīnam. Parādās kā Lohengrīns un tik pat pēkšņi viņš arī aizbrauc. Lohengrīns baloža

vilkta laiviņā uz Grāla pili, kur viņa tēvs Parsifāls galvā nēsā kroni. Grāla bruņinieks Lohengrīns tiek sūtīts un nāk no teiksmainām sferām, lai zemes virsū aizstāvētu vajātu nevainību, par ko viņam, ja viņš rastu šķīstu mīlestību, vienotu ar absolūtu uzticību, būtu lemts šeit zemes virsū baudīt vistīrāko, augstāko mīlu. Ja tādas milas, kuŗai absolūta uzticība, neatrod, tad jāgriežas atpakaļ. Zemes virsū, rādās, tādas nav un Lohengrīns griežas atpakaļ. Mīla prasa pilnīgu atklāšanos. Lohengrīns taisni tā darīt nevarēja. Absolūta uzticība, lūk, bija pārbaudīšanas akmens, pie kuŗa Elzas laime sašķēlās, Lohengrīns ir teiksmaina būtne. — Vienā ziņā Ringolts vēl ir teiksmaināks, nesavtīgāks par Lohengrīnu. No Elzas Lohengrīns par pakalpojumu, par glābšanu prasa absolūtu uzticību un mīlu, un kad absolūtas uzticības neatrod, aiziet. Rūju muižiņas Lohengrīns arī mīl Elzu Annas personā, bet kad neatrod pretmīlestības, tad nesavtīgi kaļ viņas laimi, meklēdams viņas aizgājušo īsto otru pusi — Jozefa personā pa zemēm un jūrām un kad to atradis un pievedis Annai, kā jau Lohengrīns — tālīņ aizbrauc projām, ne nu balodiša vilktā laiviņā, bet matrožu stipro roku airētā un vēlāk staltā kuģī, kuŗas priekšgalā zelta burtiem mirdz vārds „Anna Rogrota“. Matiss Rogrota, kuŗš Itālijā ierīkojies lieliski, paša sulainis Jānis tam livrejā tērpies, pasniedz kafeju, rīta pastu u. t. t., nu ar Annu, Jozefu un sulaini Jāni atgriežas uz tēvijū. Ringolts aizbraukdams Annai kā kāzu dāvanu vēl atstāj somiņu, kuŗā visa viņa „nabadzība“ — Australijā raktais zelts iekšā, uzticēdams somiņas atslēgu savam brālim Matīsam.

Šis lohengriniskais Ringolts tak domāts ne kā teiku būtne, bet kā reāls tēls. Viņš studē augstskolā, bet tur viņam nepatik un viņš aizbēg no universitātes un paliek par jūrnieku. Kuģis, ar kuŗu viņš brauc, pie Australijas iet bojā un līdz ar kuģi arī visa viņa manta. Viņš izglābj tik kailu dzīvību. Pa Sidnejas ielām viņš skrandās tērpies blandas apkārt un lūdz dāvanas, bet tad redzēdams, ka šodien viens, rītā otrs plukata zeltu rakdams pārvēršas par miljonāru, arī viņš paliek par zelta racēju un kad divu gadu laikā saracis tik daudz zelta, ka nezina vai nekur likt, tad ceļo uz dzimteni. Pārbraucis dzimtenē viņš grib pirkt muižu. Bet no muižas pirkšanas nekas neiznāk. Visur viņš svaidās ar naudu. Annai pārved ļoti greznu kakla rotu, kuŗā lieli briljanti. „Tik lieli! Dievs tēti — cik tas jauki! Tas jau ir vesels kapitāls!“ — „Bij jau te šogad pavisam cita dzīve! Ak tās dzeņamnaudas, tā jautrība!“ izsaucas Mīle sarunā ar Edi, kņaudamas koferā dažādas drēbju gabalus, kad Ringolts no Rūjām taisās braukt projām. Un kad brauc projām, tad, saprotams, atkal visi dabū lielas dzeņamnaudas.

Visi viņas saņem, tik Jānis viņu nomet zemē un ap to tad plēšas meitas. Jozefs, kā pārāk dārgu, savu balvu atraida un Paulīna savu, tā kā tā ne tuvu nav tāda, kā Annai, uzbudinājumā salauž. Un tad vēlāk visa tā Jozefa rokā meklēšana ar kuģi „Anna Rogrota“, sakat Blauman, vai reāla būtne tā būtu izturējusies? — Vai tiešām ar naudu nevar nekā labāka darīt, kā tik tā svaidīties ar briljanta rotām, dzeņamnaudām, godīgiem laukstrādniekiem likt tērpties zeltītās sulaiņu livrējās, braukāt ar kuģi vai jachtu veselus trīs gadus pa jūru jūrām meklējot rokā Jozefu, ko tak var izdarīt daudz vienkāršāki ar vēstuļu, telegramu, telefonu palīdzību. Vai ar tik lielu naudu, kā Ringoltam, nevarētu ko prātīgāku iesākt? Ir taču tik daudz dažādu kulturelu un citu labāku vajadzību. — Jūs labi pazīstiet lauku dzīvi, skaisti tēlojiet laucinieku tipus, tie ir dzīvi un dabiski, līdz šim jūs esiet tēlojuši saimnieku un kalpu savstarpējās attiecības, vai jūs savu tēlojamo pasauli nevarētu padarīt bagātāku ar saimnieku un baronu attiecību, vispāri ar agrarapstākļu tēlošanu, tā radīdami jaunus tipus un radīdami lauku dzīvi visā pilnībā? Jūs paši atzīstiet, ka saimniekiem grūti. Tēlojiet, rādiet, kāpēc tas tā! Ieskataties dziļāki mūsu agrarapstākļos, pārdomājiet labi, kāpēc saimniekiem klājas grūti, kāpēc tie spiesti izmantot savus kalpus, kāpēc saimnieki sūrojas par dārgiem un slinkiem kalpiem un kāpēc kalpi lād savus saimniekus? Viņi galu galā visi atkarīgi no muižas, no baroniem, kuņiem pieder vai visa zeme un visas tiesības. — Agrarjautājums „Baltijā“, kā vācieši apgalvo un kā viņu autoritātes to pasaulē iztaurē, esot tik labi izšķirts, kā nekur citur pasaulē. Rādiet jūs, kāds tas patiesībā un cik tas kliedzošs! Baroni saka, ka izpirkšanas maksas un rentes zemas, rādiet, ka tās trīs līdz četrkārt augstākas nekā kaimiņu guberņās uz vienāda labuma zemes! — Rādiet, kā baroni rīkojas ar zemnieku mežiem; zemnieks uz savas zemes, par kuņu maksā renti, uzaudzē mežu un kad tas uzaudzis, tad barons to, bez jebkādam sirdsapziņas graizēm, liek nocirst kā savu un saņem par pārdotiem kokiem naudu. Kā meža audzinātāji to sajūt, to rāda tādi tik traģiski skati, kā piem. Raunā, kur vairāki saimnieki ar cirvjiem draudēja stāties pretī šādiem baronu sūtītiem meža cirtējiem. Es pats savu vecāku rentes mājā pie tēva par puisi dzīvodams braucu līdz ar otru puisi uz 20—30 verstes atstato mežu pēc malkas un balķiem. Mēs pirkām malku citur, taupījām mājas mežu, cerībā, ka tad, kad kādreiz barons māju pārdos, pašiem būs savs mežs. Tagad meža ap 50 pūrvietu. Viņa nebūtu, ja nebūtu taupīts un kopts. Barons viņu tagad, kā savu, grip pārdot. — Barons Laudons Dzērbenē pārdodams zemnieku mājas par 250 rubļiem dālderu (zeltā), iepriekš lika nocirst uz viņu zemes zemnieku

audzētos mežus. — Līdzīgi ir rikojušies daudzi citi baroni. Pat paša stādītos ozolus, ošus, gobas, kļavas zemnieks bez muižas ziņas un atļaujas nedrīkst nocirst ne savām vajadzībām — priekš lietas kokiem. Ja kāds to tomēr uzdrošinās darīt, tad tiek bārgi sodīts, uzskatīts kā dumpinieks un dzīts no mājas laukā. Un taisni labākie un krietnākie lauksaimnieki tādējādi nāk sadursmē ar muižu. Sliktākie elementi lūko izpalīdzēties baroniem glaimodami, lai izpelnītos to žēlastību un dabūtu atļauju nocirst kādu paša stādītu koku, dabūtu mežā kādus sausus kokus, pāraugstās rentes vai pirkšanas maksas termiņa pagarināšanu vai citu ko tamlīdzīgu. Tā muižas krietnu cilvēku vietā audzē līdzējus, lišķus un neliešus, kas savus kaimiņus kungam visādi nodenuncē.

Zināms, ka zemes ražību varētu vēl stipri pacelt. Līdzšinējās ražas varētu caurmērā viegli dubultot. Bet tad nevar saimniekot pēc tēvu tēvu parauga. Jāar zeme dziļāki, ar padziļinātāja palīdzību, jāmēslo nevien ar stalla mēsliem, bet arī ar mākslīgiem mēsliem, ne uzsējot uz labu laimi vienus vai otrs mēslus, bet visus tos, kuņi vajadzīgi un tādā daudzumā, kā tas vajadzīgs, ievērojot zemes ķīmisko sastāvu un to, ko grib audzēt. Jāizlieto zemkopībā visas iespējamās lauksaimniecības mašīnas. Ar vārdu būtu jāsaimeko pēc zinātnes pēdējā vārda. Bet vai muiža ir par to rūpējusies? — Viņa pate nestāv uz modernās zemkopības un tehnikas attīstības augstumiem. Viņai tas arī nav vajadzīgs. Uzliek tik zemniekam augstāku renti vai pārdod mājas dārgi un barons i bez liekas galvas laužšanas var dzīvot baroniski. — Kur labības cenas noteic vispasaules tirgus, tur mēs, lai kurmēr varētu konkurēt un samaksāt augstās rentes un dārgās izpiršanas maksas, esam spiesti, saimniekot pēc zemkopības zinātnes un tehnikas prasībām. Tēvu tēvu metodēm un paņēmieniem būs jāiznīkst, jauniem, laikam piemērotākiem, jānāk to vietā. Jānāk jaunai, modernai zemkopju paaudzei. Tas radīs nesaskaņas un cīņas starp tēviem un dēliem, starp vecajiem un jaunajiem zemkopjiem, starp veco un jauno agronomisko pasauli. Bez cīņas nav uzvaras, nav progresā. Vecam ir jāiet bojā, lai jauns labāks varētu nākt tā vietā. Tā tas ir dabā, tā cilvēku dzīvē. Visur cīnās divas pasaules, vecā ar jauno, vecais ar jauno. Vecais negrib tik viegli nogrimt nebūtības dzelmē, jaunais atkal grib drīzāki veco veikt. Deglavs mūsu literatūrā sācis piegriezt vērtību vecās un jaunās pasaules savstarpējām cīņām un tās savos romanos tēlot. Tas ir labi. Sakat, Blauman, vai arī jūs nevarētu viņām piegriezt lielāku vērtību? Veciem saimniekiem pēc līdzšinējām metodēm saimniekojot grūti pastāvēt. Būtu pateicīgs darbs, rādīt, ka

vecais saimnieks vairs nevar pastāvēt, bet viņa dēlam, kas mācījies zemkopību un tiešām saimnieko pēc ziņātnes un tehnikas prasībām, iet labi. Rādiet, ka saimnieku un kalpu apstākļi atkarīgi no muižas, rādiet, ka muiža, baroni ir vainīgi, ja zemniekiem uz laukiem slikti klājas. Jūsu krusttēvam, Ērgļu pils ipašniekam, gan nepatiks, ja tas dabūs zināt, ka viņa krustdēls krusttēvam un citiem baroniem ķeras klāt un tos tēlo, kā latviešu izsūcējus, izmantotājus, bet nekas, jūs jau paši sakat, ka jūsu krusttēvs pārāk skops un mantkārīgs, sakat viņam to taisni acīs, kāds viņš un citi baroni ir, un tēlojiet viņus arī savos darbos tādus, kādi viņi patiesībā ir, kā izmantotājus, kā reakcionarus, kas par katru cenu, ar visiem līdzekļiem, ar latviešu nodenuncēšanām un visvisādām sūdzībām grib mūžīgi uzturēt savas kliezdoši netaisnās privilēģijas, pēc kuŗām tik viņiem visa ekonomiskā, politiskā un juridiskā vara, viņi var latviešus pēc iepatikas, tā sakot pēc visām notēm, izmantot un latviešiem atliek tik tā tiesība tikt apspiestiem un izmantotiem.“ —

Blaumanis pēc sacītā palika kādu britiņu tāds domīgs un tad šo to iejautājās, kamēr beidzot mums izcēlās dzīva saruna, kuŗa ilga vismaz kādu stundu. „Pārdomāšu un — rakstīšu.“ Ar šiem Blaumaņa vārdiem nobeidzās mūsu saruna, kuŗā viņš ieminējās par kādu lugu un kādu stāstu, kuŗus tas, kā domājot, sarakstīšot. Viņš lūkošot tēlot tik realus, īstus cilvēkus, kā arī saimnieku attiecības ar muižu.

Saņemot visu īsumā kopā par „Potivāra namu“ jāsaka, ka luga ir interesanta, viss tajā ir dzīvs, ir skaistas dramatiskas vietas, kas saista un aizgrābj, skaista valoda un smalki izkopts stils, viņā ir vairāki cēli, bet neizturēti raksturi, bet viņā ir daudz kas nedabisks un fantastisks, trūkst saistošā dramatiskā pavediena, kas stieptos visai lugai cauri no pat sākumā līdz beigām un tāpēc viss lugā nenorisinās ar loģisku nepieciešamību. Luga it labi varētu jau beigties trešā cēlienā, kur Paulīna pieķerta un kur Matīss izsaukdamsies „tev jāmirst!“ mērķē uz viņas krūtīm, tālāk viņa var beigties arī ceturtnā cēliena beigās, kur mirst Līniņa un kur Paulīna, noģifējusi Cinti, noģiftejas arī pate. — Personas „Potivāra namā“ vēl tāpat kā „Pazudušā dēlā“ sadalās eņģeļos un velnos. No vienas puses, kā labie nostatīti Ringolts, Jozefs, Matīss, Jānis, Anna, no otras puses tiem kā ļaunie pretī sevišķi Cinte ar Paulīnu. „Potivāra namā“ mēs sastopam dažus vecus paziņas, tikai citādos apstākļos darbojamies, kā piemēram Ropļaiņu tēvu ieraugam

Matīsā, Jozefu — Mikū, Cinti — Krustiņā, Annu — Ilzē, Paulīnu — Matildē. Tie paši patriarchalie apstākļi, kas Roplaiņos, tikai pārgrozītā veidā, sastopami arī Rūjās. —

Blaumaņa labākā drama ir viņa „Indrāni“, kuŗa stipri atšķiras no visām citām līdz tam (1904. g.) iznākušām lugām. Šai ziņā kritikā valda liela vienprātība. Jānis Asaris saka, ka tā ir „nopietnāka, nekā jeb kuŗa cita agrākā“ („M. V. Mēnešrakstā“ 1904. g. 453. lpp.), „Drama „Indrāni“ ir labākā Blaumaņa luga“, spriež R. Kļaustiņš savā „Latviešu rakstniecības vēsturē“ (1907. g. 299. lpp.) un Andrejs Upīte savā „Latviešu jaunākās Rakstniecības Vēstures“ pirmā sējumā (1921. g. 55. lpp.) izsakās šā: „Viszīmīgākā starp Blaumaņa zemiņu — labāk sakot — gruntniecības dramām un pie tam vislabākais Blaumaņa dramatiskais darbs ir „Indrāni“. (1904. g.) — „Indrānu“ izcelšanās un viņu nopietnais saturs, bez jeb kāda lieka balasta un stingrā loģiskā uzbūve etc. vedami sakarā ar „Potivāra nama“ kritikām un ar par to izteiktām domām un sarunām.

Apskatīsim īsumā „Indrānu“ saturu. Lugas pilnīgs virsraksts skan: „Indrāni. Drama piecos cēlienos no Rūdolfa Blaumaņa“. — Viņa iznākusi pirmo reizi 1904. g. — Personas, kas dramā darbojas ir sekošas: Indrānu tēvs; Indrānu māte; Edvarts, abu dēls; Ieva, viņa sieva; vecais Kaukēns; Zelmiņa; Līze; Noliņš; Edžiņš; Guste, Ievas māsa un Irbe. — Notiek Vidzemē, Ērgļu apgabalā, tagadnē. — Saturs ir vienkāršs un šāds: Indrānu tēvs atdod dēlam mājas, dēls viņu iedzen pirtiņā un pirtiņā tēvs arī nomirst.

Tas būtu karaļa Lira motīvs latviešu tērpā vai kā Andrejs Upīte izsakās jau augšā minētā vietā „karaļa Lira latviskā variācija.“ —

Pirmā cēlienā mēs redzam, cik grūti Indrānu tēvam nākas iet vēl arvienu visos darbos, un kā arī Indrānu mātei acis paliek jo dienas jo tumšākas. Indrānam ir divi dēli, no kuŗiem jaunākais Kārlis ir zaldāts, bet vecākais Edvarts apprecējis tēvam nepatīkamai sievai un tagad jau labs laiks kamēr šķiries no Indrāniem. Tikai māte, kuŗai pēc tā Edvarta vienādiņ sirds sāpēja, lūgšus lūdz tēvu, lai tas izlīgstot ar Edvartu un atdodot tam mājas. Kaimiņš Kaukēns viņu lūko atrunāt no pārsteigšanās, bet kad Ieva, Edvarta sieva, rāda viltotu vēstuli, kuŗā Kārlis rakstot, ka viņš Indrānus vairs neņemšot, jo viens bagāts krievu kungs viņu esot iemīlojis un ielikšot viņu pēc zaldātiem labā vietā, kur sākumā pelnišot piecdesmit rubļu par mēnesi, un kad Edvarts atkal taisās sanīsties un šķirties, tad mātei beidzot izdodas tēvu pierunāt, atdot Edvartam mājas.

Otrā cēlienā Edvarts valda māju un nodarbina tēvu un māti vēl vairāk nekā tie līdz tam bija strādājuši. — Ar saimniecību tomēr neveicas. Edvarts staigā vaigā saudzis, leva ir rupja, nesaticīga un skopa, kāpēc naidis drīz vien ir mājās. Mātei ir grūti ganos iet, acis tik tumšas, kā nevar vairs nemaz pa lāgu saredzēt lopu, viņa jau tepat četras nedēļas ganos nogājusi un cibiņā sviesta nav redzējusi. Vedekla viņai visādi dara pāri. Arī Indrānu tēvam ir par daudz grūti. Kad nu viņiem vedekla visādi tišām spītē, tad māte izskaidro, ka ganos vairs neies: „Nē, — neiešu gan vairs.“ Arī pats Indrānu tēvs vairs negrib iet pie darba. „Tev, apdomā“, saka Edvarts, „tad man jāņem algadzis. Un ar ko lai viņu algoju? Paskaties manās druvās!“ — Tēvs: „Tās atzels, lai tik uznāk tīetus.“ Edvarts: „Un ja neuznāk?“ — Tēvs: „Tad tas būs dieva sods, kas jāpacieš. Tas katru reizi nav uz ļaunu. Es esmu sauso gadu kā tukšinieks pārdzīvojis un neesmu izputējis. Un par to algadzi — tā nevajadzēs, ja neraksi tā lielā grāvja.“ — Edvarts: „Bet bez tā tas plavas gabals nekam neder. Tas ūdens ir jānolaiž!“ — Tēvs: „Izdaris to nākamgad.“ —

Trešā cēlienā nesaticība vēl palielinās, kad Edvarts galdniekam Jāņam Irbem pārdevis visus lietas kokus, kuņģi atrodas ap Indrānu māju, un liek nocirst šos tēva mīļotos kokus. Tēvs tā nevar izturēt un prasa Indrānus atpakaļ: „Tev atkal gribas tikt kaktā atpakaļ! Labi, labi! Nem šievu un bērnu un ej, kur esi nācis!“ Bet Edvarts (lieliski iesmiedamies): „Mani aizdzīt!“ Paņem tēvu pie rokas un ved viņu uz durvīm, kuņģis atvēris saka: „Vai zini, kur ceļš uz pirtiņu? Ja nevari satikt ar saimnieku saimnieka galā, tad palūko, kā sviežas vienam pašam tur!“ — Tēvs (galvu saņēmis rokās) iziet pa durvīm. Māte grib runāt, bet nevar, paņem it kā nesamaņā segu un palagu no gultas, un iet lēnām uz durvīm. Abi uz — pirtiņu — koku ciršanas troksnim turpinoties.

Ceturtnā cēlienā redz pie pirtiņas guļam sazāgētus blūkus, uz kuņģiem Indrānu tēvs noskatās kā uz savas laimes drupām. Tiesas ceļā viņš apņemas atdabūt Indrānus. Uzdevis Edvartu jau pie tiesas. Kaukēns lūko samierināt. Papriekšu viņš runā ar Indrānu tēvu: „Necirta jau nu aiz viegla prāta. Tā pate naudas vajadzība.“ Māte arī to pašu saka. Bet tēvam tie koki par daudz tuvu pie sirds un viņš Kaukēnam atbild: „Naudas vajadzība! Kam nav naudas vajadzīgs! Vai man tās nevajadzēja. Vai es nekā nezināju par oša krēsliem un ozola galdiem! Bet es nošķīru tos Indrānus, kas pilda manu maku, no tiem, kas iepriecina sirdi. Sēklu tīrumā kaisīt var visur pasaulē. Zeme paliek zeme, ar viņu Vidzemē vai Igaunijā. Bet tas māla paugurs

tur noras malā, tā upīte pirts gravā, tas sērmūkslītis te ceļmalā, tie pieder tikai Indrāniem. Noroc to pauguru, aizlaid to upīti citur, nocērt to kociņu, un tu būsi sāpostijis šīs mājas dvēseli! Sakat, vai tie vairs ir Indrāni vai kāda sveša mala? (Slauka acis)... Tevis dēļ, māt, es sakodišu zobus un lūkošu viņam to lietu piedot. Bet no tā es neatkāpšos: (uz pirtiņas sliegsni ar pirkstu rādīdams) te — te viņam uz ceļiem būs lūgties, lai es to māju ņemu atpakaļ"... Bet pēc mātes un Kaukēna pierunāšanas: „Kad nu jūs tā gribat — lai notiek! Tās mājas, zināms, es pats vairs nevaldišu, bet atdošu Edvartam atkal atpakaļ. Paturēšu tikai saimnieka vārdu.“ — „Bet ja nu Edvarts, kā sacīt“ saka Kaukēns, „tās mājas... teiksīm... negribētu atdot?“ „Tad“, tā Indrānu tēvs, „tu piektdien iesi uz tiesu. Izstāsti visu galu no gala, gan tad viņi zinās, kas darāms. Viņi taisnībai neļaus palikt pagaldē.“ — Nu Kaukēns iet pie Edvarta, bet tas no mājas atdošanas nekā negrib dzirdēt. „Indrānus viņam vairs atpakaļ atdot nevaru.“ Uz to viņam Kaukēns atbild: „Viņš tikai grib to saimnieka vārdu atpakaļ. Viņš tikai to veco cienību grib atpakaļ. Cits viss lai paliek jūsu rokās.“ — Edvarts (aizturētās dusmās): „Tā ir tāda bērnišķīga runāšana, Kaukēn. Tu labi zini, ka pie saimnieka vārda un goda ir arī viņa vara. Kā tad nu vienam būs tas gods, otram tā vara? Un caur ko man tad tā vara būs nodrošināta? Tagad zinu, kas tō māju vienreiz no manis mantos. Vai tad arī vēl būs tā drošība, kad kontrakts atkal piederēs tēvam? Un tad: kā būs ar visiem tiem darbiem, kas man nodomā? Ja man nēviens liegdams un kliegdam nestāsies ceļā, tu Indrānus pēc desmit gadiem vairs nepazīsi. Tagad te strādā pieci cilvēki, tad te pelnīs savu maizi divdesmit. Uz paugura, kurtas sīkstais māls, kūpēs podnieka krāsniņā skurstens, noras malā būs mazmājiņa un pirtiņas gravā dambis ar zivīm — — — bet ko es runāju! Ja jau es arī citādi visādi būtu ar mieru, sava dēla dēļ es no tās mājas nedrīkstu atsacīties. Es nedrīkstu sava dēla tiesības mazināt, Kaukēn!“ — „Kas tad ir tāvs beidzamais vārds?“ vaicā Kaukēns. — „Tas pats, kas bija mans pirmais: lai iet caur tiesu!“ tā Kaukēnam atbild Edvarts saskatīdamies ar levu.

Piektā cēlienā uz tiesu aizgājusi māte, jo tēvs vairs nespēj. Tas guļ pirtiņā gultā, kur uz tā lūgumu Zelmiņa, kuŗa viņu apmeklējusi, Edvarta dēlēna Edžiņa pirtiņā caur logu iesviesto akmeni paliek zem galvas. Indrānu tēvs pirtiņā gulēdams ar lielu nepacietību gaida māti pārņakam. Ienāk Guste, kuŗai Indrānu tēvs vaicā, vai saimnieks

jau mājā? „Nava vēl. Esot aizbraucis uz krogu. Te pirmiņ Irbe aizgāja garām. Tam arī tur bijušas darišanas. Tas visu dzirdējis. — Mātei pie tiesas uznācis tāds vājums. Tā palikusi pusceļā — pie Kaukēna. Jūsu lieta noraidīta pie miera. Saimnieks izskaidrojis, ka viņš jums maizes un rūmes neliedzot, bet jūs tik negribot ar viņu satikt. Tad mātei devuši padomu, lai dzīvojot klusi un mierīgi, un ar to tā lieta nobeigta.“ Tēvs (murminādams): „Nobeigta“... klusi un mierīgi... „nobeigta“... Beidzot pārnāk arī māte. Kaukēns kādam zēnam to līcis aizvest. „Paldies, puisīt, brauc vien nu atpakaļ... lai Kaukēns rītā tēvu apciemo.“ Ieiet pirtiņā ar spieķi taustīdama. „Vai tu guli?... Laikam jau nu gan stipri gaidīji mājā?... Vai tad neprasisi nēmaz, kā mums izgājis?“ — „Es jau zinu visu, tev nav satīcības, māt.“ — „Nav satīcības“... (Piepēši visā galvā ieraudādams)... „Mēs esam nekrietni vecāki, tēv! Mēs bērniem nelaujam dzīvot! Tiesā mani pamācija, kā jādzīvo!“ — Tēvs (satriekts): „Klusu, klusu... taupi savas acis.“ — „Ak“, atbild māte, „es ar viņām tikpat vairs nekā neredzu!... Migla vien... viss ietīts kā tumšā miglā.“ Tēvs: „To postu, to postu“... Grib no gultas kāpt laukā... nevar... „Palidzi!“ Izkāpj no gultas un turas pie skapiša... „Tu esi akla... Māt!“ Nokrīt gar zemi. Mirst. Māte: „Tu pakriti. Vai dieviņ... palīgā!“ — Tāds Blauņa „Indrānu“ saturs. —

Tēvs atdod dēlam mājas un dēls tēvu ar māti ieliek pirtiņā, kur tēvs, dziļas dvēseles mokas ciezdams par dēla un vedeklas necilvēcīgu izturēšanos un tiesas netaisnu spriedumu, pakrīt un mirst. Māte ir palikusi akla. Indrānu tēvs mirst dziļā, nesatricināmā pārliecībā, ka viņam notikusi briesmīga netaisnība. Salicis rokas viņš uz savām nāves cisām izdziestošā balsī skaita:

„Sirds vēlās saraut saitu
Ar nikno pasauli
Un viņas viltus gaitu,
Jo nepatīk man šī.
Uz spožo dēbess ēku
Stāv ilgodamies prāts,
Kas šeitān nīda grēku,
Tas tur tiks godināts.“

Netaisna, cietsirdīga un necilvēcīga tiešām ir Edvarta un Ievas izturēšanās, tāpat kā karaļa Līra meitu Gonerilas un Reganas izturēšanās. Pat Edžiņš, redzēdams, kā viņa tēvs un māte izturas pret Indrānu tēvu un Indrānu māti, dara viņiem pakaļ un savā nerātībā tas — ar plinti rokās — ieraudzījis Indrānu māti iznākam no ķēķa, uz viņu mērķēdams tai uzsauc: „Stāvi, citādi šausu!“ Indrānu tēvam tas,

kā redzējām, caur pirtiņas logu met ar akmeni. Ieva dēlu pārstāj, kad Indrānu tēvs Edžiņam iesit, ka tas mērķējis uz Indrānu māti. Viens plintes stobrs vēl bijis pielādēts. Lūk, kā vecāki audzina pazudušus dēlus! Ja tā ies uz priekšu, tad Edžiņš dienās vēl pārspēs Krustiņu un Jurku.

„Indrānos“ mūsu kritika atrod Līra motivu. Viktors Eglīte stāsta („Latv. Kareivja“ 1. num. 1923. g.), ka kāds norveģu kritiķis tieši sakot, ka Blaumaņa „Indrāns“ ir „karalis Līrs vestes kabatā.“ Tiešām, Līra motivu jau „Indrānos“ atrast var, ja viņu tur meklē un grib atrast. — Pavirši lugu apskatot uz pirmo acumirkli tas tā arī izliekas. Var atrast šo to, kas uz tādu spriedumu pamudina, bet dziļāki ieskatoties „Indrānos“, Līra motivs izzūd vai vismaz nobāl. Šekspīra karalim Līram un Blaumaņa Indrānu tēvam ir abiem vienāds liktenis tai ziņā, ka abi atdevuši visu savu mantu bērniem: Līrs—karalisti Angliju divām no savām meitām Gonerilai un Reganai, un Indrānu tēvs — zemnieku māju Indrānus savam dēlam Edvartam. Abiem viņiem, kā Līram, tā Indrānam, ir bezgala daudz jācieš no saviem bērniem, kuņģiem viņi it visu atdevuši. Tā ir liela netaisnība, kas brēc uz debesīm. Kā lasītāju un skatītāju nedalītas simpatijas ir karaļa Līra pusē, tāpat nedalītām simpatijām jābūt arī vecā Indrāna pusē. Arī visas Blaumaņa simpatijas ir bez šaubām veco Indrānu pusē. Kritikas simpatijas visos laikos ir bijušas ne Gonerilas un Reganas, bet karaļa Līra pusē. Tāpat nedalītām simpatijām jābūt ne Edvarta un Ievas, bet veco Indrānu pusē. Kas tik nežēlīgs pret saviem vecākiem kā Edvarts, pret to nevar un nedrīkstētu sajūst gluži nekādas simpatijas. Savādi, kā kāds latviešu rakstniecības vēstures autors tomēr simpatizē ar Edvartu un Ievu un rauga tos nedibināti attaisnot. —

Bet ir arī daudz kas, kas Šekspīra karali Līru šķir no Blaumaņa Indrānu tēva, neskatoties uz to, ka viens atdod karaļa valsti un otrs — zemnieku māju, jo ne uz mantas lielumu tie attiecas, bet uz to, ka abi atdevuši visu, kas tiem ir. Līrs savu karaļa valsti atdod Gonerilai un Reganai būdams tai pārliecībā, ka viņas abas ir ideāli labas un viņu, kā savu tēvu, par visu vairāk mīlē un savu patiesi labo un ideālo meitu Kordeliju viņš izslēdz no mantošanas tāpēc, ka viņa tam neglaimo, savu mīlestību kā zvanīgs zvārgulis neizskandina, un Līrs, kas dzirdējis tik glaimus, no tā slēdz, ka Kordelija ir ļauna meita un viņa nemīlo, aiz kāda iemesla viņš to atstumj. Vēlāk, zināms, izrādās citādi, izrādās, ka glaimotājas ir nekrietnas meitas un Kordelija krietna, kas savu tēvu no visas sirds mīlo. Īsta mīlestība neskan, tā aļāž ir mēma, to karalis Līrs kritiskajā momentā, kad viņš nekrietnajām

meitām atdeva savu valsti, nebij ievērojis. Ar Indrānu šai ziņā ir citādi. Viņš labi zina, kāds ir viņa vecākais dēls Edvarts, zina, ka tas ir gan strādīgs, bet ciets, zina, ka Edvarta sieva ir ļauna, cieta, rupja, skopa, mantrausīga, neizglītota, prasta, kaut gan darbīga sieviete, zina arī, ka Edvarts atrodas pilnīgi savas sievas varā. Taisni šī sieviete jau bija bijusi tā, kas dēlu jau bija šķirusi no tēva. Ne aiz kāda cita iemesla, kā vienīgi levas sliktā rakstura dēļ un instinktīvi paredzēdams, ka tad kopdzīve ar Edvartu Indrānos nebūs, Indrānu tēvs savam dēlam aizliedza precēt tādu tik ļaunu sievieti, kāda leva. Ja kāds mūsu literatūras vēsturnieks šai apstākli ierauga Indrānu tēva vainu un no tā slēdz, ka Indrānu tēvs pelnīti cieš, tad tā ir pilnīga lietas un apstākļu neizprašana. Ja tēvs redz, ka viņa dēls precē sliktu sievieti, tad viņam, kā tēvam, ir tiesība savu dēlu pamācīt, lūkot tam atdarīt acis. Mīlestība nereti mēdz būt pagalam akla. Kādu laimi tad Edvarts savā levā notvēris? Viņa Edžiņš vēl ir jauns, bet jau caur un cauri samaitāts. Viņš tam grib atstāt vēlāk savas mājas, bet no Edžiņa, acīmredzot, nekāds saimnieks nevar iznākt, bet tikai tāds cilvēks kā Jurka, Krustiņš vai vēl jaunāks, pret kuŗu tēvam, kā pret kādu nezvēru, jāpacel plinte. Indrānu tēvs tāpēc darīja pareizi neatļaudams Edvartam levu precēt. Viņš zināja, ka ar tādu sievieti, kā leva, Indrānos ienāks tiklab kā pats velns. Tik maiga, tik žēlsirdīga, tik palīdzīga, laba, kas, kā labais gars, tīri kā labais eņģelis ģimenē visu ļauno, kas noticis, aizmirst, visu piedod, visu rauga izlīdzināt, samierināt, pat pirtīnā iedzīta māte vēl Edvartam piedod un tēvu lūko pierunāt, lai samierinās un visu aizmirst, tāda sieviete, kuŗā piemīt, visā pilnībā parādās visi kristīgo tikumi, kā: līdzietība, žēlsirdība, sirdsšķīstība, tuvāku mīlestība, pazemība un lēnprātība, un tāda, kuŗā, kā levā, piemīt visi pretējie netikumi, nevar dzīvot kopā. Eņģelis un velns, kā Blaumanis viņas tēlojis, nevar dzīvot mierīgi kopā. Debesis un elle nevar būt vienā vietā. Labam ar ļaunu pastāvīgi jākaŗo. Tāpēc arī no Kristus mutes atskanēja: „atkāpies, sātan!“ — Indrānu tēva vaina, ja par tādu pavisam var būt runa, ir kļūda, atdot, to visu zinot, māju Edvartam, kuŗam tāda sieva un kuŗš arī pats nav nekāds labais, vismaz nav stingrs raksturs, kas vajadzības gadījumā ar sekmēm spētu pretoties savai sievai. Bet arī šai ziņā Indrāna kļūdu mazina apstākļi, ka viņš no levas un Edvarta tiek nekaunīgā kārtā pievilts ar viltotas vēstules palīdzību, ka Kārlis no zaldātiem uz Indrāniem neatgrieziesies un kam tad lai tadā gadījumā atstāj māju? — Svešam cilvēkam Indrānu tēvam tās atstāt netikas. Labākā izeja, zināms, būtu bijusi, mājas neatdot, kamēr pats vēl dzīvs. Lai Edvarts, ja gribēja, būtu gājis uz

Krieviju, gan tas vēlāk atnāktu uz Indrāniem atpakaļ, ja tēvs tam pēc nāves atdotu mājas. —

Kāds norvēģu kritiķis tieši sakot, ka „Indrāns“ esot „karalis Līrs vestes kabatā.“ — Tas tik rāda, ka šis norvēģu kritiķis nav nekāds īsts kritiķis. Viņš, kā Šekspīra „Līru“, tā Blaumaņa „Indrānus“ pilnīgi pārpratis, vismaz nav sapratis pareizi „Indrānus“. Ar izteikumu, ka „Indrāns“ ir „karalis Līrs vestes kabatā“ viņš, laikam, būs gribējis izteikt to, ko apzīmē ar „vētra ūdens glazē“. Bet, kā jau aizrādīju, neattiecas šē nemaz uz to, ka viens atdevis karaļa valsti un otrs tik zemnieku māju, bet ka, kā viens, tā otrs atdevis visu, kas tam piederēja. Savā sirdī cieta tāpat karalis Līrs, kā zemnieks Indrānu tēvs. Kuŗš cieta vairāk, kuŗa sirdī plosījās lielākas vētras, tas vēl jautājums: karaļa vai zemnieka? Viļums II., zaudējis troni, pat vēl ir spējīgs precēties un dzīrēt, kur būtu jādomā un jāsagaida, ka tas būs galīgi satriekts un nepārdzīvos troņa zaudēšanu un neizcietis, redzēdams to postu, ko viņš, kuŗu uzsākdams, savai valstij un vācu tautai nodarījis. — Kur par nāvi bij domāt, tur domā par precēšanos un izdzīvi. Tā tad problema šai ziņā ir tīri psiholoģiska. Bet labi, ja vērš skatu tik uz ārējiem apstākļiem, tad tik tadā gadījumā var runāt par „Līru vestes kabatā“, ja vērā ņem un salīdzina tik lielu karalisti ar zemnieku māju, bet ja ievēro arī abu lugu saturu un izstrādājumu, tad tāds salīdzinājums ir nepareizs un runāt varētu tik par Blaumaņa Indrānu, kā par Līru miniaturā, kuŗš totiesu jo vairāk mirdzētu, jo mazāks tas būtu. Ja skatās tik uz tēlojumu vērtību, tad Blaumaņa tēlojuma literariskās vērtības patiesais mirdzums nav mazāks par Šekspīra Līra vērtības spīdumu.

Bet pēc Līra motīviem Blaumaņam patiesībā nemaz nebija jāmeklē Anglijā. Līra motīvu ir pārbagāti tepat Latvijā diezgan. Līru, kas priekš miršanas saviem bērniem neapdomīgi atdod savas mājas, visu savu mantu, ir Latvijā daudz. Gandrīz vai visiem šādiem Līriem ir jāpiedzīvo — lielākā vai mazākā mērā — Līra liktenis. Prātīgi tāpēc dara tie vecāki, kuŗi priekš nāves savu māju bērniem neatdod. Bērniem, zināms, ir tiesība uz dzīvi, uz patstāvīgu dzīvi, bet ar to, ka vecāki, nereti priekš nāves un vēl ilgi priekš nāves atdod kādam vienam bērnam mājas, šai ziņā nekas nav panākts, nodarīta tik pārestība citiem bērniem. Paturot līdz savai nāvei pašiem savas mājas, vecāki vislabāki un taisnīgāki var nodrošināt savu bērnu stāvokli. Paturot mājas uz sava vārda jau nemaz nav izslēgts, ka tie nevarētu atdot saimniecības vadību tam, kam viņi nodomājuši mājas atstāt. To darot viņi tik labāki no-

drošinātu kā savu, tā citu bērnu likteni. Esmu novērojis daudzu nelaikā atdotu māju atdevēju, latviešu Līru likteni un vai gluži bez izņēmuma tiem ir bijis jāpiedzīvo Līra liktenis. Kāds godīgs tēvs atdeva savai vecākai meitai māju. Viņa vecākais dēls bija palaidnis, žūpa, kas daudzējās pa krogiem, piedzērās un kāvās. Jaunākais dēls bija ļoti krietns, centīgs, darbīgs un — antialkoholiķis, bet tas vēl bija par jaunu, lai tam atdotu mājas. Tēvs, kurš bija ļoti rūpīgs un gādīgs par saviem bērniem, lika jaunākam dēlam pie teicama meistara izmācīties galdniecību un lai savai meitai, kuja nebija nekāda skai-stule, nodrošinātu apprecēšanos, atdeva māju. Lai nodrošinātu arī pats sevi un savu sievu, tad viņš notaisīja — pēc viņa domām — stingru un drošu kontraktu, ka tam „maize par brīvu“, ka viņš un viņa sieva līdz miršanai dabū tās un tās telpas, to un to dārzu, tik un tik pārtikas. Zem tādiem nosacījumiem mājas atdodams, viņš domāja, ka izdarījis ļoti gudri. Sākumā ar' viss likās ejam labi. Bet drīz jaunajam saimniekam, kurš bija ārkārtēji darbīgs, strādāja kā lauva pa savas mājas kalniem, tā vien sāka izlikties, ka tas „vecais tēvs un vecā māte“, kuriem maize bez darba, kā tas kontraktā stāvēja melns uz balta, dzīvo par ilgu un kad tie vēl spēcīgi būdami i nedomāja par miršanu, tad viņš kādā baltā dienā, gribēdams no vecajiem tikt vaļā, savas mājas atdeva citam. Vecais tēvs, kurš domājās būt ļoti gudrs un tiešām arī bija prātīgs cilvēks, lūk, nebija varējis iedomāties, ka meitas vīrs mājas var i atdot citam, un tāpēc līgumā nekas nestāvēja par to, kam jānotiek tādā gadījumā, ja mājas pāriet cita rokās. Vecajam tēvam bija jāpiedzīvo Indrānu tēva liktenis. Pēc saviem novērojumiem man jāsaka, ka ja man būtu mājas un kaut arī tik viens vienīgs un labs dēls, tad es viņam mājas priekš savas nāves nekādā gadījumā neatdotu. Es viņam gan mājās atļautu — pēc iespējas patstāvīgi saimniekot — bet uz viņa vārdu līdz savai nāvei es mājas nepārrakstītu. Un to darīt ieteicu ikvienam, kam mājas atdodot var draudēt Līra liktenis. —

Bet vai Blaumaņa Indrānos meklējams Šekspīra Līra motīvs un līdz ar to Šekspīra iespaids, kā to būs domājis pieminētais norveģu „kritiķis“, tas vēl ir liels jautājums. Es vismaz par to šaubos, jo starp Šekspīra „Karali Līru“ un Blaumaņa „Indrāniem“, starp Līru un Indrānu ir ļoti liela starpība psiholoģiskā ziņā. Vienāda ir tikai mantas atdošana bērniem nelaikā un bērnu nepateicīgā izturēšanās pret vecākiem. Un tādi motīvi ir arī šepat pie mums Latvijā. Blaumanis, kā labs laucinieku dzīves novērotājs, nevarēja šo motīvu neredzēt. Bet ceļas jautājums, vai Indrānos Blaumanis jēl maz ir gribējis tēlot Līra mo-

tīvu. Ja viņš tēloja tēva un dēla attiecības, gadījumā, kur mājas pār-gājušas jau dēla rokās, tur Līra motīvs pats par sevi ņemot ir gribot negribot neizbēgams. Viņš, vecākiem dzīviem atdodot bērniem mājas, seko kā ēna. Un tādēļ, kā neizbēgamu ēnu mēs viņu arī atrodam „Indrānos“. Bet ar to vēl nav sacīts, ka Blaumani „Indrānus“ rakstot šis motīvs vadījis vai viņš būtu domājis par karali Līru un tā likteni. Blaumanis ir tik tēlojis un ar mīlestību tēlojis latviešu tēva likteni, kāds viņam ir, ja tas, kamēr vēl dzīvs, dēlam atdod mājas. Tāda tēva liktenis, kā to mūsu laucinieku dzīve un šis dzīves tēlotājs Blaumanis rāda, ir pirtīņa vai kas tamlīdzīgs. Pie tam Blaumanis, ja mēs zinām un vērojam „Potivāra nama“ kritikas un uz to attiecošās sarunas vai sarunas sakaru ar „Indrāniem“, bez šaubām ir gribējis nostādīt vecmodīgo, konservatīvo, patriarchālo lauksaimnieku un moderno, progresīvo lauksaimnieku vienu otram pretim tēva un dēla personās. Ka Blaumaņa, kā konservatīvi un patriarchāli domājoša rakstnieka, visas simpatijas vecā Indrānu tēva pusē, tas pats par sevi saprotams. Citādi tas nemaz nevarēja būt. Ar cienīgu bijību viņš tik skatījās uz savu krusttēvu un citiem baroniem. Laba valdīšana, labi kungi, labi saimnieki, labi un paklausīgi kalpi, labas algas, labas dzeramnaudas, ja kalpi labi un paklausīgi, tādai pēc Blaumaņa vajadzētu būt lauku dzīves idīlei. Šādas idīles sagrāvēji Blaumaņa acis varēja būt tikai cietsirdīgi cilvēki, ar kuriem tiešām nevarēja simpatizēt un tāpēc viņš Edvartu kā tādu iztēloja. Īsta moderna lauksaimnieka, kas ir krietns, palīdzīgs, labs un kuŗš saimnieko pēc zinātnes un tehnikas pēdējā vārda, viņš, kaut gan pats būdams lauksaimnieks, bet modernās zemkopības nepazīdams, visā pilnībā tēlot nespēja. — Edvarta par īsta moderna lauksaimnieka reprezentantu uzskatīt nevar. Ikviens krietns, moderns zemkopis, modernās zemkopības ideāls reprezentants var no Blaumaņa tēlotā Edvarta, ja to uzskata par moderna lauksaimnieka reprezentantu, tik ar īgnumu un šausmām novērsties. Gluži pareizi tāpēc spriež Jānis Asaris savā „M. V. Mēnešrakstā“ (1904. g., 453. lpp.) par „Blaumaņa Indrāniem“ sacīdams šā: „Ja „Indrānus“ gribētu uzskatīt par raksturīgu lugu iz jaunlaiku dzīves, tad jaunā saimnieku paaudzē varētu justies apvainota, ka viņa ar Edvartu nostādīta tik nelabvēlīgā gaismā. Patiesībā būs otrādi: vairāk būs gadījumu, kur konflikti ceļas tāpēc, ka vecie neatdod mājas dēlu vadībai un ka pēdējo spēki netiek pie pietiekošas darbības. Un tas ir otrs iemesls, kāpēc „Indrāniem“ pamaz intereses: tie grib būt drama iz tagadnes, bet nav tanī redzami noteikti autora uzskati uz šo

dzīvi. Tādai dramai ir vajadzīga dzīves garīgā dziļkultura un autors uz to nav spējīgs. — Indrāni ir rakstīti rūpīgi, gludi, bet rakstīti ar vēsām asinīm. Tie pavairo mūsu rakstniecību ar vienu labi izstrādātu darbu, bet kaut ko jaunu tie tur neienes. — Blaumaņa jaunākā luga („Indrāni“) ir nopietna drama. Un kad jau ir runa par nopietnību, tad jāsaka: šī jaunākā luga ir nopietnāka nekā jebkuŗa cita agrākā. — „Pazudušā dēlā“ starp traģiskām skaņām skan, kā atpūtu dodot, jautrāki akordi, kurpretī „Indrāni“ ir visa viena nopietnība no sākuma līdz beigām. Un vēl otra starpība starp viņu un agrākām lugām. Blaumani ne velti slavē kā veiklu dzimumu mīlestības tēlotāju, un tiešām: šo mūžīgi veco un mūžīgi jauno tematu viņš ir izmantojis bezmaz visos stāstos un visās lugās. Tas viņam alaž ir bijis kā kāds „Hoc signo vinces“ (caur šo tu uzvarēsi), kas droši galvoja par panākumiem. Mīlestība jau pirmā ludziņā atvelk divus cilvēku bērņus no lekškrīevijas uz dzimteni, lai padarītu tos par zagļiem; mīlestība un precēšanās gādā par jautrības efektiem „Launā garā“, mīlestība ved līdz traģismam „Pazudušā dēlā“ un „Potivāra namā“, bet pilnīgi jau ap mīlestību vien grozās trīs pēdējie joki „Trīnes grēki“, „Iz saldenās pudeles“ un „Skroderdienas Silmačos“. — Un te, „Indrānos“ nevien nav jautrības, tur nav arī mīlestības. Tā ir Blaumaņa pirmā luga bez „dzimumu mīlestības“. — „Indrānos“ nav nekā ārišķa. Un tiešām — labākais „Indrānos“ ir rūpīgā izstrādāšana un sevišķi smalki izvestais dialogs. Šai ziņā šis darbs stāv tālu pāri par viņa pirmām lugām. Cik labi, piem., uzbūvētas visu cēlienu beigas, ar kādu apzinīgu aprobežošanas izlietotos līdzekļos! Kā visur katrs teikums rādās apsvērts, lai tas būtu zīmīgs, un lai nebūtu nekā lieka!“ Tā par Blaumani izsakās Jānis Asaris, kuŗš Blaumani labi pazina un ar viņu gadiem ilgi strādāja kopā „M. V. Mēnešraksta“ redakcijā. Viņš labi zināja, kādu iespaidu uz Blaumani bija atstājusi „Potivāra nama“ kritika un saruna par „Potivāra namā“ tēlotām personām un dzejamnaudām, zināja par Blaumaņa apņemšanos rakstīt lugu, kuŗā nekā tamlīdzīga vairs nebūtu, un par apņemšanos tēlot tik realus apstākļus un lietas, kuŗas tiešām pazīst. Jānis Asaris arī zināja, ka Blaumanis ista, ideāla modernā lauksaimnieka tēlot nespēja, tādēļ ka autors bija konservatīvs un patriarchāls ieskatos un ka tam trūka vajadzīgo agronomisko un citu zināšanu, lai sarakstītu tādu dramu, kuŗai ir vajadzīga dzīves garīgā dziļkultura.

Jānis Asaris turpretim maldas domādams, ka vairāk būs gadījumu, kur konfliktī ceļas tāpēc, ka vecie neatdod mājas dēlu vadībai un ka pēdējo spēki netiek pie pietiekošas darbības. Zināms, ka ir jau nu arī

tādi gadījumi, bet konflikti, kas ceļas aiz šādiem iemesliem, nav tik bīstami. Saprotams, ka vienam, otram dēlam nepatīk, ka viņam līdz tēva nāvei jāgaida, kamēr māju noraksta uz viņa vārdu. Bet tēvam mīļi ir visi bērni un pats paturēdams mājas, viņš droši vien labāki varēs ievērot visu bērnu intereses, nekā tad, kad māja būs jau viņam dzīvojot atdota kādam vienam dēlam. — Bet Jānam Asarim pilnīgi taisnība tai ziņā, ka jaunā saimnieku paaudze varētu justies apvainota, ja Edvartā ieraudzītu viņas reprezentantu. Un tomēr ir tā, ka Blaumanis ir gribējis Edvartā tēlot modernu lauksaimnieku un to nostatīt kā pretstatu vecajam saimniekam. Edvarts tak grib no „Indrāniem“ iztaisīt pavisam ko citu, nekā tie līdz šim bijuši. Sarunā ar Kauķēnu Edvarts skaidri un gaiši saka: „Ja man neviens liegdams un kliegdam nestāsies ceļā, tu Indrānu pēc desmit gadiem vairs nepazīsi. Tagad te strādā pieci cilvēki, tad te pelnīs savu maizi divdesmit. Uz paugura, kur tas sīkstais māls, kūpēs podnieka krāsniņā skurstens, noras malā būs mazmājiņa un pirtiņas grāvā dambis ar zivīm...“

Ja nu vēl vērā ņem lielo grāvi, kuŗu Edvarts iesācis rakt, lai nosusinātu kādu pļavas gabalu, tad skaidri redzama Blaumaņa griba Edvartā tēlot modernu lauksaimnieku. Bet izdevies viņam šai ziņā sasniegt savu mērķi nav. „Tādai dramai“, saka pareizi Jānis Asaris, „ir vajadzīga dzīves garīgā dziļkultura un autors uz to nav spējīgs“ („M. V. Mēnešr.“ 1904. g. 453. lapp.). Blaumanis par daudz dziļi sakņojas vecajos patriarchalajos ieskatos un par daudz vāji pazina moderno zemkopību, lai visā pilnībā spētu iztēlot īstu modernu lauksaimnieku un rādīt, ko jaunlaiku zemkopis no Indrāniem iztaisījis, kādi tie izskatās un kā tur dzīve rit. Īsts moderna lauksaimnieka reprezentants savu vecāku arī nebūtu drīkstējis aizraidīt uz pirtiņu. Modernam lauksaimniekam nemaz nevajaga būt tādām necilvēkam, kas savus vecākus, kad tie vairs nespēj strādāt, kā tas ar Indrānu tēvu un Indrānu māti patiesi ir, likt pirtiņā. Indrānu māte tak jau pusakla būdama vēl ir gājusi ganos un palīdzējusi saimniecībā. Arī Indrānu tēvs ir gājis un strādājis, kā saka, uz purna krizdams. Bet kad vedekla uz ganiem mātei pat godīgas cibiņas līdz nedod, mājās katru kumosīņu, ko māte ņem, uzskata, palaidnis Edžiņš pielādētas šautenes stobrus pret to griež un uzsauc: „stāvi, citādi šaušu!“, tad saprotams, ka sirds aptekas. Tādus tik labus vecākus, kādi abi vecie Indrāni, uz pirti dzīt, var tik negantnieks dēls, kas dēla vārda nepelna. Ko Ieva un Edvarts

Indrānu mātei un Indrānu tēvam darijuši, to tiem droši vien ar augļiem atmaksās viņu Edžiņš.

Arī moderns lauksaimnieks var būt palīdzīgs, labs, gluži tāpat kā patriarchālais.

Blaumanis pazīdams savas spējas, zinādams viņu robežas, nojauzdams, ko viņš var un ko viņš nevar, ir, tā sakot, tik starus metis uz Edvarta saimniecību, rādīdams, kāda viņa būs nākotnē. Lielais grāvis jau rakt iesākts. „Bez tā tas pļavas gabals nekam nēder. Tas ūdens ir jānolaiž“. — Līdzīgi kā „Faustā“: „Tur stiepijas tīrēls kalnam gaļām, Kā mēris izdveš visu iegūto; Ja rāvo purvi ar' vēl novilkēt varam, Mēs beigās sasniedzam visaugstāko. — — — Tik naski ročus tverāt, kalpi, lāpstu! Jo darbu gatavu drīz redzēt slāpstu! Kur mundris naskums, stingris rīkojums, Tur visu jaukais algojums.“ Un garā skatīdams, kā uz jūrai ar dambju un grāvju palīdzību atņemtā zemes gabala dzīvos brīva tauta, Fausts sajūt un bauda laimi-visaugstāko. „Šo ņudzekli es labprāt redzētu, Ar brīvu tautu brīvi stāvētu. Es spētu sacīt uz šo brīdi: Tu esi skaists! jel kavējies!“ — Un Indrānos? Kā būs tur? „Tu Indrānu pēc desmit gadiem vairs nepazīsi. Tagad te strādā pieci cilvēki, tad te pelnīs savu maizi divdesmit. Uz paugura, kur tas sīkstais māls, kūpēs podnieka krāsnij skurstenis, noras malā būs mazmājiņa un pirtiņas grāvā dambis ar zivīm.“ — Vai arī Indrānu saimnieks tā garā Indrānu nākotnes ainu uzburdams un skatīdams līdz ar Faustu nevar sacīt uz šo brīdi: „Tu esi skaists! jel kavējies!“ Labi, ka Blaumanis savas spējas tik labi pazīdams, tā sakot instinktīvi tēlojis to, ko viņš spēj, un tik nedaudzos vārdos izteicis un rādījis kā Indrānos nākotnē būs. Tādējādi viņš mums ar saviem „Indrāniem“ ir radījis varenu dramatisku darbu.

Gluži savādu, dīvainu stāvokli attiecībā uz Blaumaņa „Indrāniem“ ieņem Andrejs Upīte, kurš gan atzīst „Indrānus“ par ievērojamu darbu — labāko latviešu dramatiskā literatūrā, bet pie tam apgalvo, ka dramatiskais efekts aprēķināts uz skatītāju apmānīšanu, un lūko attaisnot Edvarta izturēšanos pret saviem vecākiem, jo vainīgs pie visa esot Indrānu tēvs. Savā „Latviešu jaunākās rakstniecības vēsturē“ (I. sēj. 55. lapp. 1921. g.) viņš vārdu pa vārdam izsakās šā: „Indrānos“ visskaidrāk parādās Blaumaņa oriģinālais dramatiķa talants. Dramatiskais efekts aprēķināts, tā sakot, uz skatītāju apmānīšanu. Naivāks skatītājs viscaur drāmas gājienam ir pārliecībā, ka te kam krietaim, idealam, jācieš no ļaunā uzbrukumiem un varmācības. Bet patiesībā taču ir otrādi: varmācīgais, sabiedriskā un etiskā ziņā netaisnais ir vienīgi ve-

cais Indrāns. Naidis pret dēlu viņam jau no tiem laikiem, kad dēls apprecējis to, kas viņam, ne to, kas tēvam patīk. Vēlākā nesaticība arī izaug pa lielākai daļai no iedomības, kas nevar panest, ka dēls iet patstāvīgu ceļu, ka tas viscaur nepadodas viņa gribai, negodā to, kas viņam bijis svēts. Izveicīgi konstruētais ritums skatītājam neļauj atgūties, rauj viņu garām lugas īstajam kodolam. Blaumanis arī šē parādās spēcīgāks un izveicīgāks kā tehnikas, ne kā ideju dramatiķis. Priekš uztvertā konflikta īstās objektīvās patiesības viņam pašam nav pietiekoši gaiša skata un mākslinieciskas drosmes. Lai nu kā — Indrānu tēvs ir un paliek latviešu zemnieciskās konservatīvās, cieti stūrgalvīgās vecās paaudzes simbols. Tas neatsakās no sava, neatkāpjas, neatzīst citas taisnības kā vien savējo, kamēr jaunais spēks to rupji nobīda nomalā. Luga ievērojama arī tajā ziņā, ka Blaumanis te ne-
g r i b o t atsedz lauku gruntniecības dzīves un etikas īsto dabu. Pārāku sastingumu vienpusīgā materialismā, aiz kuŗa pazūd katra augstāka cilvēciska dziņa un interese. Brutalu egoismu, kas nomāc visus ideālos centienus, ko agrāko laiku rakstnieki mēģināja piedzējot gruntniecības patstāvības un neatkarības tieksmēm. „Indrāni“ ir rūgts piliens bezgala daiņotā sava kaktiņa poezijas saldajā dzirā. Atkal pret pašā Blaumaņa gribu drama tikusi par tādu ievērojamu faktoru sabiedrisku ideju pārvērtēšanā. Viņš pats gribējis tikai radīt jaunas gruntnieku paaudzes brutalitāti pretim ideāli nesavtīgai vecajai paaudzei. Visas viņa simpatijas ir veco Indrānu pusē. Bet objektīvs vērotājs zina, ka te nava ko žēlot, un nav ko ienīst. Spilgti tēlotā dzimtmāju un viņas īpašnieku konfliktā viņš redz tikai gruntniecības attīstības nenovērtējamās sekas un taisa no tām patstāvīgu slēdzienu. Dramatiskā satvara un viņa veidojuma, tīpisku raksturu un līdz pilnībai izkoptu un noskaņotu dialogu ziņā „Indrāni“ nav vien labākais starp Blaumaņa darbiem, bet vispāri labākais latviešu dramatiskajā literatūrā.

Tā Andrejs Upīte. Pēc tā, kas par „Indrāniem“ sacīts, atliek šē tikai vairs ko piezīmēt, ka tādā tik nopietnā, ievērojamā dramā, kādā ir „Indrāni“, dramatiskais efekts nevar nemaz būt aprēķināts, tā sakot, uz lasītāju apmānīšanu. „Indrāni“ par daudz nopietns darbs, lai tur tas būtu varējis notikt. „Indrāni“ nav nekāda pose, kur tādās lietas, kā lasītāju apmānīšana var būt vēl domājamas. Indrānu tēva tēlu Blaumanis instinktīvi radījis, kā viņš jutis, Edvarta tēlu bez jebkāda aprēķina, kā viņš dzīvē novērojis, kā ne viens vien dēls izturas pret saviem vecākiem, kad tas dabūjis rokās māju kontraktu. Konfliktā var

tik līdzī just Indrānu tēvam. Andrejs Upīte maldas varbūt domādams, ka cietsirdība, brutalitāte ir nešķīrāmas no moderna saimnieka, kas, tā sakot, uzvarētāja soļiem savā uzvaras gaitā iet pār bojā ejai nolemtās vecmodīgo saimniecību reprezentētāju līkiem. Pareizāki nekā viņš, uz šo lietu skatās Jānis Asaris sacīdams: „Jaunā saimnieku paudze varētu justies apvainota, ka viņa ar Edvartu nostādīta tik nelabvēlīgā gaismā.“ Nevien pret saviem vecākiem, bet arī pret strādniekiem Edvarts, īpaši viņa leva, izturas nekrietni, kā pārāk lieli izmantotāji. leva jau ir pārāk skopa un mantkāriģa, kas savus strādniekus ēdina tīri kā suņus, lai tikai vairāk kas atliktu. Nē, modernam lauksaimniekam, kā cilvēkam, nemaz nav jābūt nekrietnam. Viņš, kuŗa saimniecība labāki nostādīta, ir arī spējīgāks strādniekus labāki ēdināt un labāki atalgot, nekā vecmodīgs saimnieks, rīkodamies pēc tēvu tēvu paraduma ar spīļu arklu un koka ecēšām. Visu sacīto kopā saņemot par „Indrāniem“ jāsaka, ka tā bez šaubām ir labākā Blaumaņa luga un, var teikt, viena no vispilnīgākām lugām visā mūsu dramatiskajā literatūrā. Viņas saturs ir vienkāršs un šaurs. Ja tā neņem vērā, tad uzbūves un izstrādājuma ziņā viņa ir vai pati pilnīgākā luga, kas mums ir. — Lieliskākas, visā visumā ņemot, ir Raiņa „Uguns un nakts“, „Spēlēju dancoju visu cauru nakti“, „Zelta zirgs“, Aspazijas „Sidraba šķidrāts“ un „Ragana“. Sevišķi skaisti un psiholoģiski pareizi „Indrānos“ ir divi tipi, vecais Indrānu tēvs un vecā Indrānu māte, kuŗus Blaumanis izstrādājis ar sevišķi lielu mīlestību. Šo tēlu radīšanas un izveidošanas darbā autors, manāms, savā sirdi sajutis dziļu prieku un dvēselē apmierinājumu. Šos tēlus kustā un darbojamies mēs jau redzējam un ar tiem iepazīnāties lugā „Pazudušais dēls“. Viņi ir vecais Roplainu tēvs un vecā Roplainu māte, tikai pārstāti citā vietā un citādos apstākļos, kur viņu raksturi paši izveidojušies daudz smalkāki un viņu īpašības parādās stipri spilgtākā gaismā. Arī Krustiņa netrūkst „Indrānos“. Viņš tur vēl maziņš, aug, bet jau izrāda, kāds viram būs tikums. Indrānu mātē, ja es visai neviļos, pēc visa tā, ko Blaumanis man par savu māti stāstījis, ir tēlojis pats savu māti, vismaz viņš it kā uz savu māti garā skatīdamies, kā Platona Demiurģs uz ideju pasauli, radījis un veidojis Indrānu mātes skaisto tēlu. Bija arī brīži, kur Blaumanis pats sevi sajūtās un uz sevi skatījās kā uz pazudušu dēlu. „Ak, ko nu, esmu pazudis dēls!“, tā viņš kādreiz, galvas sāpju mocīts, redakcijā izdvesa un, sagrauzts, smagi nopūtās.

Citi tipi „Indrānos“ nobāl Indrānu tēva un Indrānu mātes priekšā,

izņemot rasi tik levu, kuŗā pareizi, bet ne ar mīlestību tēlota cietsirdīga, skopa, iedomīga, strādīga, neizglītota un prasta sieviete. Var redzēt, ka šis tēls viņu veidojot autoru it kā atbaida, stumj no sevis atpakaļ, lai tas labāk no viņa ņemtu nost savas rokas un tā neveidotu. Šis tips pats it kā negribētu būt tas, par ko viņam lugā jātop. — Valoda lugā ir skaista. Stils ļoti izkopts. Nekas lugā nav lieks, uzkrītoši lieks. — Katrs vārds vietā. Viss ir dzīvs un norit ar nepieciešamību.

Pēc „Indrāniem“ labākā Blaumaņa luga ir viņa luga „Ugunī“ (1905. g.), kuŗa ir stāsta „Purva bridējs“ dramatizējums. Luga sarakstīta tāpat kā „Purva bridējs“ ar lielu mīlestību un rūpību. Viņā nav nekā lieka. Nav nekādu ārēju efektu. Viss norisinās ar nepieciešamību. Visus tēlus kustina iekšējs psihisks spēks un visai lugai velkas cauri nesaraujams dramatisks pavediens. Valoda daiļa un stils pilnīgs.

Pievīlcīga ir arī Blaumaņa viencēliena luga „Sestdienas vakarā“. Nepabeigtu Blaumanis atstājis kādu pievīlcīgu dramas fragmentu „Ģenoveva“.

Blaumanis, kā redzams, ir sniedzis vairākus ievērojamus darbus mūsu dramatiskajā literatūrā.

Blaumanis kā novelists.

Blaumanis ir dzīvības dzejnieks. Viņa dzeja ir dzīvības un mīlas augstā dziesma. Dzīvības straume mūžīga, tek bez apstājas, pārveidodamās un pieņemdama dažādas formas. Dzīvība grib dzīvot, mūžīgi dzīvot, tapt arvienu pilnīgāka, dziļāka, plašāka, skaistāka, varenāka. Dzīvē valda cīņa, kuŗā uzvar spējīgākie, apstākļiem piemērotākie indivīdi, vājākie, apstākļiem nepiemērotie iet bojā. — Krustiņi noiet no dzīves skatuves. Edvarti valda.

Visā dabā valda aklā, nemitīga dzīvības dzīņa, griba dzīvot, mūžīgi dzīvot, spēcīgi, vareni dzīvot. Griba grib dziļas, dziļas, mūžīgas, prieka pilnas spēcīgas dzīvības. Griba grib izdzīvoties, mūžīgi, vareni izdzīvoties. Gribai gribas visu lietu mūžības, gribas mieļu, gribas skurbu pusnakšu, gribas kapu as'ru-priecās, gribas zelta vakar-dziesnas. — Viņai gribas mīlas, viņai gribas naida. Viņa ir slāpstošāka, alkstošāka, briesmīgāka, slepenāka, nekā visi vaidi. Griba ir tik pārbagāta, ka viņai slāpst vaidu, elles, naida, apkauna un kroplības, pasaules. — Dzīņa, griba dzīvot, ir visvarena. Nekas viņu nevar veikt. Mūžīgā formu un krāsu maiņā viņai gribas sevis pašas, mūžīgas, spēcīgas dzīvības.

„Dzīve ir prieka avots.“ Tā runāja Zaratustra. „Ir skaistums tik dzīvē un cīņā, tik brīvpašas patības pilnībā“, tā mūsu Rainis dzied savā sērdieņu dziesmā „Daugava“. Uz ciņu tur Lāčplēsis sauc: „Par brīvi, par tautu, par cilvēci.“ — „Tapt skaistumā brīvi un pilnīgi“, piemetina klāt Spīdola. —

Varena ir dzīve, traģiska un savā traģiskumā skaista. Kā dabā, tā cilvēku dzīvē un viņas traģiskās cīņās, uzvarās, bojā ejā, mūžīgajā formu maiņā. — —

Skaistums ir prieka pilnā laimīgas dzīves baudā, skaistums ir darba pilnā dzīvē, skaistums ir traģismā. Skaists ir mierīgs ezera limenis, skaista „mēnešstaru stīgošana dzelmē dziļajā“, skaista un varena ir savilņotas, sabangotas jūras krākšana un bangošana, bangu sašķīšana baltās putās viļņiem drāžoties pret klintīm, skaisti un vareni ir, kad nakts šaušalīgā tumsā zibeņi laistas un pārkoņi dārd, skaists un varens ir ūdenskritums, kur ūdens no lieliem augstumiem zemē drāzdamies un uz priekšu dodamies, šausmīgi krākdams, visu, kas tam ceļā, līdzī sev rauj, skaista ir dzīves idile, kur tēvs un māte laimīgi jūt bērnos sevi nemirstīgus.

Skaistums un varenība dzīvē un dabā mīt. Skaisti mūsu ģenialā dzejniece Aspazija savā dzejiski-filozofiskajā dialogā „Sokrats un bakchante“ („M. V. Mēnešrakstā“ 1905. g.) liek bakchantei, kā dailes reprezentantei, uz Sokratu sacīt: „Vai tu neteici, ka tu esi meklētājs? Vai tad es esmu kas cits? Kas ir daile? Harmonija, kas laužas cauri caur tūkstošām disonancēm, pestīšanas meklēdama. Tā ir gaisma un ēna, grēks, maldi, sarežģījumi, gaviles un izmisums, mūžīga maiņa, mūžīgs nemiers. Bet arī tikai kamēr tā ir cīņa un ilgas, viņa ir skaista. Sasniegusi mērķi un mieru, tā sāk panīkt un viņas piepildīšanās ir — viņas nāve. Saki, vai tu nekad neesi burvīgi saistīts ticis no ūdens krituma, kas ar varenu spēku pa klinšu klintīm šķeldamies no augstuma gāžas zemē? Kāda tur dzīvība un dažādība! Kāda mirdzoša krāsu spēle!“ —

Dzīvot, tik dzīvot, „atsacīties un dzīvot! Karaliska nāve ir vairāk vērtā, nekā ubaga dzīve! Tu (Sokrat) šo nāvi nepazīsti, tu dzīves askets, tu viņu nepazīsti! Kā daiļumā viss ir daišs, tā arī dailes nāve ir daiļa. Tu nezini saldkaislīgo reibumu, grimt un grimt, kā baltām rožu lapām pildītā bezdibenā, kamēr virs tevis lidinājas mākoņi iz baltiem tauriņiem, kuŗu spārnos staro viegls sārums, kā asins viļņu atspīdums. Aizviļņot, aizskanēt kā zvana pēdējam sitienam. Nekā vairs neatstāt aiz sevis, it kā kādas lielas piepildīšanas pēdējam vārdam.“ — — „Sokrat, tu patiesības meklētāj, sacīji, ka man jāuzņemoties liels ceļojums

uz „paštapšanu“, jātopot pat vēl daiļākai, tik daiļai, ka es kļūtu patiesa, tik tad man tavā patiesības valstībā būtot vieta, bet Sokrat, vai tev nebūtu jādara tas pats? Vai tavai patiesībai nebūtu jātop tik patiesai, ka tā kļūtu — daiļa? Kāds noslēpums, kāda laime! vai tu nejūti? Kad mēs garo ceļu katrs būsīm nogājuši — tur pie svētās saules pil-sētas vārtiem...“ „Tur“, saka Sokrats, „mēs atkal satiksimies“. — Kad daile būs patiesa un zinātne-patiesība būs skaista-daiļa kļūvusi!

Kā patiesība, tā daile ir meklētājas. Dailei jātop tik daiļai, ka tā kļūst patiesa, un patiesībai tik patiesai, ka tā kļūst daiļa.

Tas meklētājiem panākams tik pilnīgā dabas izpratnē. Viens rāda tad, ko izpratis, sajutis un pārdzīvojis gleznās un tēlos varenos, un otrs visu, ko atzinis, izpētījis, izteic zīmīgos jēdzienos.

Dzīvības dziņu, gribu dzīvot, mūžīgi dzīvot, skaisti izteic Niče savā filozofijā, kuŗu var apzīmēt par dzīvības un vērtēšanas filozofiju. Domājot par dzīvību, viņas vērtību un viņas dažādiem veidiem, kuŗos tā parādās, Ničsem savijņojas jūtas un iz emociju, jūtu viļņiem iznirst viskrāšņākās domu pērles, kas mirdz un laistās prāta saules staros vaŗavīksnes krāsās. Iz jūtu viļņiem, prāta saulei silti spīdot, izskalojas Ničses skaistie aforismi. Prāti reibst un apzīlbt Ničses poetiskajā, burvīgās krāsās mirdzošā simbolistiskajā gaismas pasaulē, kur, kā teiksmainajā paradīzē viss dzīvības pilns, tek dzīvības ūdeņi un aug dzīvības koki. Viss tur ir dzīvība. — Tāpat arī Blaumaņa dramās, kā redzējam, viss ir dzīvs un norisinās ar nenovēršamu nepieciešamību. Blaumanis neglezno, bet tēlo. Kā dramās, tā arī stāstos. Niče ir dzīvības un vērtēšanas filozofs. Blaumanis — dzīvības un vērtēšanas dzejnieks. Niče dzīvības un vērtēšanas filozofs „vispasaules masštabā“, Blaumanis — dzīvības un vērtēšanas dzejnieks latviešu laucinieku, isti latviešu lauksaimnieku dzīves „masštabā“. — Ničses laboratorija ir viss universums, Blaumaņa — Latvijas lauku sēta ar viņas apdzīvotājiem. Sāpēs, bažās, šaubās, nicināšanā Niče bija guvis ticību uz dzīvību. Poetiskā veidā viņš izteic veco bioloģisko teoriju par prieka sajūtu, kā dzīvības, dzīves spēka un progressa izpaudu. Katrā priecas pukstienā viņš ierauga gribu dzīvību uzturēt un mūžīgi turpināt. — Tāpat arī Blaumanis, kā dzīvības un dzīvības veidu tēlotājs, mīl dzīvi un cilvēkus, īpaši tos, kuŗos izpaužas spēks, spēcīga dziņa un prieks, dzīvi vareni un skaisti izdzīvot un izbaudīt. — Blaumaņa Noliņam „Indrānos“ „dzīve ir lielākā laime“. — Uz Indrānu tēva jautājumu, uz ko viņam tas prāts isti silst, viņš atbild: „Es pats nezinu... es... gribu dzīvot...“ un paķēris savas harmonikas viņš aiziet šņukstēdams dzīvei, laimei, cerētai

laimei pretīm, kaut tas dzīvē arī tiktu, kā pie dziņnavu slūžām straumē iemesta dadžu lapa, ierauta kritumā un tumšajā ratu kambarī ietu pār ratu zobiem... „Tāda dadža lapa“, saka viņam aizejot Indrānu tēvs, „tu esi, Noliņ. Esmu tevi gribējis izraut no straumes, bet tu peldi un peldi uz ratu kambarī“. — „Bet ko tad lai daru, krusttēv? Es tak no savas ādas nevaru izlēkt laukā!“ Noliņš paķer savas harmonikas un aiziet šņukstēdams. — Tā ir akla dziņa, kas dzen, spiež dzīvot, kaut arī straume pie dziņnavām to rautu uz kritumu iekšā ratu kambarī un ietu pār ratu zobiem. Šī aklā dziņa, griba dzīvot, valda kā dabā, tā cilvēku dzīvē. Kā makrokosmā — vispasaulē, tā mikrokosmā — mazajā pasaulē, cilvēkā, cilvēka dvēselē. Cilvēks šē domāts kā pasaule mazumā, kā universuma spogulis vai attēls, kā universuma elementu un spēku koncentrācija, tā, ka no cilvēka dabas var slēgt uz vispasaules, makrokosma, lielās pasaules dabu un to pazīt. Mikrokosms, dvēsele, ir itkā makrokosma — vispasaules atspulgs. Vienā, kā otrā valda šī aklā, nevaldāmā, nelokāmā dzīvības dziņa. Attīstīdamās un dažādus veidus pieņemdama viņa redzīga top. Teiksmainajā paradīzē Ievas sirdī viņa izpaužas tieksmē pēc aizliegtā augļa, kuņu baudot viņa Ievā un Ādamā redzīga kļuva. Par šo mūžīgo, nevaldāmo, aklo dziņu, kas dabā un cilvēkā, par gribu dzīvot, par dzīvību, viņas formām un vērtību filozofē Šopenhauers, Nīče un citi. Šo dzīvības dziņu, kas parādās dažādos dzīvības veidos, mūsu lauksaimnieku dzīvē, tēlo spilgti un skaisti Blaumanis. Šī dzīvības dziņa ir kustīga, viņa ir tas kustinošais liktenīgais spēks cilvēkā, cilvēka sirdī, cilvēka dvēselē, kas it kā liktenis vada un loka cilvēka ceļus. Šī aklā dziņa, šī griba dzīvot, gūt laimi, var izpausties un parādīties dažādi. Gētes Fausts vispirms laimi meklēja zinātniskā darbībā, lūkoja visu izpētīt, visu izzināt, bet tur laimes neatrazdams viņu lūkoja notvert baudu pilnā izdzīvē, bet kad arī tur viņas nebija un nevarēja būt, tad visbeidzot viņš viņu atrada darbībā priekš cilvēces. Lielākā cilvēku daļa domā un ir pārliecināta, ka istā dzīve, istā laime pastāv mīlas baudā, ne garīgas, platoniskas, bet zemes mīlas baudā. Dziņa dzīvot, griba mūžīgi dzīvot un laimi gūt, dzen viņus šai baudu un izdzīves mutulī. Šo dzīvības dziņu, šo visu kustinošo, liktenīgo spēku cilvēkā, kas viņu kustina, viņu dzen, loka un vada, Blaumanis vēro un rāda, kā viņš spiež cilvēku tā un ne citādi izturēties. Būdam labs cilvēku pazinējs, viņš ar savu gara acu skatu iespīežas iekšā cilvēka sirds un dvēseles dziļumos, novēro tur aklos un redzīgus tapušos jeb neapziņošos un apziņošos spēkus, kā tie izpaužas nevaldāmā dziņā, gribā dzīvot, dzīties pēc laimes. Šī dziņa izpaužas dažādās kustībās.

Blaumanis rāda, kā un kāpēc šī dzīvības dziņa, griba taisni tādās un ne citādās cilvēka kustībās un darbībās izpaužas. Viņa tēli tāpēc ir dzīvi. Mēs redzam nevien, kā viņi kustas un darbojas, bet arī to, kāpēc viņi tā dara. Redzam, ka viņi kustas un darbojas ar nepieciešamību. Nojaušam, ka viņi citādi būt, citādi dzīvot, citādi izturēties pēc savas dabas un dzīvojot tādos apstākļos, kādos nu viņi dzīvo, nemaz nevar. Blaumanis visu to tēlo un rāda ar lielu meistarību. — Sevišķi mīlas pamošanās, mīlas dziņas un mīlas dzīves tēlošanā viņš liels meistars. Mēs redzam aklo mīlas dziņu atmostamies, redzam to redzīgu topam, redzam, ka redzīga tapusi viņa sev atrod mīlamu būti, kas parādās vispievilcīgākās, rožainākās, burvīgās vaļavīksnas krāsās, nāk kā debessbūtne, kā eņģelis smaidīdama, visaugsto laimi nesdama, redzam, kā kaislības sagrābj un pārvalda nabaga cilvēka bērnu, kuš nereti it kā nevarīga paijiņa padots sīs varas rokās. Mīlestību Blaumanis tēlo kā instinktu, kā dziņu dzīvot, dzīvi baudīt un mūžīgi dzīvot. Gluži pareizi par to izsakās Andrejs Upīte savā „Latviešu Jaunākās Rakstniecības Vēsturē“ (I. sēj. 51. lapp. 1921. g.) šā: „Blaumanis mīlestību saprot kā instinktu, eksplozivu spēku, kas izšaujas kā uguns, kas nepadodas ne dogmas bardzībai, ne apstākļiem, ne prātam. Dažreiz gan, atkarībā no cilvēku rakstura, viņa parādās maigāki — nolaižas kā žubīte zarā. Bet vienmēr viņa nāk nejauši, iepriekš neap-rēķināma, negaidīta, neaicināta. Jāatzīst: tā ir ievērojami dziļa atziņa. Aiz tās Blaumaņa mīlestības psiholoģijas tēlojumiem paliek sveša tautisko romantiku jūsmība un sentimentalā jūtība. Ne saņņainās refleksijās — Blaumaņa mīlestība tiecas izteikties dzīvībā, dramatisma, dzīvos, noteiktos raksturos. Pasīviem, inertiem cilvēkiem Blaumaņa novelēs nav vietas. Jo dzīvākus, noteiktākus viņam izdevies tēlot savus raksturus, jo tvejamāks mums tiek viņos ieliktais mākslas kodols. — Blaumanis ir mīlestības dzejnieks... Dabiski vienkāršā zemnieciskā mīlestība ir viņa noveles, dramas, komedijas un liriskas valdošais temats“. — „Blaumanis“, saka Teodors Zeiferts, „laucinieku dzīvi nevien pazina, bet viņš tanī ieauga, dzīvoja. Viņš lauciniekus nevien aplūkoja un novēroja, bet tie dzīvoja ar viņu un iekš viņa. No tam nāk tā dzīvība un mīlestība, kuš elpo un kustas viņa Roplainis, Indrāns u. c. No tam nāk tie tautas dzīves skati, kas nav nolūkoti ne aiz kādas pētišanas, ne kritizēšanas kāres, bet aiz tīra, neapspiesta prieka par tiem. Tie ir saņēmti, dzīvoti, baudīti, dzejnieka garā ievietojušies un no turienes tiecas uz āru tēlojumos“. — Un K. Kārklis („Latv. Vēstn.“ 1. num. 1923. g.) par to izsakās dažā ziņā līdzīgi šā rakstīdams: „Blaumanis ar sirdi un dvēseli dzīvo līdz saviem varoņiem. Viņš nopietni cenšas

nogremdēties katra varoņa dvēselē un patiesi to notēlot. Viņu visvairāk interesē varoņa īpatnējā domu, jūtu un centienu pasaule. Lai to pareizāk saprastu, Blaumanis it kā aizmirst sevi pašu un dzīvo tikai tēlojamā varoņa pasaulē. Viņš nevienu nenicina, nevienu nenosoda. Viņš ar patiesu māksliniecisku prieku tēlo Roplaini, Krustiņu, Raudupieti, Andriksonu u. c. Minēto Blaumaņa īpašību varam nosaukt par iekšēju brīvību. Iekšējā brīvība viņam piemīt vislielākā mērā. Viņš ir brīvs no dogmām, aizspriedumiem un kaislībām. Iekšējā brīvība ir viena no visraksturīgākām Blaumaņa dvēseles īpašībām. Šī īpašība jāņem vērā, lai pareizi saprastu Blaumani kā mākslinieku. Minētās īpašības neievērošana ir bijusi par iemeslu tam, ka līdz šim varējis turēties kritikā aplamais uzskats, ka Blaumaņa simpatijas ir Indrānu tēva pusē (Asaris, Upītis, Lapiņš u. c.). — K. Kārklīšs, kuņš, cik redzams un zināms, centies Blaumani studēt un saprast, alojas domādams, ka Blaumaņa simpatijas nebūtu Indrānu tēva pusē. — Pēc saviem dzīves ieskatiem, rakstura un dvēseles īpašībām Blaumanis stāv daudz, daudz tuvāku Indrānu tēvam nekā Edvartam. Ikviens rakstnieks — un ne tik Blaumanis vien — saprotams, ka viens vairāk, otrs mazāk, cenšas nogremdēties katra varoņa dvēselē un patiesi to notēlot. Lai to pareizāk saprastu, ikviens it kā aizmirst sevi pašu un dzīvo, cenšas dzīvot tik tēlojamā varoņa pasaulē. Īsts mākslinieks arī nevienu nenicina. Bet pilnīgi sevi aizmirst neviens nespēj. Pilnīgi dzīvot otra dzīvi un ar to itkā identificēties ir absolūti neiespējami. Kā vecākiem savi bērni, tā arī māksliniekam savi radītie gara bērni, savi gara tēli, kuņiem tie itkā Pigmalions iedvesuši garu un dzīvību, ir mīļi. Bet ne visi bērni vecākiem ir vienādi mīļi — lai atceramies tik Jēkabu un Jāzepu iz bībeles — un tāpat tas arī ir pie māksliniekiem ar viņu radītiem gara bērniem.

Pats K. Kārklīšs sev runā pretim, kad viņš tai pašā rakstā saka: „Bet Edvarts atbaida rakstnieku ar savu kailo materialismu“. Tā tad Edvarta pusē viņa simpatijas nevarēja būt, bet gan tik Indrānu tēva pusē. „Iekšējā brīvība“ esot „viena no visraksturīgākām Blaumaņa dvēseles īpašībām“. Viņš bijis „brīvs no dogmām, aizspriedumiem un kaislībām?“ Es vismaz tādu Blaumani nepazīnu. Neviens cilvēks nav brīvs no dogmām, aizspriedumiem un kaislībām. Arī Blaumanis nē.

Ja viņš tāds būtu bijis, tad viņš nebūtu spējis radīt tādu tipu kā purva bridējs un citu tamlīdzīgu.

Pareizi turpretim par Blaumani K. Kārklīšs turpat tālāk spriež: „Blaumanis mīl dzīvi, mīl cilvēkus. Ar lielu interesi viņš nodziļinās dzīvē un cilvēkos. Viņš cenšas saskatīt dzīves daudzpusīgo seju. Viņš cenšas izprast cilvēku raksturu dažādību. Estetiskā sajūsma rada viņā

dziju simpatiju pret vērtējamo cilvēku. Rakstniekam visvairāk patīk tie cilvēki, kuŗos izpaužas spēks, drosme, dzīves prieks. — Ciešā sakarā ar estētisko vērtēšanu stāv Blaumaņa dzīves un pasaules atzišana. Rakstnieks attaisno dzīvi un pasauli. Viņš ir optimists. Tomēr aplam būtu domāt, ka viņš, atzīdam dzīvi, attaisno visus tās trūkumus un nevērtības. Nebūt nē! Viņš atzīst dzīvi kā zelta materialu, no kuŗa dzims daiļa nākotne. Arī šinī ziņā Blaumanis ir pārdzīvojis noteiktu evolūciju. Uzsācis savu literārisko darbību ar bērna ticību uz dzīvi, viņš izgāja cauri dzīves noliegšanai un beidzot nonāca pie dzīves atzišanas.“ —

Gluzi tāpat kā pie Ničses, kas bažās, šaubās, nicināšanā guvis ticību uz dzīvību. Ničše, var droši sacīt, uz Blaumani ir darījis lielu iespaidu. Ničše viņā stiprināja dzīvības mīlestību. Ničše viņam vairoja prieku uz dzīvi, rādīja, ka dzīvība, dzīve jāmīl un jātur par visu augstāki. Šai ziņā Ničses persona bija tīri vai idealparaugs. Kā viņš cieta un tomēr dzīvi par visu augstāk cietēja un mīlēja! Ničše rādīja, ka cilvēkam jābūt stipram, ka tik spēcīgajam būs zelt. Ničše radīja un uzstādīja pārcilvēka tipu. Šis tips Blaumani sacēla apbrīnu un godbijību. — „Pagalam ir visi dievi, nu gribam mēs, lai dzīvo pārcilvēks: šī lai būtu reiz lielajā dienas-vidū mūsu pēdējā griba! — Sadauziet, sadauziet, ak mani brāļi, šos vecos dievbijīgo galdīņus! — Redzat, es esmu zibīņa vēstītājs un smags piliens no padebešiem: bet šo zibīni sauc par — pārcilvēku. — Kas cilvēkā liels, tas ir, ka viņš ir tilts un nav mērķis: kas cilvēkā mīlams, tas ir, ka viņš ir pār-eja un bojā-eja. Mani brāļi — tuvākā-mīlestību es jums neieteicu: es jums ieteicu tālākā-mīlestību. Līdzcietība. Līdzcietība pret augstāko cilvēku! Es mīlu drošsirdzus. — Man ir kāds jautājums priekš tevis viena paša, mans brāļi: kā svina gremdēkli es metu šo jautājumu tavā dvēselē, lai zinātu cik tā dziļā. — Tu esi jauns un ilgojies bērna un laulības. Bet es tev jautāju: vai tu esi cilvēks, kuŗš drikst sev bērna vēlēties? — Pār sevi tālāk tev jābūvē. Bet papriekš jābūt tev pašam labibūvētam, taisnstūrīgam miesās un dvēselē. — Pārvari sevi pašu pat savā tuvākajā. Tā skan mana lielā mīlestība uz tālāko: netaupi savu tuvāko! Cilvēks ir kaut kas, kas jāpārvar. — Kur nevar mīlēt, tur jāpaiet garām! — Pati dzīve uz mani runāja: „Redzi“, sacīja tā „es esmu tas, kam aizvien ir sevi jāpārvar.“ — Tikai tur, kur dzīvība, ir arī griba, griba uz varu. — Griba ir radītāja. Viss „reiz bija“ ir drumstala. Es staigāju starp cilvēkiem, kā starp nākamības drumstalām: tās nākamības, kuŗu es garā redzu. Es nevarētu dzīvot, ja es neparedzētu to, kam jānāk. — Augšup uz pārcilvēku grib mana

griba. — „Sevi pašu es atnesu par ziedu savai mīlestībai (uz tālāko pārcilvēku), un savu tuvāku tāpat kā sevi“ — tāda ir visu radītāju runa. Bet visi, kas rada, ir cietī. — Nevis tuvāko es mācu jums, bet draugu. Lai draugs jums ir šīs zemes svētki un pārcilvēka nojausma! Milat kaut arī savu tuvāko kā sevi pašu, — bet esat vispirms tādi, kuņi mīl sevi pašu. — Jāmācās sevi pašu mīlēt ar veselu un veselīgu mīlestību: lai izturētu pie sevis paša un neklejotu apkārt. Tādu apkārtklejošanu sauc par „tuvākmīlestību.“ Līdzcietība rada nospiedošu gaisu visām brīvajām dvēselēm. — Brīvību es mīlu un gaisu pāri svaigajai zemei. — Bet ko tauta ienīst kā suņi vilku: tas ir brīvais gars, važu naidnieks, nepielūdžs. — Nolādiet sevi visus bailīgos velnus, kuņiem tīkas smilkstēt un sakrustot rokas un lūgties: tad viņi kliec: Zaratustra ir bezdievis. — Vai tu nezini, kas ir visiem tas visvajadzīgākais? — Kas pavēl to, kas liels. Izpildīt to, kas liels, ir grūti: bet vēl grūtāk ir to, kas liels, pavēlēt. — Jūsu bērnu zemi jums būs mīlēt: šī mīlestība lai ir jūsu jaunā cēldzimtība, — vēl neatrasto, vistālākajā jūrā! To būs jūsu buķām meklēt neapnikuši! — „Tirajam ir viss tīrs“ — tā runā laudis. Bet es jums saku: „cūkām viss top cūcīgs“. Griba dara brīvu. — Ko jūs neiemācat laisties, to iemācat krist! — Kad vara top zēlsirdīga un nonāk redzamībā: par skaistumu es saucu tādu nonākumu. Un ne no viena es tā nepagēru skaistuma, kā no tevis, tu varenais: tava labsirdība lai ir tava pēdējā pašpārvara. Dzīve ir prieka avots. — Viss iet, viss atgriežas atpakaļ; mūžīgi griežas būtības rats. Viss nomirst, viss uzzied no jauna, mūžīgi skrien būtības gads. — Viss sabruk, viss tiek no jauna salikts; mūžīgi darinās tā pati būtības ēka. Viss šķīras, viss atkal satiekas; mūžīgi paliek sev uzticīgs būtības riņķis. Cilvēks mūžam atkal atgriežas. Es mūžīgi atkal atgriezīšos uz to pašu dzīvi, iekš tā vislielākā un iekš tā vismazākā, lai no jauna visu lietu mūžīgu atgriešanos sludinātu, lai atkal cilvēkiem mācītu pārcilvēku. — „Gars vēra liec! Ko dziļā pusnakts stunda triec? — Es dusēt dusēju — No dziļa sapņa trūkstas dvēsele: — Kur pasaul dziļa tu! — Daudz dziļāka kā dienai šķitusi. — Dziļš ir tavs vaids, — Prieks — dziļāks vēl kā žēlabas: Vaidis saka: beidz! Bet prieca, tā grib mūžības, — Grib dziļas mūžības!“ — Tā runāja Nicšes Zaratustra. Un Blaumanis Nicšes mācībās klausījās kā jaunā evaņģelijā.

Blaumanis ļoti maz ko lasīja (vai tiklab kā nekā) no zinātniskiem un filozofiskiem darbiem, izņemot vai vienīgi Nicši. Nicšes darbs „Tā runāja Zaratustra“ viņam bija un Zaratustra viņam bija kā dzīvības un gudrības augstā dziesma. Šad un tad viņš no manis arī paņēma vienu otru citu Nicšes darbu. — Negribu nebūt Blaumani tāpēc jau saukt

par nīčistu. Pamatīgi Blaumanis Nīčses tomēr nepazina. Visus Nīčses darbus viņš lasījis netika. Bet „Zaratustru“ vismaz gan. Un tas atstāja uz viņu lielu iespaidu. Kas Blaumani pie Nīčses saistīja, tas bija jo sevišķi Nīčses apbrīnojamais stils. Nīčši stila ziņā var uzskatīt par Blaumaņa skolotāju. Arī pats „Zaratustras“ saturs Blaumani ļoti interesēja. Sevišķi viņam patika Nīčses pārcilvēka tips, Nīčses uzskats par dzīvību, gribu un visa mūžīgu riņķveidēju atkārtošanos. — Tolaik Rīgā pastāvēja vesela grupa nīčistu, kuŗi sevi turēja par pārcilvēkiem un arī Blaumanis bieži ar tiem satikās un sagājās. —

Bez Nīčses uz Blaumani vēl darījis manāmu iespaidu dzejnieks Viktors fon Andrejanofs tai laikā, kad Blaumanis strādāja Rīgas vācu avīzes „Zeitung für Stadt und Land“ (vēlākās „Rigasche Rundschau“) redakcijā. Blaumanis pats man stāstīja un to tā, it kā vai V. f. Andrejanofs bijis tas, kas viņu pievedis dzejai, tādējādi, ka pateicoties V. f. Andrejanofam viņš sācis vairāk un intensīvāki nodarboties ar rakstniecību. Andrejanofs viņu iepazīstinājis pamatīgāki ar dzejas likumiem un sākumā tikmēr korigējis viņa dzejoļus, kamēr tie formas ziņā izpildījuši visas prasības.

„Viktoram fon Andrejanofam“, mirušam Baltijas dzejniekam, Blaumanis veltījis kādu garāku dzejoli, kas nodrukāts „M. V. Mēnešrakstā“ (1895. g.) kur tas starp citu dzied:

Vēl saule augstu — un tu jau pie dusas!
 Tik pusceļš vien vēl — un tu stājies iet!
 Tik daudz tev vēl ko teikt — lūpas klusas,
 Tu tās uz mūžību jau slēdzis ciet!
 Tik piepēši tu beidzis dziedāt, līgot
 Un savas zelta kokles stīgas stīgot!

Kādēļ? Kādēļ?.. Kas tagad tavā vietā,
 Kad ziema paies, apsveiks ziedoni?
 Kas nolūkosies jaukā saules rietā?
 Kur sārtā austra nems sev dziedoni?
 Kas vas'ras nakšu burvīgumu paudīs,
 Kad mēness sudrabetus autus audīs?

Bet es, kam tu uz mūžu atņemts esi,
 Kas manī mīlestību stādīji
 Pret sevi — un man pats to pretim nesi
 Un ceļu man uz daili rādīji:
 Es stāvu triekts caur zaudējumu grūtu
 Un dobjas sāpes dziļi sirdī jūtu.

Še, kaut gan dzejā, Blaumanis pats konstatē, ka Viktors f. Andrejanofs viņam ceļu uz daili rādījis. Par Blaumaņa skolotājiem dzejas laukā var uzskatīt Viktoru fon Andrejanofu un filozofu-dzejnieku

Fridrichu² Nicši. Pie Andrejanofa viņš gāja dzejas pamatskolā, vidusskolu dzejā viņš beidza caur pašmācīšanos un dzejas augstskolā viņš gāja pie genialā filozofa un lielā stila meistara Nicšes, kur tas arī mācījās viņa dziļo dzīvības filozofiju, iepazīnās ar tā mācību par veco bauslības galdiņu sadragāšanu un par pārcilvēku. No Nicšes Blaumanis arī iemācījies dzīvības un dzīves vērtēšanas filozofiju.

Ar Nicšes filozofijas palīdzību Blaumanis atsvabinājās no dogmām un sāka uz dzīvi, uz dievu, uz dvēseli un dvēseles nemirstību, uz labu un ļaunu skatīties ar citādām acīm nekā līdz tam. — Sadauzīti bija vecie bauslības galdiņi. Vecās vērtēšanas un vērtību vietā nāca jauna vērtēšana ar jaunām vērtībām. Vecās etikas vietā jauna. Jaunas etiskas vērtības. Vērtības ielika tikai cilvēks lietās, lai sevi uzturētu — viņš tikai radīja lietu nozīmi, cilvēcīgu nozīmi. Vērtēt ir radīt. Tikai caur vērtēšanu rodas vērtība un bez vērtēšanas būtu būtības rieksts tukšs. Patiesi, cilvēki sev devuši labo un ļauno. Neviens to vēl nezina, kas labs un kas ļauns: — ja viņš pats nava tas, — kas rada. — Bet tas ir tas, kas sprauž cilvēkam mērķi un zemei dod nozīmi un nākotni: vienīgi tas tikai rada, ka ir druscīņ laba un ļauna. — Pasaulē ir daudz netīrumu: tas ir tiesa! Bet tādēļ pasaule pati vēl nebūt nav netīrs nezvērs. Zaratustra ir laimīgs skatīt pat brīnumus, kurus izperē karstā saule: tīģerus un palmas un klaburčūskas. — Arī starp cilvēkiem ir skaisti karstās saules perējumi, un pie ļaunajiem daudz kas ir ko apbrīnot. Dzīve ir prieka avots. Paskatīties, kāda pilnība ap mums! Un no šīs pārpilnības skaisti noskatīties tālajā jūrā. Reiz mēdza teikt dievs, kad lūkojās tālajās jūrās, bet nu es jūs mācīju sacīt: pārcilvēks. Jaunās etikas ideātips ir pārcilvēks, kurš radīts, kāds viņš ir, Nicšes darbā „Tā runāja Zaratustra“. Tur māca arī nemirstību: tik citādā veidā. Zaratustra ir mūžīgās atgriešanās sludinātājs. Viņš sludina, ka visas lietas atgriežas un mēs paši līdz ar tām, un ka mēs jau neskaitāmas reizes esam pasaulē bijuši, un visas lietas līdz ar mums. Viņš māca, ka pastāvot dižs topības gads, kāds pārmilzenis no dižgada: tam vajagot līdzīgi smilšu stundenim alaž no jauna atgriezties, lai no jauna notecētu un iztecētu: — tā, kā visi gadi ir paši sev līdzīgi, tai vislielākajā un tai vismazākajā, — tā kā mēs paši katrā dižajā gadā sev pašiem līdzīgi esam iekš tā vislielākā un iekš tā vismazākā. Zaratustra mirdams varētu pats uz sevi tā runāt: „Nu es mirstu un izzūdu, un acumirkli tapšu par neko. Dvēseles ir tikpat mirstīgas kā miesas. — Bet cēlonības mežgls, kurā esmu iepīts, atkal atgriežas — tas mani radīs no jauna! Es pats pieredu pie

mūžīgās atgriešanās cēloņiem. Es no jauna atgriezīšos ar šo sauli, ar šo zemi." — Tā runāja Zaratustra un Blaumanis viņā vēriģi klausījās. Viņš nu citādi saprata pasaules gaitu, citādām acīm skatījās uz labu un ļaunu, atzina, ka visam tā jānorisinās, kā tas norisinās, ka Krustiņi ziedoti bojā ejai un ka Edvartiem jāuzvar. Vērotāja acīm un bez aizspriedumiem viņš nu visā nolūkojās, bez agrākās laba un ļauna mērauklas pielikšanas, un kā viņš to novēroja, tā viņš to attēloja. „Visu saprast ir visu piedot,“ sacīja jau Viktors Igō. Etiskās vērtēšanas vietā nu dabiski nāca estētiskā vērtēšana. Blaumaņa pirmajos darbos tāpēc pastāv etiskā — moraliskā vērtēšana, tur pretīm vēlākos — estētiskā. Skaistumu var rast visur. Skaists ir universums visā tā visumā, skaista ir jūra, kuģa sevi slēpj daudz noslēpumu, skaisti ir lauki, kad zeltvārpas viņot viņo, skaisti ir kalni un ziedošas lejas, skaisti ir strauti un varenas upes, skaistas ir pilis un pils drupas, skaista ir vētra un zibeņi, skaistas ir ciņas dabā un skaistas ir dvēseles ciņas, kad tur vētras plosās, bet skaists arī ir kluss, rāms ezers un mierīga dvēsele. Blaumanis ar estēta acīm uz visu skatīdamies visur rada skaistumu. Viņam vairs nebija nekā ko nosodīt. Viņam tik atlika — tēlot, rādīt, kāda ir lauksaimnieku dzīve, kā tur saimnieki un kalpi jūt, kā viņi dzīvo, priecājas un bēdājas, rādīt, kādi cēloņi un motīvi viņus taisni tā spiež izturēties un rīkoties, kā viņi izturas un rīkojas un ne citādi. Blaumaņa tēli tādējādi top dzīvi, mēs viņus redzam kustamies, darbojamies un redzam arī motīvus, kāpēc tas tā ar nepieciešamību notiek. Galvenie motīvi atrodas pašā cilvēka dabā, viņa dvēselē, kur atmostas un nereti plosās dažādu kaislību vētras, kas cilvēku nereti ierauj bezdibenī. Apstākļiem uz cilvēka dvēseli iespaidojot viss rodas un norisinās ar nepieciešamību. Tur tad ar vairs nav nekā ko nosodīt. Atliek tik visu saprast.

Dramā Blaumanis ir ievērojams. Novelistikā viņš sasniedz vēl augstāku pilnības gradu. Vairākas viņa noveles, kā „Nāves ēnā“, „Andriksons“, „Salna pavasarā“, „Purva bridējs“, „Smiltainē“ u. v. c. ir tik pilnīgas, ka viņas jāatzīst par tīriem literariskiem meistardarbiem.

Bez jau minētiem Blaumanis ir sarakstījis vēl pulka citu stāstu, pavisam ap 40 dažādu stāstu. Latviešu valodā viņa pirmie stāsti, kā piem. „Aizvien lillā“, „Pērkoņa negaiss“, „Raudupiete“, „Bērtuļa pirksts“, „Nauda zeķe“ u. c. parādījās „Balsī“ un „Baltijas Vēstnesī“. Īpašā krājumā tie iznāca zem virsraksta „Pie skala uguns“ (1893. g.). Vēlākie Blaumaņa stāsti pa galvenai daļai iznāca vispirms „Mājas Viesa Mēnešrakstā“. Jāmin vēl noveles „Romeo un Jūlija“, „Baltais“, „Dancis pa trim“.

Jau Blaumaņa pirmajās noveles parādās un redzamas autora tēlo-

tāja spējas, lai gan vēl neizkoptas. Bērns, kā saka, rāda, kāds vīram būs tikums. Stāstu saturs grozās ap lauku puīšu un meitu mīlas dzīvi, mīlas atmošanos, mīlas priekiem un mīlas sūpēm, mīlas cerībām, viņu piepildīšanos un nepiepildīšanos ar visām to sekām. Šajos stāstos tēlota mīlas pamošanās, viņas piepildīšanās vai nepiepildīšanās, mīlas gaviles un mīlas sāpes ar visām mīlas cīņām laucinieku dzīvē laikmetā tā no 1880. līdz 1890. gadam. Tas ir laikmets, kad lauku dzīvē vēl maz bija sajūtama īstas, dziļākas kultūras dvesma. Muižu uzskatīja ar bijību. Baznīca bija garīgās dzīves centrs. Puīši un meitas satikās pie baznīcas. Meitās iešana pa naktīm, īpaši sestdienas naktīs un svētdienas naktīs no krodziņa, bija vēl modē. Šo meitās iešanu daudzi, īpaši cittautieši un pilsētnieki, neizpradzami apstākļus un laucinieku psihi — dvēseles un gara stāvokli, uzskatīja par ko briesmīgi nemoralisku. Viņi nezināja, cik veselīgi un nesamaitāti tolaik bija ļaudis uz laukiem. Jancis vai Daucis vai nu viens pats aizgāja uz savu kaimiņu Lizi vai Madi, lai tur izrunātos un varbūt norunātu, kad ies pie mācītāja, vai arī vairāki puīši kopā aizgāja uz kaimiņu meitām, un ja gadījās, ka kādam bija harmonikas līdz, tad kaimiņos pat padejās. Satikšanās — ar gauži, gauži retiem izņēmumiem — bija gluži nevainīga. Mācītāji, kuņi tolaik — gandrīz bez izņēmuma — bija vācu tautības, pat no kancelēm apkaŗoja šādu meitās iešanu. Viņi, kas tautai bija sveši, nezināja, ka viņu tautiešu, baronu un citu balles un dažādās viesības tikumiskā ziņā stāvēja daudz zemāk, nekā latviešu puīšu meitās iešana. Tauta bija nesamaitāta un vesela. Mīla un mīlas dzīve bija dabiska un vienkārša. Mīla atmodusies prasa pēc piepildīšanās. Kaislību radītas mīlas vētras un aukas plosās kā pilsētnieku un augsti mācītu, tā arī vienkāršu zemnieku sirdīs. Vienkāršu dabas cilvēku sirdīs viņas taisni plosās visā savā dabiskā varenībā. Kā ilgi aizdambēti ūdeņi, kas ceļu rāvuši, viņas sev rauj līdz. Ne visos cilvēkos šis kaislības parādās vienādi. Kāds kuņis raksturs, tā viņas izpaužas. Ir raksturi, kuņos mīlas atmoda parādās kā maigas pavasara vēsmaņas, kuņas atnes vēl maigāku mīlas ziedoni, un ir raksturi, kur mīlas atmoda un mīla ar savām kaislībām līdzinās vētraī un aukai, kas cilvēku sagraŗj kā spalviņu un līdzī sev rauj. Arī Blaumaņa pirmajās novelēs mēs redzam šādus dažādus tipus: lēnas, maigas, kaunīgas un straujas, nevaldāmi kaislīgas dabas. Pār visiem viņiem guļ baznīcas atmosfera. Arī autors vēl visu mēro ar baznīcas etikas mērauklu. Ļaunam seko sods, tādēļ, ka tas ļauns un nevis tādēļ, ka tas pats sevī slēptu bojā ejas digļus. Par Blaumaņa stāstiem gluŗi pareizi izsakās Viktors Eglīte („Latvijas Kareivja“ 2. num. 1923.g.) šā: „Liela mīlestība Blaumanim uz lauku puīšiem, kuņi tad īpaši

sadalās tajos: jaunajos, veselīgajos, spēcīgajos un labsirdīgi kaunīgajos, kādi ir Mikus („Pērkoņa negaiss“), Jānis („Nauda zeķe“), Jekabs un Pēteris („Bērtuļa pirksts“), Kārlis („Raudupiete“), kuŗi pavisam maz savā starpā izšķiras, un tajos nesavaldīgajos, kaislīgajos bezrakstura cilvēkos, kas paliek par palaidņiem, vai ļauniem viltniekiem un aiziet bojā, kādi ir: Tiltiņš („Aizvien lillā“), Krustiņš un Pauls („Pērkoņa negaiss“), Bērtulis („Bērtuļa pirksts“), Vitolu Pēteris („Kā vecais Zemītis nelabo redzējis“) u. t. t. Tāpat arī Blaumaņa sieviešu tipi sadalās labajās: Zemišu Marija („Kā vecais Zemītis velnu redzējis“), Ilze („Nauda zeķe“), Ieva („Bērtuļa pirksts“), un ļaunajās: Tiltiniete („Aizvien lillā“), Raudupiete, Natālija-Rozālija („Simts rubļi un trīs govīs“) u. t. t. — Blaumaņa sievietes, kā labās, tā ļaunās, parasti paklausa tikai savai sirdij, jo domāšana tām pilnīgi vēl neattīstīta un sveša lieta, kā vispāri visiem Blaumaņa tiptiem, kuŗi akli vadās tikai no ierašām un tradīcijām, kā arī pats viņu autors. Vīrieši sirdij mazāk paļaujas. Viņi skatās arī uz mantu, un pat visstrādīgākie un godīgākie jo bieži pamet savas iemīlētās jaunās kalpones un iet iegātņos pie vecām bagātām saimniecēm: Jānis pie Liēdālderienes („Nauda zeķe“), Pupulakstu Reinis pie Rozālijas („Simts rubļu un trīs govīs“), Kārlis uz Kārkļēn Mariju („Raudupiete“). Šo Blaumaņa ideālo puīšu likteni izšķir dažī simti naudas, jo saimnieka patstāvība un gods pie viņiem stāv pāri katrai augstākai un cēlākai moralei. Tie ir tipiskie un praktiskie zemnieki no Sančo Pansa tipa.“ — Tā Viktors Eglīte. Viņam daudz taisnības. Laucinieki tolaik bija nesamaitāti un praktiski ļaudis. Ja Jancim, sacīsim, gan labāki patika jaunā kalpone Grieta, bet viņš, kā čakls, brašs, stalts puisis, varēja dabūt saimnieci ar māju, kuŗa salīdzinot ar Grietu, gan bija vecāka, bet vēl nekas, izskatījās no vaiga gluži branga, tad viegli saprotams, kā māja bieži izšķīra, jo no verga Jancis kļuva par saimnieku, pavēlētāju citiem. Mīlestības dziņa ar dziņu, tieksmi tikt uz priekšu, uz augšu, šē sadūrās. Cilvēks grib dzīvot, cenšas labāki dzīvot un kā saimnieks tas bez šaubām varēja labāki dzīvot. Gan jau mīlestība kopā dzīvojot radīsies pati no sevis, tā domāja Jancis un nevien Jancis. Kalponīte domāja tāpat, ka par saimnieci būt labāki, jā tik radās izdevība par tādu tikt. Vecs atraitnis Lauskis („Laimes klēpī“) tāpēc ar' tik viegli ar šelķina glāzīti un saimnieces godu pie sevis piesaista vēl tīri jaunu un skaistu kalponīti, kuŗa iziedama pie vecā atraitņa-saimnieka un sevi mierinādama rasi būs nodomājusi, kas zin, vai zem veca vīra bārzdas nav labāki kā zem jauna vīra pātagas. Cilvēki dabiski dzenas pēc laimes un laime ikvienam pēc tā dabas un attīstības parādās dažādā veidā. Un tā kā cilvēks ir

nevien garīga, bet arī materialā būtne, tad laime viņam tiri dabiski kairinoša un vilinoša parādās arī materialās mantās, bez kuŗām neviens pats nevar iztikt, cik ideāls viņš arī nebūtu. Rakstniekam nevar pārmest, ja viņš ļaudis tēlo ar visām viņu tieksmēm, kādi tie ir. Viktoram Eglītem turpretim taisnība, ka Blaumaņa tēlotā zemnieku pasaule ļoti šaura un arī tipu bagātība un dažādība nav liela; žēl, gauži žēl, ka Blaumanis ar pārāk lielu bijību skatījies uz muižu un uz savu krusttēvu un nav tēlojis un rādījis mūsu tā laika agrarapstākļus un muižas savstarpējās attiecības ar zemnieku mājām visā viņu briesmīgumā. Bet ko tur lai dara? Mums jāpriecājas par to pašu, ko Blaumanis mums devis, un viņš devis tomēr daudz.

Apskatsim vēl dažas no Blaumaņa raksturīgākām novelēm. Par „Raudupietī“, vienu no pirmajām Blaumaņa novelēm, mūsu kritika vispār izteicās ļoti atzinīgi. Raudupietē tēlota kaislības vara, kaislības, kuŗa radusies, pārvēršas vētrā un viesulī, kas plosīdamies Raudupietes krītīs to kā paijiņu ierauj nebūtības dzelmes bezdibenī. Raudupiete ir piegājusi pie vecīga vīra. Vīrs nomirst. Raudupiete savā sirdī par vīra nāvi nesajūt nekāda žēluma. Viņa jūtas kā atsvabināta. Viņa ar viņu kopā nav dzīves un laimes diezgan izbaudījusi. Viņas iekšienē it kā skan: nu tik tu esi brīva, nu tik varēsi dzīvi baudīt un būt laimīga. Pie vīra kapa, kuŗu viņa appuškojusi ar brūklenāju vijām, kuŗu zaļājo lapu starpā mirdz krāsotu ēvelskaidu ziedi, viņa sev priekš acīm tur baltu mutautiņu, it kā slaucītu asaras. Bet asaru tai nav. Uz māju viņa brauc kopā ar puisi Kārli un savu dēlēnu Matisiņu. Bēres dzer lepnas. Viņas iet jautrāki, nekā tas parasti bērēs mēdz būt. Dzeŗ, jautri sarunājas un, kad iesiluši, sāk i deŗot. Meness auŗ savus sudrabotos audus uz tikko aizmestā kapa, bet Raudupiete jau sava vīra bērēs deŗo un deŗā riņķī grieŗas ar puisi Kārli. Drīz vien pēc bērēm Raudupiete stāv spoguļa priekŗā un izmēģina, kuŗš zīda lakats viņai galvā izskatās labāki: dzeltenais, baltais, brūnais ar rozā vai pelēkais ar sarkanām puķēm? — Apsējusies pelēko ar sarkanām puķēm viņa brauc precībās — pie izraudzītā Kārļa, bet tas izvairas, sacīdams, ka nevarot, mājas tak nepiederot viņai pašai, bet Matisiņam. Raudupiete jūtas dziļi apkaunota un aizkarta godā. Gluŗi notriekta un sagrauzta viņa pārbrauc mājās. Laime, kuŗa viņai izlikās tik tuvu, ka vajadzēja tik izstiept rokas un to satvert, ir tā attālinājusies, ka viņas nevar gandrīz vairs ne saredzēt. Tas sirdi kremtin kremt un kā uguņiem dedzina. Zaudētās laimes vērtība Raudupietes acīs aug lielumā un izliekas tik skaista, ka viņa uzsver vai visu pasauli. Viņa būtu notverama, ja tik mazais Matisiņš nestāvētu starp viņu un viņas laimi. Tā domājot

viņai tās dvēselē kas iedrebas. Kas tas un kāpēc? — Neapzinoši viņas dvēselē kas dzimst. Kas, to viņa pati vēl nezina. Ir tā, it kā dvēseles dziļumos visi tur neapzinošie spēki sāktu kustēties un griezties tik ap mazo Matīsiņu un lielo laimi. Naktī Raudupiete redz istabu, kuŗa izkaisīta skujām, istabas vidū zārciņš, kuŗā guļ bāls, izdilis bērns — Matīsiņš. — Sapnī neapzinošās dvēseles tieksmes kļūst redzīgas. Neapzinošā dvēseles dzīve sapņu dzīvei tuvu un sapņu dzīve noder kā sinteze starp neapzinošo un apzinošo dvēseles dzīvi. Kas Raudupietes dvēselē neapzinoši dziļi snavdis, tas nu cēlies augšām. Slēdziens ir skaidrs: ja grib, lai liela laime pavisam neaizšmauc, tad Matīsiņam nevien sapnī, bet patiesi jāguļ zārkā. Kā citādi lai pie laimes tiek? Raudupietei sirds dreb, šaušalas to sagrābj. Bet, kā lai citādi tiek pie laimes? Raudupiete cīnas pati ar sevi. Beidzot uzvar nevaldāmā kaislā dzīņā pēc mīlas laimes. — Skaidra lieta, ka Matīsiņš ir lieks. Nevajadzīgs. Kas nu ar' liels, ja viens bērns pasaulē mazāk. Raudupiete pret Matīsiņu paliek laipnāka, bet izturas tā, it kā viņa nemaz pasaulē nebūtu. Matīsiņš var ar uguni rotaļāties kā ar puķīti, var stundām sēdēt pie akas un tajā mest sprungulišus, var ar saviem nestiprajiem locekļiņiem kāpelēt pa trepju trepēm, var līst un sēdēt aiz istabas smilšu bedrē, kuŗa jau reiz pa pusei sabrukusi, Raudupiete gan to visu redz un puikiņas rīcībā noskatās, bet ne ar mātes acīm. Tas ir kaislību pārņemtas furijas skats, kuŗš Matīsiņā tik vairs ierauga savas laimes šķērslī. Bet Matīsiņu, liekas, it kā pats dievs sargātu. Nelaime nenotiek. Matīsiņš paliek nīprāks un viņa vaidziņi sārtāki. Bērns aug un pieņemas veselībā. Kādā dienā māte no žīda nopirk nazi un kad Matīsiņš grib, lai māte to iztecinātu, tad viņa to iztecina labi asu. Arī tas nelīdz. Bet kādā dienā Raudupiete redz, ka Matīsiņš no laipas iekrīt akā. Māte pieskrien klāt. Matīsiņš pieķēries pie peldošās laipas kungst: „māmiņ!“ Bērna māte jau norauj kāšus no pleciem, paceļ tos gaisā un grib sniegt Matīsiņam palīdzību — ko it labi var — bet piepēši mātes sirdī notiek cīņa, atmosfā furija, kuŗa redz tik kairinošo mīlas laimes zvaigzni un — kāši atkal nolaižas zemē. Lai dievs dara, ko grib. Matīsiņš, mātes nāvei ziedots, zināms, nosīkst. Bet Raudupiete, izrādās, Matīsiņu par velti ziedojuši uz savas mīlas altāra. Kārlim ir cita līgava un nevis Matīsiņa dēļ viņš izvairījies no Raudupietes. Tā Raudupiete neiztur. Zaudēts bērns un zaudēta arī iecerētā laime. Sirdsapziņas mocīta Raudupiete metas zem riteniem un ar sadragātu galvu guļ uz ceļa. —

Tāds ir stāsta „Raudupiete“ saturs. — Stāstu var lasīt ar lielu interesi. Viņu lasot tas savā notikumū un atrisināšanās gaitā aizrauj

lasītāju līdz, kuram stāstu lasot tā vien liekas, ka citādi tas nemaz nevar notikt, kā tas stāstā notiek. Stāstu izlasījis lasītājs jūtas dziļi satricināts. Viņam paliek tik smagi, tik smagi. Tāda tik necilvēcīga māte! Iz akas dibena viņa dzird savu Matīšņu kungstam: „māmiņ!“, var to izglābt, bet atstāj likteņa varā, t. i. ziedo viņu tiši nāvei. Tīģeriene šādā momentā pret savu bērnu būtu izturējusies cilvēcīgāki, nekā Raudupiete. Gan ir dzirdēts un laikraksti diezgan bieži vēsta par jaunpiedzimušu bērnu izlikšanu, nomaitāšanu, bet tas notiek lielā izmisumā aiz kauna un trūkuma. Bet Raudupiete tādā izmisuma stāvoklī pie akas pieskrējusi neatradās. Gan viņa sajuta, ka Matīšņš viņas milas laimei ceļā, un būtu labprāt redzējusi, ka viņa nebūtu, ka viņš nobeigtos, bet kad viņa pieskrēja pie akas un iz akas dzirdēja saucam: „māmiņ!“, tad viņas mātes krūtīs dabiski varēja runāt tikai mātes sirds un viņa, kā māte, varēja tik Matīšņu izglābt. Nekādas citas jūtas šai momentā viņas mātes krūtīs nevarēja runāt. Šis moments nav psiholoģiski pareizi tēlots. Var stāstā atrast vēl citas psiholoģiskas inkonsekvences. Jautāsim: kur Blaumanis savā jaunībā šādu Raudupietes tipu un šādu notikumu novērojis un piedzīvojis? Grūti pieņemams, ka tāds notikums Ērgļu apgabalā vai citur, kur Blaumanis tolaik atradās, bijis. Blaumanis savus tipus parasti ņēma iz realās dzīves. Pats viņš viņus iz savas fantazijas nerādīja. Raudupietes tēls nav iz gaisa grābts. Viens par diviem: Raudupiete ir visādā ziņā bijusi reāla būtne, vienalga, vai nu viņas dzimtene ir Latvija jeb vai tā no citas kādas zemes pārvesta un pārvedot pārveidotā veidā pārstatīta Latvijā kā Raudupiete. Ja es visai nemaldos, tad Raudupiete nemaz nav īsta latviete, un es domāju, ka latvietes man tā ļaunā neņems, ka es tādu tik necilvēcīgu sievieti, kāda ir Raudupiete, par istu latvieti atzīt nevaru. — Raudupietes tēls Blaumaņa stāstos laikam būs radies šā: Blaumanis savā jaunībā un arī vēl vēlāk labprāt mīlēja lokalizēt vai pārstrādāt to, ko viņš vāciski bija lasījis un kas viņam sevišķi bija iepatiesies. Viegli nu varēja būt, ka Blaumanis ko par kādu līdzīgu „Raudupieti“ bija lasījis vācu valodā, rasi kādā kriminalstāstā, un tad šo necilvēcīgo sievietes tipu Raudupietes personā pārstatījis uz Latviju. Saprotams, ka, ja tas arī tā būtu, tad pārstatot šo tēlu uz Latviju, Blaumanis pie viņa pielicis savu roku un šo tēlu gludinādams viņā varēja kā dažas nepilnības iznīcināt, tā arī no jauna viņā radīt. —

Sava ieskata pastiprināšanai es pievedišu sekošo: vēl students būdams es Jenā kopā ar stud. med. (vēlāko Dr. med.) G. Beldavu „Balsī“ lasījām kādu stāstu no Rūdolfā Blaumaņa zem virsraksta „Īstā līgaviņa“

(„Balss“ 1890. g. 1., 2., 3. un 4. numuros) un priecājāmieš, ka nu mums atkal viens jauns labs oriģinalstāsts vairāk. Bet mūsu izbrīnai nebija gala, kad mēs šo oriģinalstāstu vēlāk atrādām „Daheim'a“ kalendārā no kāda cita rakstnieka. Par lietas sastāvu aizrakstījam „Balss“ redaktoram A. Vēberam vēstuli, kuŗu parakstījam abi. Neskatoties uz to, gada beigās „Balss“ satura rādītājā „Īstā līgaviņa“ vēl pievesta kā Blaumaņa oriģinalstāsts: „Īstā līgaviņa“, Rūdolfs Blaumanis. — Kad vēlāk redakcijā ar Blaumani kopā strādādot es viņam vaicāju, kā tas nāca, ka viņš „Īsto līgaviņu“, kas ir tik lokalizējums, kur viss vārdu pa vārdam tulkots, varēja „Balsi“ ievietot kā oriģinalu, tad Blaumanis atbildēja, ka pie tā esot vainīgs Vēbers, jo iesūtot stāstu viņš piezīmējis, ka tas pēc kāda vācu stāsta izstrādāts, bet Vēbers domājis, ka „Īstai līgaviņai“ kā oriģinalstāstam pie lasītājiem būšot lielāka piekrišana. „Daheim'a“ kalendara „īstā līgaviņa“ dzīvoja Rīta-Prūsijā. Pārgrozot vienkārši stāsta personu un vietu vārdus viņu bez kā tālāk varēja pārstatīt uz tuvējo Kurzemi un stāstu lasot pavisam nevarēja uzņākt šaubas, ka tas nebūtu īsts latviešu oriģinalstāsts. Blaumanis ar lielu lietpratību bija šo stāstu lokalizējis. Var dažreiz arī tā notikt, ka kāds lasa kādu stāstu vai citu kādu darbu, vēlāk par to nemaz nedomā, pavisam piemirst, beidzot tam tas pēkšņi ienāk prātā un izliekas, ka tās viņa oriģinaldomas, viņš sēstas pie galda un to uzraksta un ir pārliecināts, ka tas viņa oriģinals. Psihologiski tas iespējams. Ir bijuši gadījumi, kur pēc vairāk desmit gadiem tā veselās lapas ar visām zīmēm un drukas kļūdām uzrakstītas. —

Kā nu tas arī ar Raudupieti nebūtu, jāsaka, ka „Raudupiete“ ir ļoti ievērojams stāsts, neskatoties uz to, ka Raudupietes tips nav viscaur psihologiski pareizi tēlots. Par jo ievērojamu tas būtu jāatzīst, ja tiešām izrādītos, ka „Raudupiete“ ir Blaumaņa oriģinalstāsts, ko tas sarakstījis tik agrā jaunībā.

„Purva bridējs“. No Rūdolda Blaumaņa. Ar pirmo godalgu godalgota novele. Šo uz sacensību iesūtīto Blaumaņa novele „M. V. Mēnešraksta“ redakcija godalgoja ar pirmo godalgu. Otrā godalgu izpelnījās A. Deglavs ar savu romanu „Liesma“. — „Purva bridējs“ pirmo reiz iespiests „M. V. Mēnešrakstā“ (1898. g.) — Viņu vēlāk Blaumanis dramatizējis, sarakstīdams no tā dramu „Ugunī“. Purva bridējs ir Edgars, Alaines staļļa puisis, mirušā piķiera dēls. Savus bērna gadus viņš bij muižā pavadījis un kopā ar Kristīni (veļas mazgātājas meitu) un citiem dienestnieku bērniem vasarā pa lielo parku skraidelējis un slēpies, pa seklo Alaines upi bradājis un ziemā no kalna, kuŗa galā vecās pils drupas stāvēja, ar ragaviņām laidies. Tad

viņš kopā ar Kristīni bija apmeklējis muižas skolu, pa vasarām strādājis pie dārznieka un beigās kļuvis par staļļa puisī. Pa visu šo laiku nedz Kristīne pret viņu, nedz viņš pret Kristīni bija izrādījis sevišķu draudzību. Te apstākļi piepēši mainījās. Barona vecākais brālis, Edgara klēpja krusttēvs poļos bija nopircis muižu un paņēmis puspieaugušo jaunekli sev par kučieri līdz. Kā nevainīgs zenķis ar sārtiem vaigiem viņš bija aizgājis, kā vīrietis, kuŗa bāļajai sejaī kaislības bija uzspiedušas savas zīmes, viņš pēc trim gadiem pārnāca Alainē, kur barons to atkal pieņēma par staļļa puisī. Kristīne šo triju gadu laikā bija pilnīgi uzplaukusi. Edgars muižā dzīvoja palaidņa dzīvi. Kad valodas par Edgara palaidnīgo dzīvi sāka izplatīties, tad Kristīne bija vienīgā, kuŗa tām neticēja, un kad vairs nedrīkstēja neticēt, paklidušo puisī mēģināja aizstāvēt. Bet it sevišķi māte sabijās, kad tā kādā dienā nejauši noklausījās, ka Kristīne Edgaru laipnā kārtā izbāra un viņam lika apsotīties turpmāk vairs tā nedzīvot. Gluži šitā viņas nelaime ar Gobu bija iesākusies. Arī viņa viņu bija gribējusi labot. Bez kavēšanās viņa meitai atvēra acis un Kristīne, kuŗa savā nevainībā nebij apzinājusies, ka tā mīļo, satrūkās. Viņa atminējās gluži labi, kāda posta dzīve mātei pie tēva bija bijusi, un apņēmas cieti turpmāk no Edgara sargāties. Bet žogam, ko prāts uzceļ, jūtas viegli kāpj pāri. Nepagāja ilgs laiks, kad veļas mazgātāja atkal pamanīja, ka Kristīne Edgaru draudzīgi norāja. Uz mātes atjaunoto brīdinājumu, meita atbildēja ar apsolišanos Edgara neprecēt un mēģināja šādā kārtā katru reizi izklīdināt mātes raizes, kad tās izvērtās žēlos pārmetumos. — Te kādā dienā Edgars Kristīni satīkdams uz to saka: „Kristīn, mums abiem jāprecās. — Tādēļ, ka tu mani mīļo un es tevi mīļoju!“ — „Nē!“ atbild Kristīne, „tādēļ, ka mūsu dzīve būtu nelaimīga. Tu vairs nevari palikt citāds, un tāds, kāds tu tagad esi... tāds... tas... tā būtu mana nāve.“ — „Bet tu tāk dzirdi, ka es vairs tā nedzīvošu. Nudie! Es tev to zvēru.“ — — „Es ticu, ka tu no visas sirds gribēsi uzsākt citu dzīvi, bet tur nekas neiznāks. Ko tad līdz šim esmu iespējusi?“ — Kādu laiciņu Edgars nofuras, bet tad atkal viss iet pa vecam. Kristīnei gadas precinieks Akmentiņš, jauns, godīgs, krietns, stalts vīrietis, kam varenas mājas. Dzīvojama ēka no sarkaniem ķieģeļiem un gandrīz ar tikpat lieliem logiem kā barona mājā. Un visas citas ēkas labā kārtībā un visapkārt tāds spodrums un glītums! — Akmentiņš Kristīni bildina. Māte grib, par vari grib, lai iet pie Akmentiņa, reti viņa tik glītas mājas redzējusi, bet Kristīne nevar un nevar. Edgars atkal solās laboties, lūdz māti, lūdz meitu, zvērē, kā tagad nu labosies gan. — Kad nu Edgars tā lūdzas un zvērējas, ka uzsāks citu dzīvi, Kristīnes

māte saka: „Tev ir labi, tev ir nelabi tikumi. Akmentiņam ir tikai labi vien. Paliēc tu tāds kā Akmentiņš un tad nāc un prasi Kristīni, dzirdēsi, ko tad tev sacīšu. Jā, paliēc tu tāds,“ viņa turpina. „Dzīvo vienu gadu tik godīgi kā Akmentiņš un nāc tad atkal un prasi Kristīni. Dzirdēsi, vai tad ko par nabadzību runāšu. Vēl diezgan jauni abi esiet. Vēl ar precēšanos nav jāsteidzās. Vari vēl papriekšu savus vārdus pierādīt darbos.“ — „Un tad man Kristīni neliegsi?“ — „Es pate būšu skubinātāja, ka jātaisa kāzas.“ — Edgars uzlēca stāvu. Stingra apņemšanās spīdēja viņa acīs. „Labi. Lai notiek! Varam arī vēl gaidīt, Kristīn.“ — „Bet ja nu tu tomēr neturi vārda?“ — „Tad Kristīnei jāprecē Akmentiņš.“ —

Kādu laiciņu tas atkal gāja. Te kādu dienu aiziet ķekša par to, ka cienīgmāte piena moderes Paulam bija aizliegusi vakaros atnākt uz muižas kunga māju. — Viņas vietā muižkungs bij atvedis no Rīgas jaunu glītu skuķi — Minnu. — Šī Minna paliēc par Edgara piedauzības akmeni. Izrādījās, ka tā viņa poļu Margīta. — „Traks skuķis!“ sulainis sacīja, „Mazs sātans, es tev saku.“ Drīz Kristīne sāk dabūt vēstules par Edgara un Minnas sakariem. Viņa tās saplēš. Ceturto vēstuli saņēmusi, viņa vairs nevar savaldīties. Pēc pulksten pusdeviņiem, kā vēstulē sacīts, viņa iet pārliecināties. Edgara nav mājās, tā tad viņš varēja būt tur... Viņa iet uz muižas kunga māju. Klusiem soļiem, kā zagle, viņa ielida mājā un taustiņa pēc meitu istabas durvīm un atvēra durvis pēkšņi vaļā. — Uz galda dega lampiņa. Netālu no krāsns sēdēja skuķis ar īsiem brūniem matiem un brūnganiem rožainiem vaigiem. Edgars viņai pretim, ačgārni uz krēsla ar atzveltni sev priekšā, vienu kāju, roku uz krēsla atzveltnes, otru pie skuķa auss, kuņā sudraba auskars spīdēja...

— „Mamm“, Kristīne sacīja, atkal ienākusi istabiņā un nomezdama lakatu uz krēslu. „Vai tu domā, ka mani Akmentiņš vēl ņemtu?“ — „Kas tad nu noticis?“ — „Neprasi, kas noticis. Edgars ir nekrietns, nelabojams cilvēks. No šī acumirkļa viss ir beigts. Es iešu pie Akmentiņa.“ — Akmentiņš bija ar mieru. — Kad Kristīne vēloties, lai tiktu kāzas dzertas? — „Vai tas pēc trim nedēļām jau būšot iespējams?“ Kristīne vaicāja pretim. „Pilnīgi,“ Akmentiņš atbildēja. — Vēl tai pašā dienā Kristīne lūdza baronu, lai to atlaižot no dienesta. Līdz kāzām viņa varot palikt vietā, jo nekas priekš tam neesot jāsapagatavo. Barons ar to mierā.

Pienāca kāzu diena. — Kristīne jau bija saģērbusies pilnīgā brūnē rotā. Smalka, balta kleita apņēma viņas stulto stāvu, gaŗš šķidrauts viņu ietinā no galvas līdz kājām kā miglā un uz galvas miglainā

kronī pāris mirtu zariņu. Ieraudzījusi Edgaru, Kristīne, kā satrūkusies, uz acumirkli apstājās un tad steigdamās izgāja ķēķi un nozuda aiz gaņģa durvim. Edgars viņai sekoja. Barona ēdamistabā viņš norāva zābakus no kājām, nometa tiem līdzās savus darba svārkus un gāja uz zāli. Durvīs viņš apstājās. — „Kristīne! — Kristīne!“ Viss sāpju, nožēlošanas, mīlestības un žēlabu pārmērs savienojās šai izsaucienā. „Ko tu gribi? Ne tev man vairs kas sakāms, ne man vairs tevi jāklaušās. Viss ir beigts. Laid! Pie visa tu, — vienīgi tu pats esi vainīgs!“ — „Tev ir taisnība,“ Edgars sagrauztā balsī runāja. „Es esmu pret tevi necilvēks... zvērs... velns... Bet es tevi mīloju. Es to nevaru izteikt... Esmu pret tevi kā suns... daru tev sirdsēstus un tomēr... tomēr... Kristīne, es esmu tāds un nevaru citāds būt. Es esmu gribējis! Zvēru, ka šoreiz no visas sirds esmu gribējis! Bet mani ir itkā velns, kuņa nevaru un nevaru nomākt. Tas mani uz galvas ieģrūž purvā atpakaļ, kad jau domāju: nu esmu izbrīdis malā.“ — „Kādēļ tu man to saki?“ — „Tādēļ, ka tavā priekšā gribu atzīties, kāds es esmu... Tu saki, es esot pie visa vainīgs. Es esmu pie visa vainīgs... Bet to visu neesmu ar nodomu gribējis. Es nevaru teikt, ka esmu kā bērns, kas nezina, kas ir slikti, un tas ir slikti. Es zinu, kas ļauns, kas labs. Bet man uznāk tāds nelabs... tāda griba... un tad viss sajūk... aizmirstas... un tas sliktais izliekas tik labs... un es degu pēc tā... un turos pretim... un iegāžos... un beigts... Un tad es atkal atzīlilstu... Manā sirdī deg žēlabas, ka es tavu mīlestību tā varēju apsmiet. Es prasu un prasu un domāju: kā tas varēja notikt? Bet tu dusmojies par manu nelaimi. Tu gribi mani par to sodīt — tu gērbies brūtes uzvalkā, lai gan tu vēlēties, ka tā būtu tava miroņu rota. Kristīne, Kristīne, apžēlojies par mani un sevi un negrūd mūs abus postā!“ — „Ej projām! Edgar! Ej projām! Par vēlu! Ej projām!“ Bet Edgars runāja tālāk: „Sodien tava sirds ir smaga tikai no dusmām pret mani. Parīt tai būs tāds pat smagums kā manai. Tu būsi apsoliņusies un neturēsi vārda, tev būs jādomā par savu vīru un tu domāsi par mani... un domāsi, ka esi tik pat nekrietna kā es. — Un tad tu dzirdēsi, kāds es būšu palicis. Es esmu sliktis cilvēks, es tev darītu raizes, bet es tevi mīlotu... mīlotu... un tu mani vadītu, ka es pavisam nenokļistu... Bet nu es reiz gulēšu grāvmalē skrandās un tu man ar divjūgu aizbrauksi gaļām. Un tava sirds būs tik salta un netaisna palikusi, tā pārvērtusies, ka tu baznīcā pateiksies dievam, ka viņš tev devis spēku no tāda vīra izbēgt un ka tu tik krietna... un... tās būs beigas...“

„Nē, nē, nē!“ Kristīne iesaucās... „Ko lai daru? Ko lai daru?“

Un tad bija it kā kāda balss viņas sirdi pamostos un sauktu: „Miļo! Ja tev arī pie tam jācieš, mīļo, mīļo!“ Un viņa tuvojās Edgaram. „Nu tad lai dievs man palīdz!“ — Tā ir milas trāģedija. Saprotams, ka Edgars nelabosies un nevar laboties. Nekāda Kristīne viņa no purva nespēj izraut, ja viņa to līdz tam nebija paspējusi. Viņa viņam drīz apņiks un viņš pa purvu bridīs tālāk...

Piezīmēšu vēl tik to, ka stāsta beigās, to skatu, kur Edgars seko Kristīnei barona istabās, aiz sevis aizslēgdams durvis, ēdamistabā novelk zābakus un tad Kristīnei savus grēkus sūdzēdams un iztēlodams, kādā nu postā tā viņu ieģrūdis, to piedabū pie tā, ka tā atstāj krietno Akmentiņu un izvēlē nekrietno Edgaru, Blaumanis sarakstījis zem Hermaņa Zudermaņa iespaida. Zudermaņa darbos ir vairāk līdzīgi skati, kā piem. Zudermaņa lugā „Das Glück im Winkel“ (Laime kaktā). Tolaik Zudermaņa lugas Rīgā bieži izrādīja. Blaumanis arī pazina Zudermaņa „Kaķu laipu“ („Der Katzensteg“). Kad Blaumaņam aizrādīju uz lielo līdzību starp „Purva bridēja“ beigām un vairākiem līdzīgiem skatiem Zudermaņa darbos, it īpaši uz līdzīgu skatu lugā „Laime kaktā“, un vaicāju, vai tas nav sarakstīts zem Zudermaņa iespaida, tad Blaumanis atzinās, ka tā ir gan. Bet tas neko nemazina „Purva bridēja“ nozīmi. Neviena rakstnieks nav absolūti neatkarīgs un absolūti patstāvīgs. —

„Romeo un Jūlija.“ Pirmo reiz šī novele parādījās atklātībā „M. V. Mēnešrakstā“ 1897. g. — Nosaukums atgādina Šekspīra skaisto milas trāģediju „Romeo un Jūlija“, kur, liekas, visas grācijas un labie gari savienojusies, lai abus, kā Romeo, tā Jūliju, apveltītu kā miesas tā gara ziņā ar ideālu skaistumu, kas īstas milas triumfam caur to tik varēnāki spīdēt liktu, mīlas, kas cīņā ar debess un zemes ļaunajām varām nāvi pat uzvar. Šekspīra milas trāģedijā Jūlijai ar Romeo pirmo reiz satiekoties, saskatoties un skatiem uzliesmojot arī viņu sirdīs mostas mīla un iedegas mīlas uguns, kā kad rādītu, ka viņi viens priekš otra radīti. Dzīvības saule viņiem uzaususi, lai rādītu viņiem kopējo mērķi, kurū ikviens no viņiem tik otra laimē lai ieraudzītu. Tāda laime ir par lielu, lai zemes virsū vietu rastu. Viena minute tādas laimes uzsvēģ gadu simteņus cilvēku ikdienas dzīves. Viss augsts un skaists šeit dzīvē ir traģiskam liktenim lemts. Tā arī Romeo un Jūlijas milas rīta blāzmu no pat sākuma sāk ēnot draudošs mākonis, kurš augdams pieaug, līdz beidzot milu tumsa sedz un mīla nāves varu lauž. Kā uzvaretāja tā nāvē iet. Pār mīlu nāvei varas nav. Tā viņas nebīstas.

Blaumaņa Romeo un Jūlijas — Liel-Upmaliešu Juŗa un Maz-Up-

maliešu Annas mila gan neiedegās viņiem pirmo reizi satiekoties, bet kad tā viņu sirdis uzliesmoja, tad viņu mila bija ne mazāk stipra, kā Šekspīra Romeo un Jūlijas mila. — Juŗa un Annas mila arī nevarēja atmosties abiem pirmo reiz satiekoties jau aiz tā iemesla vien, ka viņi tad bija bērni. Romeo ar Jūliju pirmo reiz redzējās un tūliņ viens otrā iemīlējās tai vecumā, kad mila mostas. Tā kā Juŗa un Annas vecāki dzīvoja lielā neizlīdzināmā naidā, tāpat kā Šekspīra Romeo un Jūlijas vecāki, tad sākams iet ganos, Juris ar ļaunu prieku savu suni pret kaimiņu lopiem bija rīdījis un arī pret gaišmataino ganu meiteni, kas otrpus upītes bija krūmos redzama. Bet viņai arī bija Krancis un tas krita uzbrucējam krūtīs. Suņi sakāvēs vienreiz, otreiz un salaba pēdīgi. Un viņu priekšzīmei ar laiku sekoja viņu jaunie pavēlnieki. Jo bija jau garlaicīgi pastāvīgi tās pašas zobgalīgās dziesmas vienā un otrā pusē upītei skandināt. Tad notikās, ka Liel-Upmalietis reiz abus uzgāja kopā, un Juri nežēlīgā kārtā pārmācīja. Jo lai gan viņš dēlam nekad nebija noliedzis ar naidīgajiem kaimiņiem saieties, tad tomēr bija pats par sevi saprotams, ka tas nedrīkstēja notikt. Nu tēvs lādēdamies izrunāja aizliegumu un ar to jauns kairums bija pievienots abēju satiksmei, kuŗa turpmāk pa slepenības ceļu vien vairs bija iespējama. Bet pa šo ceļu mīlestība ar vieglām kājām visbiežāk mēdz tekāt. — Tikko abi — Juris un Anna bija izgājuši mācībā, kad sāka runāt Liel-Upmaliešu Jurim patikot Maz-Upmaliešu Anna. Liel-Upmalietis darīja tā, it kā kad viņš būtu aklš un kurš. Pat kad dēls bija iedrošinājies ar viņu par Annu runāt, viņš bija cietis klusu. Visa pasaule zināja, ka no tās lietas nekas nevarēja iznākt. Naidš starp Liel-Upmalieti un Maz-Upmalieti bija pārāk liels. — Liel-Upmaliešu Juris un Maz-Upmaliešu Jēkabs savos bērības un jauneklū gados viens otru labi bija ieredzējuši. Tie bieži viens otru bij apmeklējuši, kopā ganijuši, kopā gājuši uz baznīcu un vēlāk kopā braukuši uz pilsētu. Liel-Upmalietis, kā gudrākais un apdomīgākais, draugu bija pabalstījis ar visādiem padomiem, Maz-Upmaliešu Jēkabs ar saviem pārgalvīgiem jokiem bij uzjautrinājis nopietno Juri un tā viņi satiecībā bija dzīvojuši līdz Lazdu Lienes iesvētīšanas dienai. Pēc baznīcas krogā visi puīši tai dienā bija bijuši vienos prātos, ka Liene skaistākā mācībniece. Aizrauts līdz no vispārējās sajūsmināšanās un galvā ne gluži skaidrs, Jēkabs tūliņ krogā pēc nepabeigtām rumulēm Lieni bija uzrunājis. Meita bija atbildējusi, šai vēl kāda nedēļa esot jāapdomājas. Bet pa to laiku arī Liel-Upmaliešu Juris Lienei bija savu roku piedāvājis. Meita, nabaga kalpone būdama, nu nebija zinājusi, ko darīt: vai ņemt skaisto, bet pavieglo Jēkabu, vai ne visai daiļo, bet

loti bagāto Liel-Upmaliēti, un vilcinājusies vienam un otram dot skaidru atbildi. Dabūjis zināt, ko Juris izdarījis, Jēkabs varen bija saskaities un draugu uzaicinājis Lieni atstāt viņam. Bet Juris par tādu uzaicinājumu bija tikai pazobojies un atbildējis, esot brīvs bildināt, kādu kuņķis gribot. Tad draugi bija pļavā zirgus ganīdami satikušies, pie laipām nopietni sākuši kildoties un Liel-Upmaliešu Juris bija pārnācis mājā ar lielu brūci pie mutes. Ārsts brūci gan bija aizšūvis, bet mute tomēr bija tapusi drusku greiza. Vēl Juris pēc tam nekur atklāti nebija parādījies, kad jau pie viņa bija atnākusi ziņa, Liene esot teikusi, pie tādas butes šī nu gan savā laikā vairs nekad neiešot. Šos vārdus Liel-Upmalietis aplam bija ņēmis ļaunā. Nemaz neaptauļādamies, vai Liene tiešām tā runājusi, viņš bija nobraucis pie visa apgabala bagātākās mantinieces un nodzēris ar viņu precības un pēc tam lieliskas kāzas. Jēkabs nu bija varējis ņemt Lieni. Bet nepastāvīgas dabas, tas pa tam bija sācis draudzēties ar kāda pārtikuša saimnieka meitu, kurai arī nebija trūcis sārta un baltuma vaigos, un bija to pēdīgi apprecējis. Tā Lienei bija izirušas lielās cerības. Kādus gadus vēlāk Liel-Upmaliete, greizsirdības nepazīdama, viņu bija saderējusi par meitu. Tai pašā pavasarī Maz-Upmalietim bija nomirusi sieva. Pie viņas kapa Jēkabs Lieni atkal bija redzējis — tik pat skaistu kā agrāk. Pēc tam viņš viņu ganos uz robežām bija sastapis vienu otru reizi, tad ļaudis abus bija redzējuši biežāk un biežāk kopā un kad rudens bija atnācis, tad viņi bija likušie uzsaukties. Kāzas bija tapušas izrīkotas ar tādu mazu steigšanos un Liel-Upmalietis kāzu vakarā bija nosmējis, šis nemaz nezinājis, cik labs draugs Maz-Upmalietis viņam pie visa naida vēl esot; padarījis viņam tādu labu, kādu pat brālis brālim liegtoties darīt. Pēc kāda laika Maz-Upmalieši pa otru lāgu zaudēja saimnieci. Proti, skaistā Liene nomira, mazu meitiņu atstādama Jēkaba vienīgās māsas rokās. —

Ir svētdiena. Liel-Upmalietis Juris ar savu dēlu Juri taisās braukt uz baznīcu. Liel-Upmalietis ir jau gadu sešdesmit vecs vīrs, liesu, grumbainu seju, iedzeltainu gīmi, lielu degunu, pelēkām zibošām acīm un balām šaurām lūpām. Saimes istabā iegājis, kur divi puīši sēdēja un ēda brokastu, saimnieks saka: „Ej, Mārtiņ, aizjūdz melni!“ Puisis tūlīņ met ēšanai mieru un izsteidzas laukā.

Pēc brīža saimnieka istabā ienāk garš jauns puisis. Viņš bija svētdienas drēbēs, uzvalks bija tādas pašas vadmalas kā saimniekam, kājas bija iemauktas spīdošās kamašās un ap kaklu tas bij aplīcis elsīnu. „Jau gatavs?“ Liel-Upmalietis ievaicājās. „Nu, es arī tūlīņ būšu!“

„Tēv, es arvien vēl no tevis neesmu dabūjis atbildes.“ Liel-

Upmalietis neatbild. „Zirgs sajūgts. Nāc brauksim!“ — „Es agrāk nebraukšu, pirms nebūšu no tevis dzirdējis skaidru jā vai nē“, dēls cieti sacīja. „Vai tu svētdienas dienā tišā prātā naidu gribi celt? Paskaties šur!“ Viņš pielika pirkstu pie rētas. — „Kad tas te no mana vaiga būs izzudis, tad tu viņu drikstēsi ievest Liel-Upmaliešos.“ — „Ja tas tiešām tavs pēdējais vārds, tēv, tad man jāaiziet. Esmu apņēmies Annu precēt. Un saki ko sacidams, es viņu precēšu. Es aiziešu — —“ „Uz kurieni?“ — „Tūliņ uz viņu, uz Maz-Upmaliešiem.“ — Liel-Upmalietis izgāja ar lieliem ātriem soļiem ārā un aizbrauca uz baznīcu viens pats.

Istabā ienāca kalsnēja vecīga sieva. — „Nu!.. Nekā?“ — „Nekā“, mātei atbild Juris. „Es aiziešu. Iešu uz Maz-Upmaliešiem. Neizskatās jau nu gan pirms kāzām, bet tagad, māt... tagad man viss vienalga“. „Uz Maz-Upmaliešiem“, māte atkārtoja un nopūtās. „Tad jau tev šite... ar tēvu... viss uz mūžīgiem laikiem pagalam. Kā gājis tā varēsi palikt. Viņš tevis atpakaļ nesauks. — Ak apdomā jel, kam tā manta pēdīgi, kam viss? Kam mans grūtums? — Nogaidi vēl kādu laiciņu. Esiet tak abi vēl tik jauni. Varbūt... kas zin...“ — „Mēs jau diezgan ilgi esam gaidījuši. Viens gads pagājis kā otrs, viens kā otrs. Nu vairs ilgāk nevaram.“ — „Nevariet?“ — „Es nevaru citādi. Ak, māt, es jau skaidri zinu, kāda dzīve tev te vienai būs! Es jau labprāt paliktu, bet es... es... Vai tad lai... Vai tad lai...“ — „Ej arī. Kas jādara, jādara... Paga, paga... pagaidi vēl drusciņ“, māte iesaucās, jestedzās otrā istabā un iznāca ar novazātu papīra vīstokli rokā. „Še.. mana kāzu daļa, manis jau tikpat uz kāzām nelaidīs.“ — Dēls saņēma naudu un iebāza to rūpīgi svārku krūšu ķešā. „Derēs jau nu gan. Jā, nu: ardievu!“ — „Ardievu, ardievu!“ māte viņam nosauca pakaļ. —

Juris aiziet. Bez Annas viņš nevar dzīvot. Maz-Upmaliešos viss bij uz postu palaists. Ēkas vecas, jumti līdz kārtim cauri. Maz-Upmalietis Jēkabs Priedītis bija nogrimis žūpībā. —

„Labdien! Vai neesmu klāt? — Jā, nu esmu klāt“, viņš skatījās Annā un sniedza tai roku. „Saki! vai nu esmu labs? Vai nu esi apmierināta?“ — „Nemaz nevaru izteikt, kā man tagad ir“, Anna atteica. „Tu te sēdi... runā... bet man tā vien ir kā sapnī. Tu... visam... visam... atmet ar roku. Par tiesu, man uznāk gluži bailes... tu vēlāk nožēlosi.“ — „Ak nerunā nu tā. Es tikai vienu lietu nožēlošu — ka jau agrāk šurp neesmu atnācis.“ — „Šitāda laime ilgi nevar pastāvēt. Mana sirds tik pilna... vai jāraud...“ Un viņa piepēši aplika rokas ap puīša kaklu un sāka klusām šņukstēt.

Pārnācis no baznīcas mājā un atradis Juri pie Annas istabā sēdam, Maz-Upmalietis darīja tā, itkā satiktos ar sen aprastu mājas cilvēku. — Viņš starp citu arī stāstīja, ka abi ar Liel-Upmalieti pie baznīcas kroga atkal esot plēsušies. — „Tas nav nedz tev, nedz manam tēvam par godu. Jūs abi atkal reiz ļaudim esiet tapuši par apsmieklu.“

Kad vakariņas bija jāēd, Juris negāja saimes galā, bet sacīja, lai Anna līdz kāzām kopā ar viņu ēdot saimnieka istabā, vēlāk varēšot visi pie viena galda sēdēt. Anna ienesa putru un maizi un abi ēda. Bet drīz vien Anna atkal nolika karoti.

„Nu?“ Juris ievaicājās. — „Negribas . . . Sirds tāda pilna vien ir . . . Tevī vien jāskatās . . . Runāju, ko runādama, daru, ko darīdama, tas vien ausīs skan: vai tas tā var būt, vai tas tā var būt?..“ Juris pasmējās un laimīgi ēda tālāk. — Te suns sāka riet un pēc brīža ienāca Liel-Upmalieša puisis Mārtiņš. — Anna nobālēja. „Kas ir?“ Juris vaicāja. — „Tēvs tev liek nākt uz māju. Lika man teikt, lai tu tūliņ nākot, citādi . . . citādi nebūšot labi.“ — „Ja tev tēvs vairāk nekā nav licis ziņot“, Juris runāja, „tad ej vien atkal uz māju un saki, lai viņš manis negaida. Ja viņam priekš manas sievas arī ir rūme, tad lai mani aicina atpakaļ, ja ne, lai liek mani mierā. Ej saki, ka viens pats neiešu. Es tur nekā nevaru darīt, ja viņš skaistas. Neesmu nemaz gribējis viņa kaitināt.“ Mārtiņš aizgāja. Kā kādai spoka parādībai Anna viņam noskatījās pakaļ. — „Nebaidies jel veltīgi“, Juris Annu mierināja. — Visi aizgāja pie miera.

Mēness patlaban sarkans pacēlās aiz meža un pildīja pagalmu ar maigu krēslu. Juris no istabas soļoja uz klēti, kur Anna atradās. — No Liel-Upmaliešu puses kāds stāvs steidzīgi tuvojās. Tas atkal bija Mārtiņš. „Mani tēvs vēl reiz atdzina šur“ un sniedza Juřam zīmīti. „Nes atpakaļ!“ Juris pavēlēja. „Ja tu to nedari, tad man tas papīrs jānodod Annai.“ — „Anna jau guļ. — Nes atpakaļ!“ — „Nu tad es zīmi nodošu Annai.“ — „Ko viņš no manis grib?“ piepēši Annas balss atskanēja no klēts priekšas. — „Te man ir zīme“, Mārtiņš atbildēja. „Dod šurp“, viņa runāja. „Tur var būt kas labs iekšā.“ Un viņa paņēma papīra gabalu, pagriezās pret mēneša gaismu un ieskatījās zīmitē, kur bija rakstīts: „Jūs esiet brālis un māsa.“ — „Šei!“ viņa tad izgrūda un pasniedza zīmi Juřam. Viņš to satvēra, lasīja — un dobjš, kluss balsiens izspruka pār viņa lūpām. — „Ko tēvam lai saku?“ vaicāja Mārtiņš. — „Ko pats gribi“, Juris atbildēja.

Naktī Juris ar Annu atstāja Maz-Upmaliešus un gāja uz mežu. Ezera malā mežā tie apstājās. Ar galu uz smiltīm silei līdzīga laiva šūpojas starp stiebiem. — Juřa un Annas ģimji bija bāli un tajos at-

spoguļojās nāves nopietnība. „Vai kāpsim laivā?“ Juris vaicāja. „Vēl nē“, Anna atbildēja. „Biju tik droša... bet ūdeni ieraugot mani pārņēma tādas... tādas... Apsēdisimies, kamēr aprimstu.“ — Viņi papriekšu apsēdās turpat netālu krūmmalē. Iesāka pogāt lakstīgala. — „Kad viņa būs beigusi, tad...“ viņa čukstēja... Lakstīgala pogāja ilgi. — Juris paskatījās Annā. „Vēl diena tālu“, viņš sacīja. „Iesim vēl. Staigāsim vēl. Tur pa mežu. Lai lakstīgala dzied. Kad pirmo cīruli dzirdēsim, tad griezīsimies atpakaļ.“ — „Iesim arī!“ Un roku rokā viņi iegāja mēžā. Tur viņi atsēdās. „Ak nu, mūsu nodoms, atmetīsim to! Pasaulē vēl daudz tukšu vidu. Uzmeklēsim tādu. Uzbūvēsim būdiņu un dzīvosim tur“, Juris sacīja. „Tīšā prātā... šitā dzīvot... es nevaru...“ Anna atbildēja. Juris vēl mēģināja viņu pierunāt. Bet Anna viņam atbildēja: „Vai tu pats no sevis vari izbēgt?“ viņa čukstēja. „Nemoci manis. Ja esi apdomājies... ej atpakaļ.“ — Juŗa galva noslidēja Annas klēpī. Juris gulēja. Anna paskatījās gulētājā. Nolaida viņa galvu zemē uz sūnas un piecēlās nedzirdami. Ar viegliem soļiem viņa atstāja egli, atskatījās vēl reiz ar gaŗu mirkli atpakaļ un izgāja ezermalā. Stiebroš, ar galu uz sausuma, arvien vēl šūpojās laiva. Lēnām Anna viņai tuvojās. Auseklis nodzisa. Pirmā cīruļa dziesmai sekoja citas. — Pirmie saules stari sveicināja koku galotnes. Saule bija uzlēkusī un pārklāja ezeru ar saviem vizuļiem. Juris pamodās. — „Anna! Anna! Anna!“ viņš sauca. Neviens neatbildēja. Viņš devās uz ezeru, kur laiva stāvēja. Vieta bija tukša. Ezera vidū, kā uz dzīva zelta, peldēja laiva. — Pelēks ķirļāns šaudījās klusām ap viņu. Ar smagiem soļiem Juris aizvilkās uz mežu atpakaļ. Norāvis kreklu no miesas viņš to saplēsa slogsnēs un tās sasējis kopā nozuda meža biezākos biezumos. —

„Ja Blaumanis pats to sarakstījis“, tā „Romeo un Jūliju“ izlasījis man kāds ievērojams zinātnieks sacīja, „tad Blaumanis ir liels rakstnieks“. To teikdams viņš domāja, ka bez Šekspīra Blaumanis varbūt būšot vēl tamlīdzīgu ko lasījis, varbūt ko, kur brālis ar māsu nezinādami, ka tie brālis un māsa, samīlas. Ārzesmes literatūrā par to stāsti atrodami. Bet pat, ja tas tā būtu, jāatzīst, ka Blaumaņa „Romeo un Jūlija“ ir smalki izstrādāts, ievērojams darbs. Rakstniekam ir tiesība izlietot visu, kas priekš viņa par to, ko viņš apstrādā, parādījies atklātībā. Ģēte piem. „Faustu“ rakstot, tā ir darījis. Viņš izlietojis visu Fausta literatūru. Arī Šekspīrs „Romeo un Jūliju“ sarakstot ir izlietojis kādu Artura Bruka (Brooke) episku dzeju*) (kā satura, tā notikumu gaitas — pave-

*) The Tragicall Historye of Romeus and Juliet, written first in Italian by Bandell, and now in Englishe by Ar. Br. (1562).

diena atrisināšanas ziņā, ir šo episko dzeju, tā šakot, dramatizējis, bet pie tam ielicis tik daudz ipatnēja, ka tas ir Šekspīra darbs) un bez tam vēl Pentera (Paynter) noveli „Romeo un Jūlija“. *) Abi viņi — episkai dzejai un novelei — vielu ņēma no kāda Bandello italiešu stāsta, ar koņu Penters iepazīnās franču tulkojumā — Boatō (Boiteau) „Histoires Tragiques“. Ja tik rakstnieks izlietoto vielu pārstrādājis rada ko ipatnēju, tik viņam vien iespējami, tad viņš var visu ko izlietot.

Blaumaņa stāstā „Romeo un Jūlija“ viss norisinās konsekventi tā, kā tam vajaga būt. Raksturi pareizi zīmēti. Psiholoģiski labs ir Annas tēls. Ievērojot Annas raksturu un audzināšanu stāstam nepieciešami bija jābeidzās ar Annas un Juŗa nāvi, kuŗš pēc sava rakstura nevarēja neiet nāvē, kad jau Anna to bija darījusi. Abus šos tipus Blaumanis ir skaisti tēlojis. Arī Liel-Upmalieŗa un Maz-Upmalieŗa tipi ir isti labi izdevuŗies. Arī blakus personas ar nedaudz vārdiem ir labi raksturotas. — Viss stāstā ir dzīvs, kā tas pie Blaumaņa parasti mēdz būt. Stāstā izstrādājums ļoti labs. Valoda un stils skaisti.

„Romeo un Jūlija“ ir viens no labākiem Blaumaņa stāstiem, kā saturā, tā stila ziņā.

Juŗa un Annas tragiskais liktenis liek mums daudz ko pārdomāt. — Paceļas vairāki jautājumi: etiskas, psiholoģiskas, fizioloģiskas dabas. Kāpēc tā pilnīgi nevainīgiem un tik ideāliem cilvēkiem, kādi Juris un Anna, vajadzēja iet bojā? Viņi tak nezināja, ka viņi brālis un māsa. — Ja kāds vainīgs, tad tikai Liel-Upmalietis, kuŗam vajadzēja to Jurim agrāki teikt, bet ne tik ilgi gaidīt. Viņam, var atbildēt, pēc savas dabas nācās grūti atzīties un tad viņš arī domāja, cerēja, ka tā nenotiks. Ja arī atrod mīkstinoŗus apstākļus, kas Liel-Upmalieŗa vainu mazina, pilnīgi attaisnojams viņš tomēr nav. Ja tā, tad: kāpēc Liel-Upmalietis dzīvo un Juris ar Annu, kas gluŗi nevainīgi, mirst? — Kāpēc bībelē minēto dieva vīru, kā piem. ķēniņa Dāvida bērni savā starpā precējās un Liel-Upmalieŗu Juŗa bērni tā nevarēja darīt? Ja dievs piedeva grēkus Izraeļa svēto bērniem, vai tad viņš arī nepiedotu Liel-Upmalieŗu Juŗa bērniem? Jeb vai šis jautājums nebūtu apskatāms no cita viedokļa? — Ja kaitīgi tik tuviem precēties, vai Juris tad ar Annu nevarēja tālāk dzīvot kā brālis un māsa? Pie tā, kas noticis, jau viņi vainīgi nav. Šāda izeja būtu iespējama, ja Anna ar Juri būtu citādi. Bet, ievērojot viņu dabu un audzināšanu, Blaumanis viņiem varēja tikai likt tragiski beigties.

*) The goodly history of the true and constant Love betweene Rhomeo and Julietta.

„Romeo un Jūlija“ ir meistardarbs.

„Baltais“. Novele, nodrukāta vispirms „M. V. Mēnešrakstā“ (1896. g.). Šo noveli nododot Blaumanis sacīja: „tā ir laba.“ Baltais viņam esot miļš un pie viņa tēla viņš esot strādājis ar lielu mīlestību. Viņš esot gribējis šai baltākajai dvēselei, kuŗu viņš pazīstot, celt cienīgu pieminēkli un rādīt, cik tīras, šķīstas dvēseles vēl esot. Viņš man vairākkārt un daudz stāstījis par šo balto, skaidro dvēseli. Saprotams, ka pieliekot savu meistara roku pie Baltā tēla, tēlnieks viņā ielicis ko īpatnēju, ko no sava gara. Viņš viņu izcirtis un tēlojis tādu, kā viņš viņa mākslinieka acīm dzīvē parādījies. Iekšēji šis Baltais ir pati sirdsšķīstība. Viņa dvēsele ir kā lilija. Kā lotospuķe. Kā mimoza. Ārēji viņš bija kā Narciss, Antinouss vai pats Febs Apollons zemnieka drēbēs. Tiešām, šis cilvēks, kuŗš ved patlaban kā mākslas akadēmiju beigušu gleznotāju Jāni Kalnrozi, kuŗš par savu gleznu „Baznīcas priekšā“ dabūjis pirmo godalgu, no dzelzceļa pietātnes uz Urmām, ir, ar jaunā mākslinieka vārdiem runājot, ārkārtīgi skaists. Slaikais taisnais deguns, lūpas, žods, pierē, viss bija klasiski daiļš un pilnīgs. Vaigi viņam bija tumši nodeguši, bet tomēr zem nodeguma bija manāms veselīgs sārums, kas gīmim piešķīra samtam līdzīgu, sevišķi tikamu krāsu. Ap ausim vijās gaišas matu sprodiņas, uz pakausi izplūzdamas lielās kuplās sprogās. Virslūpa bija plika, tāpat žods rūpīgi nodzīts. Viņa lielajās zilajās gudrajās acīs atspoguļojās sirdsskaidriība. „Manā priekšā stāvēja pilnīgākais tēls, kādu jebkad dzīvu biju redzējis,“ saka Kalnroze, kad tas vēlāk viņu gleznoja. — Šī skaistā baltā dvēsele mīl par visu patiesību. Viņa stingrās patiesības jūtas tas mantojis no savas mātes, kuŗa piederējusi pie brāļu draudzes. Baltā dvēsele neatminas, ka viņa savā laikā būtu melojusi. Baltais, kuŗš ir pie mākslinieka Kalnrozes brāļa Urmās par puisī, agrāk kādu laiku ar mātes brāļa audekliem gājis apkārt pa tirgiem, bet tur nekas neiznācis. Nepratis melot. Nevarējis audekla, kuŗam drusku pakulu bijis klāt, ieteikt par tīru līnu, nevarējis prasīt divas cenas, lai vēlāk būtu ko nolaist. Baltā dvēsele ir piebaldzēns. Kad māte nomirusi, nepaticis vairs tur, aizgājis tālumā un tā nokļuvis Urmās. — Braucot no pietātnes uz Urmām Kalnroze viņam vaicā, kāpēc viņš nepieņem kādu citu labāku vietu un kāpēc viņš īsti tik tālu aizklīdis no Piebalgas? „Varu jums izstāstīt... Nu jā. Redziet: sešus vai septiņus gadus atpakaļ manu tēvu aizdzina uz Sibīriju. Viņš bija mūrnieks un strādāja kopā ar kādu nelabu cilvēku, kas viņu papriekšu iemācīja dzert un tad zagt. Pēdīgi abus pieķēra. Arī mani, gluži jaunu puiku, ņēma izmeklēšanā. No tās reizes mana laime bija pagalam. Esmu šur, tur muižās pieteicies gan

par dārza mācekli, gan par mežsargu, par stražu, bet nekā. Kur liecība? Kur ieteikšana? Dzērāja un zagļa dēls! Pats arī bijis līdz izmeklēšanai!... Jāpaliek bij par puisi... Esmu spēcīgs un vesels, darbs pie prātīga saimnieka man neizliekas grūts, ēdiens man gards, miegs maigs — ko tu cilvēks lai vairāk kāro?... Zināms, kaut kas nu bez visa tā gan vēl ir, kā man gribētos, viens mērķis... viens mērķis.“ „Hm! Pēc kā tad jūs tīkojiet?“ Baltais tā negrib un negrih stāstīt, bet mākslinieks viņu beidzot tak piedabū: „Redziet, es gribētu gan precēties. Bet ar tādu meitu, kuŗas vēl nemaz nepazīstu un nesmu redzējis. Jums taisnība, kur es pieķeros, tur man iziet greizi. Reiz iepazīnos... dzīvoju vienās mājās ar kādu skuķi. Bija jauna, vēl mācībā negājusi. Vai ziniet, kā jau kur saka: rožu pumpurs. Man viņa patika. Bij tāda kaunīga. Pavisam savādāka, nekā mūsu citas meitas. Reiz man gadījās noskatīties, kā viņa ar mūsu otru puisī bij kopā. Šis viņu jokodamies satvēra aiz jakas uz krūtīm. Bet viņa izrāvās spēji un iesita viņam stipri taisni gīmī. No tās reizes viņa man varen patika. Lūkoju ar viņu iedraudzēties un pēdīgi man tas arī izdevās. Viņa man nesita, kad viņu satvēru aiz rokas, vai jokodamies aiztiku viņas matus — reiz pat es viņu nobučoju. Bet tad viņa izgāja mācībā un tūliņ pie bagāta vīra, pie kuŗa viņai māte un tēvs lika iet. Un tad viss bij beigts. Jā... bet nu jau sen sirdssāpes pārgājušas. Tikai vēlēties gan arvien vēlējos: kaut jel atkal tādu meitu varētu atrast, kāda viņa bij. Tādu, pie kuŗas es būtu pirmais. Pirmais, kuŗam viņa paļauj ar savas rokas pirkstiem kavēties, pirmais, kuŗam viņa atļauj roku aplikt ap kaklu, pirmais... ak, nu jā, pirmais un ne otrs vai ceturtais!...“ Baltā dvēsele meklē otru baltu dvēseli, tādu pašu, tik pat baltu, kāda pati. Arī mākslinieks Kalnroze meklē pēc skaista levas modeļa. Urmu otrs puisis Kārlis, kuŗš liels skaistuļu pazinējs, apsolās viņam tādu sagādāt. Viņš pazīstot kādu Krīvu Mariju, šuvēju, tā tik esot bilde! „Tā jums uz galvošanu būs pa prātam. Zinu, kādas kungiem patik: šmaugi noaugušas, ar lielām acīm, mazu, taisnu degunu, mazu, sārtu mutīti, gariem kupliem matiem — nu tāda viņa ir. — O! zemnieks arī gan zina, kas labs! Pērn Bērzu muižā, kad viņa pie muižas kunga strādāja, visi vīrieši, no pavāra un sulaiņa līdz piķieram, viņā bij kā iekodušies... Viņa: še tev! Parādīja visiem pigu! I man ne reizes neizdevās viņas nobučot... Jūs smīniet. Nedomājiet, ka lielos. Tā Marija ir pirmais sievietis, kuŗa man patikusi un kuŗas man neizdevies nobučot. Tādi plendeļi, kā es, sieviešiem, lūk, traki patīk... Velns viņu... nez' kur viņa tagad šūn. — Ja Kalnrozes kungs patiesi vēlētos, tad Kārlis to uzmeklētu“. Saprotams, ka jaunais māksli-

nieks to vēlējās. Tās pašas dienas vakarā Kārlis atnesa viņas adresi. Viņa šuva kādās attālākās mājās. Jānim Kalnrozem māju saimnieks bija pavirši pazīstams. Ceļā uz Rīgu, kur viņam bij uz kādām dienām jāaizbrauc iepirkties, viņš iegriezās minētās mājās un atrada, ka tā ir meklētais Ievas tēla modelis. Ne par pindzeles vilcienu viņas citādākas nebūtu vēlējies! Mariju uzaicināja šūt uz Urmām, viņa apsolījās un noteica dienu, kad jābrauc pakal. Baltā dvēsele viņu pārveda un priecīgs māksliniekam Jānim Kalnrozem stāstīja, ka nu viņš to, ko meklējis, esot atradis. — Marija Urmās ar savu skaistumu un godīgu mu visus burtin apbūra. Baltais viņā tā iemīlējās, ka bez viņas nemaz nevarēja dzīvot. Viņš Mariju bildināja, bet viņa atbildēja, ka neesot viņa cienīga. Baltā dvēsele lūdza arī mākslinieku palīgā, kuŗš Marijai izstāstīja, cik krietns, labs, tīrs Jānis, bet atbilde skanēja: neesmu viņa cienīga. Ar viņu arī kā ar modeli nekas neiznāca. Viss, ko no viņas izkaulēja, bija atļauja, fotografēt viņas galvu. Kalnroze uz kādu laiku aizbrauca. Kāds pazīstams mācītājs viņu bij uzaicinājis gleznot viņa draudzes baznīcai altāra bildi. Pēc kāda laiciņa viņš no Jāņa saņem vēstuli, kuŗā lūdz ierasties uz kāzām ar Mariju.

Kad gleznotājs Kalnroze pēc gandrīz triju mēnešu prombūšanas kādā sestdienas vakarā ie brauca Urmu pagalmā, tad pirmais, ko viņš ieraudzīja, bija Jānis, kuŗš bija tik briesmīgi pārvērties, ka tā gandrīz vairs nemaz nevarēja pazīt. Dziļas grumbas vilkāš ap muti, acis bija nespodras un iekrikušas, vaigi šauri un iedzeltaini. — „Vai tu esi slims?“ — „Nekas, nekas,“ viņš paklusām atbildēja un iegāja ar ūdeni stallī. — „Sakiet tak, kas ar Jāni noticis?“ gleznotājs vaicāja ar savējiem tikko apsveicinājies. „Bēdīgas lietas,“ brālis atbildēja. „Tu esi ieradies taisni uz krustībām. Marijai neilgi atpakaļ piedzima bērns.“

Jānis bija līdz nāvei noskumis. — „Ak, esmu tik netīrs, tik netīrs, tik netīrs!“ viņš sarunā ar gleznotāju Kalnrozi sacīja, berzēdams rokas, it kā gribēdams no tām kautko notrīt nost. „Viņa jau ir laba, es to zinu un es viņai labprāt piedotu, bet es nevaru. Tiklīdz viņu ieraugu, man iedūžas kā karsts iesms sirdī: kādēļ tu man esi to darijusi! Šitās domas man grauž un deg pa galvu, pa sirdi, tā ka man vai jāsapūk. Kādēļ viņa man to darijusi? Mēs bijām tik laimīgi, mēs būtu tik laimīgi, tik laimīgi... un nu viss pagalam...“ — „Nu, ko tad viņa pati?“ — „Pati... tik pat nelaimīga. Viņa mani milē un lūdz, lai es piedodot... Šī jau liegusies mani ņemt, lai atminoties... es pats vien... un šī būšot uz priekšu pret mani vēl labāka, mīļāka... tikai lai es piedodot.“ — Kalnroze lūkoja viņu apmierināt, bet Jānis nebija apmierināms. Arī Marija griezās pie Kalnrozes un lūdza, lai viņš ie-

spaidotu Jāni, ka tas viņai piedotu. „Ja es jums savu sirdi še uz savas delnas varētu uzlikt, tad jūs redzētu, ka tajā nav nekā cita, kā tikai mīlestība pret Jāni vien... Es domāju, viņš piedos, redzēdams, kā viņu mīleju, dzirdēdams, ka neesmu noziegusies aiz vieglprātības, bet... bet... ak... krietnākais cilvēks jau var paklupt! Es domāju, viņš piedos, jo viņš mani mīlēja tik neizsakāmi. Bet redziet... viņš... Un nu vēl jūs arī negribiet palīdzēt! Tad mēs abi iesim bojā.“ — „Es runāšu ar viņu,“ Kalnroze sacīja, „cerēsim, ka viņš mani klausīsies.“

Bet Jānis tā neparcieta. Viņš jutās tik netīrs, tik netīrs; — Bārdzu dzīdams viņš savai dzīvībai padarīja galu.

Baltā dvēsele neatrada baltas dvēseles, neatrada baltās laimes divām baltām dvēselēm savienojoties. Otrai baltai dvēselei pēc viņa bija kāds traips, kuŗa viņš nevarēja panest, kad to bija ieraudzījis. Pēc stāsta satura spriežot: abas šīs dvēseles bija viena priekš otras radītas. Ja tik tā traipa nebūtu, tad viņas būtu bezgala laimīgas. „Ak... krietnākais cilvēks var paklupt!“ saka Marija. Viņa to zina. Viņa ir bijusi Vecvēvera brūte un šis šurķis viņu, šo skaisto sievieti atstājis, ko darot Marijas baltajā dvēselē radies traips, kuŗa dēļ Jānis iet nāvē un nāvē dzen arī Mariju.

Marijas vaina ir tā, ka viņa zinādama, kāds Jānis ir un kādas tā prasības, pie viņa gāja. Bet Marija, kuŗa Jāni tiešām no sirds mīlēja, redzēdama, ka arī Jānis viņu no visas sirds mīlē, cerēja, ka ista mīla būs visspēcīga, ka izlīdzinās visu, piedos visu. Patiesībā Marijas istā un pirmā mīla ir Jānis, neskatoties uz sakaru ar Vecvēveri.

Baltai dvēselei pasaulē grūti palikt tik tīrai, pasaules putekļu neskārtai, kā Jānis to prasa. Pat viņa paša dvēsele Mariju ieraugot nav pirmo reizi mīlā ietrisējusies. Viņš pats stāsta, ka reiz mīlējis kādu skuķi un to reiz pat nobučojis, kuŗa pēc iesvētīšanas mācības izgājusi tūliņ pie vīra. Kristus saka, ja kāds kādu sievieti uzskata to iekārodams, tad viņš ar to jau laulību pārkāpis savā sirdī, t. i. pārkāpis pēc būtības. Ja tādu mērauklu pieliek pie cilvēku dvēselēm: kuŗa dvēsele tad vēl ir balta? Cilvēks nav serafiska un cherubiska būtne un ar serafiskām mērauklām zemes bērnu dvēseles mērit nevar. Cilvēkiem jāpieliek cilvēciska mēraukla. Jānis pieliek serafisku.

Viņa paša dvēsele, cik balta un tīra tā arī nebūtu, neztur šādas serafiskas mērauklas pielikšanu. Viņam pieliekot tādu mērauklu pie Marijas, šī apstākļu upuŗa, viņa mīla var tikai tragiski beigties, tā, kā to Blaumanis tēlojis.

S m i l t a i n ē („M. V. Mēnešrakstā“, 1897. g.). — Zem šī virsraksta

Blaumanis iespiedis divus īsus stāstiņus: I. Pie bedres un II. Pie kapa. Pirmajā stāstiņā Blaumanis skaisti tēlo, cik žēl saimniekam un saimniecei zirdziņa, kas tiem ilguš gadus kalpojis.

Viņš ir tiem kā darba biedrs, kas palicis itkā nešķirams. Rodznieki, kuŗi līdz šim rentējuši nelielu pustumuīžu, taisās pāriet ap Jurgiem uz Rīgu, kur saimnieces brālis mirdams māsai atstājis mazu ērtu namu. Rodznieki izsludinājuši ūtrupī savam pa ilgiem gadiem sakrātām dzīvam un nedzīvajam saimniecības īpašumam. Saimniece, kamēr zirgi vēl nav pārdoti, grib izbraukt, atvadīties no radiem. Branga brūna ķēve jau aizjūgta un piesieta pie dārza zediņiem. Saimniece nevar izbraukt vēl neatvadījusies no vecās ķēves, kuŗu saimnieks negrib atdot žīdiem mocīt, lai gan tam katrs nakts vidū dotu rubļi trīsdesmit. „Mana vecenīte, mana klibīte“, saimniece ķēvi glāstīdama murmina. „Dividesmit četrus gadus esi vizinājusi. — Cik lepni tu“, tā viņa uz saimnieku nosaka, „ar viņu pie mana tēva atbrauci . . . ar appuškotu loku!“ Ar abām rokām satvērusi ķēves galvu viņa nobučoja mīksto pelēko purnu un tad devās uz aizjūgto ķēvi un aizbrauca.

Ataugā saimnieks līcis priekš vecenītes izrakt bedri.

„Ej, ņem, Mārtiņ, veceni un ved viņu uz ataugu.“ Kad vecenīti veda uz ataugu, tad viņas trīs dēli stalli, viens stalts bēris un divi brangi melņi, gandrīz reizē skaļi iezviedzās. Vecā atbildēja un gribēja griezties stalli iekšā. Māte ar dēliem bija dzīvojusi priekšzīmīgā satīcībā. Dēli māti arvien aizsargāja. Vajadzēja ganībās piesiet māti un dēli negāja nekur. Ja dēli savā starpā sāka sperties, māte vidū un plēsoņus izšķīr. Vēl nebija piedzīvots, ka viens no tiem mātei būtu mēģinājis kost vai spert, lai gan bērīm jau bija piecpadsmit gadu un viņš citādi diezgan nikns zirgs.

Saimniekam, redzams, ir gauži grūti ap sirdi nošaut savu brūtgana ķēvi. Pielādējis plintei abus stobrus un iemetis divas čarkas viņš aiziet. Pie izraktās bedres stāv šmaugs koks, kur piesieta vecā ķēve. Saimnieks pieliek plinti pie vaiga un mērķē uz ķēves galvu, bet plinte piepeši nolaižas. Ir grūti šaut. Viņš sakniebj lūpas un stāv tā mazu brīdī, tad atkal paceļ plinti, mērķē un — šauj. Vecenīte grīļojas un nogāžas gar zemi. „Labi trāpīts!“ Mārtiņš iesaucas. „Manu vecenīti!“ saimnieks tikko dzirdami nomurmināja. Viņa galva iedrebējās un puīši dzirdēja, ka viņš šņukstēja.

Tā ar neliekuļotām žēlabām un skumjām apbedīja veco ķēvi. Blaumanis teicami tēlojis saimnieka un saimnieces dvēseles sāpes par veco ķēvi.

II. Pie kapa. Šai otrā stāstiņā Blaumanis tēlo, kā kādā mazā

pilsētā vācu kapos apbedī vecu, ļoti bagātu, bet skopu „preilēni“, kuŗai bijis gabal' desmit, divpadesmit šādu tādu kucenu, tā ka reizēm, kad tie saņēmušies sētā gaudot, tad jau gan vai bail bijis mājai iet gaŗam. Skopuli ūz kapu pavada tikai neliels bērenieku pulciņš, to starpā kāda jauna dāma dziļā sēru uzvalkā, kuŗa noliek lielu krāšņu vaiņagu uz kapu. — Pavadītāju sejās sēru nekādu nemana. Arī jaunās dāmas sejā nē. Viņa likās vairāk ar savu rotu sērojot, nekā savā sirdī. Jaunā dāma bija viņas māsas meita, ar kuŗu tā bija dzīvojusi naidā, bet kuŗa nu tomēr visu viņas mantu mantoja. Jo „preilene“ bija aizmirsusi testamenti notaisīt un citu radu nebija.

Šim stāstīnam literariskas vērtības nav. Skopules apbedīšana nostādīta kā pretstats vecās ķēves aprakšanai.

Salna pavasarī („M. V. Mēnešrakstā“, 1898. g.). „Salna pavasarī“ nav gaŗš stāsts, bet ir viens no vislabākiem stāstiem visā mūsu literatūrā. Stāsta saturs ir gauŗi vienkāršs. Brašs kalpa puisis iemīļējis jaunā spridzīgā kalponē, kuŗai arī smūdrāis puisis labi patik. Bet te piepēši mīlas pavasarī uznāk salna. Čaklā skaistā kalpone iepatikusies arī vecam bagātam lielu māju īpašniekam un meita aiziet pie tā. Šo vienkāršo saturu Blaumanis atstāsta un visu iztēlo tik apbrīnojami skaisti un dažas vietas ar tik pievilcīgu humoru un tik tikamu jautrību, ka stāsts tā aizgrābj un saista, ka neesi nekur citur domu novērsis, kamēr esi cauri. Tā ir dziļa mīlas traģedija, ko lasīdams esi līdz pārdzīvojis, bet viņa nesatricina, nenospiež. Viņā iespīd gaismas stars, kas itkā vēsta, ka traģedija līdz ar septiņdesmit gadu vecā veča nāvi drīz beigsies. —

Apskatīsim šā teicamā stāsta saturu un viņa gaitu tuvāki.

Vanagu Andrs aŗ. Lai gan saule brokastlaiku vien vēl rāda, tad tomēr lielais tīrums, lēzens paaugstinājums pļavas vidū, jau gandrīz līdz pusei uzarts. Atpūtinādams kūpošo zirdziņu Andrs nolaidās uz eŗmalas ziedoša ievu krūma pavēni. Plāns dūmu stabiņš rādīja, ka brokastis būs kautkas silts. Kas to gan nesīs uz leju? — Viņa? Ak, debestiņ, liec, lai viņa nāk un nevis Annule vai vecā Līze. Pēc minūtēm piecām, sešām viņa nāca. Puiŗa vērigā acs ieraudzīja gaiŗrozā lakatiņu, tumŗrozā jaku, baltu priekŗsautu un pelēkus brunčus. Viņa! Viņa! — Meitene nolika brokastu Andram līdzās. „Ir putriņa ar gaļu. Un kar'peļi. — Kāpēc tu savu cepuri tā esi nopuŗkojis?“ — „Tāpēc, ka pie Lienes ieŗu precībās.“ — „Pie Lienes? Pie kuŗas Lienes?“ — „Pie tās paŗas, kas tur eŗmalā sēd.“ — „Uja, brāl, vai ūitā!“ skuķis iesaucās „Skat, kur droŗība! Bet ja nu izkriti caur, brāl — ko tad, brāl?“ — „Par ko tad lai izkritu? Vai tu domā, ka viņai nepatīktu?“

— „Kas nu par nepatikšanu, bet... bet... bet...“ Tā viņi kaitavājas. Andrs viņu saķēris nobučoja meiteni vairāk reižu no vietas. Un kad Andrs viņu no jauna mīļi vaicāja, vai nāksot pie viņa, tad Liene klusām atbildēja: „Ak, ko nu tik daudz prasi, tu jau gan zini, ka pie cita neviena neiešu.“ Bet atkal vajā palaista, viņa tomēr iesaucās: „Ak tu sumpurns!“ Paķēra tukšo bļodiņu un aizsteidzās uz māju.

Reizē ar Lieni — tikai no otras puses — Vanagu pagalmā ienāca Mālnieku tēvs, garš sauss vecis, kuņa mājas, no Vanagiem uz rītiem skatoties, lejā birzes malā starp ozoliem un ābelēm bija redzamas. — „Ko domā, Lien, Mālnieks atnācis uz tevi, viņš grib precēties.“ „Vai die'!“ Liene izsaucās. „Ko lai ar viņu runāju! Vai viņš traks! Vai die'! Vai die'!“ — „Nāc, nāc!“ saimnieks vedināja pastingrā balsī. „Es teikšu, ka tu nāksi.“ — „Nāc nu tuvāk!“ Mālnieks sacīja un rādīja uz krēslu. „Saimnieks tak tev teicis, kādēļ esmu atnācis? — Biju nodomājis tūlīņ pēc otrās sievas nāves precēties. Esmu apradis, ka sievas rokas mani apkopj un man grūti bez tām iztikt. — Bet neesmu līdz šim tādas atradis, kas man pa prātam. Kas jauna, tā par drebelīgu; kas padzīvojusi, tā par kūtru. Un visām vienlīdzīgi priekš lielas saimniecības par maz prāta. Manas abas nomirušās bija gudras un saprātīgas rīkotājas, tādas es tagad atkal meklēju. Jau otru gadu tevī noskatos un redzu, ka tu neesi tāda, kā citas gājējas. Tevī ir saimnieces gars. Tu dari visu ar ziņu. Vai nāksi uz Mālniekiem par saimnieci?“ — „Neesmu vēl apdomājusies.“ — „Kas te nu daudz ko domāt! Lieta skaidra. Esmu vecs vīrs, kam kopējas vajaga. Tas ir viens. Mālniekiem vajaga prātīgas saimnieces. Tas ir otrs. Par šitiem diviem... diviem... kā būs teikt? amatiem pēc trim, četriem gadiņiem tev kritīs Mālnieki par dzimtu. Ilgāk jau nu nedzīvošu. Mans tēvs nomira sešdesmit deviņus gadus vecs, tēva tēvs septiņdesmittrešā. Man jau nu arī laiks klāt un būtu gudrāk par zārku domāt, nekā par... pare... bet ko tu darīsi! Man, lūk, tāds untums: nevaru paciest, ka Mālniekos, kamēr manas acis vajā, nevalda kārtība. Svešas rokas paliek svešas. Redzi, tādēļ esmu nodomājis atkal precēties. Skaidri es tev to lietu lieku priekšā. Dzīvosim kā tēvs ar meitu, kā bērns ar tēvu. — Tu tak manis neatraidīsi? Taisnību sakot, man vēl ir arī viena otrā uzdomāta. Tā ir vēl jaunāka par tevi. Nācēja viņa būtu, to es skaidri zinu. Tā ir Stakļu jaunākā. — Apdomā labi, ko tu atraidi. Man ir māja, par kuņu man sola bez prasīšanas divpadesmit tūkstošus. Skaidrā naudā man guļ uz procentēm desmit tūkstošu. Tie man no tiem laikiem iekrāti, kad vēl ar kokiem andelējos. Ikgadus

mana manta pieaug vismaz par piecsimts rubliem. Bez viena tūkstoša, ko esmu novēlējis savam vienīgam klēpja krustdēlam, es tev visu savu mantu norakstīšu testamentē jau pirms kāzām. Tā ir priekš mums muziku cilvēkiem liela bagātība. Es ar to nelielos, bet kas ir, tas ir. Milestības, zināms, arī par otrtik nevar nopirkt. Bet laipna seja un mīksta roka priekš veciem kauliem... es domāju, ka četri, pieci tūkstoši gadā par laipnu seju un mīkstām rokām nav apnicināma alga. Saimniekošana Mālniekos vēl atmaksāsies sevišķi." — Asinis Lienei kūsdamas sakāpa galvā un piepēši viņa manīja, ka Mālnieks viņas roku turēja savā. "Tu esi prātīga meita, Lien, tu to nenožēlosi." — Mālnieks izgāja ārā. "Puika ar kurvi jau nāk!" viņš atkal ienākdams sacīja. "Iedzersim kādu glāzi uz nākamās saimnieces veselībām!" — Mālnieks lūdza Vanagu, lai pagādādot glāzes. Vanagam nebija viņa glāžu un viņš uzlika mazu, biezu šnabja glāzīti uz galdu. — "Ko tad ar to piņģerotu lai darām?" Mālnieks izsaucās smiedamies. "Nost, nost — dod, nāburgs, tējas glāzes!" — Liene savā mūžā pirmo reizi labu vīnu lika pie mutes un atrazdama to gardu iedzēra krietnu malku. Mālnieka paskubināta viņa iedzēra vēl pa malkam un sajuta, ka patīkams siltums pārņēma visu miesu. "Vai neapdosi arī citiem mājas cilvēkiem pa glāzei?" Mālnieks jautāja, piegājis pie Lienes. "Vīna vēl diezgan ir." "Jā", skuķis atbildēja. Vanags sasauca visus ļaudis. Arī Andri lika pasaukt no tūruma. — "Kas te ir?" Andrs jautāja. "Precības, draugs, precības", Vanags atbildēja un rādīja uz saderināto pāri. "Lienīt, ielej viņam arī kādu glāzi", Mālnieks sacīja. Kā sasalis puisis stāvēja viņas priekšā. Kas te notika? Vai viņam bija kliegts? Un ko viņam ar to roku bija darīt, ko viņš savā priekšā gaišrozā piedurknē redzēja? Un ar to asiņaino vīnu? Dzert? Vai devējai šaut acīs? — "Nu dzer, dzer, dzer, uz jaunās Mālnieces laimēm", vecais skubināja un Andrs satvēra glāzi un iztukšoja to līdz dibenam. Tad viņš apgriezās un izgāja ārā. — Aizgājis uz stalli un piegājis pie sava pelēca, viņš to glāstīja. "Manu pelēcit!" Andrs šņukstēja raustīdamies. "Manu zirdziņ! Mana laime! Mana puķe!" —

Aizgrābjošs stāsts. Raksturi skaisti tēloti. Andra tips ir varen izdevies. Arī Lienes tips. Vecais Mālnieks ir īsts bagāta lauku vecā tips, kas vēl ar septiņdesmit gadiem grib precēties un tad palaikam izraugās jaunus spridzīgus skuķus. Citi tipi ne tik spilgti, bet tomēr pareizi. — Nekas stāstā nav lieks. Katrs vārds vietā. Stāsts vai tīri apbur ar savu vienkāršību, tipu pareizību, dzīvību, valodas skaistumu un stila pilnību. —

Andriksons (1899. g.). Šai skaistajā novelē Blaumaņa dzejas

koklē pirmo reiz nopietnāki ieskanas agrarstīga. Klaucēnu māju saimnieks Andriksons, godīgs, taisnīgs, krietns, pašapzinīgs vīrs, nocirtis savā tiesā ozolus. Baltezeru muižas mežkungs par to viņam uzlicis trīssimts rubļu lielu sodu un solās sūdzēt pie tiesas. Andriksons ir pārliecināts, ka viņam ir bijusi tiesība cirst, jo viņa nelaika tēvs, kuŗam atļauts viņus nocirst, tos nenocirtis un atstājis dēlam. Viņš iet uz Baltezeri pie jaunā barona izrunāties. „Labāko, šķīstāko nodomu vadīts, viņš ierēdņa karjeru atstājis un atnācis uz zemēm, lai saviem simts piecdesmit saimniekiem būtu priekšzīme, padoma devējs, palīgs, apsargātājs.“ Pie šīs saimnieku „priekšzīmes, padoma devēja, palīga un apsargātāja“ nu griežas dēļ tiesas un taisnības Klaucēnu Andriksons. Pilī nav sevišķas runājamās istabas priekš zemniekiem un tamdēļ barons tos pieņem un ar tiem izrunājas koridorā. Tas tā bija noticis viņa tēva, tā tēva tēva laikos. Barons atminas dzirdējis, Klaucēns piederot pie viņa paskolotiem saimniekiem. Tas tad laikam gan jau bij atsvabinājies no trāna smakas. Bez tam šis saimnieks bija dēls tam saimniekam, kuŗu mirušais barons visvairāk bija cienījis. Klaucēnu Andriksonu barons tāpēc pieņēma ēdamistabā. Ienāk Andriksons: „Labdien, cienīgs barona lielskungs.“ — „Labdien,“ nosaka barons. Kungs un nomnieks ieskatījās viens otrā. Barons raudzījās saules nodegušā, veselīgā glītā zemnieka ģīmī, kuŗā bija lasāms spēks un pašapziņa, saimnieks — smalkos, bālos vaibstos, lielās laipnās acīs un uz muti, kuŗa ļāva noģist, ka tā radusi pavēlēt.

Barons domā, ka Andriksons atnācis ko lūgt un sūroties, ka iet grūti, patlaban liels sausums un sējumi izdeg, bet Andriksons saka: „Man jāžēlojas par jūsu mežkungu.“ — „Par mežkungu? Ko tad tas?“ — „Viņš draudē, ka mani apsūdzēsot pie tiesas.“ — „Nu, nu! Kāpēc tad?“ — „Tādēļ, ka es nelikumīgā vizē esot cirtis ozolus.“ — „Ko? Ko? Jūs esot ozolus cirtis? Kā viņš pie tādas apgalvošanas nācis? Vai tad jūs esiet cirtis?“ — „Jā. Bet ne nelikumīgā vizē.“ — „Klausiet, klausiet, klausiet, Andrikson! Kur tad jūs tos ozolus esiet cirtis?“ — „Kur citur, kā savā paša tiesā.“ — „Savā paša tiesā? Un tad jūs sakiet, tas neesot nelikumīgā vizē noticis! — Jūs tak pazīstat savu kontraktu. Jūsu kontraktā nestāv neviens punkts, kuŗš jums atļautu vienu vienīgu apsīti nocirst bez muižas atļaušanas. Kā nu vēl ozolus! Tādēļ, ja jūs esiet cirtis, tad jūs to esiet pret likumu darījis.“

„Man jāpiemin klausības laiki“, saka Andriksons. „Kad tos norūķēja un rentes maksāšana uznāca, tad Klaucēniem bij vairāk mežu un

krūmu, nekā tīrumu. Tā tas bija gandrīz visur un tā tas nevarēja palikt. Bij jāmaksā rente. Bet pie tik maziem laukiem — kur to ņemt! Tādēļ nomirušais baronlielskungs saimniekiem mežus izbrīvēja nocirst un druvas palielināt. Ik pavasarus cirta un dedzināja līdumus un sēja miežus. Tā tas notika daudz gadu. Tad lišanu aizliedza. „Jā,“ — barons piemetināja, „līdumu lišanu, kā arī nociršanu pa vienam kokam.“ — „Tā ir, cienīts baronlielskungs. Bet līdumu laikos mans tēvs savos līdumos visus ozolus atstājis nenocirstus. Neatminos, — toreiz gan biju vēl tāds mazs puika — ka viņš arī vienu vienīgu būtu nocirtis, kaut gan tas bija atļauts. Daži bij vēl diezgan tievi. „Tie lai dēlam aug,“ viņš sacīja. Atgadījās arī resni. „Tie puško tīrumu,“ viņš smējās. „Lai stāv vien, kad vajadzēs, gan paņems“. Tā tie koki ir palikuši dzīvi un dažs no maniem tīrumiem tagad izskatās kā ozolu dārzs.“ —

„Un no šitiem ozoliem jūs esiet cirtis?“ — „No šitiem. Visi viņi jau sen būtu sadedzināti malkā vai citādi kā izbrūķēti, ja mans tēvs tos nebūtu aiztaupījis. Es lūdzu neļauņoties, kad uzdriktos sacīt, ka es... tādā vizē... sava paša ozolus uz jūsu zemes esmu cirtis. Es tos no sava tēva esmu mantojis.“ —

Barons tādas zemnieka valodas un loģikas nesaprot. Viņš kā varižs saprot tik burtus, ne dzīvo moralisko garu, kuŗu tam nomāc un aizsedz kontrakta punkti. Viņa zemniekiem faktiski uzspiestais kontrakts, pat ja tas runātu pretim vispārējiem valsts likumiem un katrai tikumiskai sajēgai, ir viņa acīs augstākais likums, izšķirējs, tiesnesis. Pat apsītes zemnieks nedrīkst nocirst bez muižas atļaujas! Kur nu vēl ozolus!

„Saimnieku priekšīme, padoma devējs, palīgs, apsargātājs“ dzirdējis Andriksonu tā runājam, it kā zemniekam arī varētu būt kāda tiesība, saka: „Klausaties, Andrikson, mēs abi esam prātīgi cilvēki. Kādēļ tad nu tādus likumus? Atzīstāties klaji, ko esiet darījuši. Izskaidri, jūs esiet tos ozolus zadzis.“ — „Baronlielskungs, — tas ir vārds... kuŗu es... nevaru pieņemt.“ — „Tur es jums nekā nevaru līdzēt, mīļo Andrikson. Viss jāsauc pie istā vārda... Uz cik rubļiem tad mežkungs nocirstos kokus novērtējis?“ — „Uz trīssimts rubļiem. Ja tā lieta iet caur tiesu“... „A! trīs simti!.. Nu, es cerēju, mēs tiksim arī bez tiesas galā.“ — „To es arī ticu“, atbild Andriksons. —

Pēc garākas sarunas, kuŗā viens otru nesaprotas, barons saka: „Mežkungs tos ozolus novērtējis pēc strāpes takses uz trīssimts rubļiem. Jūs man samaksāsiet simtu rubļu. Andrikson, jūs man tagad atnesīsiet piecdesmit rubļus. Tos otru piecdesmit — pēc sešiem gadiem.“ —

Barons, acīm redzot, grib būt žēlīgs. Bet Andriksons barona žēlastības negrib, barons viņu sauc par zagli, viņu, Andriksonu, kas nocirtis tik savus, tēva aiztaupītos un viņam atstātos ozolus, un nu lai viņš baronam par saviem kokiem vēl ko maksātu! Nē! Ne graša. Vai nu viņam ir bijusi tiesība ozolus cirst un viņš nav nekāds zaglis, vai otrādi, lai izšķir tiesa! Žēlastības tik nē!

Uzmetis baronam nāvīgi ievainotu mirkli aizrautā balsī Andriksons atbild baronam: „Baronlielskungs, tā tad jūsu priekšā esmu un palieku zaglis. Labi. Tad nododiet mani arī likumam. Tie pāra simts rubļu mani nespiedīs kārt ubagu tārpu savā kaklā. Lai viņi aiziet, kur tik daudz citu simtu sagulušu. Es atsakos no jūsu žēlastības, baronlielskungs“.

Barons paskatījās runātājā ar skatu, kas skaidri sacīja: „Tārps“. — Blaumanis te piezīmē: „Nekas neatsaldē cilvēku no cilvēka ātrāk un pilnīgāk, kā spītīgi atraidīta labvēlība.“ Tā tad pēc autora Andriksons spītīgi atraidījis barona labvēlību. Bet Andriksons, kas tikai gribēja tiesu un taisnību un bija pārliecināts, ka tā pēc būtības viņa pusē, tak nevarēja atzīties, ka viņš zaglis, kā to barons savā žēlastībā izrādīja. „Tārpam“ bija locīties pēc barona gribas un tas nedrīkstēja i čīkstēt, kad viņam virsū mina un par zagli titulēja.

Starp muižu un zemniekmāju atvēries bezdibens. —

„Kur tik daudz citu simtu sagulušu“ — barons domās savā kabinetā atkārtoto Andriksona vārdus... „Tārps“... Tārpam būs locīties.

Tādas valodas, kā Andriksona, muiža neaizmirst. Viņa tajā sadzird tik dumpnieka balsi.

Andriksons atjēdzās tik, kad bija Baltezeru muižas silā un ceļā uz māju. — — — „Tā tad nu bija barona daudzīnātā laipnība... Trīs simts rubļu... Zaglis“... Viņu, vecā Andriksona dēlu, sodīja kā zagli...“ Andriksons silu pazina ļoti labi. Puika būdams viņš ogu laikā gandrīz ik svētdienas uz to bij atnācis. Neatradās jau arī Klaučēni no sila nekādā lielā tūlumā. Tagad bija melmenes, aiviekstenes un spradzenes gatavas un viņa bērni viņa vietā apmeklēja silu. — Bet kas tas bij?.. Dūmu mākonis piepēši pacēlās līdzās priedei, Ansriksons dzirdēja liesmu kļušu švīkstešanu un redzēja, kā vīrs no zemes uzlēca stāvu, pie lazdam noskrēja, vienu nogrieza, atskrēja atpakaļ un kā negudrs zemi sāka pērt. Dūmi izplatījās tālāk un vīrs sīta jo ātrāk. Ar stīviem mirkliem Andriksons viņā nolūkojās. Dzēsējs, kuņģam netišām bija aizdedzies mežs, dzīvoja muižā, dabūja no barona mazu pabalstu un lasīja vasarā priekš muižas ogas un sēnes. Uguni nodzēsa. — Vai tad tiešām ne mazākā dzirkstelīte vairs nebija palikusi dzīva? Nē, uguns bija beigta.

Mežam vajadzēja degt! Nejaušs gadījums Andriksonam bija rādījis, kā baronam par viņa cietsirdību varēja atriebties. — Viņš aplaida vēlreiz acis visapkārt, nolikās, uzrāva trīs špicikas ar reizi, piegrūda tās pie sausās zāles un aizsvieda tad špicikas tālu projām. Abās vietās liesmas plūksēdamas uzšāvās gaisā. Nebija ne minute pagājusi un pus izcirtuma jau stāvēja liesmās. Drīz izcirtums visā savā platumā kūpeja un dega. Gandrīz nemanāms vējiņš deva virzienu. Uguns mudījās uz lielajiem kokiem aiz izcirtuma. Ja viss sils izdegtu... To jau viņš bija gribējis! — Vai viņš tiešām to bija gribējis? — Viss sils, — kas atradās pa lielākai daļai vēja pusē, piecpadsmit kvadrātverstu dzienu egļu! Viss sils, viss! Šausmīgi! — Bet tas jau nemaz nevarēja notikt. Jo tur aiz kokiem, taisni izcirtumam pretim, atradās sirpim līdzīgs ezers, tā līci ugunij vajadzēja apdzist. Bet ja liesmas apsitās ap ezera galiem! Un — viņas izpletās tik neticamā ātrumā! Nu jau tās bija līdz izcirtuma vidum, un aizdegās švirkstēdama jaunā egļu ataudze un nu — nu dzeltēnais velns apkampa lielās egles... Nāvīga iztrūcināšanās kratīja Andriksona dvēseli. Ko viņš bija izdarījis! Ko mežs viņam bij darījis! Skaistais, lielais mežs! — Bet uguns izplatījās arvien tālāk! Vai silu varbūt vēl nevarēja glābt?... Glābt? — Kas? Viņš viens? — Viņš kopā ar daudz citiem. Kopā ar citiem? Viņš lai sauca palīgā pret ienaidsnieku, ko pats bija modinājis?... Tuvākais cilvēku dzīvoklis bija viņa mājas. Tā tad turpu! Tās pāra verstes viņš skriešus varēja noskriet. Un viņš iesāka skriet. — Pēdīgi māja bija sasniegta. „Mežs deg! — Kur puīši? Ātri! Un meitas un visi! — Visi dzēst! — Kur bērni! Kur tad viņi ir? Nav māja?“ — „Nē. Aizgāja ogās,“ atbild Andriksona sieva. „Man tāda nemierīga sirds, Kārlēns dažureiz paķer špicikas. Kad tikai viņi silā kaut kā nav izdarījuši?“ — Andriksonam bij, it kā viņš vairs nevarētu dvašot. — „Steidzies uz muižu, Pēter, un pa ziņo, ka deg“, Andriksons pavēleja, saņemdamies. „Diezin, vai viņi to nelaimi šodien citādi jel maz pamanīs. Mēs citi meklēsim bērnus.“ — Izmeklējās veltīgi. Apskatījās arī pie ezera. Nekā. Bērni varbūt būs jau mājā, kāds nosaka. „Lai dievs dod!“ — „Iesim, iesim, jālūko dzēst. Darīsim, ko spēsīm,“ sacīja Andriksons. Viņi atstāja ezeru un uzsāka, lielu gabalu leļpus deguma, rakt grāvi. — Ieradās mežkungs ar pulku muižas ļaužu. Barons pats vēl bija palicis muižā, ziņotājus rīkojam, uz kuriem tiem jābūt. Visu pagastu vēl šovakar grib sasaukt palīgā. Andriksons strādāja svizdams. Atāja barons. „A, Andriksons“, — viņš iesaucās un nolēca no zirga, — „un tik uzcītīgs. Pateicos, Andrikson, par ziņojumu. Tas no jums bij teicami. Paldies. Es to neaizmirsīšu, Andrikson. Bet atpūšaties taču. Liekas, jūs par daudz

esiet strādājis.“ — No mājas pienāca ziņa, ka bērnu nav mājās. „Nav?“ — Andriksons iekliedzās. „Mani bērni! Mani bērni!“ — „Kas tur ir?“ barons prasīja un kāds viņam lietu paskaidroja. — „Jūsu bērni izpu-tējuši, mīlo Andrikson?“ barons vaicāja. „Cik veci viņi ir?“ — „Vecā-kais nupat palika desmit.“ — „Nu, redziet. Desmit gadu. Zēns jau tad ir krietns vecis. Tas jau prot ugunij griezt ceļu. Nē, nē, apmie-riņaties vien. Bērniem nekas nebūs noticis.“ — Andriksons iet atkal bērnus meklēt. — Kopā ar māti izmeklē ezeru. Kā nav, tā nav. — Te kāds no sargiem. „Barons tevi meklē.“ — „Barons? Ko barons no manis grib?“ — „Es nezinu. Viņam tur ir pāris bērnu“.

„Bērnu? Mani bērni!“ Andriksons drāzās projām. Smaidīdams barons Andriksonam veda bērnus pretim, un šim tā bij, it kā kad viņš savu dzīvību no barona rokām saņemtu atpakaļ. Dobji iešņukstēda-mies, ar kreiso vecāko zēnu apkampdams, viņš barona priekšā noslī-dēja zemē. — „Mani dēliņi... mani dēliņi...“ viņš zēnus spieda pie krūts un satvēra barona roku. „Baronlielskungs... baronlielskungs...“ — „Jūs gribiet pateikties — nē, nesakat nekā. Es nekā neesmu darījis. par ko jums jāpateicas.“ „Nē, baronlielskungs, jūs neziniat... jūs atdodiet man manus bērnus un es... Un es... un es... Sitiet mani, baron-kungs, sitiet mani...“ „Saņematies tak, Andrikson, saņematies, mīlo Andrikson,“ — sacīja barons un uzlika mierinādams savu roku uz saimnieka pleca.

„Ne tā, — sit mani, es esmu suns!“ — „Ko?“ — Viņi sa-skatījās. Barons atrāvās atpakaļ. — „Es biju, es esmu...“ — „Andrikson!“ — barons iekliedzās, saņemās ātri un atkātoja sāpīgi: — „Andrikson, Andrikson!“

Blaumaņa novele „Andriksons“, redzams, ir ļoti interesanta. Viņa aizgrābj un vietām satricina lasītāju pašos viņa dvēseles dziļumos. Andriksona dvēseles mokas pēc meža aizdedzināšanas, it īpaši viņa bērnu pēc, ir dabiskas un dziļi izjustas. Blaumanis viņas attēlojis ar vienu vārdu — lieliski. Bet kā nu ir, ja mēs Andriksonu uzskatīsim par mūsu lauksaimnieku reprezentantu un Baltezeru muižas jauno baronu par baronu reprezentantu? Kā tad ir? Vai muižas un zemniekmājas attiecības aplūkotas bezpartējiski? Vai viņas parādās objektīvā gaismā? Autors, bez šaubām, to ir gribējis, bet viņš, diemžēl, ar pārāk lielu bijību skatās uz muižu. Viņa krusttēvs — Ērgļu barons, ar lielāko mie-rību varēja izlasīt sava krustdēla „Andriksonu“. „Labs krustdēls“, tā viņš „Andriksonu“ lasot varēja nodomāt un ja lasīja, tad droši vien ar tā būs domājis. „Pagāna zemnieks, nocērt barona ozolus, barons ir tik labs, trīs simts rubļu vietā prasa tik simts rubļu, piecdesmit rubļu

tūlīn un piecdesmit rubļus pēc sešiem gadiem, zemnieks pagāns spītīgi tādu labvēlību atraida, aizdedzina pateicības vietā barona mežu, barons tomēr izglābj vēl tāda pagāna bērnus un pieved tam smaidīdams klāt, tad tik vēl zemnieks atzīstas, kas viņš īsti ir, sacīdams: „sit mani, es esmu suns.“ —

Ka baronam vismaz juridiski pieder ozoli, tā ka pēc kontrakta Andriksonam nav tiesība bez muižas atļaujas ne apsītes savā tiesā nocirst, tādās domās arī ir Blaumanis, kuŗš tāpat arī domā, ka tā no Andriksona puses ir tik stūrgalvība un ietiepīga spītība, ka viņš neapmierinās ar barona spriedumu maksāt par nocirstiem ozoliem 100 rubļus, kas skaidri un gaiši redzams no autora sekošiem vārdiem: „Nekas neatsaldē cilvēku no cilvēka ātrāk un pilnīgāk, kā spītīgi atraidīta labvēlība.“ Šos vārdus Blaumanis, kā jau redzējām, saka tūlīn pēc tam, kad Andriksons pēc Blaumaņa domām spītīgi atraidījis barona labvēlību. Saprotams, ka arī tik no šāda stāvokļa skatoties autors Andriksonam varēja beigās likt izsaukties: „es esmu suns!“ Ja Andriksons ir „suns“, barona mežu aizdedzinādams uz budinājumā par nodarītu netaisnību un viņa nosaukšanu par zagli, tad barons ir ne mazāks suns, mierīgā gara stāvoklī un ar aukstām asinīm — ar taisnības iemesliem, atsaucoties uz sava kontrakta punktiem, kā Šeiloks Šekspīra „Venēcijas tirgonī“ uz savām tiesībām, atņemdams Andriksonam piederīgus ozolus.

Ka barons nemaz tik slikts nav, iešaujas jau mežā prātā Andriksonam: „Un barons! Vai tad viņš tiešām bij tik slikts, ka tas šitā bij jāsoda! Ak, kādēļ cilvēka roka tai acumirkli nesakalta, kad tā taisījās darīt negantu darbu!“ Kā nu ne labs! „Labāko, šķīstāko nodomu vadīts, viņš“, kā Blaumanis stāsta, „ierēdņu karjeru bij atstājis un atnācis uz zemēm, lai saviem simts piecdesmit saimniekiem būtu priekšzīme, padoma devējs, palīgs, apsargātājs.“ — Tāds labs kungs! Nesavtīgs, palīdzīgs, labs kā eņģelis! „Viņš“, kā Blaumanis tālāk saka, „nebij klausījies brīdinošās balsīs, kuŗas viņam Balt ezera pagasta ļaudis bij tēlojušas par stūrgalviņiem, patvarīgiem, par tādiem, kas caur vecā dvēselu gana pārāk lielu laipnību un paļāvību izlutināti. Viņš bij turējis prātā līdzību, kuŗā stāstīts par saules un vētras derību un bij atnācis uz savu tēvu pili ar uzvarētāja apziņu. Nu viņš cīņu redzēja iesākamies. Nē, tā jau bij iesākusies. Tais pāra mēnešos, kopš viņš savu mantojumu pārvaldīja, viņš jau vairāk nepa-

tikamu notikumam bija piedzīvojis. Viņam bij tapusi uzrādīta viltota kvīte par nomaksātu nomu un viens mežsargs bij ticis pienākts pie kukuļu ņemšanas. Tad arī vēl kāds zemnieciņš no cepļa bij nozadzis divus vezumus ķieģeļu. Nu viņa labvēlībai laikam atkal bij gaidāms jauns pārbaudījums". — Tā Blaumanis par jauno labo baronu un par stūrgalvīgiem, patvarīgiem zemniekiem-latviešiem, kas caur vecā dvēselu gana laipnību un pašāvēību izlutināti, spītīgi pārāk pārbauda ideālā barona labvēlību. Pie tā visa nu vēl nāk klāt Andriksons. Cērt nost barona ozolus, spītīgi nepieņem barona labvēlības, ņem ļaunā, ka viņu sauc par zagli, aizdedzina barona piecpadsmit kvadratverstu lielo skaisto silu u. t. t. Iznāk tā, ka barons ir ideāli labs, zemnieki kvišu viltotāji, kukuļu ņēmēji, zagļi, dedzinātāji u. t. t. Kungs labs, zemnieks ļauns. — Ir, it kā rādītu, kā ir: laba, dieva iecelta valdīšana, labi, gādīgi, tēvišķi kungi, labs gaiss, miers, veselība, tik zemnieki ir ļauni, stūrgalvīgi, patvarīgi, spītīgi, nepaklausīgi, zagļi, dedzinātāji, viltotāji, kukuļu ņēmēji un vēl citādi ļaundari. Barons — labs. Zemnieks — atriebīgs suns. — Tā iznāk. — Bet, kā ir patiesībā? Vai baroni ir tādi eņģeli, taisnīgi, palīdzīgi, labi? Vai zemnieki tik ļauni, stūrgalvīgi, patvarīgi, zagļi, laupītāji? Vai Andriksons tiešām ir zaglis, kas nozadzis baronlielkunga ozolus? —

No barona, resp. baronu viedokļa skatoties jā. Saimniekam nav tiesības savā tiesā pēc sava kontrakta ne apsītes bez muižas atļaujas nocirst. Kontraktā, resp. kontraktos stāv melns uz balta, ka saimnieks nedrīkst to un nedrīkst to. Iznāk tā, ka viņš bez muižas ziņas un atļaujas vai gluži nekā nedrīkst. Viņš pēc kontrakta tā tad ir pilnīgi atkarīgs no muižas, ir muižas vergs. Kontraktā viss ierakstīts, ko vien tik barona griba gribējusi un diktējusi. Visas tiesības muižas pusē, zemnieka pusē tik tā tiesība — parakstīt kontraktu, izpildīt barona gribu. Baronam pieder zeme, zemniekam, ja negribi parakstīt, atliek tik aiziet, atstāt savus tēvu tēvu pakšus, pardon, barona, jo arī tie pieder tam! Kur iesi? Pie cita barona ir tas pats. Šopenhauers saka: kam putna barība, tam pieder arī pats putns. Paraksti tik, izpildi tik, ja gribi dzīvot! Vai tas ir ligums, kuŗš šādos apstākļos slēgts? Zemnieks, kas tādu ligumu spīests paraksta, tiek jau ligumu slēdzot kā cilvēks no barona izvarots. — Baronam visas tiesības, zemniekam tik viena tiesība: izpildīt barona gribu, kuŗa barona acīs ir zemnieka augstākais likums — suprema lex. Uz to it labi zīmējas Juvenāla satīra: Ubi tu pulsas, ego vapulo tantum! (Kur tu sit, tur es tik sitienu saņem!) Barons sit, zemnieks tik sitienu saņem. Zemniekam tiesī-

bas sist nav, tā tik ir baronam, zemniekam tik tā tiesība, tikt sistam.

Uzspiezdami tādus kontraktus, kuŗus par kontraktiem nemaz nevar atzīt, un padarīdami saimniekus pilnīgi atkarīgus no muižas, tik atkarīgus, ka zemnieks savā tiesā pat ne apsītes nedrīkst nocirst bez muižas atļaujas, barons noziedzās, kaut nu ne pēc „Baltijas provinču likumiem,“ kas bija baronu „machwerķi,“ tad tomēr kādas augstākas, taisnākas tiesas, dieva likuma priekšā, spiezdami zemniekus palikt par zagļiem un citādiem noziedzniekiem. Ja Baltezeres muižas barons tiešām būtu tik ideāls, labs, kā to Blaumanis tēlo, tad viņam bij jāatzīst, ka Andriksonam ozolu lietā pilnīgi taisnība, bet viņš pastāv uz aizlieguma punktu kontraktā, aizmirsdams, ka burts nokauj, bet tik gars dara dzīvu.

Ja viņš būtu labs un tiešām, šķīstāko nodomu vadīts, būtu atstājis ierēdņa karjeru un nācis uz zemēm, lai saviem simts piecdesmit saimniekiem būtu priekšzīme, padoma devējs, palīgs un apsargātājs, kā to Blaumanis stāsta, tad šis labais barons vis neatsauktos, kā uz ko pašu par sevi saprotamu, ka Andriksons nedrīkst savā tiesā pat ne apsītes bez muižas atļaujas nocirst, bet viņš būtu savos zemnieku kontraktos visus šādus pantus, kā nelikumīgus un nesavienojamus ar dievišķiem etiskiem likumiem, strīpojis. Viņš, liekas, ir pilnīgi kurls, lai sadzirdētu dievišķās tikumības pamatlīkumu: „Mīlē savu tuvāku kā sevi pašu“ jeb: „ko tu negribi, lai citi tev dara, to nedari arī citiem!“ Sevi viņš mēro ar citādu mērauklu, nekā Andriksonu, pilnīgi Juvenāla satiras garā: es situ, tev tik tiesība tikt sistam.

Blaumaņa labais barons patiesībā ir tik liekulis, varizejisks savu zemnieku nekrietns izmantotājs, kuŗš ar saviem kontraktiem un izturēšanās Andriksonu un arī citus zemniekus padara par noziedzniekiem un tad uz viņiem kā varizejs no augšas noskatās kā uz zagļiem, dedzinātājiem un citādiem neliešiem. —

Aklais Ģētes dziedonis dzied:

„Ihr führt in's Leben uns hinein,
Ihr lasst den Armen schuldig werden,
Dann überlasst ihr ihn der Pein:
Denn alle Schuld rächt sich auf Erden“.
(Jūs ievedat mūs dzīvībā,
Jūs lieciet grēkot nabadziņam,
Tad atstājiēt jūs viņu mokās:
Jo katrs zleģs virs zemes atriebjas). —

Lai ieliktu labo Baltezeres barona lielkungu Klaucēnos Andriksona vietā un to piespiestu parakstīt tādu kontraktu, pēc kuŗa ne apsītes bez muižas žēlīgas atļaujas nevar nocirst, tad dzirdētu citādu dziesmu ska-

nam. Redzētu, vai tad baronlielskungs gribētu un būtu ar mieru, ka viņš savā tiesā nedrīkst ne apsītes nocirst. Ja mēs Andriksonu tai pašā laikā redzētu labā barona vietā, tad, vērojot viņu abu raksturus, nevar būt šaubu, ka Andriksons būtu daudz, daudz labāks Baltezeres kungs. Zemnieka krūtīs taisnāka un līdzcietīgāka sirds pukstētu. Andriksons zemnieku audzētos ozolus un citus kokus par saviem neuzskatītu.

Bet apskatīsim nu Andriksona ozolu lietu kā tādu! Kam šie ozoli piederēja: baronam vai Andriksonam? — Kad klausas norūķēja un uznāca rentes maksāšana, tad Klaučēniem bij vairāk mežu un krūmu, nekā tīrumu. Bij jāmaksā rente. Bet pie tik maziem laukiem — kur to ņemt? Tādēļ nomirušais baronlielskungs saimniekiem mežus izbrīvēja nocirst un druvas palielināt. Ar citiem vārdiem, barons sacīja: nocērtiet mežus, koki paliek jums, tik ietaisiet par to meža vietā tīrumu un maksājiet tad par tīrumā pārvērstu zemi, kur agrāk mežs stāvēja, renti kā par tīruma zemi. Citi saimnieki nocirta visus kokus, zarus un skujas sadedzināja līdumā, pašus kokus izlietoja kā balķus būvēs, cirta malkā vai pārdeva. Klaučēns, Andriksona tēvs, ozolus necirta, bet atstāja vēlākām vajadzībām, kā arī taupīja priekš sava dēla. Barona rakstisks vai mutisks līgums ar saimniekiem varēja skanēt tik šā: „Baltezeres barons ar saviem saimniekiem vienojās: uz meža gabaliem, kur saimnieki ierīko tīrumus, mežs, kas uz šiem gabaliem, pieder (paliek vai tiek atdots, tas vienalga) saimniekiem.“ — Mežs bija maksa par tīrumu ierīkošanu. Tiklīdz kā tīrums faktiski ierīkots, visi koki pieder tikai tīruma ietaisītājam un ne vairs baronam. Nekāds vēlāks kontrakts, kaut tanī arī stāvētu, ka nedrīkst bez muižas cirst ne apsītes, uz jaunierīkotiem tīrumiem attiekties nevar. Barons nevar atraut par padarītu darbu noligto darba samaksu vai to pēc patikas samazināt. Ja viņš ozolu lietā nāk ar vēlākiem meža ciršanas aizliegumiem kontraktos, tad tas tikai liecina, ka viņš ir tāds zemnieku izsūcējs, kā pat ar sofistiskiem paņēmieniem savā labā raudzīdams iztulkot jau tā priekš saimniekiem sliktos kontraktus, grib Andriksonam zem liekulīgas taisnības segas nolaupīt tam piederīgos ozolus. —

Andriksons varēja it mierīgi baronam pateikt, ka viņa dotie kontrakti ir nelikumīgi. Raunā priekš kaŗa fon Vulfs gribēja likt nocirst mežu uz zemnieku zemes. Saimnieki pretojās un neļāva cirst. Pat ar cirvjiem rokā draudēja pretoties. F. Vulfs prāvu pazaudēja. Saimnieki cirta uz savas zemes bez muižas atļaujas. Muiža sūdzēja un prāvu — pazaudēja. Tā tad Baltezeres barona kontrakti ir nelikumīgi. Un pat ja viņi būtu likumīgi, tie nevar attiekties uz gadījumu ar Andriksona ozoliem.

Uz ietaisītiem jaunajiem tūrumiem, par kuņiem Andriksons maksā renti kā par tūrumiem, atrodošies nenocirstie ozoli, kā maksa par tūrumu ietaisīšanu, pieder vienīgi Andriksonam un viņš tos var cirst, kā grib. — Ja Andriksons baronu sauktu par zagli, tad barons tam laikam bez kādas apdomāšanās būtu krāvis pa ausi. Ar tādu pat tiesību Andriksons par viņa saukšanu par zagli varēja kraut baronam.

Mežu Andriksons aizdedzinājis ārkārtējā uzbudinājuma stāvoklī, tādā, kur tas vairs par savu darbu nevar tikt darīts atbildīgs. Barons ar savu nelikumīgo kontraktu, ar savu izturēšanos ozolu lietā, ar Andriksona saukšanu par zagli, Andriksonu, tā sakot, dzītin dzina ziegā. Tiklīdz Andriksons atjēdzās, kas noticis, viņš savu darbu dziļi nožēloja. Skaistais lielais sils tiešām nebija vainīgs, ka viņam atriebās par to, ko barons noziedzies. Ikvieni tik atbild par saviem grēkiem. Mežs noziedzies nebija. Pēc savas dabas Andriksons ar' dedzinātājs nav. —

Kad Blaumanis „M. V. Mēnešraksta“ redakcijai iedeva „Andriksonu“ nodrukāšanai, tad noveli izlasījis es viņam sacīju, ka novele „Andriksons“ ir ļoti laba, Andriksons vispār tēlots lieliski, sevišķi viņa dvēseles mokas, bet gars, kādā barons tēlots, man nepatīk, ja viņu uzskata kā baronības reprezentantu, ko var darīt, tad iznāk tā, ka baroni ir labi — eņģeļi un laucenieki-latvieši ļauni — sātani, tie vilto, zog, dedzina, ir spītīgi, stūrgālvīgi, atriebīgi. Sevišķi slikti iznāk tas, ka Andriksons, kuņi var uzskatīt kā saimnieku reprezentantu, stāsta beigās uz baronu saka: „sit mani, es esmu suns!“ — Tas viegli novēršams. Stāsts tik mantotu, ja jūs, Blauman, baronam neliktu atrast Andriksona bērnu. Barons te tik parādās kā Deus ex machina, lai tādām cilvēkam, kā Andriksonam, liktu noslīgt barona kā dieva priekšā uz ceļiem un beidzot pat sagrauztam izvest: „es esmu suns.“ Kāpēc zemniecību tā pazemot baronības priekšā? Kāpēc vienu nostādīt tik labā un otru tik sliktā gaismā? Jūs paši zināt, ka baroni tādi eņģeļi nav*), zināt, ka tie saimniekus un līdz ar to kalpus izmanto. Vai tie ir kontrakti, kādus viņi uzspiež? Vai Baltezeres barona izturēšanās ozolu lietā ir humana? — Ja jūsu stāstu tā nodrukā, kāds viņš tagad ir, tad

*) Dr. Adolfs Agtes (Agthe) doktora disertācijā „Ursprung und Lage der Landarbeiter in Livland“, kas tulkots arī latviski un nodrukāts „Mājas Viesr“ (1909. g.), redzams, ka baroni pat nav kautrējušies savā labā vilto likumus. Dr. Agte pieved vairāk gadījumus, kur ķeizars parakstījis ko citu un baroni tulkojumus, pie kuņiem pieturējušies, ielikuši ko citu — sev par labu. Savā laikā vācu prese Dr. Agtes disertācijas dēļ sacēla lielu traci, jo saprotams, ka Dr. Agtes, uz oriģināldokumentiem dibinātie atklājumi, baroniem briesmīgi nepatika. Bet Dr. Agtes pusē nostājās tāda tik ievērojama autoritāte, kā Leipcijas universitātes tautsaimniecības profesors Dr. K. Bichers (Bücher).

baroni par viņu ļoti priecāsies. Kāpēc viņiem darīt šo prieku? Ar maz spalvas vilcieniem to visu var izlabot un tad „Andriksons“ būtu tik lielisks, ka lieliskāks vairs nevar būt. Izlasiet viņu vēlreiz, pārdomājiet visu labi, vai tā nebūs labāki, un tad — drukāsim, esmu pārliecināts, ka tad tiešām būs kas lielisks. Blaumanis domīgs saņēma stāstu atpakaļ un tik noteica: „padomāšu un pārtaisīšu.“ — Stāsts vēlāk tomēr parādījās citur un ne „M. V. Mēnešrakstā“, kur tas vispirms tika nodots. „Andriksons“ sarakstīts uz sarunas pamata par „Potivara namu“, bet piezīmju dēļ, lai neliek zemniekam slīgt barona priekšā ceļos un sacīt „esmu suns“ u. t. t. novele neparādījās „M. V. Mēnešrakstā“. —

Viktors Eglīte savā „Latvijas Kareivī“ (1. un 2. num. 1923. g.) ievietotā rakstā „Rūdolfa Blaumaņa vieta latviešu rakstniecībā“ starp citu spriež, ka Blaumaņa „zemniektipu galerija „esot“ diezgan šaura un vienmuļa.“ „Augstākā inteligence, kas atrodama Blaumaņa stāstos un lugās“, tā viņš izsakās tālāk vārdu pa vārdam, „nepaceļas pāri muižas saimniecēm, kučieriem un sulaiņiem. Baroni pāris reizes gan parādās, piem. „Andriksonā“, „Purva bridējā“, bet tikai kā ārēji dekoratīvas personas un tikai savās attiecībās pret zemniekiem; pie viņu īstās būtības Blaumanis nekad neķerās, jo tā viņam iedvēš tikai godbijību, kā tipiskam zemniekam.“*) — Cik tas zīmējas uz godbijības iedvešanu pret baroniem, tur Viktoram Eglītem pilnīgi taisnība. Pēc gara un virziena noveli „Andriksons“ varēja sarakstīt ne vien barona krustdēls, bet pat pats barons vai barona dēls.

Valodas, stila un psiholoģiskā ziņā „Andriksons“ turpretim ir lielisks.

„Nāves ēnā“. Šī novele vispirms parādījās „Mājas Viesa Mēnešrakstā“ (1899. g.). Viņa neapšaubāmi ir labākā Blaumaņa novele un domāju — arī vislabākā visā mūsu literatūrā. Šī novele Blaumaņa novelistikā ieņem gluži atsevišķu, izcilus vietu. Viņā nav gluži nekā lieka. Personas maz vārdos raksturotas un tēlotas tā, tik spilgti, ka viņas viena no otras atšķiras un parādās savā dabiskā īpatnībā, kā Leonardo da Vinči lieliskajā gleznā „Svētais vakarēdiens“ Kristus mācekļi, kuņus uzskatot vien mēs jau tūlīņ redzam, kāds kuņš ir. Psicho-

*) Vestulē Kārlim Štrālam (nodrukāta „Latvijas Vestneša“ 1. num. 1923. g.), kuņa rakstīta 1905. g. rudenī 29. oktobrī, Blaumanis starp citu raksta sekošas zīmīgas rindīņas: „Šī vasara aizgāja bez ievērojama darba, ar uzbudinājumiem un politiku. Mums mājā Ergļos bij demonstrācija. Vecais, stikstais lielskungs muižu atdeva delam (džentlmeņam) un beigās nomira. Mēs jauno saņēmām ar godu un teatri“. — Ja „Andriksons“ būtu dramatizēts, tad jaunais džentlmeņs Baltezeres barona personā, laikam būtu teraudzījis pats sevi. 1905. gada rudenī baronu saņemt ar godu un teatri! — Par pateicību nāca — soda ekspedīcijas.

loģiski viss smalki tēlots. Ikvienu persona kustas un izturas tā, kā viņai pēc savas dabas un rakstura tādos apstākļos, kādos viņa atrodas, nepieciešami jāizturas. Pār visu mēs sajūtam un redzam guļam nāves ēnu. Arī mūsu kritika, var teikt, bez izņēmuma, atzinusi „Nāves ēnā” par labāko Blaumaņa noveli un tajā atrod ko sevišķu, kas viņu atšķir no visām Blaumaņa novelēm. Tā piem. par viņu Andrejs Upīte savā jau vairākkārt pieminētā „Latviešu jaunākās Rakstniecības Vēsturē” (53. lpp.) izsakās šā: „Atsevišķi no visām Blaumaņa novelēm stāv jūrā uz ledus gabala izmesto zvejnieku tragiskais bojā ejas tēlojums: „Nāves ēnā.” Pār šo tēlojumu patiešām guļ katram sajūtama nāves ēna. No vienas puses te redzama melno viļņu un bada nāves apdraudētu cilvēku ārkārtīga niecība pretim nepārvaramiem dabas spēkiem, kas šē uzmācas ar liktenīgu drausmu. No otras izmanāms vairākuma cilvēku dzīvības dziņas maziskais egoisms, pār kuŗu diženā pašaieliedzības varonībā paceļas tikai retais. Arī šādā plaši aptverošā apkārtnes un veselās ļaužu grupas koptēlojumā Blaumanis ir pratis nedaudziem, stingri novilktiem apveidiem zīmēt īpatnējus, raksturos visai dažādus atsevišķu cilvēku tēlus. Par sevi saredzami un atšķirami, tie spilgti atdalās pret apkārtnes un kopīgo pārdzīvojumu tumšo fonu. Te Blaumaņa plastizētāja spējas paceļas arī viņa paša reti aizsniegtos augstumos.” — „Blaumaņa tēlojums par to, ko piedzīvojuši zvejnieki, kas no vēja jūrā iedzīti, saka „R. Kļausiņš savā „Latviešu rakstniecības vēsturē” (Rīgā, 1907. g. 296. lpp.) „pieder pie viņa labākiem darbiem. Viņa tēlojumu „Nāves ēnā” katrs ar prieku izlasīs.” — „Pie Blaumaņa ievērojamākām novelēm pieder” saka Līgotņu Jēkabs, „Andriksons” un „Nāves ēnā” („Mazā Latviešu lit. vēsture”. Izd. K. Dūnis, Valmierā, 223. lpp.).

Blaumaņa noveles „Nāves ēnā” rašanās notika šā: Laikrakstos parādījās ziņa par kāda liela ledus gabala, uz kuŗa atradušies vairāki zvejnieki, atraušanos no malas un ieraušanu jūrā. Par zvejnieku likteni vēl nekas neesot zināms. Viņi, laikam, būšot ziedoti bojā ejai. Ar avižu lapu rokā priecīgs pie manis pienāk Blaumanis un, to pasniedzams un rādīdams uz kādu vietu, saka: „lasiet!” „Esmu jau lasījis”, atbildu, „bēdīgs liktenis nabaga zvejnieciņiem. Bet sakāt, kāpēc jūs tik priecīgi? Jūs tak nepriecāsieties par zvejnieku šausmīgo likteni?” — „Nē, tiešām nē, bet tur, varbūt, varētu sarakstīt kādu labu stāstu, kā jums tas liekas?” — „Ideja ir laba. Stāsts tik būs drūms, pār visu klāsies nāves šausmīgais palags. Bet psiholoģiskā ziņā, domāju, tur var radīt meistardarbu, nostādot dažādu raksturu personas nezināmas mūžības priekšā, kur viņus ved droša nāve, un rādot, kā viņas izturas

priekš nāves un kā iet nāvē. — „Man ir vairākas labi pazīstamas personas, kuŗas es esmu tēlojis savos darbos, man sevišķi patiks redzēt, kā mans Baltais tādos apstākļos izturēsies, redzēdams, ka viņam nāve danco priekšā un pakajā.“ Blaumanis nu man sīki izstāstīja, kādas tās personas ir, kāds viņām raksturs, kāda izglītība, kādos apstākļos dzīvo un darbojas, kā reagē uz dažādām parādībām, kas ir tik viņām ipatnējs, un tad vaicāja, kā pēc manām domām ikviena no viņām izturēšoties. Es, saprotams, no savas puses nekautrējos iztēlot, kā viņas izturēsies. Mani visa šī lieta sāka trakoti interesēt. Es nesen Berlīnes universitatē divus semestrus, lai nu gan ne abus no vietas, biju klausījies pazīstamāko vācu filozofijas profesoru priekšlasījumus, it īpaši par psiholoģiju, un biju strādājis akademiķa profesora Kārļa Stumpfa eksperimentālās psiholoģijas laboratorijā, un man ļoti gribējās savas iegūtās zināšanas psiholoģijā, praksē izlietot. Nevarēju atturēties redakcijā kādas reizes pat neizdarīt mazus psiholoģiskus eksperimentus. Vairākkārt mēs ar Blaumani pamatīgi pārrunājām, kā Grīntāliem, Kārlēniem, Birkenbaumiem, Daldām un citiem Nāves ēnā jāizturas, ko tie drīkst darīt un ko nedrīkst, kas saskan ar viņu dabu un kas nē. Ikvienam bija pēc savas dabas kustēties un izturēties tā, kā viņš to citādi nemaz nevar, ja viņš ir tas, kas viņš ir. Kad novele bija gatava, tad viņu pasniegdams Blaumanis sacīja, ka viņa nu laba. Izlasījis viņam tik nosacīju: lieliska. Lai neviens nedomātu un nespriestu aplam, tad man šē jāpiezīmē, jāsaka un jāuzsver, ka novele „Nāves ēnā“ ir tik Blaumaņa un īsts tipisks viņa originaldarbs. Viņš vienīgi visu veidoja un izveidoja ar savām gara acīm uzlūkodams tēlojamo tēlu idealtipus, kādus viņa intelekts bija radījis sarunā pēc dzīvē redzētiem un pamatīgi novērotiem realiem tipiēm. Es tik noskatījos un šo to piezīmēju, kad meistars man ko vaicāja vai kad es, varbūt, biju nepieklājīgs diezgan, pats ko piezīmēt. Var viegli būt, ka bez manis šī novele būtu vēl lieliskāka. Lai nu kā, vienu lielu laimi es gan piedzīvoju, es dziļi ieskatījos, tas ir, ja es to spēju, Blaumaņa kā radoša mākslinieka dvēselē un redzēju, kā viņš strādā, kā savus tēlus rada, veido, kā viņus padara dzīvus, kā tiem ieļej savas sirds asinis un kā tos apgaro ar sava intelekta dvesmu. Viņa tēlu pirmparaugi ir realas personas dzīvē, kuŗas Blaumanis pamatīgi novērojis un smalki pazīst. Viņš zina un pazīst visus viņu apstākļus, viņu dzīvi no šūpļa sākot. Šo personu skaits nav liels. Viņš, var pat teikt, ir ļoti aprobežots. Šīm personām viņš liek darboties dažādos apstākļos, dažādos kostimos. Kas pamatīgāki

iepažīsies ar Blaumaņa tēliem viņa dramās un stāstos, tas redzēs tās pašas personas, kā piem. Roplainu tēvu, Roplainu māti, Miku, Krustiņu, Ilzi un citas, tik drusku pārveidotas un iestatītas citādos apstākļos, kustamies un darbojamies vai visās lugās un stāstos. Tas nav nemaz slikti, bet labi. Tik tā Blaumanis ir mums spējis dot, ko viņš mums ir devis: savus skaistos, dzīvos tēlus. Blaumanis ir liels ekonoms. Savas spējas viņš ir tā pratis izlietot, kā neviens cits mūsu rakstnieks. Blaumanis ir liels mākslinieks — režisors, kas savus tēlus meistariski prot nostatīt visādās situācijās. Kādā vēstulē Linardam Laicenam viņš raksta (Sk. K. Kārklīņa: „Blaumanis kā mākslinieks“, „Latv. Vēstn.“ 1. num. 1923. g.): „Jūs ziniet māti, kas ļoti mīlo savus divus dēlus: ielieciet šo mātes sirdi spīlēs. Rādiet apstākļus, kuŗos mātei jāzaudē viens dēls un lieciet viņai nežēlīgo lēmumu uz pleciem, ka tai pašai jāizšķīras priekš viena mīlota dēla nāves un priekš otra mīlota bērna dzīvības. Ne tēlojums vien dara stāstu pievilcīgu — to vislielākā mērā dara viņa rādītā cīņa. Cīņa ar sevi, cīņa ar darbu, cīņa ar apstākļiem, cīņa, cīņa liek lasītājam pa lapas pusēm drāzties uz priekšu ar aizturētu elpu.“ —

„Nāves ēnā“ mēs redzam uz jūrā peldoša ledus gabala zvejnieku lomā nostatītas vairākas mums jau pazīstamas personas nāves vārtu priekšā, redzam, kā nāve tās skauj un kā pretim tās turas, kā dvēseles cieš un sirds kā dreb, kā izmisums māc, kā dzīvot vēl gribas. —

Skaisti Blaumanis lasītāju ieved „Nāves ēnā“. — „Arvien“, tā viņš iesāk stāstīt, „pūta dienvidus vakara vējš un arvien vēl milzīgais ledus gabals peldēja tālāk jūrā iekšā. Uz ledus gabala atradās četrpadsmit zvejnieki un divi zirgi. Ļaudis bija nodarbojušies ar aļiņu ciršanu un tiklu laišanu ūdenī un neviens no viņiem nebija manījis, ka ledus no jūrmalas bija sācis virzīties projām. Tikai kad glābšanās vairs nebija iespējama, viņi uz nelaimi bija kļuvuši uzmanīgi. Zirgs bij sācis tecēt uz malu, Kārlēns, sešpadsmit gadu vecs zeņķis, tam ar otru bija dzinies pakaļ un viņu sasniedzis no malas taisni tādā attālumā, no kuŗa varēja redzēt, ka ledus stūmās projām. Ar joni zēns nu bija atgriezies atpakaļ un biedriem paziņojis notikumu, bet kad tie visi bija saskrējuši pie ledus gabala malas, tad vairs nebija cerības aizpeldēt uz krastu. Skaru Juris, kuŗam mājā bija sieva ar trim bērniem, tomēr no sava izmisuma bija ļāvies pārvarēties, bija ielēcis ūdenī un biedri bija redzējuši, ka tas netālu no malas bija nogrimis. —

Kopš tā notikuma bija pagājušas vairāk stundas un arvien vēl ledus gabals virzījās tālāk ar tādu pašu nemanamu kustēšanos kā sākumā.

Pirmo izbaiļu bālums bija nozudis no vīriešu vaigiem. Tikai uz visiem attēlojās savādos vaibstos saspiesta sirds. Ģimji izskatījās garāki. Visu uzacis bija sāpīgi savilkta un visu acis trīsēja un šaudījās liesmiņa, kuŗa liecina par slepenu izmisumu. Visi viņi zināja, ka tie ar katru acumirkli aizpeldēja projām, netikai vien no jūras krasta, bet arī no dzīves.

Zvejnieki bija sadalījušies pulciņos un sarunājās klusām. Ap Kārlēnu stāvēja jaunākie un neprecējušies: Gulbis, Birkenbaums un Jānis Dalda, visi veselīgi no izskata un spēcīgi no auguma. Zēns viņiem vēlreiz izstāstīja, kā tas braucis un skrējis un cik tālu pēc acu mēra jau bijis ledus gabals no malas, kad viņš nelaimi pamanījis.

„Vai tu tad vēl nebūtu varējis aizpeldēt līdz malai?“ Birkenbaums ieprasījās. „Es domāju gan“, zēns atbildēja. „Ūdens jau nu gan ir salts, bet es domāju gan. — Skāde, ka to būtu zinājis, ka par velti... ka mēs tā kā tā... tad būtu labāk, kad būtu lūkojis...“ „Būtu, varbūt, tāpat izdevies kā Skaram“, sacīja Jānis Dalda. — „Jā, varbūt... Bet es gan domāju, ka būtu labi izgājis“, puika nopūtās. „Kad būtu nometis kažociņu un saņēmis...“ Un Kārlēna zilās skaidrās acis pildījās ar asarām... „Nu, nu, nesaki nu vēl nekā, gan būs labi“, Birkenbaums mierināja. „Vējš grozīsies, ļaudis brauks mūs meklēt. Nesaki nekā.“ — Puika ātri ar delnu pārbrāuca pār plānajiem vaigiem un atbildēja: „Es jau nu ar' nekā nesaku.“

Drusku tālāk no šī pulciņa stāvēja garš, kalsnējs vecis ar tumšu plutu, serainu bārdzu un čigāna degunu. Viņš lūkojās stīvi vīrieti, kas kūkumu uzmetis un rokas salicis, stāvēja viņa priekšā un neizskatījās daudz jaunāks par veci. Tie bija Cubuks ar dēlu Ludi.

Precētie jaunie vīrieši bija nejauši sastājušies paši savā pulciņā: lielais skaistais Grīntāls, druknais Skapāns ar pārāk tukliem un sarkaniem vaigiem, bālais, laipnais Skrastiņš un plecīgais Sīlis.

Vecais Dalda sarunājās ar Stūri, padzīvojušu vecpuiši, un Zaļga un Gurlums stāvēja katrs savrūp.

Grīntāls pārvaldīja ar savu balsi un savu drošo izturēšanos savu pulciņu. Viņš runāja gandrīz viens pats, uz jautājumiem, kuŗus tas aizķēra, pats atkal dodams atbildi. Viņš izturējās droši un bezbēdīgi un visu skati bija vērsti uz viņa lūpām.

„Ja daudz, tad mēs divas, trīs dienas tā brauksim“, viņš sacīja, tik pārlicinošā balsī, itkā visi atrastos uz kuģa un viņš būtu tā vadītājs, „divas, trīs dienas. Un ja arī kādu dienu vairāk... pietiks ar tām zivīm, kas Zaļgam vezumā, un ja nē, ņemsim kādu zirgu.“ —

„Salastīsim tagad zivis“, sacīja Grīntāls, jo daļa no Zaļgas zivju

vezuma bija izkaisījusies pa ledu. „Nevar zināt, kad kāds gabals nošķēlas un par katru zivtiņu būtu skāde.“ Pulciņš izdalījās un pēc kāda laika zvejnieki atnāca pie Zaļgas vezuma, gribēdami salasītās zivis tajā salikt. Bet Zaļga sēdēja uz vezuma un nelaida neviena klāt. „Paturiet vien, paturiet“, viņš sacīja, „kas putējis, putējis.“ — „Ko tas nozīmē? Ko tu domā?“ Grīntāls vaicāja. — „Tas nozīmē, ka vezums ir mans un citiem pie tā nav nekādas daļas“, Zaļga atbildēja. — „Tas ir traks!“ Birkenbaums izsaucās. „Tas laikam domā to vezumu viens pats apēst? Nost no vezuma, veci!“ — „Lai nu, lai nu, Birkenbaumi, Grīntāls mierināja un stājās starpā. „Gan visu izdarīsim ar labu. Ja citādi nē, atpirksim viņam tās zivis.“

Pret pusdienas laiku vējš vilņus sacēla lielākus un ledus savādi sāka krakšķēt. Krakšķēšana pieņēmas un zvejnieki, no kuņu ģimjiem tumšās ēnas jau bija sākušas mazliet atplaišķīties, kļuva atkal klusāki. — Piepēši divaina sprēgāšana gāja pa ledus gabalu. Kārlēns, kas blakus Birkenbaumam bija stāvējis, satvēra puisa roku. „Es palikšu pie tevis.“ — „Nu turies tak pie saviem saimniekiem, Daldas un Jāņa!“ — „Nē, man labāk!“ — „Kā gribi.“ — Kad nebā sprēgāšana diktāk atjaunojās, Birkenbaums Kārlēnam neviļot roku aplika ap kaklu. Viņš sajuta laipnu labvēlību pret šo zēnu, kas taisni viņu bija izraudzījis par savu tuvāko biedri.

Ledus plosti slīdēja tālāk, jūra šņāca un sāka viņa malas plostīt. Gabals pēc gabala atsprāga, pēdēja līdz un trinās gar lielā gabala malām. Piepēši starp zvejniekiem, kuņi divos pulkos bija stāvējuši, parādījās šaura, pelēki zaļgana plaša, plētās un auga un šķīra abus Cubukus, Stūri un Skapānu no pārējiem biedriem. Attālums starp abiem ledus gabaliem ātri auga. — „Tie nu ir beigti“, sacīja Grīntāls. „Bez kumosa pārtikas... Uz vidu! Vairāk uz vidu! Un paliksīm visi kopā!“

Uz vakara pusi Grīntāls uzsauca biedrus un vaicāja, vai tiem negriboties ēst? Skrastiņš atbildēja visu vārdā, ka griboties jau nu gan. „Lūkosim ar zivīm!“ Grīntāls runāja. „Katla nav. Vārisim tās manā ādas cepurē.“ — „Sedz vaļā!“ Grīntāls Zaļgam uzsauca. Bet Zaļga neklausīja. Tas izstiepa rokas uz abām pusēm, itkā tas vezumu gribētu aizsargāt. „Sedz tās zivis vaļā!“ Grīntāls vēlreiz iesaucās. Zaļga ar abām rokām sāka taustīt pa vezuma virsu, viņa apakšžokļa āda raustījās. Viņš murmināja kautko caur zobiem un beigās vārdi „noligt maksu“ Grīntālam iesitās ausīs. Pār spēcīgā Grīntāla sarkanbrūno ģimi pārskrēja itkā liesmas. „Vai tu negudrs!“ viņš uzbrēca. „Vai tev jau slāpst pēc jūras ūdens? — Nost no vezuma!“ Zaļga pacēlās un aiz-

vilkās lēnām aiz sava zirga. — Grīntāls attaisija vezumu, noskaitīja priekš katra divas, vienlīdzīgi lielas zivis un sāka tad tās izšķerst. — Ar lielām pulēm uzkāra uguni un zivis cepurē apvārīja.

Krēsļai metoties, Grīntāls tukšās ragavas tā lika pagriezt, kā vējš nāca no sāniem un tad zvejnieki, muguru pret muguru, uz tām sasēdās. Tā visi nakti gribēja pavadīt. — Kārlēns ielika rokas Birkenbauma klēpī un uzgulās uz tām. Pēc britiņa puisis manīja, cik aukstas zēna rokas bija. Viņš nomauca cimdu un saņēma savā siltajā dzīvības pilnajā rokā puikas sastingušos, liesos pirkstus. Lēnām tie sasila un tad siltums plūda no zēna puīša un no puīša zēna pirkstos. —

Kārlēns bija aizmizis. —

Nakts likās neizsakāmi ilgām. Otrā rītā tā pati vakardienas bezcerības aina.

„Kas būs ar brokastu?“ vaicāja Skrastiņš. — „Ēdīsim atkal zivis“, Grīntāls atbildēja. „Kas grib, lai ņem zaļas, priekš citiem tās apsuti-nāsīm, kamēr mums vēl malka.“

Birkenbaumam Grīntāls pavēlēja vienu ķeksi labi stipri piesiet ilksgalā, esot jāceļ flaga gaisā. Vai kādam esot sarkans lakats? — Tāda nebija. Tik sarkani krekli bija trim: Grīntālam, Jānim un Skrastiņam. Tā kā Skrastiņš bija ļoti salīgs, tad lozēja starp Grīntālu un Jāni Daldi. Krekls bija jādod Jānim. Kreklu piestiprināja ķekša galā un pacēla gaisā. Grīntāls nolēma, ka kārts pēc rindas ik pa diviem jātur gaisā un pie tam jāuzmana, vai no kaut kurienes netuvojas glābšana.

Trešās dienas rītā vairs nebija malkas. Bet neviens arī vairs nedomāja par zivju vārīšanu. Kārām acīm visi tās redzēja izdalām, skaudīgi, kad tikai kāds nedabūtu kādu lielāku. — Grīntāls pavēlēja, ka nevienam pie vezuma neesot brīv iet, kā tikai ap ēšanas laiku tam, kas dala. — Kārlēns vairs nevarēja izturēt aiz briesmīgām slāpēm, mute bija gluži izkaltusi. Birkenbaums gribēja, lai kauj nost vienu zirgu, būs siltas asinīs. Grīntāls aprunājies ar citiem, atbildēja: „Tā puikas dēļ vien vēl nevaram kaut.“ Birkenbaums nu iegrieza pats sev rokā un ar savām asinīm dzirdināja Kārlēnu. Pēc tam viņš norāva sev lakatiņu no kakla, pārplēsa to un aptina to leļpus ikšķa ap roku. — Vakarā Grīntāls paziņoja, ka zivju divām dienām vien vairs esot. Vai neizdališot šovakar tikai pa vienai? „Lai vēl šovakar ejot pa vecam“, tā vairums nosprieda un Grīntāls izdalīja parasto skaitu. —

Kārlēns bija kā pusmiris. „Tos, kas nomirs, tos tak ielaidīs jūrā?“ viņš vaicāja. „Laikam“, atbildēja Birkenbaums. „Tad tu ielaid mani...“

Piektās dienas rītā pret brokasta laiku Grīntāls tālu ziemeļos do-

mājās ieraudzījis dūmus. Ar lielāko uzmanību visi skatījās uz apzīmēto vietu. Garenais mākonītis kļuva skaidrāks un beigās vairs nebija ko šaubīties, ka tas ceļas no kāda gaŗām braucoŗa tvaikoŗa. „Celiet plagu augstāk! Viciniet to!“ cits caur citu sauca un visi spiedās ap kārti. Dūmu mākonis auga un zvejnieku bālie ģimji atdzīvojās un viņu acis zibēja. Bet mākonis sāka dilt. Tvaikonis netuvojās viņiem. Tas aizbrauca gaŗām. Kā nakts ēna nolaidās uz visu ģimjiem. Piepēŗi Jānis iekliedzās. „Laiva! Laiva!“ viņŗ sauca. Visi pagriezās uz Jāni, kuŗŗ ar rokām māŗa pret dienvidiem. Laiva tuvojās. Kad laiva tik tuvu bija pienākusi, ka ģimjus varēja izŗķirt, tad zvejnieki redzēja, ka tajā sēdēja trīs sveŗi un Stūre, Skapāns un abi Cubuki, visi četri vairāk miroŗi nekā dzīvi cilvēki. Zvejnieki steidzās laivai pretim. Pēc daŗiem pūliņiem viens airētāŗs uzkāŗa uz ledus gabala. Izŗādījās, ka laiva var uzņemt tikai septiŗus, bet zvejnieku bija desmit. — Zaŗļa sāka virzīties uz laivu. „Jākāŗj ir iekŗā, kas paliks atpakaŗ, tas paliks!..“ Bet Grīntāls to sagŗāba aiz rokas un atrāva atpakaŗ. „Paliec. Mums atkal jālozē. Jūs tak visi esiet ar mieru?“ — „Lūkosiŗ tak pa priekŗu tai laivā visi sasēsties“, sacīja Skrastiŗŗ, „ja tad redzēs, ka tā tik daudz nevar nest, tad varēs lozēt.“ Bet sveŗais ar to nebija mierā. „Nu tad lozēsīŗ“, sacīja Grīntāls. Nostāŗaties pēc vecuma.“ Iznāca tā, ka Kārlēnam, Jānim un Grīntālam bija jāpaliek atpakaŗ uz ledus gabala. — Œkrastiŗŗ piegāŗa pie Grīntāla un spieda tam roku. „Aizņņs manai sievai labdienas“, sacīja Grīntāls. Arī Birkenbaums no viņa atvadījās, tāpat no Jāŗa. — Kā sasalis Kārlēns stāvēŗa un skatījās laivā. Birkenbauma ģimis savilkās sāŗīgi. Viŗŗ satvēŗa zēna roku un spieda viņa liesos aukstos pirkstus — Pāris soŗus pagāŗjis uz priekŗu, Birkenbaums piepēŗi apstāŗās, pameta savādu mirkli uz puķu, likās ar sevi cīnoties un iekāŗa tad lēnāŗ laivā. „Ir laiks, Jāŗa tēŗ“, Grīntāls skubināŗa. — „Es palikŗu“, sacīja Dalda. „Es neieŗu, ne parko! izsaucās Jānis. Beidzot tēŗ tomēr dēlu iestūma laivā un palika dēla vietā uz ledus gabala.

Grīntāls reizes trīs atvadīdamies pavīcināŗa ar cepuri, aplīka tad roku ap Kārlēna kaklu un palika tā nekustēdamies stāvam. Arī Dalba, drusku nolīcies uz priekŗu, stāvēŗa kā sastindzis.

Loze izŗķirusi. Zaŗļa atgriezās dzīvības valŗtībā un Grīntāls, skaistais, ideālais Grīntāls, paliek atpakaŗ uz jūrā peldoŗā ledus gabala! Tik brīnumš viņu vēl varētu glābt. Līdz ar Grīntālu nāŗei ziedots arī Kārlēns, kuŗu jau nāŗe sākusī skaut. Ap viņa kaklu Grīntāls aplīk savu roku, it kā gribēdamš sacīt: nāŗē mēs vienoti būsīŗ. Vecais Dalda nekustēdamies un stīvi noskatās, kā viņa dēls Jānis aizbrauc.

Ziedodams savu dzīvību Jāņa dzīvības vietā viņš cer, ka vinnējis. Viņš dzīvos tālāk Jānī. — Griba dzīvot visus vada un loka. Visa radība dreb nāves priekšā. Pār jūrā peldošo ledus gabalu gūlās nāves dvesma un lidinājās nāves eņģelis savus tumšos spārnus izplezdams. Mākoņi gāja par jūru pāri, putni kļiedzoši laidās kā smiedamies pār tāli, par zvejnieku likteni. „Nāves eņas“ zvejnieku sirdīs iegavilējās, tiklīdz nāves eņā iespīdēja kāds cerības stariņš, un atkal nodrebēja, kad tas izgaisa. Kā viņu sirdis priecājās, kad pārrunājot līdzīgus agrākus notikumus citur un tepat mūsu jūrmalā, dzirdēja par zvejnieku izglābšanu! Tas viņos radīja cerību, ka rasi arī viņi izglābsies. „Bet šādas lietas“, runāja Silis, „te ilgi nav dzirdētas. Aizpērn gan no Jamburgas — vai kur tur — zvejnieki aizdzīti jūrā, bet pēc trim dienām tie atkal tikuši mālā.“ „Jā“, Grīntāls apstiprina, „un es pērn tādu pašu ziņu lasīju avīzēs no Sāmu salas. Un tepat gar Kurzemes krastu jau arī tādas lietas notikušas. Tikai nu no mūsu apgabala tas nav dzirdēts.“ — „Mans tēvs stāstīja par tādu notikumu“, tagad vecais Dalba runāja, „es nezinu vairs, vai tie bija deviņi vai desmit, vai vienpadsmit cilvēki, kas toreiz nozuduši.“ — „Nozuduši?“ Skrastiņš atkārtoja, „nozuduši?“ — „Jā, nozuduši“, vecais paklusām atkārtoja, un viņa nespodrās, apsarkušās acis aizslīdēja uz viņa dēlu — Jāni. Šāda ziņa visus notrieca. Visi piepēši aplūsa un neskatījās otram acīs, jo lielā nelaimē cilvēks kaunas tāpat kā lielā negodā. — Sastinguši visi it kā savās sirdīs izbauda nāves rūgto dzērienu. Tik Grīntāls pēc brīža atkal nāves eņā liek iespīdēt cerības staram sacīdams: „Na, vai nu pie mums tas tā notiks. Es tam neticu. Man tā vien liekas, kā kad tas viss tāds... tāds... kā to būs teikt... tāda drusku pabailīga pabraukāšanās vien būs. Pirmā acumirkli, zināms, arī man pārskrēja tādas nelabas šalkas, nav jau nekāds joks... bet tagad... apdomājiet, mēs četrpadsmit cilvēku, no kuņiem — viens, divi, četri, seši, astoņi: no kuņiem astoņi tādi kā izlasīti, mēs tak ne šim, ne tam neaiziesim... nepazudīsim. Tas nevar būt! — Un tad paskataties tikai Birkenbaumā! Par tādu puisī vien jau, kā viņš, būtu dievam žēl, kur nu vēl par mums visiem!“ Visi alka dzīvības — dzīves. — Birkenbaums bija no Vidzemes, no Ērgļiem. Papriekšu tas bija laidis postus no Ogres Daugavā, tad no Daugavas uz Rīgu. No Rīgas tas bija aizkūlies uz Jelgavu, Kuldīgu, Liepāju un beigās bija salīdzis par puisī pie Zaļgas. — Kā tas varēja būt? — Kā viņš šeit bija nokļuvis? Tā viņš naktī uz ledus gabala saldams, tumsā lūkodamies, izsamisis pārdomāja. Viņš tak tur tālu Ērgļu kalnos bij gājis ganos, bij tur ilgus gadus dzīvojis, dzēris, trakojis, priecājies, teatri spēlējis, divas dienas kā par jokiem

cietumā sagulējis un tagad, un nu... nu viņš sēdēja uz zvejnieku ragavām un jūra trakoja ap viņu un viņš brauca nāvē. Tas nevarēja būt! A, šis Zaļga! Ka tas viņam nebūtu uzmācies! Bet naktij neizsakāmi ilgi ilgstot, viņa izmisums augtin auga, kāre pēc dzīves brēca pēc pestīšanas, kamēr austrumos svīda pirmā gaisma un puisis, galvu nokāris, drusku iemīga. — Uz Kārlēna jautājumu: „Saki, kā tev visvairāk būtu žēl, ja nu mēs vairs netiktu malā?“ viņš atbild: „Kā? Visas dzīves man būtu žēl.“ — „Tās jau nu katram žēl“, saka Kārlēns, „bet kaut kā sevišķa. Mātes, brāļa, vai brūtes, vai kā.“ — „Man nav itnekā sevišķa. Es tikai domāju, ka es vēl daudz gadu tā būtu varējis dzīvot kā līdz šim, un tad man paliek dzīves žēl vai paša sevis — es nezinu lāga.“ Kā visi priecājās, kad piektās dienas rītā tālumā ieraudzīja dūmus! Bet kā naktis ēna nolaidās uz visu gīmjiem, kad kuģis aizbrauca gaļām. — Flagas turētāji karti palaida vaļā, tā nogāzās un Zaļga sarkano kreklu mīdija ar kājām un kodīja sava kažoka piedurkni. Nabaga Skrastiņš bija atšļucis uz ragavām un muldēja tur nesaprotamus vārdus un smējās. Kārlēns Birkenbaumu cieti bij apkampis un Grīntāls stāvēja un skatījās arvienu vēl uz vietu, kur mākonītis bija nozudis. Tā arī beidzot viņš skatījās laivai pakal, kas viņa bēdu un nelaiimes biedrus tagad aizveda pretim dzīvībai. Un viņš, un viņš palika! Nāves ēnā. Bet vēl viņa sirds pukst dzīvībā. „Mēs tak ne šim, ne tam neaiziesim... nepazudīsim. Tas nevar būt!“ Tā viņš bija mierinājis nelaiimes biedrus izmisumā. Nē, nē, viņš „ne šim, ne tam neaizies, nepazudis, — tas nevar būt“, tā vēl arvien runā viņa sirds. Griba grib mūžīgas dzīvības. — Viņš dzīvos... dzīvos... Mūžīgi. Viņš neiznīks. Nekas, nekas nezudīs. Dzīvība ir mūžīga. Veidu maiņā mūžīga tik dzīvība. — Vai skaistais Grīntāla tēls ir miris? Viņš dzīvo mūsu starpā un dzīvos, kamēr Latvijā latvieši dzīvos. Tīrs un balts kā Blaumaņa Baltais.

Dzīvības dzejnieks Blaumanis i „Nāves ēnā“ ir un paliek dzīvības dzejnieks. Nāves ēna nevar dzīvības veikt. Dzīvība ir stiprāka par nāvi. — Dzīvības straume bez apstājas mūžīgi tek, i Nāves ēnā, i Nāves lejas, i Elles bezdibeņos, visur, visur, i atomos dzīvība mīt. —

„Nāves ēna“ ir tik pilnīgs, lielisks darbs, ka līdz ar Celteri grībētos teikt:

Jods lai parauj kritiku,
Lai dzīvo autors!

Blaumanis kā līrisks dzejnieks.

Pa daiļuma puķu leju
Uz mīlas sirdi lai eju!

Kā līrisks dzejnieks Blaumanis stāv zemāk nekā dramatisks dzejnieks un novelists. Kas pazīst Blaumani un tā radošo darbību visā būtībā, tas zinās, ka citādi tas nemaz nevar būt. Visi apbrīno Blaumaņa tēlu lielo dzīvību un kustīgumu, dzīvo dramatismu viņa dramās un novelēs, un dibināti to dara. Blaumanis, var teikt, ir dzimis dramatisks dzejnieks. Ja tik viņa izglītība un pasaules pazišana būtu bijušas plašākas un dziļākas, tad kā dramatisks dzejnieks viņš būtu varējis ieņemt vienu no pirmām vietām visā pasaules literatūrā. Blaumaņa dramatiskās spējas ir apbrīnojamas.

Līriskā dzeja pēc būtības ir citāda, nekā dramatiskā dzeja. Līriskā dzeja ir jūtu dzeja.—Viņa viegli, kā kalna strautiņš, burbuļodama plūst iz dzejnieka sirds dziļumiem, izskalodama līriskas dzejas pērles. Līriskās pērles ir it kā dvēseles sāpju un prieka stīgu akordi.—Skaisti to izteic Heine, sacīdams: No manām asrām izaug puķes ziedošas un manas sāpju nopūtas top lakstīgalu koris. Ja mani mīlē tu, meitiņa, tev visas šīs puķes dāvāšu un ļoga priekšā tava lakstīgalas dziesmai būs skanēt.

„Aus meinen Thränen spriessen
Viel' blühende Blumen hervor,
Und meine Seufzer werden
Ein Nachtigallenchor.

Und wenn du mich lieb hast, Kindchen,
Schenk ich dir die Blumen all',
Und vor deinem Fenster soll klingen
Das Lied der Nachtigall.“

(Heine.)

Rozi, liliju, balodi, sauli, mīlas ligsmē tos visus reiz mīlēju. Es nemīlu vairs tos, es mīlu vienvienīgi to mazo, to smalko, to tīro, to vienu; viņa pati, visas mīlas avots, ir roze un lilija un balode, saule.

„Die Rose, die Lilie, die Taube, die Sonne,
Die lieb' ich einst alle in Liebeswonne.
Ich lieb sie nicht mehr, ich liebe alleine
Die Kleine, die Feine, die Reine, die Eine;
Sie selber, aller Liebe Bronne,
Ist Rose und Lilie und Taube und Sonne.“

(Heine.)

Tu esi tā kā puķe, tik cēla un skaista un tīra; es uzskatu tevi un sēras sirdī man nāk. Man ir, kā kad man rokas uz galvu tev likt būs, lūdzot, lai Dievs tevi uztur tik tīru un skaistu un cēlu.

„Du bist wie eine Blume
So hold und schön und rein;
Ich schau' dich an, und Wehmuth
Schleicht mir ins Herz hinein.
Mir ist, als ob ich die Hände
Auf's Haupt dir legen sollt',
Betend, dass Gott dich erhalte
So rein und schön und hold.“

(Heine.)

Lai vērojām tik vēl Ģētes dzejoli „Atrastā!“

Es staigāju mežā
Savvaļā,
Ne prātā bij meklēt,
Ne atrast kā.
Lūk pakrēslī puķīte
Lūkojās,
Kā zvaigznītes vizot
Spīd actiņas.

Es grasījos lauzt to,
Sīks baltīnš sāk lūgt:
„Vai gribētu mani
Višanai plūkt?“
Ar saknītēm visām
To izraku,
Līdz pārnesu mājās
Uz dārziņu.

Un klusā vietīnā
Dēstīju to:
Nu zaro un zied tā
Un uzzaļo.

(Raiņa tulk.)

G e f u n d e n .

Ich ging im Walde
So für mich hin,
Und Nichts zu suchen
Das war mein Sinn.

Im Schatten sah ich
Ein Blümchen steh'n,
Wie Sterne leuchtend,
Wie Aeuglein schön.

Ich wollt' es brechen,
Da sagt' es fein:
„Soll ich zum Welken
Gebrochen sein?“

Ich grub's mit allen
Den Würzlein aus,
Zum Garten trug ich's
Am hübschen Haus.

Und pflanzt' es wieder
Am stillen Ort;
Nun zweigt es immer
Und blüht so fort.

(Goethe.)

Te mēs redzam līriskās dzejas avotu un kādas līriskas pērles iz viņa izskalojas un iznirst. Iz asrām uzdīgst, izaug un uzplaukst līriskas puķes, ziedošas, un dvēseles sāpju skaņas top lakstīgalu koris.

Līriska dzeja ir sirdspuķe, dīgusi un plaukusi, slacināta sirds sāpju un prieka asarām.

Ja vērā ņemam līriskās un dramatiskās dzejas būtību, viņu īpatnību un izšķirību, tad viegli noskārstam, cik grūti lielam dramatiskam dzejniekam ir arī būt lielam līriskam dzejniekam un otrādi. Heine ir liels līrisks dzejnieks, bet kā dramatisks dzejnieks mazvērtīgs. Tamlīdzīgi tas arī ir ar ģenialo angļu dzejnieku Beirenu (Byron). Tik reti dzejas ģenijiem, kā piem. Ģētem, tas bijis iespējams. — Blaumanis pie šiem ārkārtēji reti izņēmumiem nepieder. Kā liels dramatisks gars, kas grūti savienojams ar līrisku ģeniju, Blaumanis līrikā nav radījis nekā tik lieliska. Ir bijuši brīži, kur iz viņa savilņotās sirds jūtām iznīrušas nedaudzas īstas līriskās dzejas pērles, bet arī šo pērļu spožums nav, kā saka, priekš mūžības. Pie šādiem labākiem viņa līriskiem dzejoļiem pieskaitāmi: „Kā zagšus,“ „Vēl tu nezini,“ „Līgo,“ „Pērkonis,“ „Rudenis,“ „Renātus“ un vēl daži citi. Skaisti Blaumanis pārtulkojis dažus Ģētes dzejoļus, kā „Minjona“ („M.V.Mēnešrakstā“, 1899. g.) un „Dievišķais“ („M.V.Mēnešrakstā“, 1900. g.)

Pēdējo Ģētes dzejoļu — „Dievišķais“ („Das Göttliche“) Blaumanis tulkoja sacensībā ar Raini. Abi tulkojumi, Blaumaņa un Raiņa, ievietoti vienā „M. V. Mēnešrakstā“ burtnīcā (1900. g.). Bet te man patiesības un taisnības labā, lai nevienam netiktu pāri darīts, jāpiezīmē, ka Blaumanis Raiņa tulkojumu iepriekš bij izlasījis un Rainis tulkodams un man iesūtīdams nezināja, ka Blaumanis ar viņu sacentīsies. Lietas apstākļi bija šādi: Kad Rainis iz Vjatkas bija iesūtījis Ģētes „Das Göttliche“ tulkojumu un Blaumanis redakcijā to dabūja zināt, tad viņš pienāca pie manis un teica, ka gribētot šā dzejoļa tulkošanā ar Raini sacentties un lūdza, lai es viņa tulkojumu ievietotu ar Raiņa tulkojumu vienā burtnīcā, ko es tad arī darīju. Še jāpiezīmē, ka šī nav vienīgā reize, kur Blaumanis ar Raini lūkoja sacentties.

Glūži patīkams ir Blaumaņa dzejolis „Kā zagšus“, kuŗš ir viens no tiem divpadsmit dzejoļiem, kuŗus Blaumanis zem virsraksta „Pavasara dzejoļi“ dāvājis tēlojuma „Sirdsšķīsti ļaudis“ autoram (Porukam) un kuŗi pirmo reiz ievietoti „M. V. Mēnešrakstā“ (1896. g.). Viņš skan:

Kā zagšus, tik lēnām, tik klusipām,
Bez puteņiem un bez vētras,
Ir pavasaris atnācis.

Zied lazdas, zaļo jau mētras.

Kā zagšus, tik lēnām, tik klusipām,
Tā pašam nemanotī
Pret tevi iedegusēs sirds
Un kvēlo nu ļoti, ļoti.

Kā dramatiskā dzejā un novelistikā, tā arī liriskā dzejā Blaumanis maz vārdos daudz izteic, kā piem. dzejolā „Līgo“ („M. V. Mēnešrakstā“, 1899. g.).

Tur ūdens viz, tur laiva brauc,
Tur meitenes launīgi līgo;
Tur zēni rakstā aires ceļ
Un smejas un gavilē: līgo!

Uz krasta margām atspiedies
Es cepuri paceļu: līgo!
Ar dievu, mana jaunība,
Ar dievu un līgo, līgo!

Tā dzejnieks atvadās no savas jaunības, kuŗa kā līgodama aizlīgo: līgo, līgo!

Rudeni („M. V. Mēnr.“, 1895. g.)

Kāda liela nekārtība
Visās malās tagad valda!
Koki plīki! Lauki melni!
Migla ceļniekus malda!

Strautus, ezerus un upes
Lietus pāri pārēm pilda.
Un vai saule nozuduse?
Nedz tā spīd, nedz arī silda.

Pelēks zvirbulis, kviešu zaglis,
Dara pakal viegliem zēniem:
Atstāj savu jauno sievu
Līdz ar visiem zvirbulēniem.

Sēri, it kā senču gari,
Koris dzejotāju vaida —
Un trīs duči vecu meitu
Velti precinieku gaida.

Kā dzejniekam gāja, tas izpaužas dzejolā „Pērn un šogad“ (M. V. Mēnešrakstā, 1896. g.), kur viņš dzied: „Gadu atpakaļ Netišu gāju puķaino teku, Kuŗa gar bērziem, Kuŗa gar pļavu Upītei pāri Aizlocījās. — Redzu uz laipas Meiteni stāvam. Viena tai roka Viegli uz margas, Otra tur divus Zilganus ziedus. Saulite spīd. — Pacēlu cepuri, Meitene sarka, Slidēja ziedi Viņai iz rokas... Smaržoja bērzi, Čaloja upīte, — Drebēja sirds. — Tagad nu tīši Puķaino teku Pamazām eju: Laipiņa tukša... Smaržo tik atauga, Čalo tik ūdens, — Dreb mana sirds.“

Cik drīzi!

Pār ceļu līgojās ziedu bars.
Es stāvu, un raiba rinda
Iz tāluma brauc: — bij dzirnieku bars;
Zvārguļi skanēja, šķinda.

Un pirms es domāju, gaŗām bij'
Troksniš un kāznieki staltie;
Un pirms es domāju, zaram bij'
Krituši ziedi baltie.

Un dīvaini baigas jūtas man
Dvēselei pāri gāja.
Cik drīzi nīcības sauciens skan!
Klusums cik ātri jāja!

(„M. V. M.“ 1896. g.)

Nāca „Nelaiمة“ („M. V. M.“ 1899. g.)

<p>I. Aizdari durvis, Aizdari logus, Slēpies pa aizkrāsnes nakti: Uzkrāus tev slogus, Ja Laimiņa neturēs vakti!</p>	<p>Bet tu vaigā nenosarksti, Kad ar mani mirkļus maini. Ne tā tava tieša vaina, Ka uz ielas smiltis bija, Ne tā tava paša vaina, Ka tev kvēpu lietūs lija. Neprot tavas lūpas gaudu, Kā tu klupi, kā tu kriti, Bet es novērsdamies raudu, Ka tu tagad tāds kā citi.</p>
<p>II. Arī tavi baltie svārkī Putekļaini, traipekļaini,</p>	

Skaists ir Ģētes skaistā dzejola „Minjona“ („Mignon“) brīvais atdzejojums:

Vai zini, citronas kur ziedos līkst?
Starp tumšām lapām zeltoranžas tvīkst,
Pūš vējiņš maigs, mirdz zilais debesloks,
Stāv mirte klusu, augsti lauru koks,
To zemi zini?
Turpu, turpu skrien
Man domas, mīļākais, arvien, arvien.
Vai zini namu? Stabiem greznots tas,
Spīd viņa zāle, laistās istabas;
Tur mani noskatās dažs marmortēls:
„Tu nabags bērns, kāds tevim liktens žēls.“
To namu zini?
Turpu, turpu arvien,
Mans sargātājs, turp manas ilgas skrien.
Vai zini kalnu, kuŗu mākons sedz?
Tik tikko mūlīs mīglā teku redz;
Pa alām pūķu vecais dzimums mīt,
Brūk klints un strauts pār viņu krākdams krit.
To kalnu zini?
Turpu, turpu paties'
Iet mūsu ceļš! Tēvs, turpu dosimies!

Gluži labi Blaumanis starp citu pārtulkojis arī Ļermontova dzejolu „Lūgšana“, kuŗš nodrukāts „M. V. Mēnešrakstā“ (1897. g.).

Kad Blaumanis bija sācis strādāt pie jaunās strāvas laikrakstiem (pie „Mājas Viesa“, „Mājas Viesa Mēnešraksta“ un „Dienas Lapas“), tad vecās strāvas laikraksti („Balss“, „Baltijas Vēstnesis“ un „Tēvija“) viņam stipri uzbruka un sāka mazināt Blaumaņa literārisko nozīmi; kāda Arnolda Holca dzejola tulkojuma dēļ viņu pat sūtīja uz Aleksandra augstumu gara slimnīcu. Blaumanis reagēja sacerēdams garāku asu satirisku dzejolu zem virsraksta „Pie Hotentotiem“, kuŗš ievietots „Mājas Viesa Mēnešrakstā“ (1896. g.), kur viņš par Vamstras (vecās strāvas), vispār par kritiķiem turēja bargu tiesu. Šā dzejola beigās

viņš sašutis par netaisno kritiku vēlas: „Lajmiņ, Ja tu mūsu zemē Kriktikas un dzejas garu Kādā jaukā pavasarī Šurp ar bezdelīgām sūti: Ai, tad dod mums seši simti, Seši simti koklētāju, Bet par viņiem tiesu turēt Liec tik sešiem goda vīriem. Lai tie nezina nenieka Nedz no Jamstras (jaunās strāvas), nedz no Vamstras, Lai tie nespriež, kur tās kokles, Bet tik, kā tās skanējušas“. —

Kritiķu kungi, saprotams, nu bija jo nikni, pārmeta Blaumanim seklību, sacīja, ka viņš galīgi izrakstījies, nepatriotisks un citas tādos gadījumos parastas lietas. Blaumanis ļoti uztraucās un sašuta. Kādu nedēļu viņš staigāja kā pusmiris un bija izsamisis līdz nāvei. „Es nemīlot tautu! Es esot izrakstījies, sekls! Es, kas tautas dzīvi rādu tādu, kāda viņa ir! Ko es tur lai daru, ja viņa nav citāda?! Lai pati tauta un viņas dzīve citādas, tad arī es dziedāšu citādi!“ Tā Blaumanis kādā dienā, sarunā ar mani, sāpīgi izsaucās. „Neder izsamist un pagurt!“ atbildu. „Jūs tautas bards! Pasakat to! Esat Dzevs! kuŗš, kad vajadzīgs, zibeņus rokā tver, ka Olimps nodārd...“ — „Man ir tā ap dūšu, ka, ja es to tā uzrakstu, kā domāju un jūtu, tad tas būs tāds, ka šaubos, vai jūs drukāsiet.“ — „Nedrukāšu? Kad esmu baidījies? Rakstiet vien! Es nodrukāšu. Patiesībai acis neķeršos. Jums pāri dara. Rakstat ko gribat — nodrukāts tiks!“ — Dažas dienas pēc tam Blaumanis man pasniedza kādu garāku dzejolu, zem šāda virsraksta: „Ode. No Hotentotu dzejnieka Sinam-Ualba, Tulkojis **.“ — Pasniegdams dzejoli Blaumanis sacīja: „Atvieglināju sirdi.“ — Izlasījis virsrakstu es vaicāju: „Kāpēc jūs, Blauman, nenāciet klajā ar savu vārdu, bet parakstiet „Sinam-Ualba“, ko tak ikviens viegli izlasīs „Blaumanis“? — „Domāju, ka šoreiz tā būs labāki,“ Blaumanis atbildēja. — „Dzevs gan tā nedarītu, bet kad nu jūs vēlaties, lai notiek ar' tā!“ atbildu un uzlieku manuskriptu uz galda. Izlasījis tūlīņ nodevu nodrukāšanai. Šī „Mājas Viesa Mēnešrakstā“ (1896. g.) iespīestā hotentotu dzejnieka Sinam-Ualbas (Blaumaņa) „Ode“ ir savā ziņā tik raksturīga un ievērojama, ka viņas saturu, sakarā ar apstākļiem, kādos tā rakstīta, derētu ikvienam latvietim izlasīt un nopietni pārdomāt. Viņa skan šā: „Un viens no viņiem, Kas garā klusumā Savrup bij' sēdējis, Atstāja sēdekli, Pacēla balsi Un izsaucās skaņi Visas tautas priekšā: Vai man! Zinu, kas esmu! Manas dziesmas ir remdenas! Nekvēlo jūtas! Domas man nelido Ērgļa skrējienū! Mani smieklī Pašam par rieboņu! Mani tēli no māla! Manas gleznas ir algadža darbs! Vai! Vai! Man jāsamis', Kad domāju klusā Stundā par sevi... Palīdzī manim, Palīdzī, tauta! Kustini manas dvēseles Smokošos ūdeņus! Laid pār mani Varenu iespaidu zibžņus, Lai izceļos laukā Iz nāvīgi nīstās Vidējības!

Tev ir mīlestība, Mīļotā tauta. Ai, neslēp man ilgāk, Kāda tā ir. Vai tā līdzinās Verdošai rudai, Kas mutuļo augšup Iz neizmērotiem Bezdibeņiem, Aizraunot elpu Tam, ko tā apņē? Jeb vai tā ir Kā dienvidus vēsma, Kas lēnām tuvojas Ar ziedoņa simtām smaršām Un žužina saldā Reibonī prātus? Dod man baudīt Šādu mīlestību, Es atmaksāšu Ar dziesmu liesmām! Es atmaksāšu Ar lakstīgalu skaņām!

Tev ir ienaidis, Maziņā tauta. Atver savus Aizslēgtos zvēru krātus Un rādi man niknos Tīģeru kaķus! Es viņus tēlošu, Tā ka tev šaušalas Pāries pār miesu. Iz manām dziesmām Rūks tev pretī Viņu asinskārība Un tu jutīsi Viņu kluso Lienošo gaitu.

Tev ir tikumi, Tikumu tauta. Ved mani turpu, Kur tavas meitas Un tavi dēli Šķīstībā staigā, Tērpušies drānās, Kuŗu baltums Žilbina acis Kā jauna sniega sega Spīdošā saulē. Rādi man jaunekļu Sprogotās pieres, Aiz kuŗām vijas Tiklas domas Nesaraustītā virknē; Rādi man jaunekles, Kuŗu vaigus Aiztikuse Tikai nevainības Līlijas lapa, Kuŗu krūtis Slepēnībā Skūpstijis vienīgi Bālais un aukstais Mēneša stars. Kur ir patiesības, Kur taisnības Asinainie Svētie liecēnieki? Pazemošos pie viņu kājām Un savai koklei Uzvilkdams stīgas No tīra zelta Slavās dziesmu Tiem dziedāšu jaunu.

Tev ir netikumi, Mana Tauta. Nostādi mani Ceļa malā, Kas noved uz tumsu Un pazušanu, Lai noskatos tavos Kaislību saēstos Grēcēniekos. Palaid man gaŗām Cilvēkus, velnus, Kuŗiem uz pūstošās mēles Nešķīstība, Kuŗu kaistošās acis Gailestība, Kuŗu dubļainās sirdis Negantība, zaimošana, Kuŗu domas Noziegumi, Kuŗu pieres zīmētas Ar Kaina zīmi, Ar sirmgalvja tēva, Ar mātes asinīm! Atklāj man trumus, Kuŗu smaka Līdz debesīm smird Un viņu uzskats Mani gāŗ ģiboni! Ha! kā es tveršu, Atjēdzies atkal, Kokles vietā Pastara bazūni! Kā noziedznieks drebēs! Kā bālais grēcēnieks Kritīs uz vaigu, Kad es tiem sludināšu Par tiesu un sodu, Kad viņus saukšu Uz atgriešanos!..

Kur ir tavš skaistums, Mīļotā tauta? Kādēļ tu viņu Aizkaŗ ar desmit Necaurredzamām segām? Es slāpstu pēc skaistuma. Lieci jel krist Biezajiem autiem, Lai atdzeras reizi Manas kārās acis! Kā liegais vējiņš Mani pirksti Tad aiztikš kokles stīgas, Manas dziesmas vīzēs Kā libeļu spārnī Uz ūdens rozēm Rāma ezera malā...

Kādi tev smieklī? Iesim uz tirgu, Kur augstu gaisā Šūpojas virve Un pa to soļo Joku taisītājs Raibos svārkos Un kur lejā traki Un smalki, pārgalvīgi Jautrība plosās. Viņas troksnis Sacels man sirdi Līgsmu atbalsi Un manas dziesmas Smiesies un līgos.

No trokšņainā tirgus Uz kluso istabu, Kur prātnieks un pētnieks Pie zaļās lampas, Galvu atspiedis Baltajā, šaurajā rokā, Domā par cil-

vēces Mūžīgām mīklām, Par dzīvi un nāvi Un nogremdējas Līdz visu lietu Tumši noslēptiem Pirmajiem pamatiem. Steigsimies turpu! Uz pirkstu galiem, Lai netraucētu viņa domu Noteikto gājienu, Tuvošos viņam Un lūkošos viņam Uzmanīgi un viegli Pār pleciem Uz rakstu atklātām lapām. Un ko vienatnē Grūti pūloties Viņš iz dziļākām Domu raktuvēm Gaismā būs cēlis: Smagus, mirdzošus Zelta klučus; To es kausēšu Savā kausētavā Un kalšu un dališu Kā sīku naudu Ļaužu starpā.

Un pēdīgi, pēdīgi, Veri man vaļā Goda vārtus Un laid mani iekšā Tavās slavas telpās. Svinīgi soļošu No viena spīdoša tēla uz otru, Godbijīgi, Ar tvīkstošiem vaigiem, Lasīšu tavas Pagātnes stāstus. Un viņu varenība Sagrabs mani Kā viesuļa vētra Un jūsmu vilnis Pacels tevi līdz mākoņiem, Kad dziedāšu, Kad itin kā dzīvi Caur manu muti Iz pīšļiem atpakaļ burti Tavu acu priekšā Sentēvi staigās!

Še mana roka, Tauta, ved mani Pa tavu tagadni Un pagātni! Rādi man sevi, Lai sakust manas dvēseles Smokošie ūdeņi Un es dzīvi un dzīvāk Sajūtu, ko redzu, Un to, ko sajutis, Tev skaidrākā veidā Atpakaļ dodu.

Tu kautrējies?
Un noversi vaigu?..

Jā, mana tauta, Es pazīstu tevi!.. Tu esi maza Un tavi centieni Un tavi mērķiši Maziņi, maziņi, — Sīciņi ir. Remdena ir tava mīlestība! Tavš ienaids Ir slābans bezzobis, Kas tikai iz drošas slēptnes Met savus šautrus! Tavi tikumi Ir apvazāti, Nedz baltī, nedz melnī! Tavi netikumi Ir mazas nerātņības! Tavi patiesības Un taisnības aizstāvji Lokās kā meldri Šurpu un turpu, Lūkojas iztapt Dienas vajadzībām, Tev skaistuma nav, Bet veselīgs kuņģis Un apskaužams miegs. Tavi jokotāji Iet smagus, neveiklus soļus, Tie smieklu vietā Modina skumjas, Un troksnis, Kas tavā tirgū Reižu reizēm dzirdams, Ai! tas ceļas Aiz lamāšanās. Tavi prātnieki un pētnieki Vēl nedzimuši, Vairi tik lepoties Ar augstas gudrības Mācītiem vīriem. Un tavas slavas telpās, Kas tur gan redzams? Sešu simts gadu Piemiņas zīmes.

Visur, visur Ar mietu pilsoņu Smieklīgo nopietnību Tu eji un ieturi Zelta vidus ceļu! Pa to gan labprāt Staigā pa pulkiem Gļiti gērbusies Bodes zeļļi Ar spodrām gardibenēm Jauki krūzotās galvās; Un vecas jumpravas Ar viltotām krūtīm Un viltotām rozēm uz vaigiem; Godīgi tēvi, Kas glāzi Alus Un glāzi šņabja — Ne vairāk, ne mazāk — Omulīgi mēdz iedzert, Un mātes, Kas skatās uz kreiso Un labo pusi Pēc mīlām meitiņām Derīgiem vīriem — Un liela ganība citu... Bet

dzejniekam nemīl Zelta vidus lielceļš, Tas neiet Ar daudz-par-
daudziem, Tas griežas savrup.

Bet tu, bet tu! Tu aizžogovisai Neieņitās tekas, Kas ved pā spirg-
taku gaisu. Nežēlīgi Tu velc viņu līdzī Pa ikdienišķības pute-
kļiem Un spied viņu rādīt Atkal un atkal Tev tavu nespodro
Bezkrāsas bildi... Lāsts par mani, Kā manim jāir Dzīvam
spogulim, Kuņā atspīd Tikai nedīža Vidējība! Lāsts manai
vājībai! Cik reižu, cik reižu Dūsmās un ģnumā Neesmu no-
metis kokli Un izgrūdis vārdus: Kaut es tevis Vairs nemīlētu!
Sarautas būtu Tad saites, ar kuņām Esmu pie tevis saistīts!
Brīvs tad es būtu, Tauta, no tevis!

Bet nepieņildās Šī vēlēšanās. Paceļu atkal Nomesto kokli, Trink-
šīnu atkal Vidēji par vidējību Un nesu savu mīlestību Tālāk kā —
slogu!

Šī Sinam-Ualbas (Blaumaņa) „Ode“ savā ziņā ir ļoti svarīga un
ievērojama. Viņš — viņā, kā saka, ir pārspējis pats sevi. Saka, ka viņā
ir patiesība. Arī uzbudinājumā, aizskārumā, nozākājumā, netaisnu
spriedumu ciešot, zem nedibinātas kritikas, šādas vai tādas pārestības
iespaīda, cilvēks izsaka to, ko viņš citādi sevi būtu paturējis kā noslē-
pumu. „Ode“ noteikti, skaidri un gaiši izsacīts, kā dzejnieks skatās
pats uz sevi un kā uz toreizējo priekškaŗa tautu un apstākļiem. Šī
„Ode“ ir kā atslēga, kas mums atver Blaumaņa sirdi un dvēseli un
ļauj ieskatīties viņu noslēpumainajos dziļumos un redzēt, kas tur notiek.
„Ode“ Blaumanis iet tiesā pats ar sevi un savu tautu. Un viņš tur
pats par sevi un savu tautu bargu tiesu. „Zīnu, kas esmu“, viņš saka.
„Manas dziesmas ir remdenas! Nekvēlo jūtas! Domas man nelido
Ērgļa skrējienu! Mani smiekli pašam par rieboņu! Mani tēli no māla!
Manas gleznas ir algadža darbs! Vai! Vai! Man jāsamis', Kad
domāju Klusā stundā par sevi...“ Labs ir. Bet mīļotā tauta, tev ir
mīlestība, rādi, kāda tā ir, vai tā līdzinās verdošai rūdai, jeb vai tā ir
kā dienvidus vēsma, kas žūžina saldā reibonī prātus, dod man baudīt
šādu mīlestību un es tev atmaksāšu ar dziesmu liesmām, ar lakstīgalu
skaņām! —

Labs ir, mana tauta! Tev ir ienaidis, atver aizslēgtos zvēru krātus
un rādi man niknos tīģeŗa kaķus! Es viņus tēlošu, ka tev šausēlas
pāries pār miesu!

Labs ir! Tev ir tikumi, tikumu tauta, ved mani turpu, kur tavi
dēli un tavas meitas šķīstībā staigā, tēŗpušies drānās, kuŗu baltums
žīlbīna acis, rādi man jaunekles, Kuŗu vaigus aiztikusi tikai nevainības
līlijas lapa, kuŗu krūtis slepenībā skūpstījīs vienīgi bālais un aukstais

mēneša stars, un savai koklei uzvilkdams stīgas no tīra zelta slavas dziesmu tiem dziedāšu jaunu!

Labs ir! Tev ir netikumi, mana tauta, palaid man gažām cilvēkus, velnus, kuņiem uz pūstošas mēles nešķistība, kuņu dubļainās sirdīs negantība, kuņu domas noziegumi, kuņu pieres ar Kaina zīmi, ar tēva un mātes asinīm, atklāj man trumus, kuņu smaka līdz debesīm smird, ha! kokles vietā es pastara bazūni tveršu!

Labs ir! Kur ir tavs skaistums, mīļotā tauta? Es slāpstu pēc skaistuma, lieci jel krist biežajiem autiem, kas viņu aizsedz, manas dziesmas tad vizēs kā libeļu spārni uz ūdens rozēm rāma ezera malā.

Labs ir! Ved mani pa tavu tagadni un pagātņi, rādi man sevi, lai sakust manas dvēseles smokošie ūdeņi un es dzīvāk sajūtu, ko redzu, un to, ko sajūtis, tev skaidrākā veidā atpakaļ došu.

Tu kautrējies? Tu novērsi vaigu?..

Jā, mana tauta, es pazīstu tevi! Tavi centieni un tavi mērķi maziņi, maziņi, sīciņi ir. Remdena ir tava mīlestība! Tavs ienaidis ir slābans bezzobis. Tavi tikumi ir apvazāti, nedz balti, nedz melni. Tavi netikumi ir mazas nerātņības! Tavi patiesības un taisnības aizstāvji lokās kā meldri šurpu un turpu, lūkojas iztapt dienas vajadzībām. Tavas slavas telpās, kas tur gan redzams? Sešu simts gadu piemiņas zīmes. Visur, visur ar mietu pilsoņu smieklīgo nopietnību tu ieturi zelta vidus ceļu. Bet dzejniekam nemil zelta vidus lielceļš, tas neiet ar daudz-par-daudziem, tas griežas savrup. — Tu aizžogo visas neiemītās tekas, kas ved pa spirtāku gaisu. Nežēlīgi tu velc dzejnieku līdzī pa ikdienišķības putekļiem un spied viņu rādīt atkal un atkal tev tavu nespodro bezkrāsas bildi... Lāsts par mani, ka manim jāir dzīvam spogulim, kuņā atspīd tikai nediža vidējība! —

Vairākkārt dzejnieks jau nometis savu kokli, bet mīlestība uz tautu viņu spiež to atkal un atkal satvert un trinkšīnāt atkal vidēji par vidējību un nest savu mīlestību tālāk kā slogu.

Rakstniekam pēc Blaumaņa jāir kā dzīvam spogulim, kuņā atspīd tautas tikumi un netikumi, skaistums un nejaukums, mērķi un centieni, viņas diždarbi tagadnē un pagātņē. Ar vārdu tautai jāatspoguļojas šai dzīvajā spogulī tādai, kāda viņa ir. Ja netikumi būs lieli, lieli, ja dzejnieks redzēs cilvēkus, velnus, kuņiem uz pūstošas mēles nešķistība, kuņu domas noziegumi, kuņiem Kaina zīme pierē, ar tēva, ar mātes asinīm, ja atklāsies trumi, kuņu smaka līdz debesīm smird, tad kokles vietā viņš pastara bazūni tvers un kā Dante pastara tiesu par neliešiem turēs. — Ja tikumība būs balta kā sniegs, mērķi lieli, varoņdarbi diži, viss skaists, tad kokles zelta stīgas skanēs. Vidējības dzejnieks

necieš. Viss, kas remdens, tiek izspļauts. Par vidējību var tik trinkšīnāt vidēji. Ne dzejnieks tāpēc vainojams, ka viņa dziesmas ir remdenas, ka viņa tēli no māla, ka viņa gleznas ir algadža darbs, bet tauta pati, kuŗai nav ne spilgtāku tikumu, ne spilgtāku netikumu, kuŗas patiesības un taisnības aizstāvji lokas kā meldri un kuŗa pati aizžogo visas neiemītās tekas, kas ved pa spirtāku gaisu, un spiež dzejnieku rādīt tās nespodro bezkrāsas bildi...

Tas ir bargs, bet taisns dzejnieka spriedums. Dzejnieks nenokrīt no debesīm. Viņš ir savas tautas dēls. Viņa dzīvības saknes sakņojas tautā. Viņas dzīve atspoguļojas dzejniekā kā dzīvā spogulī; visu, ko viņš sajūt, ko redz, to skaidrākā veidā atdod tautai atpakaļ.

Arī tagad atskan balsis, kas rakstniekiem pārmet, ka viņu darbos daudz kas, kas neveselīgs, kaitīgs; ja dzīve esot tāda, ka jaunākie rakstnieki tēlojot, tad mēs, latvieši, esot: morituri, t. i. nāvei, bojā ejai ziedoti. Rakstniekam dzīve jā rāda, kāda tā ir. Ja dzejnieks tēlo vienu otru valsts vīru, kāds tas ir, rāda to īstā gaismā, rāda, kā pie viņa pirkstiem līp klāt valsts manta, rāda, kā viņš valsts mantu šķiež, kā uzdzīvo, tad tas taisni rāda, ka rakstnieki un tauta uz šādiem ļaunumiem jau tikuši uzmanīgi... Tā taisni ir veselības zīme. Neveselības zīme taisni būtu, ja „dzīvajā spogulī“ neatspoguļotos arī šie mūsu jaunās valsts trūmi.

No tā laika, kad Blaumanis savu „Odi“ dzejoja, kuŗa tautu ar viņas tikumiem un netikumiem rādīja kā spoguli, ir pagājuši divdesmit septiņi gadi. Šai laikā ir notikušas mūsu tautas dzīvē lielas pārgrozības. Tauta ir patstāvīga, neatkarīga. No verdzenes viņa ir kļuvusi suverena. Mums ir pašiem sava neatkarīga valsts. Mēs paši vēlam valdību. Ne valdība, bet tauta ir suverena. Ne valdības, bet tautas griba. Valdība ir tik tautas suverenās gribas izpildītāja. Ja viņa tās neizpilda, ja rīkojas tautas interesēm pretim, vai ja neizpilda uz viņu liktās cerības, tad tauta var vēlēt citu Saeimu, citu labāku valdību. Viss tas noticis tik piepēši, ka daudzi vēl itkā reiboni. Mums ir varoņi, lieli varoņi, kas izcīnījuši suverenu Latvijas valsti. Visa tā Blaumaņa laikā nebija. Mums tagad ir lieli tikumi, bet arī lieli, gauži lieli netikumi. Valstij, tā sakot, pa nakti rodoties, tīri dabiski, ka daudzi ir tikuši pie varas, kas sasmērējuši savas rokas ar valsts mantu, ņem kukuļus, slēdz postīgus līgumus un tā tālāk un tā tālāk. Kāds vecs, sirms tautas bards man vien trīcošā balsī sacīja: „es to nebūtu ticējis, ka tā zags!“ — „Sakiet jūs viņiem, lai tā nedara, no jums kaunēsies!“ „Vai nu no manis vairs kaunēsies?!“ — Nu ir viss tas, ko Blaumanis prasīja: tautai ir augsti lieli mērķi, ir lieli varoņi, ir lieli tikumi, bet

ar lieli netikumi, trumi, kas līdz debesim smird. „Ir prieks dzīvot!“ viņš sacītu, ja viņš vēl mūsu vidū būtu. Nu viņš līgsmi varētu tvert rokā savu kokli, uzvilkt tai stīgas no tīra zelta un dziedāt lieliem tikumiem un varoņiem slavas dziesmas. — Viņa dziesmas par skaistumu brīvības cīņās varētu vizēt kā libeļu spārni uz ūdens rozēm. Bet tad kokles vietā, kā solās, viņš arī tvertu pastara bazūni, bazūnētu un turētu tiesu, ka noziedznieki drebētu un kristu uz vaigu, kad viņš tiem sludinātu par tiesu un sodu.

Dante savā „Dievišķā komedijā“ valstsvīrus, kas izlietodami savu varu, valsti krāpj un rauš sev mantu, spekulē, izdara visādus „šīberus“, ņem kukuļus u. t. t., met dziļi ellē degošā piķa diķi un kad viņi tur tikko kā vārdes pabāž virs degošā piķa galvas, tūlīņ velni ar dakšām klāt un tos lamādami un daudzīdami grūž degošā piķa zaņķī atpakaļ. Sods, redzams, ir ļoti piemērots. Kas savu valsts amatu nelietīgi valkā un sasmērē sev pirkstus, tas ir uz mūžību ar piķi sasmērējies, kas degdams līp pie viņa miesām un nav ne ar kādu līdzekli nost dabūjams. (Dantes „Dievišķā komedija“, Paradize, XIV., 25.). Arī spekulantus, kas paši nekā neražo, dzīvo uz citu rēķina un tiem vēl ar savu spekulāciju sacel pārtikas vielu un citu preču cenas, Dante tāpat dziļi sviež ellē, kur tiem jācieš briesmīgas mokas. Dante ir bargs, bet taisns tiesnesis, kā pastara tiesas sōģis. — Blaumanis to, kā viņš savā „O d ē“ solās, droši būtu pildījis un satverdams pastara bazūni būtu spriedis līdzīgi lielajam Dantem. —

Blaumaņa vairs nav. Viņš kokles vietā pastara bazūnes rokās tvert vairs nevar. Bet viņš ir rādījis, kas viņa pēctečiem — tagadējiem dzejniekiem jādara: jātver rokās līra, jāapdzied baltie tikumi, skaistums, varoņdarbi, bet nav jāaizmirst arī pastara bazūne.

Savā „O d ē“ Blaumanis sev skaistu pieminekli cēlis.

Blaumanis kā humorists un žurnālists.

Kā humorists Blaumanis savā laikā bija iecienīts. Viņam pat, kā humoristam, radušies pēcteči — epigoņi. Bet, kā humorists Blaumanis jau pieder vēsturei. Kā tāds viņš jau — ir bijis. Nevar sacīt, ka viņam nebūtu bijis talanta, bet kā humorists Blaumanis aizgājis neceļā. „Jau ir bijis“ zīmējas uz viņu kā humoristu „Purva mala“ un it īpaši vēlāk Rīgā. Humoristam un satīriķam smalki jāpazīst savs laikmets, jābūt cilvēkam ar ļoti plašām zināšanām, plašu un dziļu pasaules uzskatu, lai viņš, tā sakot, kā Dzēvs Olimpā varētu kā no debess augstumiem noskatīties uz nabaga cilvēku bērniem, par tiem smieties un tos ar

satiras pātagām pārmācīt. Ja tā nav, tad var iznākt, ka smejiēs un pats nezini par ko. Noteiktā laikā, kā uz pasteļējumu, izgatavot satiras un humora pantus, tā Blaumanis pēc savas dabas nevarēja, ja viņš negribēja tapt sekls un banals. Žēl, ka viņam tas ir bijis jādara. Daži Blaumaņa humora pilnie dzejoļi turpretim dzīvos. Šai virzienā attīstīts un vairāk izlietots viņa humoristiskais talants būtu nesis labus augļus un arī šai ziņā Blaumani darītu nemirstīgu. Blaumanim nācās pat ļoti grūti vadīt i avīzes literārisko daļu. Es šai ziņā ar viņu izmēģināju. Iesūtītie literāriskie darbi un dzejoļi, īpaši jaunāko, vēl nepazīto rakstnieku darbi palika nelasīti. Es redzēju, ka tas Blaumani viņa literāriskā darbā traucē, un lai tas nenotiktu, tad viņš pie „Dienas Lapas“ uzņēmas vadīt sīkumu nodaļu, lai būtu iespējams maksāt viņam kārtīgu mēnešalgu — 50 rbļ. un viņš varētu nodarboties literāriski. Par visu citu, ko viņš rakstīja, viņam — pēc iespējas tika maksāts augsts honorārs. Šai „nodaļā“ faktiski bija ļoti maz darba, īpaši vēl, ja ievēro, ka materiāls pa ļaui daļai tika apgādāts no citiem. Bet arī tas faktiski Blaumani stipri traucēja viņa literāriskā darbība; to redzot es šad un tad uz kādu laiciņu Blaumani atsvabināju arī no šā darba, saprotams, izmaksājot algu i pa atvaļinājuma laiku; vislabāki, ja no manis vien būtu atkarājies, es Blaumani pavisam būtu atsvabinājis no sīkumu „nodaļas“ un maksājis viņam tāpat kārtīgi kādu zināmu algu, lai viņš varētu tik literāriski strādāt, bet tā kā es pats nebiju izdevējs, tad vajadzēja atrast kādas „nodaļas“, ko uzticēt Blaumaņam. — Ar ievadrakstu rakstīšanu Blaumanim tiklab kā pavisam negāja. Tas bija darbs, ko viņš nevarēja. — Tādam garam, kā Blaumanim, tautai vajadzēja kārtīgi maksāt zināmu sumu, lai tas varētu dzīvot tikai literāturai.

Ja mēs apskatām Blaumaņa literāriskos darbus, tad mēs redzam, ka viņa labākie darbi sarakstīti taisni tai laikā, kad Blaumanis strādāja pie „Mājas Viesa“, „Mājas Viesa Mēnešraksta“ un „Dienas Lapas“. Arī vairāku vēlāk sarakstītu darbu sākotne, vismaz motīvi, meklējami šai laikmetā. Tas redzams no tā, kas par Blaumani sacīts mūsu „Konversācijas vārdnicā“. Savā „Latviešu rakstniecības vēsturē“ (Rīgā, 1907. g. 295. lpp.) R. Klaustiņš starp citu raksta: „90. gadu beigās Blaumanis piestājās par pastāvīgu līdzstrādnieku pie Plates izdotiem laikrakstiem „Dienas Lapas“, „Mājas Viesa“ un tā „Mēnešraksta“. Tai laikā krīt viņa labākās noveles „Smiltainē“, „Salna pavasarī“, „Purva bridējs“, „Andriksons“, „Nāves ēnā“ un kopā ar Niedrū izdotais dzejoļu krājums „Ceļa malā“. 1901. g. Blaumanis atstājās no redakcijas, kur notika šķelšanās domnieku vēlēšanu dēļ. Tad viņš kādu laiciņu strādāja „Pēterburgas Avīžu“ redakcijā. Savus pēdējos darbus viņš iespiedis

„Vērotājā“ 1904. gadā un to starpā ievērojamo lugu „Indrāni“. 1906. gadā Blaumanis bija par atbildīgo redaktoru dienas avīzei „Latvija“. —

Ceļas jautājums, kāpēc taisni šai laikmetā „krīt viņa labākās noveles“. Ir meklēts pēc dažādiem iespaidiem, pēc Poruka un citu. Bet nevien Blaumaņa, arī vairāku citu mūsu rakstnieku labākie darbi, ja labi apskatīsimies, kritīs šai laikmetā. Kāpēc tas tā? Mana atbilde uz to šāda: Notika savstarpēja sacenšanās un apaugļošānās. „Mājas Viesa“, „Mēnešraksta“ un „Dienas Lapas“ redakcijās strādāja: Aspazija, Jānis Asaris, Blaumanis, Dr. K. Balodis, A. Deglavs, Dr. P. Zālite, H. Zālite, J. Vidriņš u. c. — Bez tiem vai visi toreizējie ievērojamākie literāriskie un zinātniskie spēki, kā Rainis, Andrejs Pumpurs, Sudrabu Edžus, Plūdonis, Doku Atis, Teodors, inženier-ķīmiķis Pēteris Meņģelis, prof. Šmits, Dr. med. G. Beldavs, Dr. med. J. Alksnis, Dr. med. Liepiņš u. c. Nemaz nevarēja nenotikt savstarpēja iespaidošānās. Ikviens gaidīja, ko otrs rakstīs, vai tas tik viņa nepārspēs. Kā citkārt uz ūdens kustēšanos pie Betezdas diķa, tā visi it īpaši gaidīja, kas nāks daiļliteratūrā no Raiņa un Aspazijas un zinātnē no Baloža. Visi sajuta, ka tiek kas darīts, priecājās par ikvienu jaunu darbu un ikviens centās arī pats ko jaunu sniegt. „Ir prieks tā strādāt un sacensties“, tā neviens vien izsacījās. „Mūsu redakcijā jau iet kā Veimārā Ģētes un Šillera laikos“, tā kādreiz sacīja Poruks, un citi tam piekrita, viens, otrs atkārtodams, „kā Veimārā“. —

Mēs jau redzējām, kā Blaumanis sacenšas ar Raini.

Par Poruka iespaidu uz Blaumani vai Blaumaņa uz Poruku vismazāk var runāt. Poruks ar Blaumani ir pārāk pretēji gari. Viņiem vienam ar otru maz kas kopējs. Viņi viens otram briesmīgi neuzticējās, it īpaši Poruks Blaumanim. Kā Poruks uz Blaumani skatījās, tas redzams no viņa „Mājas Viesa“ literāriskā pielikumā ievietotā stāstiņa „Zilmanis“. Kā rakstnieku turpretim Poruks Blaumani atzina kā lauku dzīves labu tēlotāju. A. Deglavs Blaumani pavisam neatzina. „Tāds rakstnieks, kā Blaumanis“, viņš bieži sacīja, „var būt katrs, ja tā strādā, kā Blaumanis un pulierē teikumus dienām ilgi.“ — Jāatzīst, ka Blaumanis patiešām strādājis gausi un pie daža teikuma pat dienām ilgi. Bet ja viņš tā nebūtu strādājis, tad viņš ar' nebūtu tāds stila meistars, kāds viņš patiesībā ir. Ir divējādi radoši gari: vieni strādā kā rotaļādāmie, otri visu rada ar mokām. Pie pirmējiem pieder piem. tādi dzejas ģeniji, kā Ģēte un Beirens, pie otriem piem. Lesings, kurš pats atzīstas, ka viņam viss bijis kā ar cirvi jāizcērt, pieliekot vislielākās pūles pie darba. Ja mēs salīdzinām ģeniju Ģētes un Beirena darbus

ar Lesinga darbiem, cik ievērojami arī Lesinga darbi nebūtu, tad mēs redzam, ka no Ģētes un Beirena itkā no neizsīkstošiem avotiem dzejas strautiņi priecīgi burbuļodami dabiski izplūduši, tā sakot paši no sevis, kamēr Lesingam viss bijis jārada grūti strādājot un nopūlot prātu, itkā smagi granitu kaļot. Ka Lesings tā grūti strādājot tomēr ir radījis tādas tik nemirstīgus darbus, kā „Nātanu Gudro“ un citus, tāpat tas arī ir ar Blaumanī, arī viņš līdzīgi Lesingam vācu literatūrā ir mūsu literatūrā radījis nemirstīgus darbus, kā „Nāves ēnā“, „Indrānus“ un vēl daudz citus. — Aspazija un Poruks turpretim strādāja kā rotaļdamies, viss viņiem itkā gatavs tika dots no augšienes.

Blaumanis, jebšu gan Nicše viņu diezgan stipri iespaidojis, it īpaši stila ziņā, tomēr ļoti sargājās pilnīgi nākt zem citu iespaida. Blaumanis ļoti ilgojās pēc ārzemēm. Cik tas būtu jauki, ja viņš tur kādu laiku varētu uzturēties. Redakcija viņam sagādāja iespēju kādu laiciņu uzturēties ārzemēs: deva kādu noteiktu sumu — 500 rbļ. un bez tam solījās par viņa darbiem šai laikā maksāt otrtik augstu honorāru. Tādējādi Blaumanim būtu bijis iespējams ilgāku laiku uzturēties Vācijā, Austrijā, Francijā vai Itālijā. Blaumanis ļoti priecājās un gatavojās uz braukšanu. Bet kad pienāca laiks braukt, tad kādas dienas priekš tam viņš pienāca pie manis un sacīja, ka esot apdomājies un nebraukšot vis. Es biju ļoti pārsteigts. „Kāpēc tad tā? Jūs tak paši gribējāt un tā priecājāties un nu, kur es ar lielām pūlēm esmu visu tā ierīkojis, ka jūs varat braukt, tad jūs vairs negribat.“ — „Gribēt jau man gribētos arī tagad un ļoti gribas, bet es nevaru.“ — „Kāpēc?“ — „Man ir bail braukt.“ — „Bail?“ — „Jā. Esmu cīnījies pats ar sevi, braukt vai nebraukt. Esmu nolēmis nebraukt. Ārzemēs es varētu nākt zem citu iespaida un zaudēt savu īpatnību. Es zinu, kas es esmu, zinu, ko spēju un nespēju, man mani „Baltie“ ir mīļi, gribu viņus tēlot, ar tiem dzīvot un viņus mīļot; ja nu es nāku zem citiem iespaidiem, zaudēju savu īpatnību, nespēju vairs savus „Baltos“ mīļot, ar tiem dzīvot un viņus tēlot, sakat paši, kas tad es vairs būšu?“ Tā Blaumanis nebrauca uz ārzemēm, lai nezaudētu savu īpatnību.

Savas literariskās spējas Blaumanis attīstīja un izkopa līdz pilnībai. Viņas būtu vēl lielākas, ja Blaumanis būtu piegriezis lielāku vērību zinātnei, nekā viņš to darīja. Bet arī tā viņš mums ir sniedzis nemirstīgus dramatiskus darbus, kā „Indrānus“, tādas tik pilnīgas — „klasiskas“ noveles, kā „Nāves ēnā“, „Andriksons“, „Salna pavasarī“, „Purva bridežs“, „Romeo un Jūlija“, „Baltais“, „Raudupiete“, „Smiltainē“ un vēl citas. — Kā lirisks dzejnieks gan viņš tik augstu nestāv, kā novelists un dramatisks dzejnieks, bet arī tur viņa dzejas kokle ir skaisti

skanējusi. Viņa apbrīnojamā „Ode“ viņu jo padarā mīļu. Viņā atspoguļojas Blaumanis, kāds tas bija. Godbijībā aiz pateicības par tiem nemirstīgiem darbiem, ko viņš mūsu tautai sniedzis, un par tiem skaidriem mākslas tēliem, ko viņš radījis, noliecu savu galvu viņa priekšā. Blaumanī spilgti atspoguļojas tautas gars, kas ir nemirstīgs, un nemirstīgs ir Blaumanis. Viņš dzīvo, kaut miesā miris, un dzīvos mūžīgi. —

Beklina (Böcklin) skaisto, nemirstīgo gleznu „Miroņu sala“ uzlākojot Blaumanis it kā pats savu ieeju nāves valstībā skatīdams dziedāja („M. V. Mēnešrakstā“, 1898. g.):

Es redzu ainu: maza klinšu sala
Stāv zilu vilņu vidū drūmi klusu,
Pie salas akmeņi tur cirsta ala
Kā mūža patvērsmes pret dzīves krusu,
Un izplatot pār klintīm zaļu nakti
Tur šmaugas cipreses tur mēmu vakti.

Pret drūmās salas akmeņaino krastu,
Kur šauru uzeju es redzu cirstu,
Nes lēnām laiva dārgu, dārgu nastu —
Ar platu sēru autu klātu šķirstu,
Un klusām ceļniekam uz miera vietu
Viens vienīgs tik, kas sagrauzts līdz ietu...

Es jūtos siets ar brīnišķīgu varu
Pie šitās svešī pazīstamās ainas;
Kā dzīve arī šķīr no gara garu,
Kā jaužu liktens dažējādi mainās —
Tak tomēr visus vieno asaras
Un klusais miers pēc dzīves vasaras.

Un tā es šinī ainā sevi redzu,
Kam smaga sāpju nasta virsū krauta,
Es mātes zārku rožu vijām sedzu,
Es raudu asaras uz līķa autu...
Es dusu zārkā — lauzta mani vada
Tā mīlestība, kuņa manai rada.

Vai mani guldīs drūmā klinšu salā,
Vai manu šķirstu šūpos vilņi zili,
Vai mani apraks smilšu mājas malā,
Dos ēnu cipreses vai egļu sili, —
Tas viens, es nāves vārtiem cauri iešu,
Un asaras es viņu eņā liešu...

Tā jūtos valdzināts ar brīnum-varu
Pie šitās svešī pazīstamās ainas. —
Kā dzīve arī šķīr no gara garu,
Kā jaužu liktens dažējādi mainās:
Tak visos, visos vienas sāpes kvēlo —
Un varons, kas tās cieš un skaidri tēlo!

Visos, visos vienas sāpes kvēlo un varons, kas tās cieš un skaidri tēlo! Blaumanis tās skaidri tēlojis. Par to mums pauž viņa nemirstīgie darbi un viņa skaistie dzīvie tēli. —

RODOLPHE BLAUMANIS

SA VIE ET SON OEUVRE.

Blaumanis, Rodolphe Charles Léonidas, écrivain des plus remarquables, est né le premier janvier 1862 à Ērgļi (Erlaa) en Livonie, et mort le 4 septembre 1908 en Finlande. Ses cendres furent transportées dans son pays natal, et il est enterré au cimetière d'Ērgļi. Ses parents étaient Latviens, fermiers de Braki. Son talent d'écrivain apparut déjà dans sa jeunesse. Ses premières oeuvres paraissent en 1881 dans les journaux. En 1893 il publie un recueil des ses premiers contes intitulé

„A la Lumière de la torche“ dont „Raudupiete“, „Le doigt de Bartholomée“, „L'Orage“ sont les meilleurs. La publication des contes excita l'attention générale. En 1891 il publie une pièce de théâtre „Les Voileurs“, en 1892 un mélodrame populaire „Un Mauvais esprit“, et en 1894 il fait représenter un drame en 5 actes „L'Enfant prodigue“. A la fin de 1893 Blaumanis devient le collaborateur attitré du journal „Mājas Viesis“, plus tard de la revue „Mājas Viesa mēnešraksts“ et du journal „Dienas Lapa“ dont le rédacteur en chef était le Dr. en phil. P. Sālists. En 1901 il quitte cette feuille pour collaborer au „Pēterburgas Avīzes“, journal latvien, publié à Pétrograde. Il y rédige les échos, puis le feuilleton et finalement devient rédacteur en chef du journal „Latvija“.

Blaumanis a écrit en tous 40 contes, 14 pièces du théâtre, ainsi que de nombreuses poésies lyriques et feuilletons humoristiques.

Le premier janvier 1923 le peuple latvien célébrait tant à Riga qu'en province le soixantième anniversaire de sa naissance, et le 20 janvier la jeune Université de Latvie (Universitas Latviensis) commémorait la mémoire du poète. Dans l'Aula de l'Université les orateurs suivants prononçaient des discours: M. le Recteur Felsbergs, le professeur P. Sālists, le chargé de cours L. Bērziņš, le lecteur T. Seiferts et K. Kārklīņš.

Blaumanis comme poète dramatique, comme conteur et comme poète lyrique est un homme de valeur. Ses meilleures pièces sont: „L'Enfant prodigue“, „Le Feu“ et „Les Indrans“. Le meilleur de ses drames est „Les Indrans“ en cinq actes dont voici l'analyse:

Au premier acte nous voyons le père d'Indrans que la vieillesse rend incapable de diriger sa ferme, et la mère d'Indrans qui, peu à peu perd la vue. Le vieil Indrans a deux fils: le cadet Charles fait son service militaire, l'ainé Edvarts est marié, mais sa femme déplaît au père et depuis un certain temps il a quitté la ferme paternelle. Seule, la mère qui souffre du départ de son fils Edvarts, ne cesse de prier le père de se reconcilier avec son fils et de lui donner la ferme. Le voisin Kaukens déconseille une action semblable qu'il qualifie irréfléchie. Mais la femme d'Edvarts, Eve montre une lettre fausse dans laquelle Charles déclare ne pas vouloir hériter de ses parents, un riche seigneur lui ayant promis un bon emploi pour après le service; quand Edvarts menace d'une séparation définitive, la mère remporte la victoire et le père cède sa ferme à Edvarts.

Au deuxième acte Edvarts est le maître de la ferme. Il fait travailler ses parents beaucoup plus qu'ils ne le faisaient avant. Le ménage marche mal. Edvarts est sombre et malheureux. Eve est grossière, querelleuse et avare. La discorde règne dans la maison. La mère doit

garder le bétail, mais elle est presque aveugle et ne voit pas les bêtes au pâturage. Sa belle-fille la martyrise de toutes manières. Aussi le vieil Indrans succombe-t-il presque au travail. Aussi, quand la belle-fille fait exprès du mal aux parents, la mère déclare ne plus vouloir garder le bétail. „Non, moi, je ne le garderai plus!“ Le père, lui ne veut plus labourer non plus. — „Père, pense donc,“ dit Edvarts, „je devrai prendre un ouvrier. Avec quoi le payer? Regarde mes champs!“

Le père: — „Les champs pousseront, quand il pleuvra!“

Edvarts: — „Mais s'il ne pleut pas?“

Le père: „Alors ce sera le châtement de Dieu qu'il faudra supporter. Ce n'est pas toujours un malheur. J'ai passé l'année de la grande sécheresse sans faire faillite. En ce qui concerne l'ouvrier, — il ne sera pas nécessaire, *si tu ne creuses pas le grand fossé.*“

Edvarts: „Mais sans cela le bout du pré n'aura plus aucune valeur. L'eau doit s'écouler!“

Le père: „On le fera l'année prochaine.“

Le troisième acte nous montre la discorde croissante. Edvarts a vendu à Irbe tous les arbres qui entourent la ferme et il fait abattre ces arbres que son père aimait tant. Le père s'y oppose; ils ont, eux et lui, grandi ensemble. Il exige de son fils qu'il lui rende la ferme.

„Il paraît que tu veux retourner dans le coin où tu a vécu jusqu'alors. Eh bien! eh bien! Prends ta femme et l'enfant, et vas t'en d'où tu es venu!“

Mais Edvarts (riant grossièrement): „Toi, me chasser!“ Il prend le père par la main, le mène jusqu'à la porte, et dit: „Sais-tu, le chemin qui va directement à la pirtina*)? *Si tu ne peux vivre d'accord avec les maîtres de la maison, tu verras comment tu vivras tout seul là-bas!*“ Le père sort, tête basse. La mère veut dire quelque chose, elle ne le peut; et comme une hallucinée prenant la couverture et le drap du lit elle se dirige lentement vers la porte. Ils s'en vont vers la maisonnette des bains, pendant que l'on continue à abattre les arbres.

Au quatrième acte on voit les arbres coupés près de la cabane des bains. Le vieil Indrans est assis sur un tronc comme sur les ruines de sa fortune. Il a décidé de se faire rendre la ferme par voie de justice. Il a déjà entamé les poursuites contre Edvarts. Le voisin Kaukens essaye de réconcilier les parties. Il parle d'abord au père Indrans: „Ce n'est pas par légèreté qu' il a coupé les arbres. C'était par besoin d'argent.“ Il doit payer au propriétaire, un baron allemand, le reste de

*) Pirtina, en russe „bania“ — maisonnette des bains.

la dette. La mère répète la même chose que Kaukens. Mais le père a trop ses arbres à cœur, et il explique: „Besoin d'argent? Qui est-ce qui n'a pas besoin d'argent! Est-ce que je n'en avais pas besoin, moi aussi! Est-ce que je ne savais pas, moi aussi qu'on peut faire des chaises en frêne et des tables avec les chênes? Mais j'ai su separer les Indrans qui me rapportait de l'argent des „Indrans“ que je portais dans mon coeur. On peut partout semer dans le monde. La terre reste la terre... peu importe que ce soit la Livonie ou l'Estonie... mais ce terte argileux que tu vois à coté du pâtis, mais le ruisseau qui coule dans la vallée près de la maisonette des bains, le sorbier ici près du chemin, cela n'appartient qu'aux Indrans. Fais disparaître le terte, fais couler le ruisseau ailleurs, coupé cet arbre, et tu auras ruiné l'âme de cette ferme! Dites-moi, est-ce que ce sont encore les Indrans ou un pays étranger? (Il essuie ses larmes)... Pour l'amour de toi, mère, je serrerais les dents et je m'obligerais à lui pardonner. Mais qu'il sache que je ne changerai jamais d'opinion: (il montre du doigt le seuil de la maisonette des bains) ici—ici il doit me demander pardon à genoux, me demander de le reprendre dans la ferme.“ Et puis, sous l'influence de la mère et de Kaukens: „Eh bien, si vous le voulez qu'il en soit ainsi. *Bien sûr, je ne commanderai plus dans la ferme, je la rendrai à Edvarts. Je ne garderai que le titre de maître.*“ — „Mais si Edvarts... comment te dire cela...“ dit Kaukens, „ne veut pas... par exemple... te rendre la ferme?“ — „Alors tu iras vendre au tribunal“, réplique le père Indrans, „tu raconteras tout, du commencement à la fin, et alors ils sauront ce qu'il leur reste à faire. Ils ne permettront pas que justice ne soit pas faite.“ — Kaukens va parler à Edouard, mais celui-ci ne veut rien entendre. „Je ne pense nullement à lui rendre les Indrans.“ Kaukens de répondre: „Il ne veut rien de plus, mais qu'on lui rende seulement le titre de maître. Il ne réclame que les anciens honneurs. Tout le reste passe en tes mains.“ Edvarts (d'une colère contenue): „Kauken, ce que tu dis n'est que bavardage puéril. Tu sais bien, que le nom de maître, l'honneur de maître et le pouvoir ne font qu'un. Comment faire, que l'un ait l'honneur et l'autre le pouvoir? Et comment me garantirez-vous le pouvoir? A présent je sais qui me succédera. Aurais-je une garantie si le père reprend de nouveau le contrat? Et puis: *qu'advient-il de tous ces travaux que j'ai l'intention de faire. Si personne ne vient me gêner avec ses défences et ses lamentations, dans dix ans tu ne reconnaitras plus les Indrans. Il y a cinq personnes qui travaillent à présent ici, mais alors une vingtaine d'hommes gagneront leur vie ici. Sur le terte d'argile glu-*

anté fumera la cheminée d'une poterie, et dans le vallon de la maisonette des bains on verra un barrage et un étang poissonneux... mais pourquoi parler! Même si j'étais satisfait, il m'est impossible de renoncer à la ferme à cause de mon fils. Je ne puis priver mon fils de ses droits, Kaukens!" — „Quel est ton dernier mot?" demande Kaukens. Edvarts, en échangeant coup d'oeil avec sa femme, répond: „Il ressemble au premier: qu'on fasse le procès!"

Au cinquième acte nous apprenons que la mère Indrans est allée au tribunal, le père ne s'étant pas senti la force d'y aller. Dans la maisonette des bains il est couché sur son lit. Une fillette Zelmina qui est venue le voir cherche une pierre qui a été jetée par la fenêtre et la met sous le coussin du père. C'est le fils d'Edvarts qui a jeté la pierre, en voulant atteindre son grand-père. Le père Indrans attend impatiemment le retour de la mère. La servante Guste rentre et le vieil Indrans lui demande: „Est-ce que le maître est de retour?" Elle répond: „Pas encore. Irbe qui est passé il y a un instant par ici, a dit qu'il est allé à l'auberge. Irbe lui aussi a eu affaire chez le juge. Il a tout entendu. La mère est tombée malade, et chemin faisant elle est entrée chez Kaukens. Votre affaire est renvoyée. Le maître a expliqué qu'il ne vous refuse le toit ni le pain, mais il dit que vous ne voulez pas vivre en bonne intelligence avec lui. Le juge a conseillé à la mère de vivre en silence et en paix, et avec cela l'affaire est finie." Le père (marmottant entre des dents): „Finie... en silence et en paix... fini." Arrive la mère. Un garçon sur l'ordre de Kaukens, l'a amené en voiture. „Merci, mon petit," dit-elle, „retourne avec ta voiture. Dis à Kaukens qu'il vienne demain voir le père." Elle marche à tâtons avec son bâton... „Père, dors-tu?... Tu m'as attendu? Pourquoi ne me demandes tu pas, comment s'est passé le procès?" — „Je sais tout, mère; tu ne vis pas en bonne intelligence avec ton fils." — „Pas en bonne intelligence?" Soudain elle crie à tue-tête: „Nous sommes des méchants parents, père! Nous empêchons nos enfants de vivre! Le juge m'a donné une leçon, pour m'apprendre comment il faut se conduire!" Le père (deçu): „Calme-toi, calme-toi... prends-garde à tes yeux." — „Oh," réponde la mère, „je ne vois presque plus rien! C'est comme du brouillard... tout est enveloppé de brouillard." — Le père: „Ah! misère, misère!" Il veut se lever du lit, et ne peut pas. „Aide-moi!" Il se lève et se tient à la commode. „Tu es aveugle? Mère!" Il tombe et meurt. La mère: „Tu es tombé? Mon Dieu!... Au secours!"

Tel est le sujet du drame „Les Indrans". Le père cède à son fils la ferme, le fils relègue son père et sa mère dans la maisonette des

bains. La mère devient aveugle. Le père, accablé de souffrances par la conduite inhumaine de son fils et de sa belle-fille, ainsi que par le résultat du procès, tombe raide mort.

Le sujet, on le voit, est bien simple. Blaumanis n'aborde en général dans ses pièces que des sujets simples. Il pourrait sembler que c'est le motif du „Roi Lear“ de Shakespeare que Blaumanis a repris dans sa pièce „Les Indrans“. Mais dans ce drame il y a toute la vie latvienne, tous les personnages sont des Latviens typiques, le milieu entièrement latvien et, tout cela considéré, le motif du roi Lear disparaît.

Edvarts, peu sympathique comme homme, a ses raisons: il comprend qu'il ne sera pas capable de payer de grosses sommes au crédit foncier et d'amortir la ferme, comme l'exige le baron germano-balte, l'expropriétaire foncier. Les vieilles méthodes de culture ne suffiront pas. Pour arriver au but il a commencé par faire creuser un grand fossé de drainage, pour assécher et améliorer les prés. Il a l'intention de créer dans le petit vallon près de la maisonnette des bains un étang de pêche, et sur le tertre argileux de bâtir une poterie.

Le père Indrans s'oppose à toutes les innovations. Les Indrans sans le tertre ne seront plus les Indrans. Dans la pièce deux mondes paraissent entrer en conflit et lutter: la jeune génération moderne des paysans et la vieille génération qui tient aux coutumes des ancêtres. Les vieilles méthodes veulent durer, les nouvelles veulent vaincre. Dans cette lutte le vieux Indrans échoue et meurt comme trop attaché qu'il était à ce qui est d'avance voué à la mort. Le dénouement est gâté par la conduite lâche d'Edouard et de sa femme Eve envers leurs parents.

Les personnages de la pièce, surtout le père Indrans et la mère, sont peints de main de maître. L'action est vive et est menée avec logique. Tous les personnages ont leur caractère très marqué, le poète donne à chacun un trait particulier et caractéristique. Chaque personnage agit d'après son caractère, conditionné qu'il est par les influences extérieures. Blaumanis est également un grand psychologue.

En lisant ou voyant les pièces de Blaumanis à la scène, on a l'impression que tous les personnages se meuvent et sont poussés à accomplir les actes qu'ils font par une sorte de loi naturelle; il semble que c'est une puissance de fatalité qui les fait agir.

Blaumanis est un fervent de la beauté: beauté de la langue et du style. C'est un des maîtres de la forme.

Comme dans ses pièces Blaumanis choisit également dans ses contes un sujet simple, la langue est belle, le style magnifique. Le mouvement

y est aussi vif qu'au théâtre. Les personnages sont mis en relief et sculptés comme en granit. Chaque personnage est un chef d'oeuvre d'art. Ses hommes de granit ne sont pas des statues mortes; ce sont êtres de chair et de sang et chacun vit et se meut absolument comme s'il était, de par les circonstances où il se trouve et, par son caractère obligé à agir comme il le fait.

Blaumanis commence d'habitude ses contes par un événement important de la vie du héros, et puis il montre l'attitude, les actes et les réactions du héros. Dans l'action du héros se reflète clairement son caractère. Nous sommes les témoins et un peu les acteurs de ses luttes intérieures, nous voyons comme dans un miroir son âme, et les raisons qui le font agir et nous sommes assurés qu'il ne peut agir autrement qu'il le fait.

Analysons en quelques mots un des meilleurs contes de Blaumanis.

Le sujet du conte „*Une Gelée blanche au printemps*“ est très simple. Un garçon de ferme à Vanagi, Andris aime la servante de la ferme, Liene, et celle-ci aime Andris. Tous deux sont jeunes, robustes, vertueux, laborieux. Ils sont beaux tous deux. Le beau printemps d'amour est venu. Mais, comme il arrive quelquefois au printemps, c'est la gelée blanche qui gâte leur printemps d'amour. Cette gelée vient en personne du vieux veuf riche du nom de Malnieks. Ce Malnieks est un paysan voisin qui a fait des affaires de bois, mis de l'argent de côté, acheté et payé sa ferme qu'il cultive de son mieux. Liene épouse le vieux riche espérant que la vie d'un mari septantenaire ne saurait durer longtemps; si Andris le veut, il pourra l'épouser après la mort du vieux Malnieks et alors ils seront des fermiers riches, puisque Malnieks s'est engagé par écrit à lui laisser la ferme et toute sa fortune. Blaumanis peint excellemment les souffrances intimes d'Andris et de Liene. La peinture du vieux Malnieks est réellement beau. Tous ces caractères son vifs et impressionnent vivement. Quand on les a goûté une fois, on ne les oublie jamais. Dans ce conte simple il y a quelque chose d'extrêmement tragique d'où se dégage une émotion profonde.

De même dans le conte „*Andriksons*“ le sujet est simple. Le fermier de Klauceni Andriksons a coupé les chênes qui sont dans ses champs. Il en avait besoin pour brûler et avait aussi besoin d'argent. Le garde-forestier de Baltezere lui a infligé une amende de trois cent roubles et le menace d'un procès. Klauceni est une ferme qui appartient au baron de Baltezere, lequel possède 150 fermes et de grandes forêts. „Guidé par les meilleurs et les plus pures intentions,“ comme dit Blaumanis, le baron de Baltezere a quitté après la mort de son père la

carrière de fonctionnaire que choisissaient volontiers les barons germanobaltes en Russie, „pour devenir l'exemple, le conseiller, l'assistant et le défenseur de ses 150 fermiers.“ En ce cas c'est un des meilleurs barons qui a au moins de bonnes intentions. Mais ce „bon“ baron allemand est tellement enraciné dans les traditions et les usages de ses ancêtres qu'il manque de toute qualité, comme nous le voyons dans le conte, pour se montrer humain et juste envers son fermier latvien. Notre héros Andriksons va demander justice et se plaindre de l'injustice du garde-forestier chez ce baron humanitaire des anciennes provinces Baltiques, que les allemands appelaient „die deutschen Ostseeprovincen Russlands.“ Dans son château splendide le baron n'a pas de chambre pour recevoir ses fermiers. Il les reçoit à la manière de son père et de ses ancêtres debout, dans le corridor ne voulant pas que les fermiers salissent une chambre quelconque. Andriksons étant un des fermiers les plus instruits, il le reçoit dans sa salle à manger, pensant que celui-ci ne goudronne plus ses sabots.

Le baron pense qu'Andriksons est venu pour lui demander quelque chose.

„Je suis forcé de me plaindre, Monsieur, de votre forestier.“

„Hein, hein! Pourquoi donc?“ demande le baron.

„Parce qu'il prétend que j'ai, contrairement aux lois, coupé des chênes.“

„Comment? Comment?“ questionne le baron. „Vous avez coupé des chênes? Comment peut-il l'affirmer? Est-ce que vous avez coupé des chênes?“

„Oui. Mais, pas contrairement aux lois,“ répond Andriksons.

„Ecoutez, écoutez, écoutez Andriksons! Dites-moi donc, où avez vous coupé des chênes?“

„Où donc, sinon sur mon propre terrain?“ répond Andriksons.

„Sur votre propre terrain? Et vous dites que ce là n'est pas contraire aux lois?“ — Plus calme, il continua: „Vous connaissez votre contrat? Sur votre contrat de ferme il n'y a pas un seul point, qui vous permette de couper sans la permission du propriétaire même le plus petit tremble. Et alors, vous avez coupé des chênes? Ainsi si vous l'avez fait, vous avez violé la loi!“

„Que le très honoré Monsieur le baron,“ dit Andriksons, „me permette de remonter aux temps anciens. Dois-je vous rappeler le temps de la corvée. Quand on a aboli la corvée et qu'on l'a remplacée par le paiement d'un fermage, la ferme Klauceni avait beaucoup plus de forêts et de bois que des champs-labourables. Et l'on était forcé de

payer le fermage. Mais où prendre cet argent — puisque les champs étaient si petits. A cause de cela le vieux Seigneur baron donna le droit aux fermiers d'abattre la forêt et d'augmenter la terre cultivable. On a coupé la forêt, on a brûlé le bois, on a défriché le sol pour y semer de l'orge. Cela a duré de nombreuses années. Après, on a interdit le défrichement. „Oui,“ ajouta le baron, „le défrichement et aussi l'abattage même d'un seul arbre.“ „C'est absolument vrai, Monsieur le baron,“ répond Andriksons. „Mais quand le défrichement était permis, mon père n'a pas abattu de chênes dans les champs. Je ne me rappelle point, j'étais alors tout petit gamin, qu'il ait abattu un seul chêne bien qu'il ait eu le droit de la faire. Il y avait de tout jeunes chênes. „Qu'ils deviennent grands pour mon fils,“ disait-il. Il y avait aussi de grands chênes. „Qu'ils ornent les champs,“ disait-il en riant. „Qu'ils y restent; quand on en aura besoin, on les coupera.“ Ainsi les arbres ont été sauvés et quelques uns de mes champs ressemblent maintenant à un jardin de chênes.“

„Ce sont ces chênes-là que vous avez coupés?“

„Oui, ce sont ceux-là,“ répond Andriksons. „On les aurait brûlé depuis longtemps, si mon père ne les avait pas épargnés. Veuillez, je vous prie, ne pas vous fâcher, si j'ose vous dire que—de cette manière—j'ai abattu mes propres chênes sur votre terrain.“

„Ecoutez, Andriksons, nous sommes tous deux des hommes raisonnables. Pourquoi tous ces faux-fuyants? Avouez franchement ce que vous avez fait. Dites clairement que vous avez volé les chênes.“— „C'est un... mot... que je ne peux accepter,“ dit Andriksons. — „Ce n'est pas ma faute, mon cher Andriksons, il faut appeler les choses par leur nom. A combien de roubles le forestier a-t-il évalué les arbres abattus?“— „A trois cents.“

Infliger une amende au fermier d'après le tarif le baron ne le voulait pas cette fois. Il voulut se montrer généreux, mais ne réussit qu'à montrer au paysan latvien, Andriksons, sa grâce de baron allemand. „Le forestier a estimé les chênes au tarif à trois cents roubles. Vous me payerez cent roubles, Andriksons“, dit-il calme et bref... „Vous me donnerez maintenant cinquante roubles, et le reste dans six ans.“ — „Alors à vos yeux, Monsieur le baron, je suis et je reste un voleur. S'il en est ainsi, livrez-moi à la justice. Les deux cents roubles ne me rendront point mendiant. Qu'ils aillent, où tant d'autres centaines de roubles sont allées. Je renonce à votre grâce, Monsieur le baron!“ Et ce disant Andriksons s'en va. Dans son cabinet le baron se repète mentalement les paroles d'Andriksons: „Où tant de centaines roubles

sont allées... Je renonce à votre grâce, Monsieur le Baron... Eh bien! Attends, mon garçon, je te le fais. Pauvre petit!"

Andriksons s'en va très ému, car au lieu de lui rendre justice, le baron l'avait appelé voleur. En chemin vers la ferme il se reveille comme d'un cauchemar quand il se trouve dans la grande forêt du baron d'une étendue de quinze kilomètres. Il fait beau temps depuis quelques semaines. Dans la forêt Andriksons voit qu'on cueille des baies sauvages et qu'on récolte des champignons. Un promeneur laisse tomber une allumette dans la clairière. Aussitôt l'herbe sèche et les brindilles prennent le feu. A peine le cueilleur parvient-il à éteindre le feu. „Qu'advierait-il si je mettais le feu à la forêt? et l'idée vient subitement à Andriksons. Le baron me reprend tous les chênes, il n'aura pas de forêt non plus!" Et Andriksons incendie la forêt. La forêt commence à brûler et l'incendie gagne vivement; il semble que la forêt va brûler tout entière. Andriksons commence à regretter la forêt. La forêt ne lui a point fait de mal! Pourquoi se venger de la forêt? Il court à la ferme et commande à ses gens d'aller à l'instant éteindre le feu. „Pierre, va au château et dis au baron que la forêt brûle", dit-il à son garçon de ferme. „Peut-être ne s'apercevraient-ils pas aujourd'hui de ce grand malheur." — Andriksons lui-même se dépêche d'éteindre l'incendie. Ses deux fils, l'aîné à dix ans, sont allés dans la forêt pour cueillir des baies et risquent d'être cernés par l'incendie. Andriksons, en grand émoi, cherche les enfants, mais il ne les trouve pas. Son exaltation lui donne des forces surhumaines pour combattre le feu. Le baron avec les gens du château arrive bientôt. Il a mis sur pied toute la commune pour venir éteindre le feu. En foule les gens accourent et réussissent à circonscrire l'incendie. Les enfants d'Andriksons s'étaient égarés dans la forêt. C'est le baron qui les trouve et les ramène à leur père. Andriksons qui a tant souffert et trop châtié par ses remords avoue qu'il a mis le feu à la forêt. Son âme veut être pure de toute tâche. Il regrette profondément sa faute. „La forêt n'était pas coupable, pas coupable..."

Dans le conte „Andriksons" nous voyons que sous le régime russe le paysan latvien dépendait entièrement de la noblesse allemande. Il n'avait pas même le droit de couper le plus petit arbre sur son terrain sans permission gracieuse du baron. Dans le contrat, les barons allemands inséraient des clauses dirigées contre le droit de l'Etat. Les barons, comme le démontre le Dr. Adolphe Agthe dans son oeuvre „Ursprung und Lage der Landarbeiter in Livland", ont même souvent falsifié les lois, en les traduisant inexactement du russe en allemand. Ils operaient

sur des traductions fausses. Par leurs hautes relations à Petersbourg ils obtenaient la consécration légale de ces traductions sciemment faussées.

Pour mieux faire comprendre le sujet du conte d'„Andriksons“, il faut ajouter ce qui suit: La Grande Révolution française a eu son écho dans les provinces Baltiques, aussi. Le gouvernement russe, ayant peur de la révolution, accorda-t-il en 1804 au paysan latvien le droit de posséder la terre. Cette loi reconnaît au paysan le droit inviolable d'hériter et de cultiver sa terre pour laquelle il acquitte la corvée. Le propriétaire foncier ne pouvait reprendre cette terre qu'en vertu d'un jugement de la Cours des Paysan et seulement dans des cas exceptionnels. La terre du paysan ne pouvait plus être réunie à la terre seigneuriale. Pour abolir cette loi de 1804, très désagréable aux barons, le gouvernement russe décréta en 1819 la libération des paysans. Cette libération ne consistait en réalité qu'à donner aux barons le droit de disposer de la terre selon leur bon plaisir et de décréter la corvée des paysans à leur volonté. Ils avaient obtenu le droit de chasser les paysans de leurs habitations et de la terre. La loi du 26 mars 1819 accorda aux paysans baltiques la personnalité civile, mais en revanche les barons leur enlevèrent la terre. D'autre part on abolit la corvée jusque — là décrétée par le Wackenbuch.

L'abolition de la corvée a aussi son histoire. Lorsque Napoléon Ier prépara la campagne de Russie, Alexandre I avait peur de la révolution dans les provinces Baltiques, car Napoleon, sur son chemin de victoires, proclamait les peuples libres. Alors Alexandre I fit déclarer par son gouverneur Paulucci qu'il avait lui même l'intention d'abolir la corvée. Quand l'armée Napoléenne eût été battue, Alexandre I rappela sa promesse et ordonna au Landtag de Livonie élaborer un projet de libération des paysans. Il rejéta plusieurs projets insuffisamment libéraux. Ce — fut là la période libérale du règne d'Alexandre I. Bientôt la réaction revint au pouvoir et ce fut l'influence malfaisante de la baronne de Krüdener sur Alexandre. La noblesse Baltique profitant du moment, présenta un projet infiniment plus réactionnaire à Alexandre I qui l'accepta. Cette abolition de la corvée ne changea pas la situation. Le paysan était libre, mais presque toute la terre était redevenue la propriété des barons. Pour ne pas mourir de faim, le paysan dépendait absolument du baron. Les conditions de la vie économique étaient pires encore. Grâce à l'influence de la révolution française de 1848, le droit agraire du 1849 changea la situation des paysans en leur faveur: *la terre de corvée fut séparée de la terre seigneuriale et les paysans eurent l'usufruit de la terre de corvée.* Le droit de 1849 admettait la

vente des fermes sur la base d'une convention entre propriétaires et paysans. Mais jusqu'à vers 1860 les ventes furent peu nombreuses. C'est seulement depuis de ce temps-là que la noblesse allemande commença à vendre plus de fermes aux paysans. Les barons agissaient ainsi dans le but de jouer le gouvernement russe, parce que en Russie les paysans avaient reçu aussi la terre par l'acte de libération.

La loi de 1860 a aboli la corvée. Dès ce temps-là la terre commence à devenir propriété du paysan. Le propriétaire foncier n'avait le droit que de vendre ou de donner à bail la terre paysanne. C'est dans cette période que se place l'affaire des chênes abattus par Andriksons.

Le baron de Baltezeré, propriétaire de la ferme Klaucens, avait donné à bail la terre de Klaucens au père d'Andriksons. Pour améliorer le rendement de ses propriétés et par conséquent percevoir un fermage plus élevé, le baron a permis de défricher la forêt. Le bois abattu revenait au paysan pour son travail, par conséquent les chênes eux-aussi appartenaient au père d'Andriksons à titre de fruit de son travail et étaient sa propriété. En agriculteur économe il laisse les chênes croître, persuadé qu'ils sont à lui, et ne seront qu'à lui, surtout si l'on tient compte qu'il paye comme fermage le prix que vaut la terre défrichée. Sur cette terre pour laquelle il paye son fermage, il cultivait non seulement le blé, mais encore les chênes. Et le baron de Baltezeré, comme les autres barons, avait mis dans son contrat des clauses qui allaient à l'encontre des lois générales de l'état.

Les barons pensaient pouvoir rédiger toujours les contrats à leur convenance. C'était là un des moyens employés par eux pour retenir les paysans dans une dépendance perpétuelle et dans l'esclavage économique, ainsi que cela ressort du conte de Blaumanis: Andriksons n'avait pas le droit de couper le plus petit tremble sans la permission du baron.

Ce fut une source de nombreux conflits entre les barons et les paysans. De par le contrat d'affermage les paysans n'avaient pas le droit d'abattre les bois. Il y a de cas où les barons vendaient le bois qui était sur la terre paysanne. Les paysans s'opposaient à l'abattage comme à Pils Rauna (Ronnenburg) peu d'années avant la guerre. Le baron traduisait les paysans devant les tribunaux, mais le tribunal jugea en faveur des paysans.

Les paragraphes, interdisant l'abattage du bois et mis dans le contrat par la noblesse allemande étaient contraires aux lois générales de la Russie, comme le démontrent les jugements des tribunaux. Mais les barons se croyaient toujours encore les maîtres absolus des pay-

sans. — Ainsi le contrat qui défendait à Andriksons l'abattage du plus petit tremble était contraire aux lois. Andriksons avait reçu les chênes comme récompense pour le défrichement, et le jeune baron de Baltezers n'avait ni juridiquement ni moralement le droit de les reprendre. Le tribunal russe, comme d'ailleurs à Pils Rauna, aura jugé en faveur d'Andriksons.

Quand, il y a sept siècles, les allemands conquièrent la Baltique ils réduisirent en esclavage les peuples latviens qui étaient d'une civilisation assez élevée. Ils s'approprièrent la terre. Aujourd'hui, leur pays délivré, les Latviens sont persuadés qu'ils ne doivent à la noblesse germano-balte aucune compensation à cause des expropriations dont ils furent autrefois les victimes.

Comme nous l'avons vu, la noblesse allemande possédait tous les droits et les Latviens aucun droit sauf celui d'être volé. A ce propos on peut rappeler les vers de Juvenale: „Ubi tu pulsas, ego vapulo tantum“. Là où tu bats, c'est moi qui reçois les coups. Les barons avaient le droit de battre, et les Latviens celui de recevoir les coups. C'est bien là le sens du conte de Blaumanis.

Sous ce titre „*Au Cimetière*“ Blaumanis a réuni deux contes: „*A la fosse*“ et „*A la tombe*.“ Dans le premier il dépeint l'état d'âme d'un paysan qui doit tuer sa vieille jument. La jument a travaillé chez lui vingt-quatre ans, elle l'a mené à l'église le jour de ses noces. L'autre histoire est celle d'une vieille et riche fille. Avare, elle ne faisait de bien à personne, mais elle élevait et faisait engraisser douzes chiens. „*A la fosse*“ le paysan verse des larmes, à „*la tombe*“ de la vieille fille une parente qui ne l'aimait guère éprouve une grande joie. L'auteur a su peindre avec une virtuosité admirable la psychologie du paysan qui tue sa jument d'un coup de fusil et le lecteur éprouve toutes les souffrances de cet homme simple.

Dans le conte „*Roméo et Juliette*“ Blaumanis dépeint une sorte de Romeo et Juliette latviens. Les paysans de deux fermes — Grand-Upmalietis et Petit-Upmalietis vivent dans la haine les uns des autres. Le fils du Grand-Upmalietis George aime Anne, la fille de son voisin. Le Grand-Upmalietis ne permet pas à son fils d'épouser Anne. George prétend vouloir épouser Anne à tout prix. Voyant que le père ne change pas d'opinion, George quitte un dimanche son père et sa mère, et s'en va chez Anne à Petit-Upmalietis. Au retour de l'église, le père informé de la fugue de son fils lui écrit une lettre qu'il fait porter à la ferme voisine par un garçon de ferme. La lettre apprend à George un secret terrible: Anne est la fille de son propre père et par con-

séquent lui, George est le frère d'Anne. Comme Anne sera mère bientôt, le contenu de cette lettre leur fait perdre la tête, et tous deux se tuent.

Comme nous voyons, il n'y a dans ce conte que peu de choses de „Romeo et Juliette“ de Shakespeare. L'affabulation psychologique est toute autre, mais la peinture des deux voisins ennemis, ainsi que celle de George et d'Anne est bien faite. L'amour et les souffrances des deux amants devant la mort sont mis en relief magnifiquement.

Le meilleur conte de Rodolphe Blaumanis est „A l'Ombre de la mort.“ „Le vent du Sud-ouest soufflait sans cesse et le gigantesque iceberg se laissait aller au vent, toujours plus loin dans la mer,“ c'est par ces mots que l'écrivain commence son récit. Puis il continue: „Sur l'iceberg se trouvaient quatorze pêcheurs et deux chevaux. Les hommes étaient occupés à faire de grands trous dans la glace et à pêcher au filet et personne ne s'était aperçu que la glace avait commencé à s'éloigner de la rive. Ce n'est que lorsqu'il n'était déjà plus possible de se sauver qu'ils s'étaient aperçu du malheur.“

Les pêcheurs passent cinq jours en mer. Un morceau de l'iceberg avec quatre pêcheurs se sépare du grand morceau et s'éloigne sur les flots. Pour faire des signoux de détresse, un pêcheur qui avait une chemise rouge l'ôte malgré le froid et l'attache à une perche. A tour de rôle deux pêcheurs tiennent la perche. Tous souffrent du froid, de la faim et de la soif. Sur leur trainau ils ont des poissons; ils les cuisent d'abord au feu, puis quand il n'y a plus de bois ils les mangent crus. Ne voulant pas tuer les chevaux ils les saignent. Même quand le jeune Karlens, un garçon de seize ans, se meurt de soif, les pêcheurs ne se décident pas à tuer les chevaux, ne sachant pas combien de jours encore durera leur voyage en mer. Alors un jeune pêcheur Birkenbaum, à l'aide d'un couteau s'ouvre une veine du bras et donne son sang à boire à Karlens. Au cinquième jour une barque est en vue, dans laquelle il y a trois étrangers. La barque a recueilli les quatre pêcheurs emportés par la glace et plus morts que vifs. Mais la barque ne peut prendre de nouveau que sept personnes. Trois devront rester sur le glaçon. On tire au sort. Un père sera sauvé, mais son fils devra alors mourir. Et le père se sacrifie pour son fils, malgré la protestation du jeune homme. Et sur le glaçon restent Karlens et le plus généreux des pêcheurs — Grintals.

„A l'Ombre de la mort“ est un véritable morceau d'art. Blaumanis prend des personnages bien connus de lui, de caractères différents, puis il les met sur la glace qu'il fait se rompre et emporter les mal-

heureux par le vent vers la mer. L'ange de la mort plane sur cette scène. Tous sentent qu'ils sont à la porte de l'éternité, du royaume sombre d'où l'on ne revient pas. Ils perdent peu à peu tout espoir.

Dans des circonstances dramatiques Blaumanis nous présente une scène merveilleuse. Aux portes du royaume de la mort chacun a une attitude différente. Chacun se comporte et agit d'après son caractère. Nous voyons-là quatorze natures différentes et dans chaque action se reflète le caractère du personnage comme dans la merveilleuse „Cène“ de Léonard de Vinci chaque disciple du Christ témoigne clairement par son attitude de son caractère.

En résumé il faut dire que Rodolphe Blaumanis est un écrivain considérable qui, s'il était connu, pourrait occuper une place honorable dans la littérature mondiale. Comme artiste il est admirable par son style. Chaque mot est à sa place; pas un mot de plus ou de moins. Ses personnages sont sculptés dans le granit. Avec maîtrise et autorité il leur donne la vie. Il les a remplis d'une vie active, fluide et profondément dramatique; ils sont mus par la Fatalité.

Blaumanis est également un grand psychologue. Il plonge d'un oeil perçant dans l'âme de ses personnages, il observe intuitivement leur caractère et les place dans une situation déterminée, et nous fait partager leurs émotions. Chaque personnage se détache clairement, surtout dans les contes suivants: „A l'Ombre de la mort“, „La Gélée blanche au printemps“, „Andriksons“, et dans le drame „Les Indrans.“

Blaumanis connaît parfaitement bien la vie des paysans et leurs rapports entre eux. Dans la peinture excellente de la vie rustique surtout, il a montré toute sa maîtrise d'artiste et de psychologue. En terminant, et pénétré du sentiment de son humaine faiblesse il ne reste à l'auteur de cette étude qu'à rappeler la boutade de Celter: „Que le diable emporte toute critique; vive l'auteur in aeternum!“

Dr. phil. **P. Sàlits**, professeur à l'Université de Latvie.

LES FORCES HYDRAULIQUES ET LES VOIES D'EAU DE LA LATVIE

par le Professeur C. Ballod

Des rivières de Latvie il n'y a que la Duna qui ait de l'importance autant comme voie de communication que comme moyen de production de forces puissantes.

Des pays baltiques limitrophes qui se sont détachés de la Russie, Estonie, Latvie et Lituanie, c'est la Latvie, qui est la plus riche en forces hydrauliques, en „houille blanche“.

La Lituanie en est presque dépourvue et l'Estonie elle-même ne possède dans les rapides de la Narva qu'une force d'environ 90.000 chevaux, tandis que les forces hydrauliques de la Duna équivalent à peu près à 360.000 chevaux. Les autres cours d'eau sont de bien moins grande importance. La Gauja, avec ses affluents (Amata) ne peut fournir qu'une force de 10.000 chevaux; la Windau de 1.200; la Salaza de 1.200. Cependant il est probable que le plateau de Livonie, qui a une étendue de 6 à 8.000 km. q. et qui s'élève à 200 mètres au-dessus du niveau de la mer, produirait une force de 20 à 30.000 chevaux, si l'on captait les eaux des petites rivières par des barrages. En Estonie, où n'existe aucun plateau comparable en étendue au plateau de Livonie, n'a-t-on pas réussi à porter le total des forces hydrauliques des petites rivières au chiffre de 40.000 chevaux! La Duna cependant est la force hydraulique la moins coûteuse!

Avant la construction du chemin de fer Riga-Daugavpils (Dvinsk)-Vitebsk la Duna a joué un grand rôle comme voie de communication.

En l'année 1848 1200 de ces chalands désignés sous le nom de „struzes“ descendirent la Duna de Wélisch, Sourasch et Witebsk à Riga, effectuant un parcours de 750 à 800 kilomètres. Ces „struzes“ étaient des barques de construction primitive et grossière, ayant 1 m. ou 1,2 m. de tirant d'eau, bâties seulement pour descendre la rivière et chargeant au plus de 200 à 300 tonnes de marchandises: blé, farine, lin, chanvre et semailles de lin. Arrivées à Riga, ces struzes étaient utilisées comme combustible. —

Pendant les années 1866/77, après la construction du chemin de fer, 327 struzes seulement ont descendu la Duna et en 1905 à peine 8. Par contre le flottage est resté fort important.

En 1910, 11 et 12 22.000 radeaux ont transporté sur la Duna de 1.300.000 à 1.500.000 tonnes de bois. —

Pour des bateaux ayant 1 m. de tirant d'eau la Duna est navigable même en été sur le parcours Toropa—Jacobstadt. De Lievenhof à Dahlen, sur 160 kilomètres, la Duna descend de 82 mètres; il y a une quantité de rapides où, en été, l'eau n'a qu'une profondeur de 20 centimètres. Néanmoins des bateliers latviens descendent le fleuve sur des barques plates, en ne prenant qu'une cargaison de 80 tonnes au plus. Pour remonter les rapides, ces barques doivent être halées par des hommes; il suffit ordinairement d'un au de deux hommes robustes pour les haler au moyen de câbles.

Mais ces bateliers ne transportent que des marchandises d'une importance locale pour les endroits situés sur les bords de la Duna. Ils ne peuvent pas soutenir la concurrence avec les chemins de fer en ce qui concerne le grand trafic de transit en provenance de Russie. En été, aux basses eaux, ces barques ne peuvent charger qu'une demi-cargaison et il leur arrive souvent des avaries malgré les efforts et l'adresse des bateliers. Voilà pourquoi on a conçu depuis longtemps le projet de rendre la Duna navigable. Il y a 117 ans que la Duna a été reliée au système du Dniepr au moyen d'un canal unissant un affluent de la Duna, la Ulla, à un affluent du Dniepr, la Bézina. Mais cette voie n'a qu'une importance locale, la Duna étant peu navigable. En outre le Dniepr lui-même, dans son cours inférieur, n'est pas navigable par suite de la présence de rapides nommés „Poroghi“. On avait formé, quelques années avant la guerre, le grandiose dessein d'une longue voie navigable, reliant d'un côté Riga à Kherson (sur les bords de la Mer Noire) et d'un autre côté Riga, par Moscou et Nijni-Novgorod, à la Volga.

Avec l'aide de l'État, des mesures et des calculs avaient été entrepris avant la guerre en vue de rendre la Duna navigable pour des bateaux, ayant 3, et même 5 m. de tirant d'eau. — Ce projet comprenait l'utilisation des forces hydrauliques de la Duna et plus tard de celles des „Poroghi“ du Dniepr, évaluées à 1¹/₂ ou 2 millions de chevaux, donc de 5 à 6 fois plus considérables que les forces de la Duna. Il s'agissait finalement d'un projet de plusieurs milliards, car l'établissement d'une voie navigable d'une profondeur de 5 m., franchissant une ligne de partage des eaux d'une hauteur de 200 m. au-dessus du niveau

de la mer entre la Duna et le Dniepr, et la régularisation du cours du Dniepr et de ses rapides coûteraient de 2 à 3 milliards de francs-or. — On avait conçu l'idée hardie de détourner vers la mer Baltique une grande partie de l'exportation du sud de la Russie, qui passait par les ports de la Mer Noire. Ce projet grandiose s'expliquait par des raisons économiques et politiques: la Turquie avait en 1912/13, pendant la guerre des Balkans, arrêté toute navigation sur la Mer Noire, et causé ainsi à la Russie un dommage évalué par des experts à plus d'un demi-milliard de francs-or. — Aujourd'hui même, il est hors de doute que la Russie aurait grand intérêt à avoir, pour l'exportation de ses produits, deux voies de transport bon marché, menant à deux mers différentes — la Baltique et la Mer Noire.

La jonction avec le système de la Volga serait aussi fort importante parce qu'elle réduirait les frais de transport du pétrole de Bakou en Europe Occidentale. Il est vrai qu'il existe déjà pour les gros bâtiments de la Mer Caspienne à la Baltique, une voie navigable comprenant le cours inférieur de la Volga jusqu'à Rybinsk et gagnant de là Pétrograd par le système de canaux „Marie“. Toutefois le port de Pétrograd est fermé à la navigation par les glaces pendant 4 ou 5 mois de l'année, tandis que celui de Riga n'est fermé que pendant un mois et demi. En outre le système „Marie“ n'est accessible qu'à des barques de 750 à 900 tonnes, ayant 1,8 m. de tirant d'eau et la Volga elle-même, dans les conditions présentes, n'est pas une voie idéale. Des bateaux ayant de 2,45 m. à 2,80 m. de tirant d'eau et chargeant de 1500 à 2300 tonnes circulent jusqu'à Nijni-Novgorod, mais en amont jusqu'à Rybinsk le fleuve ne peut plus porter que des bateaux de 1000 tonnes, ce qui provoque des frais de transbordement. De plus il est à noter que même sur le parcours d'Astrakhan à Nijni-Novgorod, le passage des barques avec plein chargement n'est possible qu'au printemps quand les eaux sont hautes; en été ces barques ne peuvent souvent prendre que le quart de leur chargement normal. Pour donner à la Volga une profondeur de 5 m. il faudrait sans doute engager des dépenses colossales, de même que pour canaliser les rivières Oka et Moskva et les relier à la Duna (par la Mecha). Il est à peu près certain que dans le cas d'une exécution effective des voies d'eau Riga—Kherson et Riga—Nijni-Novgorod on se serait contenté d'une profondeur de 3 m., c. à d. d'une profondeur suffisante pour permettre aux grandes barques de la Volga de gagner Riga. Agir autrement eût été peu conséquent et improductif. — Très vraisemblablement on n'aurait même pas dépassé une profondeur de 2 à 2,2 m.

de façon à livrer passage à des barques ayant de 1,75 m. à 1,80 m. de tirant d'eau comme sur le parcours Nijni—Rybinsk—Pétrograd (canal Marie) et aussi sur les grandes voies d'eau allemandes, p. ex. sur le „Mittellandscanal“ du Rhin à Hanovre ou bien sur l'Elbe et l'Oder. La réalisation de ce grandiose projet de canal offrirait toutefois un gros inconvénient: la concurrence avec les chemins de fer, qui pourrait amener une forte baisse des revenus de ces derniers. C'est avec raison que cette objection a été soulevée en Allemagne contre la construction du Mittellandscanal.

Les canaux de dimensions moyennes ne l'emportent pas sur les chemins de fer même au point de vue technique: d'après les calculs du professeur Cauer et du docteur Rathenau, avec l'emploi sur une voie ferrée de wagons chargeant 40 tonnes, le transport d'une tonne kilométrique reviendrait à 0,9 centimes-or, tandis que sur le Mittellandscanal la tonne revient à 1,6 centimes-or par kilomètre. Avant la guerre le tarif moyen des transports par chemin de fer était en Allemagne de 4,1 centimes-or par tonne kilométrique, en France il était un peu plus élevé, en Russie il l'était moins. Sur la Volga, il est vrai, les marchandises étaient transportées jusqu'à Nijni-Novgorod à un tarif de 0,6 centime-or par tonne kilométrique; sur le canal Marie à un taux de 1 à 1,2 centime-or. On entend souvent en Allemagne exprimer cette opinion qu'à l'époque des chemins de fer, les canaux ont perdu leur raison d'être. Dans les conditions actuelles, étant donné l'effondrement économique de la Russie, il est fort douteux que l'on puisse trouver dans ce pays l'argent et l'intérêt nécessaires pour la construction d'une grandiose voie d'eau entre la Mer Baltique et les mers Noire et Caspienne. Pour des raisons économiques la Latvie devrait également remettre à un avenir lointain la création d'une grande voie d'eau et ne devrait penser actuellement qu'à utiliser le plus rationnellement possible ses forces hydrauliques en vue de la prospérité générale de la nation. L'utilisation des forces hydrauliques est en tous cas de la plus grande importance pour la Latvie: car pour ses chemins de fer, outre l'emploi de son propre bois de chauffage, elle est obligée d'acheter en Angleterre plus de 62000 tonnes de charbon, représentant une valeur de $2\frac{1}{2}$ millions de francs-or. De même son industrie, qui commence à renaître, s'organise pour l'emploi du charbon, importé d'Angleterre. Avant guerre l'industrie latvienne, qui occupait environ 100000 ouvriers consommait environ 1 million de tonnes, de charbon, qui, aux prix actuels, ne coûteraient pas moins de 40 millions de francs-or. Cette dépense

est, pour la Latvie actuelle, épuisée par la guerre, une charge impossible à supporter, d'autant plus que les droits de douane excessifs qui existent en Russie lui ferment le débouché assuré qu'elle y trouvait avant guerre pour ses marchandises protégées. —

La Russie d'aujourd'hui achète peu et, autant qu'elle dispose d'argent comptant pour l'achat de produits industriels, elle pourra se procurer ces produits plus avantageusement en Europe Occidentale. — L'industrie latvienne devra se contenter de produire elle-même les articles indispensables à sa population. Il conviendra de développer beaucoup l'industrie textile, car actuellement on importe encore la plus grande partie de ce qui est nécessaire au pays. Pour l'exportation il n'y aurait à prendre en considération que l'industrie du papier, la matière première se trouvant dans le pays, et l'industrie du bois. Si l'on parvenait à utiliser les forces hydrauliques de la Duna il serait possible de développer une industrie électrotechnique et électrometallurgique assez importante: la production de l'aluminium, du natron; de l'électro-acier, de l'azote de l'air. L'emploi de ces forces donnerait un grand débit de courant électrique: 1) pour les chemins de fer, 2) pour l'industrie mécanique, 3) pour l'industrie électrotechnique, 4) pour l'éclairage, 5) pour l'agriculture. Enfin on pourrait aussi vendre le courant électrique à la Lituanie, pauvre en forces hydrauliques.

La question est de savoir à combien reviendraient les constructions nécessaires à l'organisation de ces forces hydrauliques. L'écoulement des eaux de la Duna est soumis à de très fortes fluctuations et on se demande si la construction de barrages et de stations centrales électriques, ajustés aux basses eaux, serait de quelque utilité. Il faudrait également songer à l'installation de machines à vapeur dont le rôle serait d'aider provisoirement pendant les périodes de basses eaux. Autre question: ne serait-il pas plus pratique d'utiliser des lacs du cours moyen de la Duna pour élever le niveau de l'eau, c. a. d. de construire des barrages pour former des réservoirs d'eau? En ce qui concerne la construction simultanée d'une voie d'eau navigable ne serait-il pas plus rationnel et plus conforme à l'intérêt économique d'y renoncer entièrement pour le moment? La Latvie ne saurait être obligée de créer au profit de la Russie, sans l'aide de cette dernière, des moyens de transport bon marché et de diminuer par là le revenu que ses chemins de fer tirent du transit russe. On se demande même si une voie pour le flottage devrait être aménagée aux usines de distribution d'eau. Il est vrai qu'avant la guerre la Duna, même non nivelée servait de voie de descente à des radeaux d'un poids de 1,3 à 1,5

millions de tonnes. Cependant, en premier lieu, il est peu probable que la Russie continue à dépouiller ses forêts, situées sur les cours moyen et supérieur de la Duna, comme c'était le cas avant la guerre, d'où il résulterait dans le nombre des trains de bois descendant la rivière une diminution de la moitié ou des deux tiers. En second lieu le bois de ces radeaux pourrait être immédiatement utilisé à l'usine supérieure de distribution d'eau pour la production de papier, de bois de charpente, de portes, de fenêtres etc., et le transport sur Riga continuerait par chemin de fer. Après le travail pour la production de la pâte à papier et du bois de charpente il resterait à peine la moitié du poids primitif du bois pour la suite du transport, c. a. d. qu'au lieu de 1,3 ou de 1,5 million de tonnes il n'y aurait tout au plus que 0,6—0,75 million de tonnes à transporter, ce qui ne constituerait nullement une forte charge pour un chemin de fer aussi bien et aussi solidement construit que la voie Riga—Daugavpils.

La première question à traiter est celle de l'écoulement des eaux de la Duna. La vallée de ce fleuve embrasse une superficie de 80.000 km. q. D'après les mesurages entrepris en 1877—1910 à Kreuzburg, à 130 kilomètres en amont de Riga, et près de Riga, pendant toute une période de 34 ans, nommée „période climatérique de Brücker“ le volume d'eau moyen s'élevait à environ 633 mètres cubes à la seconde à Riga, et à 564 m. c. à Kreuzburg. C'est un chiffre considérable! Malheureusement il y a quelques désavantages. A Kreuzburg le maximum absolu est de 4500 m. c. à la seconde. A partir de 2000 m. c. à la seconde, chiffre qui en moyenne est dépassé pendant 12 jours par an, le niveau de l'eau aux rapides de Kokenhusen monte de 6 à 7 mètres et à ceux de Dahlen, 14 kilom. en amont de Riga, de 3 à 4 mètres, ce qui signifie que les turbines hydrauliques ne peuvent développer toutes leurs forces et perdent par le reflux des eaux jusqu'à 30% de leur puissance. En moyenne l'écoulement des eaux de la Duna à Kreuzburg, durant la période de 34 années 1877—1900, s'est effectué comme suit:

Jours de l'année.	Écoulement de m. c. à la seconde de à	M. c. à la seconde en moyenne	Moyenne par jour en millions de m. c.	Totalité en millions de m. c.
12	2000—4500	2500	215,2	2582
12	1500—2000	1700	146,9	1763
32	1000—1500	1200	103,7	3318
97	500—1000	700	60,5	5863
49	400—500	440	38,0	1862
202	400	880	76,2	15393

Jours de l'année.	Écoulement m. c. à la seconde de à	M. c. à la seconde en moyenne	Moyenne par jour en millions de m. c.	Totalité en millions de m. c.
26	300—400	340	29,4	763
32	250—300	272	23,5	752
40	200—250	223	19,3	771
33	173—200	186	16,1	531
32	110—173	145	12,5	400
163	110—400	230	19,8	3217
365	110—4500	564	51,0	18610

Ensuite la période des basses eaux est défavorable pour l'exploitation rationnelle des forces hydrauliques. Le minimum de 110 m. c. à la seconde n'a pas été atteint chaque année, mais seulement 15 années sur 34. Grâce à l'apport des eaux de la rivière Aiviekste au dessous de Kreuzburg la quantité des eaux de la Duna augmente de 10% la puissance dynamique des usines hydrauliques projetées en aval du confluent des deux cours d'eau. Les eaux des autres petits affluents ne donnent qu'une augmentation de 5%.—

Il est à remarquer que la commission technique russe qui avait avant la guerre élaboré le projet de la voie d'eau magistrale Riga—Kherson, avait déjà examiné la question de la position et du coût des usines hydrauliques futures sur la Duna et fait des calculs à ce sujet. Ces recherches ont été continuées par une commission latvienne en 1919—1920. On en est même arrivé pendant l'été et l'automne 1919 à commencer les travaux destinés à la construction d'une usine centrale à Dahlen à 9 kilomètres en amont de Riga. On fit des terrassements pour le bief projeté. Ces travaux furent interrompus en octobre 1919 à la suite de l'attaque de l'armée de Bermont contre Riga et n'ont pas été repris depuis lors. La commission d'études elle-même a dû cesser ses travaux en 1920, le Gouvernement ayant refusé d'accorder une subvention sous le prétexte que la Latvie était trop pauvre pour entreprendre des travaux aussi grandioses que les constructions hydrauliques de la Duna. En effet un pessimisme profond s'était emparé de la société latvienne; on déclarait que seules de riches sociétés étrangères pouvaient entreprendre de pareils travaux. Mais les capitalistes étrangers ne vinrent pas. La vraie cause politique de la suspension des recherches était, que le parti des paysans, qui avait alors une influence prépondérante sur les affaires gouvernementales, ne désirait pas l'organisation des forces hydrauliques de la Duna craignant un développement de l'industrie latvienne et par là un renforcement des classes

ouvrières, adhérentes au parti des social-démocrates. Pendant la campagne électorale, en octobre 1922, ce sont les partis qui promettaient l'organisation des forces hydrauliques de la Duna, dans le but d'augmenter les forces industrielles du pays, qui ont obtenu la majorité des voix. Il est donc possible qu'on reprenne actuellement les recherches et qu'on commence la construction d'une première usine hydraulique. La commission latvienne a élaboré en détail en 1919 et 1920 le projet de construction d'usines hydrauliques à Kokenhusen et à Dahlen; en ce qui regarde les autres constructions, elle s'en est tenue aux travaux préparatoires de l'ancienne commission russe. Ces travaux préparatoires doivent cependant être complétés surtout par de nouveaux calculs en raison de la différence, survenue dans les prix de la main d'oeuvre, du ciment, des machines etc. Le terrain choisi pour les constructions a été fort bien étudié. Il consiste partout en rochers de dolomite d'épaisseur suffisante. La Duna coule depuis Lievenhof dans une vallée large de 200 à 400 mètres, et profonde de 20 à 30 mètres; elle est taillée dans le dolomite de telle façon que les barrages peuvent être établis assez facilement et sans grandes dépenses. Le matériel nécessaire à la construction, grands blocs de granit (Findlingsblöcke) pour le revêtement extérieur des digues et dolomite, se trouve partout sur place. Il faut remarquer que le fort courant de la Duna nécessite pour l'époque de la crue des eaux et de la débâcle des barrages de construction excessivement solide. Les digues doivent être revêtues de puissantes pierres de taille en granit.

La commission russe des recherches avait projeté la construction d'un premier barrage pour exhausser le niveau de l'eau près de Zargrad à 177 kilom. en amont de Riga. Ce barrage devait avoir 250 mètres de largeur et élever le niveau de la Duna de $3\frac{1}{2}$ sagènes, soit 7,65 mètres. Le coût de cette construction y compris les écluses pour bateaux ayant jusqu'à 3 m. de tirant d'eau et un canal pour radeaux devait être de 2,59 millions de roubles-or, soit de 6,9 millions de francs-or.

On n'avait pas prévu l'établissement d'une usine hydraulique parce que la hauteur de la chute d'eau ne semblait pas suffisante. Un autre barrage, également sans usine hydraulique, avait été projeté près de Treppenhof à 23,5 kilomètres plus bas. Ici l'exhaussement des eaux devait être de 3 sagènes, soit 6,5 mètres et les écluses bâties pour bateaux jusqu'à 5 mètres de tirant d'eau. C'était là une inconséquence, une augmentation non motivée de la profondeur de l'eau. Les dépenses écluses et canal pour radeaux inclus devaient encore s'élever

à 2,6 millions de roubles-or = 6,9 millions de francs-or. Un troisième barrage double, toujours sans usine hydraulique, devait être établi à Jacobstadt, à 16 et 18 kilomètres en aval de Treppenhof avec des digues de 250 et 180 mètres de largeur. Les frais de construction, y compris les écluses et canaux pour radeaux, avaient été évalués à 7,6 millions de roubles-or = 20 millions de francs-or. Au total d'après le projet primitif, les dépenses atteignaient déjà le chiffre de 12,8 millions de roubles-or = 34 mill. de francs-or, uniquement dans l'intérêt de la navigation. Et il faut encore considérer que pour les bateaux de 200 à 250 tonnes, ayant 1 mètre de tirant d'eau, dans le genre de ceux qui naviguaient auparavant sur la Duna et qui peuvent encore aujourd'hui parcourir sur cette rivière 600 kilom. entre Toropa et Jacobstadt, la construction de ces barrages est tout à fait superflue. Elle pourrait être remise à l'époque où la Russie établira ses voies d'eau. En outre on pourrait également s'abstenir de la construction de deux autres digues près d'Aschéraden et près d'Alsticke, qui coûteraient 2,83 mill. et 2,14 millions, en total 4,97 = $13\frac{1}{8}$ millions de francs-or et qui ont été projetées uniquement pour augmenter le niveau de l'eau dans l'intérêt de la navigation. En fait d'établissements hydrauliques, proprement dits, les projets élaborés jusqu'à présent ne prévoyaient que la construction de quatre usines centrales. L'usine centrale supérieure devait être construite près de Stockmanshof [Plavinas] à 124 kilomètres en amont de Riga et à 2 kilomètres en amont de l'embouchure de l'Evst. La digue devait avoir 16 mètres de hauteur et 300 mètres de largeur. Les frais de construction de cette digue, y compris deux canaux navigables et les écluses, étaient évalués à 10,1 millions de roubles-or auxquels il fallait ajouter encore 3,6 millions de roubles-or pour la construction de l'usine même avec turbines et dynamos.

On voulait établir des dynamos de 36.000 kilowatt, bien qu'ils eussent dû chômer pendant une grande partie de l'année, puisque les 110 m. c. d'eau à la seconde aux basses eaux (pendant 32 jours) ne peuvent produire que 12.500 kilowatts. Voilà pourquoi quelques membres de la commission d'études latvienne (entre autres l'ingénieur Efferts) proposèrent de construire l'usine centrale près du château de Stockmanshof, au dessous de l'embouchure de l'Evst, ce qui aurait eu plusieurs avantages: 1) l'utilisation des eaux de la rivière Evst (Aiviekste) 2) Un exhaussement des eaux (environ 20—22 mètres au lieu de 16 mètres). 3) La création, par exhaussement des eaux, d'un port de flottage, grand de 6 km. q. à l'embouchure de l'Evst (Aiviekste). Dans cette variante du projet, les dépenses pour les digues, le canal à

flottage et les écluses s'élevaient seulement à 8 mill. de roubles-or, de même que pour l'usine centrale à Kokenhusen, 25 kilomètres en aval, qui exige une digue de 220 mètres de largeur seulement, mais de 22 mètres de hauteur. Il y a lieu de remarquer que dans le projet de construction à Kokenhusen (élaboré en détail), la digue de 22 mètres de hauteur et de 220 mètres de largeur ne coûterait que 2,7 millions de roubles-or = 7,2 millions de francs-or, tandis que les écluses pour bateaux, ayant jusqu'à 15 mètres de tirant d'eau, coûteraient tout autant et le canal à flottage — encore 1 million de roubles-or = $2\frac{2}{3}$ millions de francs-or.

Les frais d'installation d'une usine centrale, y compris les turbines et les dynamos pour 80000 kilowatt, ont été évalués à 5,25 millions de roubles-or soit 14 millions de francs-or. Aux basses eaux cependant près de Kokenhusen ces turbines n'auraient pu produire que 18500 kilowatts. Sans écluses et canal à flottage l'usine centrale de Kokenhusen reviendrait donc seulement à 8 millions de roubles-or = 21,5 millions de francs-or.

La 3ème usine centrale près de Keggum à 38 kilomètres en amont de Riga devrait avoir une digue de 350 mètres de largeur. Les rives étant peu escarpées à cet endroit il faudrait bâtir, outre la digue, un canal d'une longueur de 5 à 7 kilomètres, à l'extrémité duquel il serait nécessaire d'obtenir un exhaussement des eaux allant jusqu'à 15,5 mètres. La digue coûterait 2,5 millions de roubles-or, l'écluse, pour bateaux ayant 1,5 mètre de tirant d'eau — 1 million. Pour la construction de l'écluse pour bateaux ayant 3 mètres de tirant d'eau on prévoyait encore une dépense de 2+1,6 mill. roubles-or. L'installation de machines-motrices et de dynamos pour 36000 kilowatts serait revenue à 3,6 millions de roubles-or. Au total les dépenses pour l'usine centrale de Keggum, qui, aux basses eaux, pourrait produire 13100 kilowatts de courant, s'élèveraient à 14,36 millions de roubles-or = 38,2 millions de francs-or. Sans écluses et sans canal à flottage elle ne coûterait que 8,1 millions de roubles-or = 21,6 millions de francs-or. La dernière usine centrale, celle de Dahlen, à 9 kilom. en amont de Riga, exigerait une digue de 600 mètres de longueur et un canal de 8 kilomètres. Les frais de construction de cette digue s'élèveraient à 2,5 millions de roubles-or, ceux du canal à 3,78 mill. de roubles-or et ceux de l'usine centrale à 3,3 millions, au total donc à 9,58 millions de roubles-or = 25,5 mill. de francs-or. Les écluses et le canal à flottage ont été encore évalués à 2,4 mill. de roubles-or. L'usine centrale de Dahlen devait être aménagée pour une production de 24.000 kilowatts.

Aux basses eaux elle n'aurait pu produire que 11700 kilowatts.
Voici le tableau des chiffres envisagés par la commission latvienne:

	Chute d'eau utilisable mètres	KW aux basses eaux = 110 m. c. sè	Forces motrices établies KW	Coût de construction millions de roubles-or		Roubles-or par KW
				usine centrale	digues canaux écluses	
Stockmanshof-Plāwinas . .	16,0	12500	36000	3,7	8,0	325
Kokenhusen . .	22,0	18500	80000	5,1	8,9	175
Keggum	15,5	13100	36000	3,7	9,0	350
Dahlen	13,3	11700	2400	2,2	8,0	425

Un critique, l'ingénieur Efferts membre de la commission „Daugavbūve“ explique la modération du prix du projet Kokenhusen par une trop haute évaluation de la force des machines établies. En comptant la même force motrice qu'à Stockmanshof, basée sur la chute d'eau établie, la production se réduirait à 51000 KW et, par suite, l'installation d'un KW reviendrait à 260 roubles-or.

Cependant il y a encore d'autres objections à faire, par exemple, il est tout à fait inadmissible de porter au compte des usines les dépenses effectuées exclusivement dans l'intérêt de la navigation. Un calcul, très exact doit donc diminuer beaucoup les frais d'installation des KW. D'un autre côté il serait de peu d'utilité d'évaluer les dépenses de toutes les forces motrices établies: il s'agit de savoir, quel est le total des forces, qui peuvent être produites par an et de combien l'énergie est diminuée par les basses eaux. C'est justement en été, aux basses eaux, que la plus grande force d'énergie est réclamée par l'industrie mécanique et les chemins de fer. Il serait donc nécessaire de savoir 1) s'il est possible de créer des réservoirs d'eau, susceptibles d'exhausser les eaux, pendant la période des basses eaux; 2) si une installation de forces motrices à vapeur, comme réserve, n'est pas désirable.

La commission latvienne „Daugavbūve“ a déjà projeté l'exploitation du lac de Louban en Latgale comme réservoir d'eau. Le lac de Louban a une superficie de 75 k. q. et pourrait produire une réserve d'eau de 75 mill. de mètres cubes si l'on abaissait le niveau de l'eau de 1 mètre seulement, ce qui n'est pas difficile. Cette réserve serait suffisante pour porter le volume d'eau de 110 à 173 m. c. à la seconde pendant 32 jours de basses eaux, et même en y ajoutant les eaux de la Aiviekste, venant du lac de Louban jusqu'à 183 ou 188 mètres cubes.

Il est encore possible d'ajouter aux forces hydrauliques de la Duna, celles des autres lacs, situés en Latgale et dans le district

d'Illuxt. Les lacs en Latgale ont au total une superficie de 300 km. q., ceux du district d'Illuxt, qui, il est vrai, sont situés en partie sur le territoire lituanien, — à peu près 200 km. q. Si l'on employait tous ces lacs comme réservoirs d'eau, en les approfondissant seulement d'un mètre on arriverait à gagner en été environ 500 millions de mètres cubes d'eau. Il suffirait d'un supplément de 190 millions de m. c. d'eau pour faire passer le courant de la Duna de 110 m. c. à 200 m. c. à la seconde pendant 65 jours de basses eaux. Le total du volume d'eau dans la période 1877/1910 monta en moyenne pendant 65 jours de basses eaux à 931 millions de m. c., ou 14,3 mill. m. c. par jour, tandis que 200 m. à la seconde font 17,28 millions de m. c. en moyenne par jour, donc environ 3 millions de m. c. de plus et pour 65 jours — un peu plus de 190 millions de m. c. — Pour porter le volume d'eau à 250 m. c. à la seconde pendant la période des basses eaux il faudrait agir ainsi: la Duna, en amont de Kreuzburg, produit pendant une période de 65 jours de basses eaux — un volume d'eau de 931 millions de m. c. Les 40 jours suivants, pendant lesquels le courant est de 200 à 250 m. c. à la seconde, la Duna écoule en total 771 millions de m. c. d'eau. Nous avons donc 1702 millions de m. c., correspondant à 16,20 millions de m. c. par jour, pendant une période de 105 jours de basses eaux. Si l'on y ajoute 10% pour l'apport de la Aiviekste, on atteint le chiffre de $1702 + 170,2 = 1872,2$ millions de m. c. pour toute la période de 105 jours ou $16,21 + 1,621 = 17,831$ millions de m. c. par jour ou bien 206,4 m. c. à la seconde. 250 m. c. d'eau à la seconde signifient $86400 \times 250 = 21600000$ m. c. par jour; pour une période de 105 jours il faudrait un total de $21,6 \cdot 105 = 2268$ millions m. c., tandis que la Duna, y compris les eaux de la Aiviekste, ne donne que 1872 millions m. c. Il manque donc $2268 - 1872 = 396$ mill. de m. c. Il suffirait alors que les réservoirs fournissent 500 millions de m. c. d'eau pour qu'il existât un courant non seulement de 250 mais même de 262 m. c. à la seconde pendant la période de sécheresse. —

La construction de pareils réservoirs ne présente aucune difficulté pour la Latvie. Le coût en serait minime. Il ne s'agirait en effet que d'approfondir de 1 mètre les canaux de décharge et que de construire de simples écluses en bois, dont le prix ne saurait être élevé. Il est probable, qu' on pourrait régulariser l'écoulement des eaux de tous les lacs de 500 km. q. d'étendue moyennant une somme de 1 million de roubles-or = $2\frac{2}{3}$ millions de fr.-or. Il est même question d'essayer d'augmenter les réserves d'eau en ralentissant l'écoulement des eaux

printanières des lacs, ce qu'on obtient à l'aide de basses écluses. — En produisant une réserve d'eau de 851 millions de m. c. l'écoulement des eaux de la Duna serait constamment, même pendant 137 jours de basses eaux, de 300 m. c. à la seconde. Il suffirait pour cela d'utiliser une fluctuation de niveau de 1,7 mètre des lacs latviens qui au dessus de Stockmanshof s'écoulent dans la Duna. Une réserve d'eau de 300 à 500 millions de m. c. pourrait être créée par un exhaussement des eaux du lac de Louban. Les environs de ce lac forment environ 200 km. q. de prairies marécageuses, qui dans les années pluvieuses, comme par exemple celle de 1922, sont couvertes d'eau jusqu'à la fin de l'été. La valeur de ces 20.000 hect. de mauvaises prairies ne dépasse pas 3000 roubles-latviens = 60 francs-or l'hectare; leur expropriation ne reviendrait donc pas à plus de 60 millions de roubles latviens = 1,2 million de francs-or. La création d'un grand réservoir d'eau à la place de ces prairies serait pour la Latvie non seulement d'un puissant intérêt économique, mais aussi d'une haute importance militaire. Elle formerait une barrière presque infranchissable pour des armées venant de la Russie Soviétique. On sait que déjà à l'époque de l'Ordre des Chevaliers teutoniques, vers 1558, l'Ordre avait essayé de se défendre contre l'invasion des armées d'Ivan le Terrible, en exhaussant les eaux du lac de Louban. Il est probable que l'armée d'Ivan le Terrible n'a pas pu franchir cet obstacle, car, au nord et au sud du lac de Louban, la contrée avait été inondée artificiellement. Elle parvint pourtant, en fin de compte, à le contourner au nord.

Il est vrai que la population locale, d'ailleurs bien peu nombreuse, désire, même à présent, un approfondissement du lac de Louban, qui n'a que 2 mètres d'eau. Du reste, en divisant ces 20.000 ha. de mauvaises prairies en 6 ou 8 sections entourées de digues, on parviendrait à sauvegarder au moins en partie les intérêts de l'agriculture: on pourrait faire écouler les eaux de quelques-unes de ces sections à temps pour permettre une récolte de foin. On arriverait même à améliorer la qualité de ces prairies par des fossés. Certes un pareil sectionnement des environs du lac de Louban par des digues de 2 mètres de hauteur reviendrait assez cher — il coûterait facilement de 2 à 3 millions de francs-or. Par contre les travaux en vue d'abaisser de 1 mètre le niveau du lac de Louban en été coûteraient fort peu; il suffirait de nettoyer le canal de décharge, de le rendre un peu plus profond et d'y établir une simple écluse en bois, bon marché. Prenant en considération l'augmentation possible des forces productrices de chacune des usines centrales: 1) par un simple abaissement de 1 mètre

en été du niveau du lac de Louban; 2) par la création d'une réserve d'eau de 400 millions de mètres cubes, suffisante pour 250 m. c. d'eau à la seconde pendant 105 jours de basses eaux, et 3) par la création d'une réserve d'eau de 851 millions de m. c. destinée à donner une quantité minima d'eau de 300 m. c. à la seconde, nous trouvons donc en KW:

	I 188 m. c. à la seconde	II 250 m. c. à la seconde	III 300 m. c. à la seconde	IV Installation la plus efficace	Coût en Roubles or par KW installé
Stockmanshof	22.560	30.000	36.000	52.000	160
Plavinas	31.000	41.250	49.500	70.000	114
Kokenhusen	21.800	29.060	34.875	50.000	160
Dahlen	19.500	26.000	31.000	45.000	213

On peut considérer installation de turbines, pour 300 m. c. à la seconde comme la plus profitable. Dans ce cas le recul à la crue des eaux ne tombe pas au-dessous de 70 % de la production maxima. Il serait possible, d'utiliser le volume des eaux pendant à peu près 200 jours à raison de 500 à 1500 m. c., afin d'obtenir et de garder pendant 160 jours le maximum (440 m. c.) d'eau suffisant pour la production de 217.000 KW et pendant les 46 jours suivants de 300 à 440 m. c. d'eau à la seconde, soit 85 % du maximum. Avec une complète exploitation des forces productrices on pourrait maintenir par an, en moyenne, l'énergie génératrice à 85 % du maximum de la productivité des usines centrales. Ce qui veut dire qu'une installation projetée de 217.000 KW d'énergie permettrait d'utiliser environ 184.500 KW pendant les 8760 heures de l'année, soit un total d'énergie de $184.500 \times 8760 = 1616,22$ mill. de KW-heures.

En prenant seulement le total le plus bas, mentionné ci-dessus de 188 m. c. à la seconde pendant les 365 jours de l'année on n'obtiendrait tout d'abord qu'une force de $94860 \times 8760 =$ à peu près 831 millions de KW-heures.

Si par contre on installait la force entière du total indiqué plus haut de 217.000 KW: de turbodynamos, on pourrait obtenir le résultat suivant:

Jours	m. c. sc.	moyenne	m. c. sc. en plus	heures dans l'année	KW en plus	KW-heures en plus millions
33	188—218	203	15	792	7.570	6,0
40	218—268	243	40	960	20.184	19,4
32	268—318	293	90	268	4.541	34,8
26	318—418	368	165	624	83.260	52,0
30	418—440	429	230	4848	122.140	596,2
172	plus de 440	440				
						708,4

Il faudrait en tout cas soustraire pour les 24 jours de grande crue (jours à plus de 1500 m. c. d'eau à la seconde) à peu près 140 m. c., donc au total $140 \times 24 = 3360$ m. c. 70652 KW, i. c. 40,7 millions de KW-heures. Il resterait donc $708,4 - 40,7 = 667,7$ millions KW d'énergie électrique de surplus, c'est à dire un ensemble total de $831 + 667,7 = 1498,7$ millions KW-heures un arriéré de 117,5 millions de KW-heures, juste 7% des 1616,22 millions KW d'énergie, qui se produiraient si l'on tenait au maximum de l'écoulement des eaux de la Duna à 300 m. c. à la seconde pendant 137 jours de basses eaux. La différence des chiffres est la suivante dans le dernier cas mentionné nous avons une force de 151.375 KW pendant toute l'année à notre disposition; dans le second cas, celui de l'exploitation de 188 m. c. d'eau à la seconde pendant 32 jours de basses eaux on n'obtient qu'une force constante de 94.860 KW. Il est à remarquer que, pour les chemins de fer, de même que pour l'industrie mécanique le maximum de force est réclamé pendant le jour, et pour l'éclairage, au contraire, le soir. Il faudra s'organiser pour atteindre pendant la journée, même aux basses eaux, une force productrice beaucoup plus intense, „Spitzenleistungen“.

On y parviendra d'ailleurs facilement, en plaçant aux barrages de grandes barres en fer pour produire la nuit un refoulement des eaux, qu'on pourra utiliser le jour.

Donnons un aperçu du coût de l'emploi des KW-heures. Toutes les dépenses pour les barrages et l'installation de 217.000 KW de turbodynamos ont été évaluées à 34 millions de roubles-or, en moyenne à 415 francs-or par KW, ce qui n'est pas très élevé. Même en Suisse l'installation d'usines centrales ne revient pas meilleur marché. A Rheinfelden, par exemple, un établissement d'une force 16.800 chevaux est revenu à 4,9 millions de marks-or, soit à 290 marks-or le cheval ou 387 marks-or = 477 francs-or le KW. A Chèvres (Vallée du Rhône, près de Genève) dont les usines électriques disposent en moyenne d'une force de 15.000 chevaux, le cheval a coûté 280 marks-or et par suite, le KW 374 marks-or = 460 francs-or.)* Il est vrai que les usines électriques susmentionnées ont l'avantage d'être moins soumises à des fluctuations. A Chèvres la fluctuation va de 12 à 18.000 chevaux. Le lac de Constance et le lac Léman agissent comme réservoirs de réglage. La question la plus importante est de savoir à combien reviendrait le KW-heure de courant électrique dans les usines centrales latviennes. Pour y arriver il faudrait calculer d'abord les dépenses

*) E. Mattern. L'utilisation des forces hydrauliques. Leipzig 1921, page 655.

annuelles d'une usine. Ces dépenses peuvent se diviser en dépenses pour le personnel stable et pour l'entretien et en dépenses pour acquitter les intérêts et amortir l'installation et les machines. La commission latvienne d'études „Daugavbūve“ a essayé de calculer ces dépenses pour une usine électrique, — celle de Dahlen.

Elle a estimé les frais aux chiffres suivants:

Administration	56.160	roubles-or	par an
Direction	145.440	”	”
Ateliers	64.980	”	”
Gages et appointements	266.580	”	”
Assurance des ouvriers et employés	13.330	”	”
Graissage et nettoyage	24.000	”	”
Entretien et réparations $1/2\%$ pour les machines	20.500	”	”
$1/5\%$ pour les constructions	12.000	”	”
Assurance contre l'incendie $1 1/2\%$	54.000	”	”
Frais divers.: entretien des bu- reaux, poste, autos, etc.	48.000	”	”
Total	438.410	”	”

On ne peut nier que ces frais aient été évalués très haut, même en admettant que les employés et les ouvriers aient à surveiller et à régulariser le passage des bateaux et des radeaux.

Mattern compte (l. c. s. 685) que pour une usine hydraulique de 10 à 12.000 chevaux il suffirait: d'un directeur, d'un ingénieur, d'un comptable, d'un correspondant, de 4 monteurs, d'un contremaître, de 3 mécaniciens, de deux surveillants du tableau distributeur et de 4 ouvriers. Pour le réseau conducteur il faudrait encore 1 monteur en chef, 12 gardes-voie et 2 secrétaires. Ce personnel ne reviendrait qu'à environ la dixième partie des frais prévus pour l'entretien du personnel de l'usine de Dahlen. Cela *sans* compter les frais du personnel nécessaire pour le réseau distributeur municipal de Riga — frais qui, d'ailleurs ne sont également pas compris dans les comptes susmentionnés. —

Les usines centrales de la Duna étant de dimension beaucoup plus grandes, elle réclameraient chacune le quadruple du personnel que Mattern avait compté pour une usine de 10 à 12.000 chevaux. En ce cas on n'arriverait pourtant qu'à une dépense annuelle de $28.000 \times 4 = 112.000$ roubles-or. Le taux d'assurance contre l'incendie de $1 1/2\%$ pour objets non combustibles est aussi beaucoup trop élevé; $1/4\% = 9000$ roub.-or serait suffisant. Comptons cependant $1/2\% =$

18.000 roub.-or. On pourrait aussi réduire les frais divers de 48.000 à 24.000 Roubles-or. Nous aurions donc pour l'entretien du personnel et diverses dépenses, le tableau suivant 112.080 appointements et gages + 56.000 graissage, entretien et réparation des machines et constructions + 18.000 assurance + 24.000 frais divers, soit un total de 210.500 roubles-or. —

Comme „dépenses indirectes“ la commission susmentionnée comptait d'abord 5% d'intérêts, puis 2% d'amortissement et 2% de réserve en tout 9% du capital total soit 972.000 roubles-or; le capital étant de 10,8 millions de roubles-or.

En plus elle comptait *encore une fois* 6% pour usure des machines évalués à 4,1 millions = 246.000 roubles-or, ensuite 24.000 roub.-or = 2% d'amortissement sur les constructions évaluées à 1,2 millions, enfin 1% = 48.000 roub.-or représentant l'amortissement des constructions hydrauliques. Ainsi les dépenses indirectes s'élevaient à 1.290.000 roub.-or. Nous nous tiendrons à une somme de $8\frac{1}{2}$ millions de roubles-or en moyenne pour le coût de chaque usine (= $\frac{1}{4}$ des sommes totales projetées pour les 4 usines, *non compris* les écluses de navigation). Pour l'amortissement de constructions aussi solides on ne saurait compter plus de $\frac{1}{2}$ % de tout le capital.

Il est vrai cependant que les machines s'usent relativement plus vite. Nous ne fixerons donc la durée des turbines et dynamos qu'à 20 ans. En ce cas 3% d'amortissement suffiraient entièrement (en faisant le compte d'intérêts à raison de 5% p. d.). De cette façon nous obtiendrons 123.000 roubles d'amortissement de machines, au lieu de 246.000 roubles. Un amortissement spécial des digues et machines devient inutile, une fois qu'on prévoit un amortissement de $\frac{1}{2}$ % sur le capital total. Les frais d'intérêts et d'amortissement s'élèvent donc à 467.500 roubles ($5\frac{1}{2}$ % des $8\frac{1}{2}$ millions), auxquels il faut ajouter 123.000 roubles pour usure des machines, soit en tout 590.500 roubles de frais indirects. Les frais d'entretien et les dépenses indirectes ne dépasseraient donc pas $210.500 + 590.500 = 801.000$ roubles-or au lieu de 1.728.410 roubles-or évalués par la commission. En réduisant ainsi les dépenses annuelles pour toutes les 4 usines centrales on arriverait à un total de $4.801.000 = 3.204.000$ roubles-or. Avec le projet de construction le moins favorable (celui d'un exhaussement des eaux par la jonction du lac de Louban seulement) nous avons une somme de 1498,7 millions KW-heures par an. Il faut encore considérer que même pour l'industrie électrochimique on ne peut compter que sur un coefficient d'exploitation de 90% tout au plus. Ce qui fait que nous possédons

$\frac{1470,5 \cdot 90}{100} = 1349$ millions de KW-heures utilisables. Si nous divisons par ce chiffre les 3.204.000 de roubles-or de frais annuels $\frac{3.204.000,00}{1349}$

nous obtenons 0,2376 copecks-or ou 0,634 centimes-or pour le KW-heure cela bien entendu seulement aux usines mêmes. Pour l'emploi de l'électricité hors les usines centrales il faut prendre en considération les pertes de l'électricité dans les conducteurs de contact (jusqu'à 40%) et les frais des conducteurs, transformateurs etc., ce qui doublerait à peu près la somme. Toujours est-il que les industries électrochimiques et électrométallurgiques peuvent utiliser les forces génératrices directement par les dynamos des usines centrales. Les fabriques qu'on bâtera dans l'avenir pourront être reliées directement aux usines centrales; une grande partie des établissements d'industrie mécanique érigeront des annexes à proximité des usines mêmes. En ce cas il ne serait même-pas nécessaire de transformer la force mécanique produite par les turbines en électricité, mais on pourrait l'employer directement comme force impulsive des machines, par exemple pour les scies dans les scieries, pour les machines à polir le bois, pour les fuseaux mécaniques et les métiers à tisser. Les transports d'énergie électrique à grandes distances sont absolument nécessaires 1) pour les chemins de fer, 2) pour l'agriculture, 3) pour l'éclairage, 4) pour les fabriques de l'industrie mécanique, déjà construites.

Par rapport au prix de 0,633 centimes-or ou 0,50 pfennigs-or du KW-heure, il faut remarquer que les usines centrales d'électricité à Schaffhouse, établies pour l'électrochimie (production du natron et de l'aluminium) vendent l'électricité à 0,80 — 0,85 pfennings-or le KW-heure. Le prix de revient des stations centrales de la Duna permet donc une concurrence avec la Suisse!

La question est de savoir quelle politique de tarifs il faudrait poursuivre vis-à-vis des acheteurs de l'électricité. Une société de capitalistes chercherait surtout de grands revenus et hausserait les tarifs autant que possible. La commission „Daugavbūve“, dans son projet susmentionné, compte avec un prix de 3 copecks-or = 8 centimes-or pour un KW-heure, vendu aux établissements d'industrie mécanique. Les chemins de fer devraient payer 2,5 copecks = 6,5 centimes-or. Les clients pour l'éclairage électrique — 7,5 copecks (20 centimes-or) et même l'industrie électrochimique aurait encore à payer 1,75 copecks-or = 4,66 centimes-or. Ce prix-là aurait rendu impossible la

noécurrence avec l'industrie électrochimique des autres pays, et aurait été compréhensible et possible seulement dans un pays ayant un tarif protectionniste aussi élevé que celui de la Russie d'avant guerre. Un prix de 7,5 copecks-or pour l'éclairage n'est également possible que là où il n'est pas question de concurrence: aux stations centrales électriques de la ville. Si les chemins de fer devaient payer $2\frac{1}{2}$ copecks ils se verraient, certainement, obligés de construire eux-mêmes des Stations Centrales électriques. Enfin il n'est pas douteux que les établissements d'industrie mécanique, déjà organisés, ne préféreraient continuer à utiliser les machines à vapeur, s'ils devaient payer l'électricité 3 copecks-or (8 centimes-or) le KW. Pour que l'usage de l'électricité devienne lucratif il faudrait diminuer de moitié les tarifs pour l'industrie mécanique et les chemins de fer; il faudrait également céder aux municipalités le surplus de bénéfice sur le courant pour l'éclairage électrique c. à d. il faudrait leur vendre le courant à si bon marché qu'il leur fût avantageux d'abandonner les usines électriques, déjà en vigueur, où, comme à Riga, l'électricité est produite à l'aide de machines à vapeur, un bien tout au plus de les garder comme réserve. L'industrie chimique doit certainement obtenir un tarif exceptionnel. —

Si l'on restait aux prix mentionnés par la Commission „Daugavbūve“ dans ses projets, l'exploitation du courant électrique ne se développerait que fort lentement et progressivement; il faudrait au contraire, fixer au début le prix du courant aussi bas que possible et ne se contenter que d'un bénéfice peu considérable sur le capital engagé.

On a envisagé, tout d'abord l'exploitation de la manière indiquée dans le tableau suivant:

	Millions KW.	Tarif.	Revenus 1000 Roubl.-or.
Service du chemin de fer principal	35	2,5	875
Eclairage	$7\frac{1}{4}$	7,5	544
Exploitation industrielle	16	3	480
Exploitation électrochimique	20	1,75	350
	<u>$78\frac{1}{4}$</u>		<u>2249</u>

On obtiendrait un bénéfice de 520 mille roubles or ou de $4,8\%$ en cas de vente du courant électrique pour l'éclairage et l'électrochimie aux prix mentionnés plus haut, ce qui est hors de question. Mais si l'on est obligé (ce qui est probable) de vendre l'électricité pour l'éclairage également à 2,5 copecks-or par KW, le courant pour l'électrochimie à 0,5 copecks-or (30% plus cher qu'à Schaffhouse néanmoins) le bénéfice espéré diminue de 362.250, au total de 612 mille roubles-or et au

lieu d'un profit de 4,80/0 on obtient une perte de 92.000 roubles-or, équivalente à 0,850/0. —

Cette perspective peu attrayante est donc probablement la cause du manque d'intérêt sérieux que les capitalistes de l'Europe occidentale ont apporté au projet de construction d'usines hydrauliques sur la Duna.

Le gouvernement de la Latvie n'a donc pas autre chose à faire que d'entreprendre les constructions d'usines centrales lui-même et à ses frais et de mettre les prix de l'électricité à un taux si bas que les établissements industriels privés puissent bientôt passer de l'emploi des machines à vapeur à celui de l'électricité produite par les usines centrales; et que l'organisation de nouvelles entreprises industrielles soit profitable. L'avantage qui en résulterait pour l'Etat serait un avantage indirect: un prompt épanouissement de l'économie nationale, qui amènerait à une augmentation de la force contributive de la nation. Pour les chemins de fer de l'Etat on devrait compter l'électricité au prix de revient. L'électrification des chemins de fer en un laps de temps aussi court que possible 10 à 12 ans, doit être avantageuse pour la Latvie. En un mot on ne peut admettre un surplus sur le prix de revient que pour les entreprises industrielles privées et pour les villes (qui achètent l'électricité en grand pour l'éclairage et la vendent à des prix élevés à leurs clients). Cette hausse du prix de revient ne doit servir qu'à couvrir les pertes imprévues possibles, qu'à compenser surtout les pertes d'intérêts, résultant d'un débit de courant trop minime pendant les premières années d'exploitation des usines centrales. En comptant même avec un débit aussi minime que celui prévu par la commission „Daugavbūve“, pendant les premières années, c. à d. un débit de 24 millions de KW-heures seulement pour l'éclairage et l'industrie mécanique, on pourrait obtenir un profit brut de 360.000 roubles-or, si on livrait le courant pour l'éclairage et l'industrie mécanique à $\frac{1}{5}$, ou même à la moitié (c. à d. pour $1\frac{1}{2}$ copecks-or le KW-heure). Ce profit couvrirait déjà 450/0 du prix de revient annuel d'une usine centrale. A un débit de 40 millions de KW-heures prévu pour les années suivantes, on obtiendrait 600.000 roubles-or = donc 750/0 du prix de revient d'une usine centrale. Le projet de l'exploitation des forces hydrauliques et de la construction d'usines centrales par l'Etat est violemment combattu, en raison de l'état des finances de la Latvie. Mais celui-ci, depuis l'année 1922, est plus favorable. Il n'y a plus de déficit réel dans le budget et on a même pu prélever de la recette ordinaire des années 1921—22 les sommes considérables, nécessaires

à la fondation d'une Banque Agricole (6 millions de francs-or) et d'une Banque d'Emission (15 millions de francs-or).

En répartissant sur 3 années les dépenses pour la construction d'une première usine hydraulique (à $7\frac{1}{2}$ millions de francs-or par an) on parviendrait à se procurer l'argent nécessaire. Il serait encore à considérer tout particulièrement, qu' on obtiendrait par là une diminution du chômage d'où il résulterait que d'importantes sommes, destinées au développement économique du pays afflueraient par l'augmentation des sommes provenant des impôts et des recettes sur les monopoles d'Etat. En prenant ainsi sur les recettes courantes les moyens nécessaires pour la construction des 4 grandes usines centrales, on parviendrait à les terminer en l'espace de 10 à 12 ans, ce qui hausserait le niveau de l'industrie chimique et serait une source de nouveaux revenus et de bien-être pour le pays. L'électrification des chemins de fer réclamerait, certes, aussi de grandes dépenses, mais il ne faut pas oublier qu' on réaliserait ainsi des économies sur le charbon*) et malgré les frais pour les conducteurs de contact, les électromoteurs etc., sur les locomotives à vapeur. — En répartissant les frais d'électrification des chemins de fer sur un espace de 12 années les dépenses annuelles ne dépasseraient pas de 4 à 5 millions de francs-or celles de l'exploitation à la vapeur. Ces dépenses pourraient également être couvertes par les recettes courantes et rapporteraient plus tard des intérêts considérables. L'électrification avançant progressivement, les frais d'acquisition de nouvelles locomotives seraient supprimés et on userait petit à petit les vieilles locomotives sur les voies où le service se ferait encore au charbon.

Le nombre de locomotives, en partie très vieilles, que possède la Latvie, pourrait encore suffire pour 12 à 15 ans, si on ne s'en procure pas de neuves et en escomptant l'usure annuelle. — Si, au contraire, on s'en tient à l'exploitation à la vapeur il faut compter au moins chaque année deux à trois millions de francs-or pour l'achat de nouvelles locomotives.

Pour se procurer les moyens nécessaires l'Etat aurait encore la possibilité d'hypothéquer les usines hydrauliques et de payer de cette manière les turbodynamos, qu'il faudrait faire venir de l'étranger. Peut être l'état pourrait-il accorder un prêt sur 1-ère hypothèque s'élevant à 50% du coût des usines hydrauliques. —

*) Le courant électrique, si on le vend au prix de revient, comme on le propose ici, ne coûterait que $\frac{1}{3}$ de ce que coûte le charbon.

Il est, certes, de grande importance pour un pays pauvre, comme l'est à présent la Latvie, de réduire autant que possible les frais de construction des usines centrales. Ceci, vu les données exposées par la Commission Daugavbūve dans son projet, ne nous semble pas tout-à-fait impossible. La susdite Commission souligne même qu'en ce moment le salaire des artisans et des ouvriers et surtout les appointements des employés sont beaucoup moins élevés qu'ils ne l'étaient avant la guerre mondiale. La commission comptait avec les prix d'avant guerre et il en résulte des différences fort sensibles. Ainsi dans le projet de construction d'une usine centrale à Kokenhusen on avait compté 800.000 heures de travail des employés à 1,7 roubles-or = 4,5 francs-or l'heure. Aujourd'hui $\frac{1}{3}$ suffirait! Cela ferait une économie de 900.000 roubles-or. Pour les 5,5 millions d'heures de travail des artisans on avait fixé 0,3 roubles-or par heure. Les $\frac{3}{4}$ de cette somme seraient suffisants aujourd'hui et il en résulterait une économie de 412—500 roubles-or. Sur les 9 millions d'heures de travail des ouvriers, cotés à 0,125 roubles-or l'heure, on ne peut rien économiser. Mais on peut faire des économies sur le ciment de Portland. La tonne (1.000 kilos) de ciment de Portland est évaluée à 30,3 roubles-or = 81 francs-or. En achetant aujourd'hui ce ciment en grandes quantités on peut l'obtenir à la moitié et même au tiers de ce prix d'où une économie de 373.150 or même un demi-million roubles-or sur 246.630 tonnes de ciment. En construisant successivement les usines centrales de la Duna dans l'espace de 10 à 12 ans, il serait certainement très avantageux de construire également une usine à ciment moderne. De cette manière le prix du ciment pourrait être réduit au quart du prix susmentionné. Pour la taille de 19.050 mètres cubes de granit, le prix de 35 roubles-or par m. c. est aussi trop élevé — il faudrait compter seulement la moitié. Le matériel nécessaire, sous forme de très grands blocs de granit, se trouve sur place au bord de la Duna. Il est vrai que les techniciens préfèrent, comme de meilleure qualité, le granit importé de Suède ou de Finlande. L'importation des machines de l'étranger ne pourrait guère coûter aujourd'hui 4,45 millions de roubles-or. L'ingénieur Petersen, membre de la commission Daugavbūve expose du reste dans son rapport, qu'avant la guerre un moteur triphasé de 8.000 pouds = 132 tonnes revenait à 80.000 roubles-or, frais de douane et de transport non compris, et une turbine Francis de 7.250 pouds = 120 tonnes à 65.000 roubles-or. D'après les données de l'ingénieur-électricien Ulmann une turbogénératrice de 4.000 KW coûtait à Riga, avant la guerre, avec le montage, 110.000 roubles-or. Pour

installer, comme on l'avait projeté, à la plus grande des usines centrales, celle de Kokenhusen 70.000 KW il suffirait de 14 aggrégats de turbines et dynamos de la grandeur susdite (à 5.000 KW chacun) et même de 9 aggrégats à 8.000 KW chacun. Le prix en serait, aux conditions d'avant guerre, $14.145.000 = 2.030.000$ roubles-or = 5,4 millions de francs-or.

En ce qui concerne les machines et l'installation de la salle des machines, il est à croire qu'au lieu des 4,45 millions projetés, le total de la somme pour les machines ne s'élèvera pas au dessus de 3,6 à 4 millions de roubles-or. Sur la somme totale de 13,9 millions roubles-or fixée pour toutes les dépenses, et à laquelle il faudrait encore ajouter 0,6 millions d'intérêts et 1,2 millions de dépenses imprévues, il serait possible de faire une économie de 3 millions de roubles-or. On pourrait aussi compter le courant électrique encore meilleur marché environ de 12%, en estimant les frais de revient à 0,210 copecks-or = 0,45 pfennigs-or = 0,54 centimes-or seulement. Une pareille baisse du prix de revient aurait comme suite de grands avantages pour la création d'une grande industrie électrochimique et électrométallurgique. En Suède on est d'avis que la production de l'électro-fer est avantageuse si un KW année d'électricité (= 8.760 KW-heures) ne revient pas plus cher que de 47,6 à 67,3 couronnes suédoises, soit en moyenne 57,5 couronnes. Le KW-heure reviendrait à 0,66 öre suédois, équivalents à 0,73 pfennigs-or, à 0,92 centimes-or, à 0,34 copecks-or, ce qui ferait juste 60% de plus que dans l'exploitation des rapides de la Duna. Dans le journal „Acier et fer“ de 1917, page 1148 il est décrit qu'un établissement pour la production de 30.000 tonnes de fonte par an avait 4 fourneaux et consommait 9.000 KW de courant perpétuellement. Cet établissement coûta 1,70 millions de couronnes suédoises, plus 420.000 cour. suédoises pour la construction d'habitations destinées à abriter 75 ouvriers. La production d'une tonne de fonte réclamait 2.628 KW-heures, 350 kilogrammes de charbon de ligne et 1.600 kilogrammes de minerai de fer (à 60 %). Le charbon de ligne coûtait de 40,8 à 47 couronnes suédoises la tonne, un prix auquel on pourrait l'obtenir également à Stockmanshof ou à Kokenhusen. Le minerai de fer, qui devrait être importé d'Espagne ou de Suède, reviendrait plus cher que dans ce dernier pays, mais l'énergie électrique coûterait meilleur marché: la tonne de fonte ne reviendrait qu'à 10,5 couronnes suédoises, tandis qu'en Suède elle coûte 17,2 couronnes. En tenant compte de ce qui précède on arrive à la conviction que la production d'une tonne d'électro-fonte en Latvie ne saurait coûter plus cher qu'en

Suède, et varierait de 71,2 à 74,6 couronnes suédoises, prix qui correspond à peu près à celui de la fonte anglaise vers la fin de l'année 1922 (80 à 85 shillings). Mais l'électro-fonte est beaucoup plus pure et bien meilleure.

On devrait aussi pouvoir tirer un profit de la production de l'aluminium. 28.000 KW-heures sont nécessaires pour produire une tonne d'aluminium, ce qui d'après les prix payés en Suisse (0,85 pfennigs-or pour le KW-heure) ferait $28.000 \times 0,85 = 238$ marks-or la tonne. En comptant le prix de revient du courant électrique dans les usines de la Duna à 0,46 pfennigs-or les frais d'électricité pour une tonne d'aluminium ne s'élevaient qu'à 128 marks-or. L'aluminium vaut en ce moment 3.000 marks-or la tonne = 3.750 francs-or. Les usines centrales de la Duna auraient le grand avantage de produire elles-mêmes tout le métal des conducteurs de contact, nécessaire pour le transport de l'électricité à de grandes distances (aluminium au lieu de cuivre) et d'accélérer par là le développement de l'électrification de l'industrie, des chemins de fer et de l'agriculture. La production du natron et du nitrogène atmosphérique (comme en Norvège) pourrait également devenir lucrative. Quant à tirer de l'acide sulfurique du plâtre (il existe de grands gisements de plâtre sur les bords de la Duna, non loin de Dahlen) au moyen de l'électricité, c'est une question qu'il appartient à l'avenir de résoudre. Il en est de même pour la production du métal léger magnésium avec les rochers de dolomite entre lesquels coule la Duna.

L'ingénieur Tormann, en admettant l'électrification entière des chemins de fer, évaluait la consommation d'électricité par les chemins de fer latviens à 250 millions de KW-heures. La consommation pour l'industrie, l'agriculture et l'éclairage s'accroissant petit à petit peut atteindre jusqu'à 455 KW-heures. Si l'on suppose même une extension aussi considérable de l'électrification, il resterait encore au moins 793 millions de KW dans les 4 usines centrales susmentionnées pour l'industrie, électro-chimique. Une quantité avec laquelle on ne pourrait produire que juste 28300 tonnes d'aluminium par an. Mais cette quantité d'électricité suffirait pour la production d'environ 300000 tonnes d'électro-acier, avec, il est vrai, un renfort de 100000 tonnes de charbon de ligne, que la Latvie saurait se procurer: il suffirait pour cela d'à peu près 750000 mètres cubes de bois de chauffage, donc $\frac{1}{7}$ de la production annuelle des forêts de la Latvie au moment ou nous sommes. Les chemins de fer à eux seuls exigeaient ces dernières années plus de 620000 mètres cubes de bois de chauffage; ils n'en auraient plus besoin s'ils étaient électrifiés.

En comptant avec une production de 1616 millions de KW-heures (en cas de création de réservoirs donnant 851 millions de m. c. d'eau) il resterait également à l'avenir plus de 900 millions de KW-heures pour l'industrie électro-chimique.

Ce total pourrait être encore augmenté de beaucoup par la construction d'usines hydrauliques à trois autres endroits: à Holstingshof à 60 kilomètres en amont de Riga, près de Jacobstadt à 138 kilomètres en amont de Riga et dans le district d'Elksné, à 20 kilomètres en amont de Daugavpils (Dvinsk).

Dans le premier de ces endroits il existe une chute utilisable des eaux de la Duna de presque 6 mètres, dans le second de 8,7 m. et dans le dernier de 12 mètres. Ces trois usines centrales pourraient produire aux basses eaux un minimum de 22000 KW de courant et, en cas d'exhaussement des eaux en été par les lacs du district d'Illuxt et de quelques lacs situés en Latgale, au moins le double. Ce procédé amènerait une production supplémentaire de 400 millions de KW-heures par an et le total annuel des KW-heures monterait alors à 2000 millions.

La question se pose ensuite de savoir s'il ne serait pas possible d'atteindre un exhaussement des eaux encore plus considérable pendant la période de sécheresse. Cela se produirait si la Russie utilisait comme réservoirs ses lacs, dont les eaux s'écoulent dans le cours supérieur de la Duna. Cette idée pourrait être réalisée si la Russie consentait, en échange d'une partie des forces hydrauliques latviennes de la Duna qui servirait à l'électrification des chemins de fer des gouvernements de Witebsk et de Pskoff, à organiser, à ses frais, ces réservoirs.

Il faudrait en ce cas conclure une convention dont les deux côtés profiteraient: la Russie obtiendrait la force électrique à bon marché et la Latvie—un total d'énergie plus intense et plus régulier. Comme il a déjà été dit, il suffit d'un volume d'eau supplémentaire de 851 millions mètres de cubes pour obtenir une production minima de 300 m. c. à la seconde près de Jacobstadt. Les lacs de Latgale et du district d'Illuxt pourraient à eux seuls livrer ce volume d'eau. Vou-drait-on porter l'exhaussement des eaux à 400 m. c. à la seconde il faudrait encore faire affluer 1300 millions de mètres cubes d'eau pendant les 163 jours de l'année, où ce minimum n'est pas atteint. Il est très probable qu'on pourrait obtenir ce volume d'eau en exhaussant au printemps de 1 m.¹/₂ tous les lacs qui s'écoulent dans les cours supérieur et moyen de la Duna, et en les abaissant en été de 1 mètre par

rapport au niveau actuel — soit en tout de $2\frac{1}{2}$ mètres. De cette manière la grande crue de printemps causerait moins de dégâts et on pourrait encore gagner sur place, par de très simples écluses, une force considérable pour le service des moulins etc.

Les forces hydrauliques de la Duna en Russie sont de peu d'importance, car ce fleuve, en amont des rapides du district d'Elksné, jusqu'à l'embouchure de la Toropa, n'a qu'un courant fort lent et ne donne qu'une chute de 1 mètre seulement sur un parcours de 10000 mètres. C'est là au printemps, la cause de fortes inondations, qu'on devrait tâcher de limiter dans l'intérêt des riverains.

Si nous revenons à la question du maximum de rendement dynamique des usines hydrauliques de la Duna, nous avons devant nous le tableau suivant: il est profitable et désirable, dans le cas d'un minimum de volume d'eau de 400 mètres cubes à la seconde, d'installer des turbines pour 600 m. c. à la seconde, c. à d. une fois et demie autant. Pendant les 20 jours de grande crue, ces turbines ne déploieraient, certes, que $\frac{2}{3}$ de force, de même aux 163 jours de basses eaux. Pendant 105 jours elles auraient la possibilité de déployer toute leur énergie; pendant 30 jours on aurait de 500 à 600 m. c. d'eau, en moyenne donc 550; pendant 47 jours de 400 à 500, en moyenne 450.

Ou pour présenter les choses plus clairement:

Jours	Mètres cubes à la seconde	Total
105	600	63000
30	500—600	16500
47	400—500	22150
183	400	73200
365		174850
par jour	$\frac{174850}{365} = 479$ m. c. à la seconde.	

Avec une chute d'eau totale de 92 mètres aux usines centrales on obtiendrait un résultat de 44.088 mètres cubes à la seconde équivalent en pratique à 440680 chevaux ou à 330000 kilowatts. Mais on ne doit pas oublier que les eaux de la rivière Aiviekste n'y étaient pas comprises. En estimant celles-ci à 10⁰/₀ et en comptant la chute d'eau utilisable, qui, aux usines situées à l'embouchure de la Aiviekste, n'atteint que 72 mètres, — on obtiendrait un total de $4872 = 3456$ mètres cubes par seconde pour 1 mètre de chute, donc 26000 K W à peine. On aurait toutefois à ce compte $330000 + 26000 = 356000$ K W, ce qui produirait un total annuel de $356000 \times 8760 = 3118$, 8 millions de K W

heures. Pour donner une idée bien nette de la puissance de ces forces il suffit de mentionner que tous les chemins de fer de France, si on les électrifiât, nécessiteraient 3063 millions de KW.*)

Pour arriver à ce maximum de productivité il faudrait, certes, installer des turbines, dont le rendement dynamique représenterait $336000 \times 1\frac{1}{2} = 504000$ Kilowatts.

L'énergie, produite par des usines centrales, donant un maximum de forces aussi considérable reviendrait encore meilleur marché. Il est plus que probable qu'un KW—heure coûterait moins de 0,2 copecks-or = 0,43 pfennigs-or ou 0,54 centimes-or. Aucune autre force motrice ne pourrait soutenir la concurrence, pas celle de la vapeur en tous cas. La force de la vapeur était estimée à Riga dans les grands établissements à raison de 3 à $3\frac{1}{2}$ copecks-or par cheval et par heure. De même aujourd'hui, en installant, à des conditions avantageuses, de grandes turbines à vapeur, la force d'un cheval par heure ne reviendrait pas à moins de $1\frac{1}{2}$ à 2 copecks-or, qu'on chauffe au charbon d'Angleterre ou à la tourbe de Latvie. Si toutefois la force de la vapeur doit être préalablement transformée en électricité les frais augmentent considérablement. C'est pourquoi il serait peu profitable d'installer des turbines à vapeur comme aide provisoire à l'époque des basses eaux: la force produite coûterait dix fois autant et, en outre les turbines ne pourraient être employées que pendant la sixième partie ou tout au plus le tiers de l'année.

On peut certainement prétendre, — et ceci a été souvent le cas de la part des personnes qui ont intérêt à la fabrication des machines à vapeur, que la construction et l'exploitation des usines hydrauliques ne sont guère profitables.

C'est vrai si l'on admet premièrement des constructions très chères exécutées pour ainsi dire à des prix exagérés et si l'on fixe des frais d'entretien et d'amortissement très élevés, si deuxièmement on envisage un coefficient d'exploitation assez bas, environ 10% du maximum de l'énergie productrice qu'il est possible d'obtenir, ce qui est réellement souvent le cas dans des centrales électriques à la campagne. En construisant au contraire solidement et à bon marché et en utilisant l'électricité produite non seulement pour l'exploitation peu sûre de l'agriculture, mais aussi pour les chemins de fer et l'industrie, en tâchant en un mot d'atteindre un coefficient d'exploitation favorable, surtout par l'installation d'établissements d'industrie électrochimique —

*) La technique moderne 1921, p. 15.

les forces hydrauliques deviennent un vrai bienfait pour un pays, surtout si elles se trouvent en si grande quantité et au centre de la population, comme c'est le cas pour les usines centrales de la Duna.

L'Etat peut arriver à se procurer dans le pays même les moyens nécessaires pour les constructions successives des usines centrales pendant 10 ou 15 ans, et également pour l'électrification de ses chemins de fer, effectuée petit à petit durant la même période. Il serait également désirable de voir affluer des capitaux étrangers, qui trouveraient en Latvie, particulièrement en cas d'exploitation des forces hydrauliques, un placement aussi sûr que profitable.

KIRCHLICHES LEBEN DER RIGASCHEN LOSTRÄGER IM 15. JAHRHUNDERT.

Von L. Arbusow.

Mit 2 Beilagen.

Die geschäftlichen Aufzeichnungen der mittelalterlichen Gilden Rigas sind bereits vielfach verwertet worden. C. Mettig hat sie für zahlreiche Arbeiten über Handwerks- und Gewerbegeschichte, Gilden- und Ämterwesen und sonstige kulturgeschichtliche Darstellungen ausgenutzt. H. v. Bruiningk entnahm ihnen reiches Material für seine grundlegenden kirchenhistorischen Forschungen ¹⁾. Zuletzt haben einige dieser Aufzeichnungen, nämlich die Geschäftsbücher der Rigaschen Trägergilden, für bevölkerungsgeschichtliche Studien gedient ²⁾. Sie lieferten z. T. neue Ergebnisse über die lettische Einwohnerschaft Rigas im Mittelalter und laden zu weiterem Eindringen gerade in diese Verhältnisse ein.

Es gilt als feststehend, dass gerade die Trägergilden in Riga wie auch an andren Orten ursprünglich auf dem Boden des kirchlichen Lebens und nicht etwa aus dem Handwerkerzunftwesen erwachsen sind, so dass für sie die Streitfrage nach dem Ursprung der mittelalterlichen Ämter aus religiösen Vereinen, oder aus wirtschaftlichen Verbänden, nicht besteht. Die Rigaschen Transportarbeiter-Bruderschaften entstanden, indem Angehörige desselben Gewerbes zu einer religiös-geselligen Vereinigung zusammentraten, ohne dass dafür zunächst gewerblich-wirtschaftliche Interessen bestimmend waren. Der gleiche Beruf führte leicht zu religiösem und geselligem Zusammenschluss ohne berufliche Zwecke. Erst später kamen wirtschaftliche Momente hinzu und gewannen zuletzt den Vorrang. Für die Gilden der Träger spielte das Zunftwesen umso weniger eine Rolle, als sie gar keine Handwerker i. e. S. waren und die Vorrechte von deren Ämtern: Geschlossenheit des Ver-

¹⁾ Vgl. das Verzeichnis der Arbeiten von C. Mettig † in den Sitz.-ber. d. Ges. i. Gesch. u. Alt. zu Riga 1914, 49 ff. und von H. v. Bruiningk in: Das Geschlecht von Bruiningk in Livland, 1913, 350 ff. S. besonders Bruiningk, Messe u. kanon. Stundengebet nach d. Brauche der Rig. Kirche im späteren Mittelalter, Mitteil. a. d. livl. Gesch. Bd. 19, 1904.

²⁾ Acta Universitatis Latviensis 1, 1921, 76—100.

bandes und Forderung des Fähigkeitsnachweises, für die Träger ursprünglich keine Bedeutung hatten. Das konstituierende Moment für ihre Bruderschaften war vielmehr die Pflege kirchlicher Betätigung und der Geselligkeit, also die allgemeinen Eigenschaften des ältesten Gildewesens überhaupt ¹⁾. Die Gewerbsgemeinschaft spielte dabei insofern eine Rolle, als die Rigaschen Transportarbeiter im Laufe der Zeit 3 getrennte Bruderschaften gründeten: die Gilden der Bierträger (ältester Schragen von 1386), der Losträger (Schragen von 1450) und der Ligger oder Arbeitsleute (1463). Diese Spaltung erklärt sich durch die zunehmende Arbeitsteilung, und die so spät erst bestätigten Schragen enthalten darum bereits auch einige berufliche Bestimmungen, so dass das ursprüngliche rein religiöse und gesellige Moment hier bereits durch fremde Bestandteile getrübt erscheint. Die allmähliche Zunahme gewerblicher Interessen innerhalb einer ursprünglich kirchlichen Bruderschaft würde sich besonders klar bei den Bierträgern herausstellen, wenn wir deren ältesten Schragen von 1386 mit dem erneuerten von 1466 vergleichen könnten, jedoch nur dieser letztere ist erhalten. Aber auch so ist an der Organisation der Trägerbruderschaften im engsten Anschluss grade an das kirchliche Leben der Zeit nicht zu zweifeln.

Die Rigaschen Trägerbruderschaften umfassten, neben einigen deutschen Ratsherren, Priestern und Bürgern, bekanntlich überwiegend die lettische Bevölkerung der Stadt. Eine Untersuchung ihrer religiösen Lebensäußerungen ergäbe einen besonders interessanten Beitrag für die allgemeine Frage nach den Wirkungen und Folgen der Verpflanzung des abendländischen Mittelalters unter die Völkerschaften der Baltischen Ostseeküste — wenn unsere Quellen in ältere Zeiten zurückreichten. Die Träger gehörten ja zu den ältesten Berufen in der Seestadt Riga. Aber, da der älteste Bierträgerschragen fehlt und auch das Archiv der vielleicht ältesten nichtdeutschen Gilde, das der (ursprünglich livischen) Fischergilde Rigas, immer noch nicht zum Vorschein gekommen ist, so setzen diese Quellen erst etwa 250 Jahre nach jener Verpflanzung ein und spiegeln nichts Singuläres mehr wieder. Sie behalten aber doch neben den zahlreichen Schriftdenkmälern der deutschen Gilden einen eigentümlichen Wert. Sie sind Zeugnisse für das spätmittelalterliche kirchliche Leben eines städtischen lettischen Volksteiles, dessen unendlich viel zahlreichere Grundmasse auf dem Lande unter vollständig anderen Bedingungen lebte und sicherlich nicht jene

¹⁾ Vgl. Stieda u. Mettig, Schragen der Ämter u. Gilden d. Stadt Riga, 1896, 115. E. Baasch, Hansische Gesch.-blätter 1921, 207 f. K. Lehmann, Art. „Gilde“ in Hoops Reallexikon 2, 1914, 253—59.

starken Einwirkungen der organisierten Volksfrömmigkeit erfuhr, die die religiösen Bruderschaften der Städte auf ihre Mitglieder hervorbrachten. Wenigstens hat sich über landische Gilden (in Deutschland z. B. etwas ganz Gewöhnliches) keine Kunde erhalten. Wenn die Bauern des Gebietes Bickern zwischen Stubbensee und Jägelsee (Kampen-Pagast), meist Fischer, ehemals, im Mittelalter, eine Gilde gebildet hatten, wie 1672 berichtet wird ¹⁾, so handelte es sich möglicher Weise um die erwähnte Fischergilde, in jedem Fall aber um eine Bruderschaft aus dem geistigen Bannkreise der Stadt. Der starke Kontrast zwischen den kirchlichen Zuständen in Land und Stadt würde gar sehr in die Augen springen, wenn man den nichtdeutschen Trägerbruderschaften das religiöse Leben der Landleute gegenüberstellen könnte (gelegentliche mittelalterliche Visitationsberichte lassen das ahnen) — doch ein solches Gegenbild gibt es noch nicht in genügender Vollständigkeit. Zunächst lässt sich nur die eine Seite schildern. Die vorstehende Untersuchung dient diesem Zweck und macht zugleich den Versuch, aus den Aufzeichnungen der lettischen Losträgergilde in Riga die allgemeinen spätmittelalterlichen Frömmigkeitsgrundlagen durchschimmern zu lassen. Die praktischen Folgen derselben, ihre Umsetzung in die Wirklichkeit, zeigen danach im Einzelnen die zum Schluss veröffentlichten Quellen selbst: das Vikarienbuch der Losträger von ca. 1450—1523 und Auszüge aus ihrem Straf- und Bruderbuch von 1450—1459.

Das Christentum, dessen Übung dort zutage tritt, war von den Deutschen eingeführt, das Rigasche Gildenwesen eine deutsche Einrichtung, und deutsche Priester und Schreiber leiteten das kirchliche Leben der Losträger und verfassten auch ihre geschäftlichen Aufzeichnungen: aber die Gilde selbst war in unserem Zeitraum eine ganz überwiegend lettische, und in den erwähnten Quellen hat sich demgemäss das Verhalten einer Gruppe der lettischen Bevölkerung Rigas zu den allgemein gültigen Forderungen der Frömmigkeit jener Zeit niedergeschlagen. Für die Untersuchung empfahlen sich zuerst die Bücher der Losträger, denn gerade sie bieten sowohl positive wie negative Zeugnisse über jenes Verhalten, worüber sich aus den Vorschriften selbst, aus dem Schragen, garnichts Wirkliches entnehmen lässt. Das oben erwähnte Vikarienbuch enthält meistens Eintragungen über Spenden und Stiftungen der Losträger für ihren Altar, das Straf- und Bruderbuch — ihre genau gebuchten Vergehen gegen die traditionellen Zeremonialgesetze des Schra-

¹⁾ A. v. Bulmerincq, Die Besiedelung der Mark der Stadt Riga 1201—1600, Mitteil. a. d. livl. Gesch. 21, 1921, 227.

gens und gegen Sitte und Anstand im allgemeinen ¹⁾, aber auch Verstöße gegen gewisse kultische Pflichten. Alles das kann mithilfe von Vergleichen und Rückschlüssen verwertet werden. Aus einer Reihe von Parallelen zwischen den Einzeltatsachen, die die Gildenschriften buchen, und dem Allgemeinzustande von Lehre und religiösem Leben im Spätmittelalter, darf man eine einigermaßen richtige Erkenntnis des kirchlichen Lebens der Losträger erwarten. Aber einige Einschränkungen sind zu machen.

Schon früher war bemerkt, dass die Letten im mittelalterlichen Riga nur in Gestalt von Organisationen geschichtlich greifbar werden. Das gilt auch für ihr kirchliches Leben. Die infrage kommenden Quellen sind sozusagen nur Protokolle über Religionsübung einer Körperschaft. Wohl nennen sie eine grosse Zahl von Individuen, aber abgesehen etwa von grösserer oder geringerer Gebefreudigkeit Einzelner und ihrem Eifer oder ihrer Trägheit beim Begleiten von Leichenzügen und bei Beteiligung an Totenfeiern, zeigen sie keine individuellen Züge subjektiver Frömmigkeit an. Selbst vorausgesetzt, dass damals derartige vorhanden war, hat sich in jenen Gildebüchern doch nur der Niederschlag einer schematisch organisierten Volksfrömmigkeit erhalten, deren allgemeine Züge waren: die Richtung auf Verherrlichung der unnahbaren Gottheit bei gleichzeitigem Bemühen nach Beeinflussung derselben, auf Gefühlssteigerung bei Vernachlässigung selbstloser praktischer Hülfeleistung, und ein eigentümlicher Formalismus.

Wie war es dazu gekommen? Die Antwort giebt z. T. die mittelalterliche Dogmatik, z. T. das spezifische Wesen der damaligen Durchschnittsreligiosität ²⁾.

Die erstere hatte zu einer Spaltung des christlichen Gottesbegriffes geführt. Sie lehrte einerseits einen philosophischen Gottesbegriff, nach welchem Gott der Unnahbare und über alles Tun und Denken der Menschen Erhabene, und Richter im letzten Gericht ist, und arbeitete andererseits mit einem praktischen Gottesbegriff, laut welchem der Mensch durch aussergewöhnliche Leistungen auf Gott doch einzuwirken vermag. Beides wurde durch die Lehre verbunden, dass Gott selbst im Sakrament dem Menschen diejenige Qualität eingiesst, die erst die gute Handlung zur wirklich das ewige Leben verdienenden macht.

¹⁾ Diese hat C. Mettig, SB. d. Ges. f. Gesch. zu Riga 1900, 120—135 veröffentlicht. Sie bleiben in dieser Studie ganz ausser betracht.

²⁾ Alles hierhergehörige ist entnommen aus K. Holls „Gesammelten Aufsätzen zur Kirchengeschichte“ I, 1921, 2 ff. Dazu einiges aus Hashagen, Hist. Zeitschrift 124, 2, 1921, G. v. Below, Die Ursachen der Reformation, 1917, 115—119 und K. Müller, Kirchengeschichte II, 1, 1902, 154 ff.

Entsprechend dem Zwiespalt im Gottesbegriff, zerfiel dann auch die Frömmigkeit in zwei Stücke. Die Religion war einerseits eine anstaunende Verherrlichung der unnahbaren Macht, die doch in unbegreiflicher Milde dem Menschen Gnade erwies, andererseits war sie das Bemühen, durch eigenes Verdienst auf den selbstherrlichen Gott einen sittlichen Druck auszuüben, ihm etwas abzunötigen. Hieraus entsprangen die Eigentümlichkeiten der spätmittelalterlichen Frömmigkeit, die nun auch im kirchlichen Leben des uns hier interessierenden Kreises nachweisbar sein müssen.

Zu den damals blühenden sinnlich-mechanischen Formen der Frömmigkeit gehörten auch die geistlichen Gilden oder Bruderschaften, durch welche bestimmte gute Werke organisiert und gesichert wurden, und die als wertvolle Heilsgarantien dienten. Es waren Vereine von Männern und Frauen, die, unter Aufrechterhaltung der herkömmlichen gildenhaften Geselligkeitspflege, sich zwecks gemeinschaftlicher Verehrung eines speziellen Schutzheiligen, oder auch eines Glaubensgeheimnisses bildeten, und deren zweites, oft hauptsächlichstes Bindemittel die ebenfalls gemeinsam gestifteten Seelmessen mit Fürbitten für die Seelen verstorbener Mitglieder waren. Auf solcher Grundlage konstituierte sich auch 1450 die Gilde der Losträger in Riga, und zwar unter dem Titel des Glaubensgeheimnisses des „heil. Leichnams unseres Herren Jesu Christi“ (d. h. der Hostie), zur Verherrlichung der im Wunder der Eucharistie erscheinenden Gnade Gottes. Die Transsubstantiationslehre, aus der das Fronleichnamsfest hervorging, gehörte zu den spätesten Dogmen der Kirche (1215), und ebenso entsprach die Wahl dieses Titels gerade dem Drang der Spätzeit, das Übernatürliche im Wunder zu sehen und zu erleben, und dem je später desto überschwänglicher werdenden Lobpreis des Altarsakraments. Der zweite Zweck, auf Gott zum besten des Seelenheils der Gildenglieder einzuwirken, offenbart sich in den gleichzeitig eingerichteten Fürbitten, die der Pfarrer zu St. Peter und die Franziskaner zu St. Katharinen für die lebenden Brüder und Schwestern der Gilde das Jahr über für ein bestimmtes Entgelt zu halten hatten¹⁾. Doch dies war nur ein vorläufiges Mittel, die Seligkeit zu sichern.

Das Hauptziel aller Bruderschaften war immer die Stiftung eines eigenen Altars (oder sogar einer Kapelle) mit Vikarie für eine sog. ewige Seelmesse, also Errichtung einer eignen Kultusstätte, sozusagen einer kleinen Nebenkirche neben der allgemeinen Kirche, um selber

¹⁾ Mettig, SB. Riga 1900, 133—135.

Gott extra zu ehren und durch einen eignen Priester (Vikarius) die Frucht der kultischen Handlungen den lebenden und toten Gildengenossen zuwenden (applizieren) zu lassen. Die zugrundeliegende Vorstellung dabei war, dass Gott die vom Priester in der Messe immer wiederholte Opferung Christi zum besten der dabei genannten Stifter dieser Motivmessen (auf Wunsch gehaltenen Privatmessen) gnädig annehme, seien es Motivmessen für die Lebenden, oder Requiemessen, d. h. Motivmessen, deren Frucht für die im Kirchenfrieden verstorbenen Gildenmitglieder im Fegefeuer appliziert wurde. Letzteren galten auch die mit den *missae pro defunctis* eng verbundenen, gewöhnlich am Vorabend abgehaltenen Vigilien (*officia defunctorum*), Totenfeiern mit Fürbitten. Der Eifer im Stiften von Privatmessen musste umso grösser sein, als nach der theologischen Auffassung seit Thomas von Aquino den Motivmessen für ihre Zwecke eine grössere durchsetzende Kraft zugeschrieben wurde, als den gewöhnlichen, vor versammelter Gemeinde publice gehaltenen Tagesmessen ¹⁾.

Zu einer beständigen Seelmessenstiftung oder Vikarie gehörte meist ein nach Vereinbarung mit dem weltlichen Kirchenvorstande der betr. Kirche zu errichtender eigener Altar, den die Stifter mit den nötigen Altargeräten, Bildern, Paramenten, liturgischen Büchern und Beleuchtung auszustatten übernahmen. Er wurde zu Ehren von Heiligen oder Glaubensgeheimnissen vom Bischof (Erzbischof) geweiht, der die ganze Stiftung zu bestätigen hatte. Die Stifter übernahmen oft auch die Instandsetzung des über dem Altar befindlichen Gewölbes und nächstgelegenen Kirchenfensters. Notwendig war auch die finanzielle Sicherstellung der vom Stifter gewünschten regelmässigen Privatmessen, d. h. jährliche Honorierung der am Altar angestellten Vikare (Priester) usw., während für die zwischendurch einfallenden Vigilien und Requiemessen für Verstorbene jedesmal eine besondere Zahlung seitens der Gildenmitglieder, das sog. „Opfer“, zu entrichten war. Also eine vollständige Organisation, deren weltliche Leitung bei den Wahlbeamten der betr. Gilde lag. Der Stifter einer Vikarie, beispielsweise eine Bruderschaft, besass daran das Patronatsrecht, d. h., präsentierte die am Altar anzustellenden Priester (Vikare) dem Bischof zur Bestätigung, überwachte ihre Amtsführung und durfte sie bei Pflichtversäumnis nach dreimaliger Ermahnung entlassen.

Nachdem die Mitglieder der Losträgergilde bereits einige Jahre lang für die geselligen Zusammenkünfte, die „Stevendrunke und Grosse

¹⁾ Vgl. v. Bruiningk, *Mittel.* 19 S. 53 ff. 59.

Drunke“ zu Fronleichnam (Donnerstag nach Trinitatis) und Allerheiligen (1. November) und für ihre kirchlichen Feiern Spenden an Gerät, Tischwäsche und Wachs dargebracht hatten, und zwar alles zur Ehre des heil. Leichnams¹⁾, war man 1458 endlich so weit, an die Stiftung eines eigenen Altars mit Vikarie in der Petrikirche zu gehen. Den Raum hierzu bewilligte der Kirchenvorsteher von St. Peter (wie stets ein Rats Herr) an der Südseite der Kirche hinter dem Pfeiler beim Ratsgestühl gegenüber dem Südeingang, wobei die Losträgergilde das zum Altar gehörige Gewölbe und Glasfenster einzubauen versprach. Die Initiatoren des Planes waren der Oldermann Ghargesul mit seinen Beisitzern Schapin und Libit, und Heinr. Slachter und Michel von Neuermühlen. Der Rigasche Rat bestätigte die Gründung 1460²⁾, aber schon zwei Jahre vorher war man an die Aufbringung der Mittel zum Altarbau und für die Anstellung eines Vikars (reichere Bruderschaften in Riga stellten deren bis zu sechs an) geschritten, indem Oldermann und Beisitzer unter den Mitgliedern eine Hauskollekte mit dem Sammelbrett veranstalteten. Nun betätigte sich eine rege Gebelust.³⁾ Nicht mit Unrecht spricht man von einer wahren Schenk- und Gebewut im Mittelalter für alle frommen Dinge, die sich im Voraus durch die erhofften Gegenleistungen Gottes belohnt fühlte. So schenkten auch jetzt die Gildemitglieder Kelch und Patene, Friedenskusskreuz und Altargefäße (dies alles von Silber), Messbuch, Priestergewänder, Altarparamente oder Stoff und Zierrat zu solchen, Messingleuchter, bares Geld und zahlreiche Sachen und Geräte (diese wohl meist zum Verkauf bestimmt), Wachs für Kirchenlichte usw. Arme Männer, Weiber und Ehepaare stifteten einen Fering, die Gildenvorsteher jeder eine Mark, der Kirchenkaplan Nik. Sasse, vielleicht der erste Vikar der neuen Stiftung, gar 15 Mk. Rig. Da die Bruderschaft nicht allein die meist lettischen Losträger umfasste, waren unter den Schenkern auch andere Stände vertreten. Der Stadtzimmermann⁴⁾ übernahm die nötigen Holzarbeiten, „womit er Gott geehrt hat“, also ohne Entgelt. Denn Selbstentsagung jeder Art erkannte Gott an. Der Oldermann Ghargesul und sein Weib aber liessen die erste Messe am neuen Altar als eine gesungene Messe mit den Schülern (der Petrikirchenschule) als Chor und mit Orgelbegleitung feiern. Solche Messen waren, da sie mehr Personal erforderten, teurer. Im übrigen

1) Vikarienbuch, Bl. 35.

2) Liv-, Est- und Kurländ. Urkundenbuch (zitiert: UB.) 12 n. 60.

3) Vikarienbuch, Bl. 35ff.

4) Er war seit 1456 Mitglied der Gilde (Bruderbuch Bl. 102a).

war der Vikar nur zu 4 Lesemessen wöchentlich verpflichtet, wofür er 20 Mk. Rig. im Jahr erhielt (bei 2 Wochenmessen nur 12 Mk).

Im folgenden Jahr 1459 hielt der Gabenstrom an. Ausser vielen kleinen und grossen Geschenken übernahm der Bruder Voss die Herstellung des Gewölbes über dem Altar auf seine Kosten und stiftete dazu 30 Mk., auch erfolgten durch zwei Ratsherren die ersten Rentenstiftungen von jährlich 3 und 6 Mk., die auf Häusern besichert waren. Solche Renten waren fast das einzige Mittel, um beständige Messfundierungen und regelmässig zu zahlende Priesterhonorare sicherzustellen. Die damalige Wirtschaft hatte das christliche Kapital (und jüdisches gab es in Riga nicht) auf die Wege des Rentenkaufs gedrängt als das einzig erlaubte Mittel zur Kapitalanlage gegen Procente: der Rentenempfänger (als Creditor) kaufte, beispielsweise, für 100 Mk. Rig. eine Rente zu dem im ganzen Spätmittelalter in Riga feststehenden Satz von 6 Mk. jährlich, die durch das Immobil des Rentenverkäufers (in der Rolle des Debtors) sichergestellt war, dieses Immobil belastend. Alle solche Rentenkäufe waren vor dem Rat im Stadtbuch eingetragen und hierdurch garantiert, waren beiderseitig kündbar, und die Bescheinigungen über Rentenverkäufe, die Rentebriefe, konnten wie heutige zinstragende Wertpapiere verwandt, also auch an fromme Stiftungen verschenkt werden, wobei der Schenker (wie auch im vorliegenden Fall) sich oft den Rentenbezug für seine Lebenszeit vorbehielt. Alle frommen Stiftungen strebten übrigens, sich selbst durch sichere Renten fest zu finanzieren, was Vorbedingung für die kirchenobrigkeitliche Bestätigung war: für das aus vielen kleinen Einzelspenden allmählich zusammenfliessende Kapital kaufte man durch Häuser besicherte Renten. Gern erwarb man auch selbst Häuser, deren Mietzins dann auch jährliche Renten sicherte. Auch die Losträgergilde hat beide Wege eingeschlagen.¹⁾

Fürs erste aber war man noch beim Sammeln der verschiedenartigsten kleinen Geschenke, das einige Zeit flott vorwärtsging. U. a. betätigten sich durch Spenden der Domherr und Pfarrer (Kirchherr) zu St. Peter, Dr. Heinr. Nettelhorst, der der Bruderschaft überhaupt oft seinen guten Willen bewies²⁾, und seine Mutter. Für künstlerischen Schmuck sorgten die Brüder Evert und Hans Besup, der Stadtwäger

¹⁾ Vgl. die Einträge über Hauserwerb und -Kauf, Mietzins usw. im Vikarienbuch Bl. 39a 39b 42b 43a 44a (1466, 1484, 1487).

²⁾ Im Jahre 1464 kam es aber dennoch zum Streit, da der Kirchherr sich in die Ernennung des Losträgervikars einmischte, also das Patronatsrecht der Gilde verletzte, das der Erzbischof auf Klage der letzteren dann bestätigte (Vikarienbuch Bl. 39b, UB. 12 n. 288).

Moller und der Wägerknecht Heinr. Katte, der auch 15 Jahre lang der Gilde als Schreiber diente, durch Stiftung einer „Tafel“ für 15 Rig. Mk., d. h. eines Altargemäldes oder eher Reliefschnitzwerkes mit den 3 Hauptpatronen der Losträger, St. Petrus, Erasmus, Christophorus. Für die Bemalung dieses Bildwerkes zahlte die Gilde einem (Maler?) Peter Hase im Jahre 1460 noch 50 Mk.¹⁾ „Möchten unsere Brüder achtgeben“, mahnte der Gildenschreiber beim Eintragen dieser Spende, „dass sie nicht durch Feuer oder Wasser verdorben werde.“ Die spezielle Verehrung bestimmter Nothelfer entsprach ebenfalls dem späteren Mittelalter, denn erst jetzt erfolgte eine individualisierende Stellungnahme gegenüber den Heiligen und die durchgehende Zuteilung der Heiligen an bestimmte Lebensverhältnisse, Nöte und Berufe. So waren alle drei Patrone der Losträger, die allerlei Hantierungen auf der Düna und am Hafen hatten, Schifferpatrone und Helfer in Wassersnot, und damit hing wohl auch das grosse, neuerdings leider stark verstümmelte Holzstandbild des heil. Christophorus zusammen, dessen Standort bis vor kurzem am Dünaufer war²⁾. Der Stadtwäger und sein Geselle stifteten weiter gar für fast 100 Mk. eine Alba und Ammitte (Gewand und Kopf- und Schulterkleid des Priesters beim Messelesen) aus golddurchwirktem Zeug, und überhaupt liefen fortgesetzt alle möglichen Gaben ein, meistens „zu Gottes Ehre“, oder auch „zur Verzierung unseres Altars des heil. Leichnams und seiner heil. Mutter Maria und aller Heiligen“ (die man aus Veneration gleich mit anführte, obwohl der Altar zu Ehren des heil. Leichnams allein geweiht war). Das Betonen der „Zierung“ hing teilweise damit zusammen, dass der römische Kultus überhaupt auf eine glänzende, die Gemüter gefangennehmende Prachtentfaltung eingestellt war, doch die Überwucherung der kirchlichen Gründungen mit hochgewertetem sinnlichem Beiwerk war charakteristisch für das späte Mittelalter, in welchem das kirchliche Leben immer mehr zu äusserer Schaustellung und Darstellung drängte. Gerade hier hinein legten sich in unserem Zeitraum die ganze Freude jener Menschen an Fest und Prunk und der Ehrgeiz und Wettbewerb all der vielen kleinen kirchlichen Verbände, der verschiedenen Bruderschaften: die teuersten Prachtkunstwerke für die Altäre wohlhabender Gilden und das gestiftete brennende Licht einer alten Magd aus Losträgerkreisen dienten im gleichen Sinne dazu, der betreffenden Bruderschaft vielleicht zu einem Vorrang vor anderen zu verhelfen. Aber auf die eine der beiden eigentlichen Wurzeln dieses

¹⁾ Vikarienbuch Bl. 146a.

²⁾ v. Bruiningk, Mittell. 19 S. 385. 403. 527.

Treibens führt die auch in unseren Gildenbüchern immer wiederkehrende Wendung „zu Ehren Gottes“ oder des heil. Leichnams. Hier offenbart sich nämlich die eine der beiden oben erwähnten Seiten der spätmittelalterlichen Religion: die Verherrlichung der unermesslichen Erhabenheit und Macht Gottes und seiner desto unbegreiflicheren, im Hostienwunder erzeugten Gnade.

Aber dies war nicht der einzige Antrieb. Wenn die erzbischöfliche Bestätigung der Vikarie der Losträger vom 21. Oktober 1464 auf „ihre Zuneigung“ verweist, „die sie haben zum Dienste Gottes und besonders zum heil. Leichnam, der da ist unser Herr Jesus Christus, der da ein Mittler ist zwischen seinem himmlischen Vater und den Menschen, den sie besonders ehren und loben wollen, auf dass er ein Mittler sei zwischen uns allen und seinem himmlischen Vater“, ¹⁾ und besonders wenn im Verzeichnis der zahllosen Schenkungen der Losträgergilde so vielfach „Gott sei sein Lohn“, „der heil. Leichnam sei sein Lohn“ hinzugesetzt wird, so tritt hierin die zweite Wurzel dieser Frömmigkeit zutage. Denn entsprechend dem Gespaltensein des von der Kirche in die Massen eingepflanzten Gottesbegriffs enthüllt sich in den Losträgerbüchern neben der „Ehrung“, der staunenden Verherrlichung Gottes, mit gleicher Kraft auch das andre Stück der Frömmigkeit: durch besondere Leistungen auf Gott einzuwirken, einen Druck auf ihn zwecks Belohnung auszuüben und so einen Anspruch auf Vorzugsrechte und Beseligung bei ihm zu verdienen — mit einem Wort: die Lohnsucht, die sich auf dem Verdienstgedanken gründete. Die Fähigkeit zur Hervorbringung der vor dem unendlich Erhabenen gültigen Verdienste entstand freilich erst durch Gottes, im Sakrament eingegossene Gnade, die dem Menschen den für verdienstvolle Handlungen nötigen Zustand verlieh. Aber dann lag es am Menschen, durch nunmehr ermöglichte eigene Verdienste Gott den Lohn gleichsam abzuwingen. Und hier nun verwies die Kirche auf eine ganze Reihe von erprobten, über die durchschnittlichen sittlichen Mindestforderungen hinausgehenden Verdienstmöglichkeiten, wobei massgeblich war, dass derartige gute Handlungen nicht im Umkreise des gewöhnlichen Alltagslebens und -berufes geschahen, sondern etwas Besonderes sein mussten. U. a. gehörten dazu kirchliche Stiftungen.

Im Rahmen dieser Anschauungen betätigte sich also zum grössten Teil die Freigebigkeit der Losträger für ihre Vikarie. Wenn auch die oben dargelegten dogmengeschichtlichen Unterschiede dem Einzelnen

¹⁾ UB. 12 n. 288.

selbstverständlich nicht zum Bewusstsein kamen, so bestand dennoch die Frömmigkeit, die sich innerhalb der von der Bruderschaft gebotenen Möglichkeiten auslebte, tatsächlich aus zwei Stücken, und jedem derselben entsprach auch je eine der in den folgenden Beispielen gebrauchten Formeln. So stereotyp dieselben auch geworden waren, so wird man nach den letzten Ausführungen an dem ursprünglichen zweifachen Sinne nicht mehr zweifeln, der z. B. folgenden Eintragungen des Vikarienbuches von 1466 ff. innewohnt: Katrine Kubsin gibt dem heil. Leichnam ein gestreiftes Handtuch „in die Ehre des lieben Gottes“, Jakob Sparwin eine Kanne „in die Ehre Gottes“, Herman Schapin und seine Frau 1 Liespfund Wachs „in des heil. Leichnams Ehre“, und so noch unzählige Male. Der zweite Schenkungsantrieb deutet sich in folgenden Formeln an: Jakob Tellegawen stiftet ein Glas, Jakob Sparwin Futterstoff zum Sargtuch, Klawin Schapin 12 Schill., Elsebe Lammesigen eine Kanne und ein Tischtuch, ähnlich Katrine Swillesche, Anneke Sussmyels, Peter Baldun: „Gott sei ihr Lohn“; oder: Mertin Garsulle schenkt dem heil. Leichnam Kleider, die Niklaussche 2 Priesterkleider: „der heil. Leichnam möge ihr Lohn sein“; Mette im Jungfrauenkloster stiftet Kanne und Handtücher: „der heil. Leichnam sei ihr Lohn“; Hans Sasse und seine Frau stiften ein flämisches Handtuch usw.: „Gott bezahlt der Seele“; Anneke Sparwin opfert 1 benährtes Tafeltuch: „das vergelte ihr der heil. Leichnam“; Hans Lemmebidte, Frau und Sohn geben 10 Mark: „der allmächtige Gott sei ihr Lon“; Berthold [der] Fischer und seine Frau stiften 5 Mk., die Myksin 1 Liespfund Wachs: „Gott sei ihnen gnädig und barmherzig.“ Dass solche und ähnliche Zusätze von den jeweiligen Schreibern (vielfach Laien) herkommen, besagt weiter nichts, als dass die hierin angedeuteten Ansichten auch bei den Schenkern und Stiftern selbst lebendig waren.

Indem aber die Gilde, die Mahnungen und Lehren der Kirche erfüllend, durch Organisation guter Werke, d. h. Stiftungen und Schenkungen, zu Höchstleistungen auf diesem Gebiet anspornte, vergrösserte sie auch die Gefahren, die dieser von der Kirche empfohlenen Praxis ohnedem anhafteten. Denn da nach Meinung der Kirche der Wert eines Werkes sich nach der aufgewandten Anstrengung richtete und jede Leistung desto wertvoller wurde, je aufopferungsvoller und schmerzhafter sie war, so musste sich naturgemäss die Anschauung entwickeln, dass einer grösseren Spende auch ein desto grösserer Lohn bei Gott gewiss sei. Dem Verdienstgedanken entsprach eben in jeder Hinsicht der Lohngedanke. Aber dadurch geriet das ganze religiöse

Leben in die Gefahr, sich auf der Selbstsucht aufzubauen und als ein ichbestimmtes Glücksstreben sich auf ein, letzten Endes ganz egoistisches Ziel, auf den Genuss der verdienten Seligkeit zu richten. Dann aber war der auch dem Stiftungswesen zugrunde liegende Verdienstgedanke für die Nächstenliebe durchaus gefährlich. Die Nächstenliebe erhielt ihr Mass von der Selbstliebe, weil man, kraft des Verdienstgedankens und der Lohnsucht, durch gute Handlungen eben nicht dem Nächsten, sondern sich selbst Gutes tat. Die in der Gilde gepflegte zweite Seite der damaligen Frömmigkeit lief demnach auf einen unüberbrückbaren Gegensatz zwischen Sittlichkeit und selbstlichem Glücksverlangen hinaus.

Unter diesem Gesichtspunkt enthüllt sich der in unsren Gildenbüchern treulich abgezeichnete kirchliche Stiftungsapparat, ein Fundament der Bruderschaft, imgrunde als Ausfluss der Selbstliebe, enthüllen sich die jahrelang fortgesetzten, gewiss mit viel Selbstaufopferung durchgeführten frommen Darbringungen für die kultischen Veranstaltungen der Gilde als eine von der Kirche beförderte Verirrung, als ein Vergessen des erst wieder durch die Reformation in Geltung gesetzten Grundsatzes: dass Taten der hilfsbereiten Liebe zum Nächsten für Gott wohlgefälliger seien, als alle kirchlichen Stiftungen und Schmuck der Altäre. Dies Urteil drängt sich auf, angesichts des in den Gildenschriften erscheinenden wirklich argen Missverhältnisses zwischen den Aufwendungen der einzelnen Mitglieder und der Gesamtheit für die Altarstiftungen, und dem vollständigen Zurücktreten charitativer Tätigkeit. Der Schragen sah überhaupt nur in zwei Fällen Unterstützung Bedürftiger vor: wenn ein Bruder in Litauen in Gefangenschaft geriet und aus Armut das Lösegeld, einen Sack Salz, nicht aufbringen konnte, so sollte die Kompagnie ihn loskaufen. Und wenn einer so verarmte, dass kein Geld fürs Begräbnis vorhanden war, so sollte der Oldermann das Begräbnis aus der Gildenkasse bezahlen, die Bruderschaft aber mit Vigilie und Seelmesse den Verarmten wie jeden anderen zu Grabe bringen, und keiner dabei fehlen.¹⁾ Die erste Bestimmung, offenbar bloss aus der Tradition des älteren Rigaschen Gildenwesens herübergenommen,²⁾ war vollständig obsolet geworden, da schon seit längerem der vorgesehene Fall litauischer Gefangenschaft gar nicht mehr eintreten konnte. In der Tat ist in dem Gil-

¹⁾ Stieda und Mettig, Gilden und Ämter Rigas 1896, S. 416, § 25. 18.

²⁾ Eine ähnliche Bestimmung, jedoch ohne Erwähnung Litauens, enthalten auch die Schragen der Heiligenkreuzgilde 1252 und der Fischergilde 1403, was auf hohes Alter zurückweist. Stieda u. Mettig, Gilden und Ämter 376, 14. 276, 2.

denbuch auch kein einziger Loskauf verzeichnet. Die zweite Bestimmung, die allen geistlichen Bruderschaften gemein war, hat bei den Losträgern nur ein einziges Mal praktische Anwendung gefunden: 1487 werden ausgegeben 1 Mk. 3 Ferd. für Vigilie und Seelmesse. Sogar das Almosen i. e. S. trat ganz zurück. Die Gilde als solche scheint überhaupt nichts in dieser Richtung getan zu haben, sondern reichte nur aus dem Vermächtnis des Ratsherrn Johann Geritsen bestimmungsgemäss alljährlich 1 Mk. Almosen an arme Leute aus, liess aber laut demselben Vermächtnis alljährlich am Todestage des Stifters für 6 Mk. eine „Präsentie“ mit Vigilien und Seelmessen von 2 Mk. mit allen Priestern in St. Peter abhalten, „Gott dem Allmächtigen seine Seele zu ewigem Gedächtnis zu empfehlen.“¹⁾ Dieses Überwuchern rein kultischer Veranstaltungen kennzeichnete das ganze Leben und Treiben der Bruderschaft, die dabei natürlich nur die allgemeine spätmittelalterliche Frömmigkeit mitmachte. Auch das Einzige, was grundsätzlich zum Dienst am Nächsten geschah, nämlich zum besten der Seelen verstorbener Gildenglieder, konnte überhaupt nur in kultischen Feiern vor sich gehen, in Vigilien und Seelmessen, die das Hauptbindemittel der Gilde waren. Neben der Pflege der Geselligkeit stand somit ein Kult zum besten der Toten im Mittelpunkt des Gildenlebens. Er kam zum Ausdruck in obligatorischer Teilnahme aller Gildenbrüder und -schwestern bei jedem Begräbnis eines Mitgliebes und in ebenso obligatorischer Anwesenheit bei den nachfolgenden beiden Totenfeiern, die dem Verstorbenen Erleichterung im Fegefeuer schaffen sollten und eine jedesmalige Spende („Opfer“) aller Gildengenossen an den amtierenden Priester erforderten.

In Verbindung mit dem intensiven kultischen Betriebe der Bruderschaft treten uns nun aus den Quellen auch einige weitere Eigentümlichkeiten der mittelalterlichen Religiosität entgegen. Jene erste Seite der Frömmigkeit, die sich auf Verherrlichung des unnahbar erhabenen Gottes richtete, ergab sich leicht der geheimnisvollen Anziehungskraft des Schauderns vor dem Unberechenbaren, der begnadigen, aber ebenso gut auch in Fegefeuer und ewige Verdammnis stossen konnte. Dies entsprach so gut dem Stürmischen, Aufgeregten, Überstiegenen, das der Zeitstimmung anhaftete; man fand Befriedigung in der Erhöhung gerade des Schauerns. Wir finden diese Neigung offenbar wieder in der eifrigen Pflege und Ausgestaltung der Totenfeiern, speziell der Requiemessen (stiftungsmässigen Seelmessen im engeren Sinn), denen

¹⁾ UB. 12 n. 6.

kein einziger Gildengenosse bei Strafe fernbleiben durfte. Die Losträger liessen ihre Verstorbenen anfangs nur zu Allerheiligen (zu den grossen „Drunken“) alljährlich mit Vigilie und Seelmesse begehen, wonach dann alle Mitglieder „opferten“,¹⁾ aber es zeigt wohl gerade die wachsende Beliebtheit dieser ernstesten Feier, dass schon im Jahre 1461 bestimmt wurde: die Feier solle fortan ebenso auch zu den Stevendrunken an Fronleichnam stattfinden, abends die Vigilie (officium defunctorum), Freitag morgens darauf die Seelmesse.²⁾ H. v. Bruiningk hat schon auf die grosse Wirkung dieser Totenfeiern aufmerksam gemacht: die Requiemmessen vermieden jede Bezugnahme auf die Kirchenfeste wie Fürbitten für Lebende und „drückten jenen ergreifend ernstesten, den Totenmessen eigenen Charakter so vollkommen aus, dass selbst der mit dem Sargtuch (boldik) überdeckte Katafalk oder die Bahre nicht fehlte.“ Gaben für das Sargtuch sind im Losträgerbuch mehrfach verzeichnet: 1464 stifteten Michel von Neuermühlen und sein Weib einen Boldik für 22 $\frac{1}{2}$ Mk., wozu Jakob Sparwin 6 Ferd. für Futterstoff spendete, 1517 kaufte der Oldermann einen kleinen Boldik für 11 Mk., usw.

Des Sargtuches benötigte man zwar zu jeder wirklichen Beerdigung, aber da zu 1513 unter den Ausgaben „10 Mk. weniger 6 S. dem Maler für „de roeffe“ zu bemalen“ gebucht sind, und dieses, a. a. O. freilich sehr undeutlich geschriebene Wort soviel wie Katafalk bedeuten kann, scheinen auch die Losträger ihre Totenoffizien vor einem mit dem Sargtuch überdeckten Katafalk abgehalten zu haben, um den Eindruck in der oben erwähnten Richtung zu erhöhen. Gewiss aber war dieses der Fall bei dem oben angeführten Beschluss, die Totenfeiern gerade zur Zeit der Trünke stattfinden zu lassen: die Abberufung der Gildengenossen mitten aus den Festesfreuden zu dieser tief eindrucksvollen kirchlichen Feier mit allen Schauern des Todes konnte ihre Wirkung nicht verfehlen.

Der plötzliche Stimmungübergang, der auch hier beabsichtigt war, entsprach übrigens im allgemeinen ganz dem fürs Spätmittelalter charakteristischen Bedürfnis nach immer neuer Anreizung und Aufstachelung der Frömmigkeit, und dies hatte seinen tiefsten Grund in bestimmten Eigentümlichkeiten der kirchlichen Lehre und Praxis. Die Kehrseite des Bemühens, durch fromme Leistungen Verdienst vor Gott und Erschliessung des Himmels zu erzielen, war nämlich die nicht zu bannende Zweifelsfrage nach Gewissheit der Wirkung dieser Mittel und der Sicherheit der Rettung. Denn das erforderliche Mass frommer

¹⁾ Stieda u. Mettig, Schragen S. 414 § 2.

²⁾ Vikarienbuch Bl. 37b.

Werke, das Gott anerkennt, wurde dem Menschen nicht angegeben, und die Kirche hat auch nie unterlassen, zu betonen, dass es letzten Endes doch nur von Gottes Belieben abhängt, ob er sich durch den Druck, den man durch gute Handlungen, Fürsprache der Heiligen usw. auf ihn ausübte, beeinflussen lasse, oder nicht. Die Unsicherheit in diesem Punkt hielt die Kirche für heilsam und erzieherisch. Der infolgedessen sich immer wieder einstellende Rückfall der Menschen in Zweifel an der Sicherheit des Erfolges ihrer Frömmigkeit, schon begünstigt durch die allgemeine starke Betonung des Gefühlsmäßigen und des sinnlichen Beiwerks, rief auf der anderen Seite von selbst das Bedürfnis nach häufiger Aufstachelung hervor. Und durch dies alles erhielten die Frömmigkeit und alle ihre gewollten Anläufe etwas Stossweises: die künstliche Erhöhung frommer Stimmungen und das gewollte Aufraffen zu guten Handlungen machte leicht einem entsprechenden Zurückfallen in Lässigkeit Platz, bis wieder ein neuartiger Anreiz gefunden war. Das alles galt für den Einzelnen, wie für die Masse, und man kann es offenbar auch an den Eintragungen der Losträgergilde ablesen. Denn dem Höhepunkt des Gefühls, der Schenkungsfreude in der Anfangszeit der neuen Stiftung und allseitigen Ausgestaltung der Losträgervikarie, folgte ein plötzlicher Abstieg, der sich im starken Rückgang der Darbringungen äussert. Unter dem Jahre 1468 ist noch eine grosse Zahl von Spenden verzeichnet, die sich offenbar über eine längere Folgezeit verteilen, da z. B. noch 1475 das Altarbild und der Priesterornat gestiftet worden sind (was das Vikarienbuch noch auf den „Beginn“ der Vikarie bezieht). Zu 1483 (dem nächstfolgenden Datum im Buche nach 1468 bzw. 1475) sind aber nur 2 Spenden verzeichnet, zu 1484 nur 4. Freilich tobte damals der Krieg zwischen Riga und dem Orden, was auch zum Stillstande des Gildenlebens führte, jedoch vom Herbst 1484 hatte das gewöhnliche Leben wieder eingesetzt, die jährlichen Neuaufnahmen von Mitgliedern wuchsen wieder an, aber die wenigen kargen Geschenke halten mit der Besserung der allgemeinen Verhältnisse durchaus nicht Schritt, sondern versiegen während vieler Jahre ganz: 1487 fünf Spenden, 1490 drei, 1492 zwei, 1493 eine, 1497 drei, 1499 eine. Das bleibt nunmehr das beständige Bild bis zum Schluss. Zwar waren auch 1490 und 1491 zwei tief in das städtische Leben eingreifende Jahre des Bürgerkrieges, aber auch die nachfolgenden normalen Jahre ändern nichts mehr an dem erloschenen Interesse; man schenkt dem heiligen Leichnam fast nichts mehr. Das Vikarienbuch zeigt, etwa von 1475 an, meist nur noch Eintragungen einer fast bürokratisch wirkenden

ganz mechanischen Verwaltung, nichts mehr von den bunten, vielgestaltigen Äusserungen lebhaft angeregter Volksfrömmigkeit. Es gibt bloss noch eine Reihe von Inventaraufnahmen, die einen ziemlich gleich bleibenden Bestand an Gerät und Kapital erweisen, es gibt Nachrichten über Hauskauf (die Gilde kapitalisierte also) und Ausgaben für Instandsetzung und Reparaturen, und über einige Neuanschaffungen für die Vikarie: 1499 silberne Apollen (Kannen), ein Agnus Dei; 1510: Patene und Kreuz. Es ist nun bezeichnend, dass die Kosten für all das jetzt aus der Gildenkasse bestritten werden, und nicht mehr durch fromme Beiträge aus dem Kreise aller Brüder und Schwestern, wie es anfangs war. Mit der Anschaffung von 67 Gläsern, 7 Kesseln, 4 Grapen usw. brechen im Jahre 1523 die Aufzeichnungen ab — infolge der Reformation. Aber die schon Jahrzehnte alte Lässigkeit vorher war natürlich nicht ihr Werk. Ebenso wenig lag der Grund darin, dass die Vikarie von einem gewissen Zeitpunkt an mit allem Nötigen versehen, und weitere Spenden also nicht mehr nötig gewesen wären: denn man konnte den Kultus steigern, z. B. die Zahl der Vikare auf 4, ja 6 erhöhen. Sondern die sich im Stiften äussernde Frömmigkeit war eingeschlafen, weil neue Aufstachelungen, deren sie nach ihrem ganzen Wesen bedurfte, ausgeblieben waren, und allendlich wurde die Möglichkeit dazu (etwa durch Erwerbung von neuen Reliquien oder dgl.—) durch die Reformation für immer unterbrochen. Doch die innere Erstarrung hatte schon weit früher eingesetzt: aus Mangel an neuen Anreizen, die allein dem veräusserlichten Betriebe neues Leben geben konnten.

In den Aufzeichnungen der Losträgergilde spiegelt sich eine organisierte Frömmigkeit wieder. Aber die zum allmählichen Stocken führende Veräusserlichung der in der Bruderschaft gepflegten Religiosität war nicht eine Folge solches Organisierens, sondern man wird umgekehrt die Wurzeln dieser ganzen Organisation selbst in der weitgehenden Veräusserlichung des ganzen Zeitalters mit seiner Verwechslung von Gesinnung und äusserem Tun suchen. ¹⁾ Das Wesen der mittelalterlichen Kirche, die Verbindung von Gnadenanstalt und Rechtsinstitut, zog keine genügend scharfe Grenze zwischen Religion und Recht, führte zu einer Praxis, die den Menschen nicht nur zur Beobachtung von Rechtsordnungen, sondern auch zu Religion und Sittlichkeit zwingen zu können meinte, sich aber andererseits, getreu der Neigung der Kirche zu Kompromissen zwischen idealen Forderungen und der menschlichen Natürlichkeit, auch mit blosser Beobachtung der äusseren Sitte

¹⁾ Das Folgende stammt aus v. Below a. a. O. S. 115—118.

begügte. Von der Kirche lernten dann auch andere Kreise den Glauben, mit Gesetzen, Verordnungen, Strafmitteln eine wirkliche Gesinnung erzwingen und bewirken zu können. Darin bestand der dem mittelalterlichen Denken eigentümliche Formalismus, der in der erzwungenen oder abgenötigten Erfüllung äusserer Formen und Bedingungen schon die Gewähr für das Vorhandensein einer Gesinnung, eine wirkliche Erfüllung ideeller Forderungen sah, und leicht die erwähnte Verwechslung herbeiführte, weil Formalismus stets Veräusserlichung bedeutet.

Was sich so im Grossen, Allgemeinen vollzog, erschien auch im Kleinen wieder. Auch in der Bruderschaft der Losträger. Auch ihr Schragen mit seinen vielen genauen Einzelvorschriften, auf deren Beobachtung streng geachtet wurde, war nur ein Ausfluss jener allgemeinen Denkungsart. Das Straf- und Bruderbuch aber lässt den Kampf um ihre Verwirklichung sichtbar werden. Aus den ungezählten Strafauflegungen, die die verschiedensten Einzelverstösse ahndeten, tritt die eben skizzierte, dahinterstehende Gesamtauffassung hervor. In dem unten folgenden Abdruck sind nur die auf das kirchliche Leben der Gilde bezüglichen Notizen berücksichtigt. Sie behandeln nur Versäumnisse bei Begräbnissen und Totenfeiern für vorstorbene Gildenglieder. Sie werden durch die von der Bruderschaft gepflegte Art von Religiosität ohne weiteres verständlich. Sie vermehren nur die Belege für die Veräusserlichung, der die organisierte Volksfrömmigkeit verfallen war, indem sie die äussere Gebärde für den Willen nahm, das äussere Rechtsverhalten als eine Gewähr für fromme Gesinnung gelten liess.

Es ist selbstverständlich, dass das aus Quellen, wie den unsrigen, zu gewinnende Bild in dem Sinne einseitig ist, als es über das Vorhandensein echten Christentums, wirklicher Religiosität und Sittlichkeit bei einzelnen Gliedern der Bruderschaft überhaupt nichts auszusagen vermag. So mancher der verzeichneten Namen mag nicht bloss einen Täter äusseren Tuns, sondern einen Träger wirklicher Gesinnung bedeutet haben. Aber hiernach zu fragen ist auch nicht die Aufgabe dieser Untersuchung, die bezweckt, aus einer lokalen Einzelüberlieferung, aus Notizen über das kirchliche Leben einer lettischen Gilde Rīgas, die dahinterstehenden eigentümlichen allgemeinen Triebkräfte der Zeit und deren Zusammenhang mit der Lehre der Kirche wiederzuerkennen.

BEILAGE I.

Das Vikarienbuch der Gilde der Losträger zu Riga (ca. 1450?)—1523.

Manuskript der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde № 927 II, Papierband von 30×22 cm. in Holzdeckel mit Lederüberzug (über die daraus herausgelösten 5 Urkunden von 1399 bis 1406 vgl. N. Busch, Sitz.-ber. d. Ges. f. Gesch. u. Alt. 1900 S. 167 ff.). 179 Blätter, wovon nur 31 beschriebene. Vgl. C. Mettig, Sitz.-ber. d. Ges. f. Gesch. u. Alt. 1900, 120 ff. 1902, 56 ff. — Beim Abdruck wurde der Text zwecks Raumerparnis möglichst vereinfacht: häufig wiederkehrende Wendungen sind weggelassen, mehrere gleichartige aufeinanderfolgende Eintragungen zusammengezogen, Versehen und Korrekturen der Schreiber meist nicht besonders vermerkt. In der Schreibweise ist der Gebrauch von u und v nach heutigem Gebrauch geregelt, die Zunamen sind in allen Fällen gross geschrieben, die lateinischen Ziffern durch arabische ersetzt worden.

Der Abdruck erfolgt mit Bewilligung der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde zu Riga.

[Loses Blatt a.] Dyt boef horet to den losdbregeren to Rige unde horet in de ghilde des hilgen lichammes unde alle Godes hilgen unde is getueget¹⁾ in den jaren unses heren 1460 uppe de steven drunke²⁾ unde steit 2 mk. Riges, by des oldermans tyden Merten Chargeful also genomet. Do hadden se enen scriver, dat was en wegerknecht unde sin name het Hinrik Ratte. Syt laus Deo.

Int³⁾ jar unses hern 1400 und 60 do hadde wy enen scriver, de hette Hinrik Kortte [!], de dende uns 15 jar lanck. Do lovede wy em vry beer in unssen druncken, de wyle he levete, offt id em...⁴⁾ vorwiden⁵⁾ wolde, dat he ovel...⁴⁾ gedenet hedde.

[Loses Blatt b.] [Sir] steit⁶⁾ nagescreven, wes men geven schal kerkeren⁷⁾ unde cappelan, [schol]mester unde koster unde alle den, de to der vicerryge⁸⁾ denen. Int erste schal men geven dem kerkeren 9 f. unde ene kanne bers, [dat] he der broder unde suster denket dat jar aver. Int⁹⁾ den steffen druncken [de]m kerkeren geven sal 1 ferd. unde 1 kanne bers, der broder to denken. Dem¹⁰⁾ cappelan is gelovet 12 mk. to dem jare. Dem scholemester 4 mk. to dem jare. Dem orgelisten 10 ferd. unde dem kalkanten¹²⁾ ene mk.¹¹⁾ Dem averkoster 8 f., dat he de lichte entfenget, unde dem underkoster of¹³⁾ 1 par scho, dat he to dem altare helpet sen. [De]n grawen monken¹⁵⁾ 8 f. unde ene kanne bers [!], dat se der broder unde

1) beschafft. 2) Jährliches Festgelage der Gilde am Donnerstag nach Trinitatis. 3) Andere Hand. 4) verwaschen und unleserlich. 5) zum Bewusstsein kommen. 6) Andere Hand. Die folgenden Einträge sind abgedruckt von C. Mettig, a. a. O. 1900, 134 f. Ähnliche Notizen stehen auch auf der Innenseite des Vorderdeckels des Straf- und Bruderbuches (Mettig 133). 7) Pfarrer (zu St. Peter). 8) Vikarie. 9) mit hellerer Tinte nachgetragen. 10—11) Durchstrichen. 12) Bälgetreter der Orgel. 13—15) Durchstrichen. 15) Franziskaner.

suster denken¹⁶⁾. Dem ghildestaven¹⁾ knechte schal men geven in der steven drunke 1 ferd., of in den groten drunken to alle Godes hilgen²⁾ dage $\frac{1}{2}$ mk. So geve wy vor den ghildestaven to hure³⁾ to der stevedrunke 3 mk., vor de groten drunke to alle Godes hilgen dage 4 mk. [3]n⁴⁾ dat lateste van duffem boke sal men vinden van alle tughe⁵⁾, dat de [brode]r hebben, so als de eyne kerner dem andren offerlet⁶⁾, won des tid is.⁷⁾

[Bl. 35a.] Hir⁸⁾ steit nagescreven wol de jenen sin, de oldings de gilbe begiffet hebben in klenoden in de ere des hilgen lichammes unde alle Godes hilgen. Int erste in Godes namen amen so hebben gegeven de erbaren broderen unde susteren:

Sieploewessche en tafelaken⁹⁾ van 9 ellen lank. Richart ene kanne van ener schallen¹⁰⁾. Precul Spede peningleser¹¹⁾ 1 glas van $3\frac{1}{2}$ mk. ff. Hans Walke ene kanne van 5 mk. ff. Jacop Trummel en klen slot vor de pening busse. Alheit, Hinrik Menten wiff, ene beneyde dwele¹²⁾. Mychel van der Nygen Molen 1 tynnen¹³⁾ glas van 7 mk. ff. Andrewes Kackerak ene goldene kannen. Hans Bodeker ene apene tunnen. Jacop Sparwin en apen tunnen. Mytze 1 tynnen glas van 6 mk. ff. Gert Frenkint en tynnen glas unde Hinze Sweynnike 1 tynnen glas. Hans Rannengerter 1 tynnen glas unde Hermen Scherer 1 tynnen glas. Katerine Dunsche en tafelaken van 10 elen unde noch so gaff se ene dwelen. Hans Kreime enen sak to den boken¹⁴⁾. Bertolt Pumpe 2 beneyde dwelen. Hinte Beterward 3 mk. ff. wasses unde Vitynt Becker 2 mk. Riges to glesen. Hinrik Symmerman en glas. Hinrik Perkentyn en tynnen glas. Jacop Sparwin $\frac{1}{2}$ slot tunnen¹⁵⁾. Margrete Tomslegersche 1 dwelen. Hans Tydevogel ene kanne van 6 mk. ff. Hans Schilder ene tynnen kannen van 3 ff unde noch en slot vor slot tunnen. Noch so gaff Hans Schilder en tynnen glas unde noch so gaff desse vorbenomede Hans twe tynnen beker uppe des oldermans tafelen, de stan 5 ferd. Hinrik Pirsejalghe en glas. Hermen Laze unde sin wiff 2 dwelen unde ene tynnen kannen. Tomes Siffelen unde sin wiff Margrete 1 kannen van 7 mk. ff unde 1 dwele unde en tafelaken van $6\frac{1}{2}$ elen lank. Anneke Besselinsche ene dwelen. Hans Krame ene mk. unde 3 s. Hans Blome ene dwele.

1) In späterer Zeit fanden die Trünke im Haus der Grossen Gilde statt. 2) Nov. 1. 3) Miete. 4) Andere Hand. 5) Gerät. 6) überliefert. 7) Vgl. die entsprechenden Inventare Bl. 144 ff.; Bl. 1—34b sind leer. 8) Die folgenden, nach 1458, wohl 1460 eingetragenen und zum Zeichen des Empfanges teilweise durchstrichenen Notizen gehen wohl bis 1450 zurück und stammen von der Hand des Schreibers Heinr. Katte. 9) Tischtuch. 10) Schale; ein Mass. 11) Offenbar der Almosengeld-Einsammler der Gilde. 12) Benährtes Handtuch 13) Zinn. 14) Bücher. 15) Verschliessbare Tonne.

Bertolt Pumpe 8 mk℔ tymes, dar sint aff maket 3 glese. Jacop Irkuls 2 mk℔ wasses. Wilken Sytjalge 1 grot finen glas. Tomas Tymmerman twe thynnen beker gegeven uppe de rekens tavelen, dar men den talpenning[?] up boret, anders genomet Tomas Belter.¹⁾ [35 b.] Item so hefft geven Martin Gerwer 2 mk℔ wasses.

Anno [14] 56 do leten bemalen Jacop Kruetin unde Hinrik Pyrsejalge dat Bret, dat dar steit uppe des oldermans tafelen, dar men mede umme biddet, van eren gelde. Clawin Martin 2 mk℔ wasses. Item so hefft gewen Clawes 4 elen brede loewendes²⁾ to den kussen.³⁾ So gaff Peter Libete 1 tover⁴⁾, do he kemmer was. Peter Petink 1 mk℔ wasses. Anneke Meisterine en tafelaken. Margrete, Vormans wiff, ene beneyde dwele unde 1 wrachte [?] dwele.

Item desse vorgeschreven brodere unde sustere, de hebben dit vorgeschreven ghegeven von begynnent der vickerige.

Item so gaff Peter Libet 1 tover, don he kemmer was, in de ere des hilgen licham.⁵⁾

In Godes namen amen.

Anno Domini 14c in dem 58 jare, 14 daghe na paschen [1458 April 16], do wart beginet van den losdregeren to Riche de vickerige unde dat altar to Sunte Peter in de ere des hilgen lichames unde alle Godes hilgen. So hebbe begiffet de vickerige desse nagescreven vrame lude, als int erste: De olderman Mertin Ghargesul unde syne beyden bysytters, en verweld ene mark. De begynner der vickerige sin geweset: Mertin Ghargesul olderman mit sinen bisitters Clawin Schapin unde Peter Libite unde Hinrik Slachter unde Mychel van der Rygen Molen. Dessen vorgeschreven mannen het her Gotschalk Bolman, vorstender to Sunte Peter, gunnet an de suder siden laten legen en altar by den piler⁶⁾ in de ere des hilgen lichames unde alle Godes hilgen. Des hebben desse vorbenomeden wedder her Gotschalle lavet van der gehete wegen der gemenen broder allent dat uppe sik to nemende, alse dat welffte⁷⁾ unde glasevis[n]ster to buwende, unde wes dem altare anligende is, sunder jenigerleige weddersproke.

Sirup het uns gegheven unse erbaren heren, de rat, enen besegelben breff upp de vickerige, dat uns nemant van der vickerige dengen schal.⁸⁾

So hebben desse nagescreven vromen manne angesen den behoff⁹⁾ der vickerige, alse Mertin Gargesul unde Peter Libite, Mychel van der Rygen Molen, unde hebbem umme gan myt dem brede van husen to husen to

¹⁾ Am unteren Rande dieser Seite und der folgenden bis 37a steht: „Les vort, sla umme“, u. ähnl. ²⁾ Leinwand. ³⁾ Kissen. ⁴⁾ Zuber. ⁵⁾ Frühere Notiz von anderer Hand wiederholt. ⁶⁾ Pfeiler. ⁷⁾ Gewölbe. ⁸⁾ UB. 12 n. 60, 1460 Okt. 9. ⁹⁾ Statt des durchstrichenen not.

eren broderen unde hebben beden, alse hir na gescreven steit: ¹⁾ [36a.] Item noch so hefft gegeven Mychel van der Nygen Moelen enen kelt unde ene pattene ²⁾; de kelt de wicht $2\frac{1}{2}$ mk. lodich unde 2 lot. So hefft noch ghegeven Hinrick Slachter en mysseboek. ³⁾ Hans Blome ene alven. ⁴⁾ Anneke Gargesulsche des olderma[n]s wiff 10 elen blekedes loewedes. ⁵⁾ Claves Bogelken ene mk. Riges. Ilsebe Andrewsche 6 elen blekedes loew[en]des. Gerdrut Staldotsche ene palle ⁶⁾ vor dat altar. Katterine Puppewalsche en beneyget tavelaken to dem altare. Mygsensche en beneyget tafelaken van 6 elen lant. Gherdeke Kersten, der stat lantknechtdes wiff, ene decke to dem altare. Jacop Bodeker unde sin wiff 2 mk wassēs. Druede, her Johan Geismers ⁷⁾ wiff, ene schone beneide dwele. Evert Besuls ene myssynges liste ⁸⁾ vor dat altar. So hevet Merten Gargesul, de olderman, unde sin wiff ene myssen laten singen myt den scholeren unde uppe dem werk ⁹⁾ in de ere des hilgen lichammes, und it was de erste mysse vor dem altar. De Berkhansche enen ferd. Gherke Sprogen unde sin wiff en par myssynges lichter up altar. Hans Libite unde sin wiff 2 mk. Riges. Merten Grever unde sin wiff 6 ferd. Her Gobel Puster ¹⁰⁾ ene palle. Hans Kreyne unde sin wiff en tafelaken. Birgytte, Kerstens Wiff van der A, enen ferd. Andrewes van Lemsel 1 mk. Item so hefft Hinrik, der stat tymmerman, arbeidet to dem altare, dar hefft he Gode mede eret. Hinrik van dem Ronnyse unde sin wiff 1 mk. geven. Ilsebe Sintelsche $3\frac{1}{2}$ mk wynnēs. Gert Hattorp ene listen. So hevet uns geven to der vickerige her Nycolawes Sasse to seliger dechtnisse, unde plach to wesende cappelan to Sunte Peter, 15 mk. Riges. Her Johan Boese ¹¹⁾ ene wigede alve. Her Johan Dit ¹²⁾ twe sulveren appollen. ¹³⁾ [36b.] Katerhne Sprogeynsche ene pese ¹⁴⁾ van sulver. Katerhne Raffemeyghersche 6 sulver knoppe myt dappen. ¹⁵⁾ Hinrik Racklesot 5 ferd. Pruze Anke enen ketel van 15 mk. Her Wessel Scherer en olt schapp. ¹⁶⁾ Katerine Hanemansche 1 ammit ¹⁷⁾ unde 1 ferd. an gelde. Petyn de het uns lavet alle jar 1 mk wassēs.

¹⁾ Die Kollekte begann 1459. ²⁾ Dieser, von Michel und seiner Frau 1459 gestiftete vergoldete Kelch nebst Patene wurde 1592 Dez. 16 von den Salzträgern, den Erben der Losträger, dem Amts-Rathern übergeben und für den Gebrauch der Niklaskirche bei Schadding (Olai), oder wo sonst nötig, bestimmt (Mettig a. a. O. 1900, 130). ³⁾ Messbuch. ⁴⁾ Alba, weisses hemdartiges Messgewand. ⁵⁾ Gebleichte Leinwand. ⁶⁾ Palla, Altartuch. ⁷⁾ Rig. Ratsherr. ⁸⁾ Leiste, Einfassungstreifen. ⁹⁾ Orgel (in St. Peter). ¹⁰⁾ Ein Priester, aus der Diözese Köln, seit 1442 in Livland nachweisbar. ¹¹⁾ Aus Riga stammender Priester am Dom. ¹²⁾ Nicht näher bekannter Priester. ¹³⁾ Ampulla, gottesdienstliches Gefäß. ¹⁴⁾ = pace; Täfelchen oder Kreuz aus Silber für den gottesdienstlichen Friedenskuss. ¹⁵⁾ Knöpfe mit „Zapfen“. ¹⁶⁾ Schrank. ¹⁷⁾ amictus; Kopf- und Schulterkleid des Priesters beim Messelesen.

Anno Domini 1459 [!] do gaff uns her Johan Gheismar enen breff¹⁾, de spreket uppe 50 mk. Riges unde helt up Tomas Hovers hus in der Kopsstrate, dar schulle wy des jares de rente vor boren, 3 mk. Riges uppe sunte Johannes bapstisten finer bort²⁾ to der wickerige.

Item so hevet uns geven de Blawerofsche 1 mk. unde 2 s. Bartolomeus to seliger dechnisse 20 mk. Riges. So hevet uns gelavet Nicolawes Vos dat welfte laten to buwende van synen egen gelde. Hir hebben wi up entfangen 30 mk. So hevet uns gegeven Heile, Hans Mollers wiff ene decke vor dat altar. Gerdrut Staldotsche ene decke vor dat altar unde enen lichter uppe dat altar. Hans Libite unde sin wiff 2 mk. Riges. Tivevogel 1 mk. Bynnowde 2 mk. Clawin Schapin ene mk. Gert Hattorp enen pastelaschen gulden.³⁾ Druede de olde Snogessche en annus [!] Dei⁴⁾ myt ener keden, unde wicht rum en halve mark lodich. Bilde's Bisscher 1 mk. Bertolt Bebalgen 2¹/₂ mk wasses. Merten Silite 1 mk. Merten Vormans wiff 1 ferd. Marten Gerwer myt sinem wyve enen pastelatschen gulden. De olde Hans Ruffcher vor sik unde sin wiff 10 mk. Riges to der taffelen to hulpe, dar is he vor vri plicht unde spengelt.

So hevet uns geven to der vickerige her Johan Gersen [!] enen breff, de spreket up hundert mk. Riges unde holt uppe Kort Becker hus by der stegelen by Urnt Stutten. De rente schulle wy inmanen dewile he levet unde schullen de em bringen. Dar hevet he uns vor lavet ene mk. des jares unde na sinen dode so komet de rente to unser vickerige, vry⁵⁾ unde quid op paschen komet de rente ut.⁶⁾

[37 a.] So hevet uns geven her Hinrik Netelhorst, do docter unde kerhere [!] to Sunte Peter, en korppral⁷⁾ myt aller tobehoringhe, unde noch so hevet uns gegeven sin moder Bele ene ungewyde alve unde 2 mk. an gelde, unde dar to so hevet he uns sinen guden willen unde sinen gunst vake bewiset to der vickerige.

In jar [14]75⁸⁾ do gaf uns Jacop Sparwin 1 tafellaken up des oldermans tafelen in de ere alle Godes hilligen. Item Gerdes wiff van Borken enen lichten gulden. Albert Werse ene beslagen kisten. Hinrick

1) Der Rentebrief des Ratsherrn J. Geismar fehlt. 2) Juni 24. 3) Postulatus-Gulden, genannt nach dem 1440 postulierten Bl. Rudolf von Utrecht, mit schlechtem Goldgehalt. 4) Geweihtes Anhängsel mit dem Bilde eines Lammes (agnus Dei). 5) Mit blasser Tinte nachgetragener Zusatz, 6) Der Rentebrief des Ratsherrn Joh. Geritsen fehlt. Die Gegenurkunde der Losträger von 1460 Febr. 13: UB. 12 n. 6. 7) Tuch zum Bedecken des heil. Opfers auf dem Altar (corporale). 8) 1475 wurde Hinr. Bodeker Schreiber (Bruderbuch Bl. 27 a), doch ist in den Einträgen im Vikarienbuch, ausser einigen Nachträgen mit hellerer Tinte, kein Wechsel der Handschrift an dieser Stelle zu sehen.

Ratte enen Rinschen gulden unde ene lade to den boeken unde twe brede, bynnen myt wasse,¹⁾ uppe des oldermans tafelen, de stot 1 ferd. So hebben uns gegeven to ener syringe des altars Evert Besup unde Hans Molre unde Hinrick Ratte de tafelen,²⁾ de by dem piler steit, dar havet heren to sin sunte Peter unde sunte Erasmus unde sunte Kristoffer, de steit 15 mk. myt der tobehoringe, dar schullen unse broder allewege gerne helpen tosen, dat se nicht schamfert werde van vur effte van watere.

So hebben getuget de weger unde sin gesellen, alse Hans Moller unde Hinrick Ratte, to ener syringe unses altars des hilgen lichames unde siner hilgen moder Marien unde alle Godes hilgen, dat gulden stufte³⁾ myt aller tobehoringe, alven unde ammytten, unde steit hart by summa hundert markten. Noch⁴⁾ Hans Molre unde Ratte enen luchter uppe dat altar, de steit 5 mk. Margrete Nycklawesche der gilde geven twe kettel, de wegghen beyde ... lvs R; dat eyne is en blas kettel⁵⁾, unde eyne kanne, de weget 7 mk R⁶⁾.

Desse vor benomeden broder unde suster de hebben sik wol bewiset in beggin unser vickeryge, dat se up enen guden vot kamen is. Got geve en gut jar de sine sele bedenke unde do hir vort hantreken to, dat se nicht wedder under en gha.

[37 b]. Anno Domini 1457 do worden de gemenen broders ens to samende, weret dat jemant van unsen broderen vorarmde, dat he de drunke nicht mochte holden unde he in dem armode storve, so wil wy broder deyer [!] gilde unde alle unse nakomelinge ene laten so erliken to grave bringen myt villigen unde myt selmyssen sik enen anderen broder. Dit schal me holden, de wille dat unse gilde is in Rige⁷⁾.

Item so hefft Gherke Sprogen geven 3 ferd. to der beslagen kisten to beterende. Item Ghreteke Strelsche 1 mk. Riges.

Anno [14]61 do worden ens de menen broder deffer ghilde alse to der steven drunke, dat wy unde unse nakomelinge willen laten beggan unse vorstorven brodere unde sustere myt viligen [!] unde myt selmyssen gelik alse to den groten drunken in dem herveste [Nov.1], unde dar schal en ydel broder unde suster to offeren, ghelick alse in den groten drunten, by eren broken⁸⁾, alse de schrage ut holt. Unde dit schal schein in des hilghen lichames daghe [Donnerstag, nach Trinitatis]: des avendes de vigi-

¹⁾ Wachstafeln zum Anschreiben. ²⁾ Altarbild. Vgl. den Beitrag Ruschers Bl. 36 b, wonach die Stiftung des Bildes bereits ins Jahr 1459 oder 1460 gehören würde. — Vgl. Mettig a. a. O. 1900 S. 130, v. Bruiningk, Mitt. 19 S. 385.403.524.

³⁾ Golddurchwirktes Zeug. ⁴⁻⁵⁾ mit hellerer Tinte eingetragen. ⁶⁾ Kessel vom Inhalt einer [Schweins]blase? ⁷⁾ Vgl. Mettig, Sitz.-ber. 1900, 133 und die Bestimmung des Schragens § 18 (Stieda u. Mettig S. 416). ⁸⁾ Strafbzahlungen.

lige, des vridage morgens de selnisse, tor ewiger dechnisse unser ghilde ¹⁾.

Item²⁾ so hefft uns geven de Hakeffsche, de hefft uns gheven en tafelaken unde ene dwele.

Disse nagesereven brodere de hebben dat laken betalet, dat to der ghilde denet: Mychel van der Nygenmolen ene mark. Peter Libite ene mk. unde Lyvitte ene mark. Merten Ghargesul ene mk. unde Hinrik Ratte $\frac{1}{2}$ mk. Hans Tydevogel ene mk. unde Claus Vos ene mk. Jacop Ratte ene mk. unde Hinrik Susse $\frac{1}{2}$ mk. Symon Schabin $\frac{1}{2}$ mk. unde Hermen Schappin ene mk. Hermen Spel ene mk. unde Hannyn Doitarste ene mk. Dat laken steit harde by 10 mk. Hinrik Pitsejalge ene mk. geven to dem laken. Son [!] heft uns desse vorbenomede Hans Molre gegeven 30 mk. Rigest in de ere des werden hilgen licham unde alle Godes hilgen, dar scholen de broder en ewich licht up dem becken holten vor dem altare.

[38 a] Item so syn de oldesten myt den ghemeynen broderen ens worden, dat men den olderman in den steven drunken nicht schal to hus bringen, sunder men schal de rekenschop in dem gilde staven don, uppe dat en idel man moghe fins arbeides war nemen in dem daghe³⁾.

Item Jacop Vernowe gegeven 2 mk., Jacop Bruwer 4 mk. Her Nycolauwes Seghenhals⁴⁾ 6 ferd. vor sine broderschop, dar mede schal he wesen aller dink vry. Hille Bormansche en thynnen glas, dat wicht unde wicht 4 mk. Detleff Kremtoew [?] van her Johan Bosen wegen en glas van $2\frac{1}{2}$ mk. Jacop Rippen en hundert tegelstens to dem burwete⁵⁾. Clas Sennytte unde sin wiff en tafelaken. Hermen Lemensik unde sin wiff to unsem altare en siden stucke to enem kasel,⁶⁾ dat steit 20 mk. Hans Siven van fines vorvaren wegen Hans Libiten to seligher dechnisse 5 mk. Rigest to unser vickerige. Jacop van dem Berghe unde sine vrowe ene mk. to der vickerige. Her Mychel,⁷⁾ unsser kaplan, to der ere des hilgen lichames en agnus Dey, dat wegget 2 lot, Got sy syn lon [38 b]. Peter Ghoewre unde sin wiff to seligher dechnisse 15 mk. to der vickerige behoff. Heille, Hans Mollers wiff, 12 elen lowendes to ener alven. Hinrik Filken 1 mk. to hulpe to seter⁸⁾ under enen kasel. Her Hinrik,⁷⁾ unse kappelan, 3 ferd. to natlon to ener alven. Item noch her Hinrik 3 mk. to hulpe to enem schappe by unsem altar. Hans Tydevogel tor seligher dechnisse 15 mk. Hir is he na laten aff beghan myt vigilge unde myt

¹⁾ Vgl. Mettig a. a. O. 134, v. Bruiningk, Mitteil. 19, 312 f. ²⁾ Von hier an hellere Tinte und andere Hand. ³⁾ Vgl. Mettig, Sitz.-ber. 1900, 134. ⁴⁾ Nicht näher bekannter Priester. ⁵⁾ Zum Bau. ⁶⁾ casula, das Messgewand. ⁷⁾ Nicht näher bekannter Priester. ⁸⁾ Futterstoff.

selmiffen to, stot 2 mk. Jacop Maten wiff tor seliger dechnisse $6\frac{1}{2}$ mk. $\text{\textcircled{R}}$ waffes.

So is noch tughet to der vickergeye [!] en par sulveren appollen, de wegen $13\frac{1}{2}$ lot sulvers unde stan 11 ferd. makelon. Hir hebben to hulpe geven Mykrensche $3\frac{1}{2}$ lot unde Nychelawes Vos wiff 1 lot unde Purizen 1 ferd. unde Jokop Ratte 1 ferd. unde Livite 1 ferd. unde Clawin Lemsel 1 ferd. unde Hans Koster 1 ferd. unde Peter Libite $\frac{1}{2}$ mk. unde Hans Swennen wiff $\frac{1}{2}$ mk. unde Anneke Ghargesulsche en $\frac{1}{2}$ lot sulvers unde Hermen Schapin 1 ferd.

Claus Dale het geven en klen glas van $1\frac{1}{2}$ mk. $\text{\textcircled{R}}$. Hans Ghargepoytte [?] 1 ferd. Swen de ruffe 12 s. unde Hermen Speck 1 ferd. Margrete, Besselinschen [?] maghet, 8 or., Schemel $3\frac{1}{2}$ mk.

So hebbe wy noch tughet en sulveren kruse, dat wicht $20\frac{1}{2}$ lot unde steit 19 mk. Hir hadde wy to hulpe en agnus Dei, dat woch 8 lot unde ghaff uns de Snogessche. Hir gaff to hulpe Hans Grote 5 mk. unde Hans Swen 5 mk., dat ander is betalet van der ghilde. So hevet geven Clauus Lemselsel [?] $\frac{1}{2}$ mk. tor wyinge [?].

[39 a] Anno Domini 1400 in dem 64. jare uppe sunte Augustinus dach [Aug. 28] do ghaff Mychel van der Nygenmolen unde sin wiff Alsebe erer heider hus quit unde vri sunder rente unde unbeswaret, to Sunte Peter de helfte unde to dem hilghen lichamme altare de ander helfte. Dit hus is vry unde quit, behalden dem rade $\frac{1}{2}$ mk. to wort tins des jares. Hir het aver unde an wesen her Hinrik van dem Broke unde her Ghotschall Bolman van des rades wegen unde van Sunte Peters wegen. Van der vickerige wegen: olderman Claus Purize, Jacop Ratte unde Peter Libette. Dit hus sollen unde willen se beide bruken to erem levende unbeswaret van dessen vorgeschreven, unde na eren beider doden so sollen unde mogen desse vorgeschreven an tasten dat hus alse hir vor schreven steit¹⁾. So hebben gelavet de oldeklude Mychele unde sinem wive to erem beiden levende dat wasgelt vry unde quit. So hefft uns noch geven Mychel van der Nigenmolen unde sin wiff Alsebe en boldel²⁾, dat steit $22\frac{1}{2}$ mk.

So hevet uns geven Hans Buuman myt syner werfsinnen in de ere des hilligen lichames 8 mk. Riges.

¹⁾ Wegen der Lücke von 1458—1468 im Rig. Erbebuch (hrsg. von Napiersky, 1888) fehlt dort leider der Eintrag. Es ist möglich, dass es sich um einen ähnlichen Fall wie bei dem Bierträger Lachermund handelte, der als Lette keinen städtischen Grundbesitz haben durfte und darum 1469 seinen Besitz in ähnlicher Weise, wie oben, der Jakobikirche übertrug. Vgl. Acta Univ. 1, 1921, 81. ²⁾ Sargtuch.

So hebbe wi noch tughet¹⁾ enen myffens ketel, de steit 6 ferd. So hefft uns geven Murmul [?] 1 mk., Claves Roeppe 3 mk., Besselinschen [?] maget $5\frac{1}{2}$ mk. unde 3 lot sulvers unde 1 quentin, Hans Burman 4 mk. myt syner wertinnen; Mertin, Seghenhalses knecht, 30 mk., Hinrik Schipman 10 mk., Peter Sagatte 5 mk., [39 b] Jacop, Mykren knecht, 2 mk., Hermen Sufesoerle en thynen glas unde ene kannen van twen schalen, Peter Refeman unde sin wiff twe kannen unde enen grapen unde twe dwelen. Claus Rulle $5\frac{1}{2}$ mk.

Int^{1a)} jar unffes hern 1400 in dem 64. jar op unffser leven vrouwen dach in dem somer [Aug. 15] do hadden de broder twist als um des kerthern²⁾ wegen umme de vickerie. Aldus worden de broder over en dregen unde sanden ut dre vromme mans, als Arnd Schemelden [?], Mychel van der Nygenmolen, Peter Lybit myt des rades breve^{2a)} an unffen hern van der Rigen, de do dor Salse³⁾ was, unde leten em witlic don unffser gebreck unde geschel in jegenwordicheid des defens her Detmer Roper⁴⁾ unde her Jurgen Irkul⁵⁾. Hir hevet uns unse genedige here en gotlic Antwort op geven unde hevet uns dar op gesand synen bosegelden breff,⁶⁾ also na utholdingen synes breves, so dat de olderman unde de meynen broder des belowet sin, wen se hebben willen vor eren kaplan, to ewigen tiden sunder jemandes weddersprekend, geistlik oder werlik. Did hevet gekostet der gilde an gyffte, an teringe 22 mk. Noch hevet gekostet de breff,⁶⁾ myns hern schriver⁷⁾ 8 mk.

Int jar unffes [hern] dusend verhundert dar na in dem 66. jare do koffte wy dat hus van Jakop Sparwyn de bodeker,⁸⁾ op sunte Bytus dach [Juni 15] vor twe hundert mk. bysunder eyne halve mk. worttyns,⁹⁾ de hevet unffe erwerdige raet dar op, dar mede vry und quit. Dyt hebe wy unffen brodren witlic gedan, war dat geld gebleven is, dat uns selige Hans Grote gegeven hevet to der vickarye behoff,¹⁰⁾ und dyt gelt hevet Jakop Sparwin vul unde al wol untfangen, hellink by den ferdink und hevet uns dat hus opgelaten vor dem gemeynen rade des nesten vridages vor sunte Byty et Modesty [Juni 13]. Did sulve hus hevet den broderen gekostet to buwen 52 mk. Riges. So hevet noch dat hus den meynen broderen [gekostet] $22\frac{1}{2}$ mk., summa is $56\frac{1}{2}$ mk. [] mk. . . Item so is dar noch utgeven in al vor buwet 21 mk.

1) beschafft. 1a) Von hier an andre Hand. 2) 1459—1476 Dr. Heinr. Nettelhorst. Vgl. S. 206 2a) UB. 12 n. 60 (1460 Okt. 9.) 3) Salis. 4) Dekan 1460—1479. 5) Erzstiftischer Vasall. 6) UB. 12 n. 288. 7) Bartholomaeus Kropites. Vgl. Arbusow, Livl. Geistl. III, 133.—Vgl. v. Bruiningk, Mittell. 19, 313. 8) Die Eintragung im Rig. Erbebuch fehlt wegen der Lücke im Orig. (Napiersky a. a. O. S. LXXVII.) 9) Grundzins. 10) Vgl. S. 211.

[40 a] Int jar 1400 unde 64 do hevet uns Hans Groten bogyfftet myt enem bosegelden breve, des jars 12 mk. op sunte Mychel [Sept. 29], op dat huse bolegen dat ander hus by den brotschermen¹⁾, dar to tor tid in wonde Henefe Sassen, unde did gelt scholn wy untffangen van dem erwerdigen rade. Did gelt hevet he uns gelovet to der vycarie de helffte, so he[ve] wy gelovet, de meynen broders vor de andren, 6 mk. des jars, wy als to den groten drunken unde to den steven, in dem jar twie spinde²⁾ to gevende van den 6 mk. de wyle unsser gilbe streyt unde wart in Rige.

Anno [14]65. So hevet uns geven de Boderodesche 1 tafelaken van 10 ellen. Gerdrut, Blankvordes maget, in de ere des hilgen lichames eyne bonede dwele, Jakop Rippin in de ere des hilgen lichames $\frac{1}{2}$ mk. tho hulpe to den appullen, Anneke Besselsche in de ere des hilgen lichames 1 panne van 6 mk. R., Claves Purize 1 ferd. to dem krusse op dat altar. Vor de kleder³⁾ hevet Clavus Puri..ze geven $5\frac{1}{2}$ mk. dem hilgen lichame.

In dem jar [14]66 do worden dem hilgen licham utgerichtet 5 mk. van Runsen Remzer, 5 mk. van Kerstens wyff van dem Olden Hoffe. So hevet uns gegeven selige Hans Grote de groteste kannen, de he in sinem huse [hedde]. Got genade syner sele.

Int jar [14]66 in den groten drunken hevet gegeven Jakop Tellegaven in de ere des hilgen lichames 1 glas van $2\frac{1}{2}$ mk. R. Got s[yn] [!] sin lon. Hans Renscher eynen bonegede dwelen. [40 b] Jakop Sparwin 6 ferd. to setter⁴⁾ to deme boldict⁵⁾. Got sy sin lon. Hinrik Gudjar 1 mk. to dem boldicken.

Int jar unsses hern do men schreff 1400 und 68, des andren dages na sunte Angneten [1468 Jan. 22] do brochte wy losdreger her Goschalf Bolman und Peter Hinrikes hundred mk. Riges to des velfftes behoff, vry und quit, wol botalt. Hir was offer und an Michel tor Nigen Molen, Clavus Puritze, Jakob Rattit, Jakop Tellegaven, Herman Schapin bisitter; Claves Rattit, Hans Lembit, Gerke Sprowin, Clawyn Seen, Clawyn Schapin, Laurens Sam.

So hevet uns geven Clawin Schapin 12 s. to der vickerie behoff, Hinrik Losdregers wyff Margrete 1 kanne van twen schalen, Got sy er lon. Rattryne Rubsny de gaff dem hilgen lichamme de stryppede dwele⁶⁾ in de ere des leven Godes. Mertyn Garfulle hevet geven dem hilgen licham en par cleder, de syn vorkoft vor $5\frac{1}{2}$ mk. Riges⁷⁾. De hilge licham mote sin lon syn. Claves Halle syn wyff hevet geven dem hilgen

¹⁾ Brodbänke (Verkaufsstelle). ²⁾ = Almosen? ³⁾ Vgl. den Eintrag Bl. 40 b.

⁴⁾ Ein Futterstoff. ⁵⁾ Sargtuch. ⁶⁾ Ein gestreiftes Handtuch. ⁷⁾ Vgl. den Eintrag Bl. 40 a.

lichem 8 ore redes geldes und 1 kanne, de weget 7 mk. tyns. Got sy er lon. [41 a] De Nyclawesche to der [ere] des hilgen lichames twe ammyte¹⁾ an dat altare. De hilge licham mote sin [!] lon sin. Mette²⁾ in den junkfrouwen closter 1 kanne, de veget 5 schalen,³⁾ und twe dwelen. De hilge gest sy syn [!] lon. Wynovense [?] 2 schalen kannen. Got sy syn lon. Anneke Sparwynes eyn boneget taffelaken in de ere des hilgen lichames. Dat vorgelde er de hilge licham. Elsebe Lamensigen in de ere des hilgen lichames eyne kanne von 4 schalen und 1 taffelaken. Got sy er lon. Kattryne Swilleffche 1 dwelen in de ere des hilgen lichames. Got sy er lon. Anneke Suffinges [?] in de ere des hilgen lichames 1 dwele. Got sy er lon⁴⁾. Hans Lemmebidte unde Kattrine sin husvrouwe unde syn sone Andres hebben uns geven in de ere des hilligen lichames 10 mk. De almachtige Got sy er lon. De hevet ut geven her Johan Geyffemer. So hevet uns geven Peter Baldun 1 mk. in de ere des hilgen lichames. Got sy syn lon. Andres Hasen 1 tennen glas fan 7 ferd. [41 b] Hermen Schapin myt finer husfrouwen 1 lispunt wasses in des hilgen licham ere. Bertelt Costel 3 mk. an redem geldje unde en byl, Peter Brede 1 grapen, Jacop Speeck 1 myffinghes ketel unde 2 sulver boghe,⁵⁾ de wegen 1 lot, Clawyn Vosdreger unde Mergrete sin husfrouwe $\frac{1}{2}$ lispunt wasses, Jacop Telgaven unde Kattryne sin husfrouwe 5 elen lowens up dat altar, Mergret Dewins 1 lispunt kopers in de ere des hilligen licham ere [!], Clawin Rammys $\frac{1}{2}$ lispunt wasses den broderen. Jacop Rwin unde Mergrete sin husfrouwen en olden ketel van $\frac{1}{2}$ lispunt unde enen klenen grapen van 6 merkpunt, Ilzen Smuggkens 1 kannen van 7 schale in de ere des hilghe licham ghilden, Jacop Speeck 2 sulver boghe⁶⁾ unde 1 myffinges ketel, Hinrik Reyge 1 kannen myt finer husvrouwen, de stet 1 mk., Bertelt Fiffcher, Got sy em gnedich unde bermhertich, met finer frouwen 5 mk. in de ere des hilgen licham, Myksin 1 lispunt was in de ere des hilligen licham ere [!], Got wes em gnedich unde bermhertich. Clawin Smedeknecht 5 elen lowendes up dat altare in de ere des hilligen licham. [42 a]. Hinrick Loman unse schryver⁶⁾ unde Mergrete sin frouwe en plichtbut, dar me de plicht in schrift,⁷⁾ in de ere des hilligen licham, Bertelt Fiffcher 5 mk. in de ere des hilligen licham unde alle Godes hilligen. Got wes en gnedich unde bermhertich⁸⁾. Katerin, 1 Rinschen gulden, ut Sunte Peters kavente⁹⁾. Birgitte Fransschel [?] en dwelen in de ere des hilgen

¹⁾ Priestergewänder. ²⁾ Mette Mome im Jungfrauenkloster wurde 1468 Schwester (Bruderbuch 23 b). ³⁾ Ein Mass. ⁴⁾ Es folgt ein Geschenk (Handtuch) ohne Namen. ⁵⁾ Ringe. ⁶⁾ Trat vor 1483 sein Amt an. ⁷⁾ Ein Buch für die pflichtgemässen Beiträge. ⁸⁾ Kurz vorher derselbe Eintrag. ⁹⁾ Aus dem Beghinnenhause zu St. Peter.

lichem ere unde alle Godes hilgen. Gertke Weggesche en dwelen in alle Godes hilgen ere. Noch de sulveste vorbenomede Gertke en listlaken in de ere des werden hilligen licham unde alle Godes hilgen.

Int¹⁾ jar [14]83 da gaff Gredete Kassemeijgersche 1 hant twelle, Jacop Sparwin 1 kanne in de ere Godes.

Int jar unsses hern duffent 400 in deme 84. do gaff uns Bertolt Frans unde syn husfrowe Margrette 10 mk. to des hylgen lychammes hus to buwende unde dyt vorgeschreven hus hefft Bertolt Frans unde syn husfrowe gehuret to beyder levende, des jaeres 16 mk., so langhe alse dat vor [?] to betallende. Do was olderman Jacop Snucke [?] und syne bysytter Jacop Bulle unde Jacop Stagger. Noch so gaff uns Bertolt unde syn husfrowe 2 par laken. [42b]. [14] 84 so gaff uns Hans Zasse 5 mk²⁾ wasses in de ere des hylgen lychames und syn husfrowe Anneke 1 pflameffche dwellen. God betalt der zelle.

Int²⁾ yar 1400 unde in 87. jar do gaff Anneke Ignatsche 4 klene glese, Herman Scop 2 klene glese, Laurens Schauwenborch 25 mk., und Caspar Bocholt heft uns dat gelt gegeben, Stagger de olderman, Claus Meecelinc [?], Thomas Pauwenick, de hebbet dat gelt untfangen. Item so hebbe wy uthgegeven 1 mk. und 3 s. vor vilge [!], vor sele myssen.

[43a.] Int yar 1400 unde in 87 jar um den trent thusschen Michaelis und Symonis et Jude [zw. Sept. 29 und Okt. 28] don vorkofte wy oldesten van des hylghen lichammes gilbe, alse Jacob Stagger de olderman, Claus Smeelyn, Thomas Pawwyn, Gert Sasendorp, Micheel Grapenbrader 1 hus, dat denne boleghen ys tegen Wolkn [?] over, eyn orthhus³⁾, vor 100 mk. und 25 tho unseme partte. So sal dusse vorbonomede Gerth Sasendorp uth geven up dusse negesten phaesschen [1488 April 6] 7¹/₂ mk. rentte, und vort dar na negest up suntte Johannes baptisten dach in mytsomer so scal her uns geven fyfuntwintisschehalve mk. So boholde wy 100 mk. up deme vorbonomede huse. Dusse vorbonomede 100 mk. scal uns Gherth Sasendorp vorrenten alle yar yarlyken up suntte Johannes baptisten dach 6 mk. ⁴⁾.

Int yar 1400 unde in deme 88. yar up alle godes hylgen [Nov. 1] don gaff Hinrick Susse met syner fruwen Anneke ene kanne yn des hylgen lichames ere; yn de kanne gheyt vor 2 ferd. beer. Gese, Hinrikes frume tom Kenyse, de gaff ene dwele yn des hylgen lichames ere.

So men screfft 1400 unde in dem 90. jar up fastelaventh don gaff

¹⁾ Von hier an andere Hand. ²⁾ Andere Hand, vermutl. diejenige des neuen Schreibers Klaus Hoppe (vgl. Bruderbuch Bl. 33b). ³⁾ Eckhaus. ⁴⁾ Im Rig. Erbebuch eine Lücke, woher auch dieser Eintrag dort fehlt.

Claus Holste 1 mk. yn des hilgen lichammes gilde, Hinrik Ignate of 1 mk. [43b], Mathys Stergebrot 3 mk. B wassēs.

In [14]92. jar heefft Anna Samsche ene fanne gegeven, item Hinric Samsche, Ammen eer man. Bylle, ene bagyn¹⁾, de heft gegeven 7 ferd., was to kopende.

Int jar [14]93 Kofte gegeven enen grapen, unde wecht $\frac{1}{2}$ lispunt.

[14]97²⁾ Hans Wersman unde sin frowe gheven 1 grapen so gut alse 3 mk. 5 s. Stagger olderman, bisitter Hans Vastelavent, Andreas Bulder. So³⁾ heft gegeven Trude Wantscherer 3 mk. Riges.

1510⁴⁾ Her Richart Liluwel heft gegeven den hylgen licham eyn agnus Dei van 7 loeden, unde wass yw vicarius.

[44a.]⁵⁾ Int yar 14[89]. In der buffen was 65 mk. Uthgegeven den arbedes luden hundert mk. unde 20 myt dem gelde, dat yn der buffen was. So hebbe ick Claus Smekelinc uth gegeven 5 mk. So hebbe ick Thomas Pannick of 5 mk. uth gegeben. Ick Sobyn 2 mk. uth gegeben. Ick Jacop Ramrath uthgegeven 1 mk. Uthgegeven 5 mk. unde 3 s., Thomas Meeldau. Noch 10 mk. myn 4 s. Noch 18 mk. Duffe vorgescreven 18 mk. syn vo... geven deme dat hus buede [?]. Up duffe thyt was Claus Smekelinc olderman unde syne bysitters Thomas Pannick, Jacop Sobyn unde Jane Pauke kernerer.

So men screff 1400 unde in deme 92. jar, don was Claus Smekelinc olderman unde syne bysitters Jacob Sobyn, Jacob Camrat, don wart vor dat hus uth gegeben van der ghemenen broder ghelde hunderth mk. unde 80.

[14]94⁶⁾ hebbe ick olderman Jacob Stagger uthgegeven uth der broder bosse 7 mk. up dat hus yn duffeme samer int jar 94. Ick Jacob Stagger uhtgegeven 11 ferd. unde 2 s. uth der broder bosse vor was. Noch 2 mk. uth der broder bosse vor was. Noch 3 mk. vor was uth der broder buffe unde 1 ferd.

[44b.] Ihesus. Int jar so men screff 1400 und in deme 95. jar, don was olderman Jacob Stagger und Jacob Sobyn bysitter und Vastelavent glockman, don worden kannen unde glese gebetert, dar vor ys gegeben 3 mk. van der helen kumpanye.

Int⁷⁾ jar 1499 do was olderman Jacop Stagger unde sine bysitter Faselavent glackman, unde Andrewes Bulder, do worden de sulveren appollen⁸⁾ ghetuget utt der ganzen kumppennygen, de wegen 19 loff. Noch

¹⁾ Beghine. ²⁾ Grobe Handschrift, nur bei diesem Eintrage und dann noch 1497 (Bl. 145b) vorkommend: eingehänd. Eintrag des Oldermanns Stagger. Vgl. Acta Univ. 1921, 1, 95. ³⁾ Andere Hand. ⁴⁾ Andere Hand. ⁵⁾ Andere Hand. ⁶⁾ Handschrift eines andren Schreibers. ⁷⁾ 1499 war Mattis Rugetun Schreiber (Bruderbuch 41b). ⁸⁾ Ampullen, gottesdienstliche Gefässe.

by des oldermanns tyden do wart of ghetughet en grottes sulvern angeneſe dege [!]¹⁾, dat woch 7 lott.

So hefft ghegeven Hans Byſſchop enen ſvarten houken²⁾, de ys ghegeven vor 2 mk., de hefft ghehor[t] eneme, hette Albrecht, to ſelger deſnyſſe [!] ſiner armen ſele, Gade to love unde to eren [14]99. Dyt ys gheſchen by Jacop Staggers tyden unde ſiner byſytter tyden Hans Waſtelavent, Andrees Bulder.

[45a.] Int³⁾ jar unſes heren do men ſcreff 15^c [1500] do bat ſic Jacob Stagger aff van der oldermanschoff in den druncken upp alle Gades hilgen [Nov. 1]. Do toren ſe enen nygen olderman in ſine ſtede, dat is Hans Waſtelavent, unde ſine byſytter Andres Buller unde Andres Schabbe. Do upp de ſulven tyt averantworde Jacob Stagger dem nygen olderman Hans Waſtelavent 1 [ſunne] myt tafellaken unde dwelen, dar inne was 27 ſtucke kleyn unde grot. Noch antworde he em 43 kleene gleſe unde 24 grote gleſe unde 9 grote tynnen kannen unde 2 grote grapen unde 5 kettele unde enen koperen ſtoepp.

[45b.] Andres Schabe yn ſyn erſten jare doe hey olderman wart geforen, gaff hey 1 twelle unde 1 glaß van 5 ſchalen.

1510.⁴⁾ Gertke up des byſchoff hulme⁵⁾ heft gegeven den hylgen licham 1 roeden deſte up dat altare unde 1 tafellaken to eyne palle, noch 1 tynen kanne von 8 mk., der Got genedyck ſy. In⁶⁾ den ſelven jar ſynt dye broeders eyns worden myt Matthyas Meldau, dat hye ſal brengen den preſter 10 mk. unde up allen Goesdes [!] hylgen 13 mk., unde 3 van de holden de broeders unverholden. In den ſelven jar ſynt dye broeders eyns worden myt Matthyas Meldau, dat hye ſal brengen up des hilgen lichames dagen 10 mk. den preſter unde up alle Goedes [!] ſal hye ock bringen 10 mk., unde 3 mk. dye ſullen enſangen de broeders.⁷⁾ Do⁸⁾ bleff ſchuldich Symon Kallaze dem hylgen ligam [!] $\frac{1}{2}$ lyſpunt vaſſes in dem jare alſſeme ſchryfft duſent 500 unde 12. Peter Grebe bleff ſchuldich $\frac{1}{2}$ lyſpunt vaſſes, dat ſchal he utrichten up unſſes heren lichams dach; he bleff et ſchuldich des donderdoges na aeſſche dach [Febr. 10] int jar [15]13. Berttelmeus Doeht [?] bleff ſchuldich 1 mk., dat up unſes heren lichams dach ſchal he et betern.

¹⁾ Gemeint: Agnus Dei. ²⁾ Mantel. ³⁾ Wohl Handschrift Bernt Horenses, der 1500 Schreiber wurde (Bruderbuch 43a, 45a). ⁴⁾ Vermutlich Handschrift des Priesters Thomas Grosse, der 1510 und 1512 Schreiber war. ⁵⁾ Gertrud Crawen von des byſſchopes holm, Mertyn ſyn vrove, 1507 Schwester geworden (Bruderbuch 48b). ⁶⁻⁷⁾ Diese Einträge (von denen der erste durchstrichen ist) sind schon abgedruckt von Mettig a. a. O. 1900, 134. ⁸⁾ Andere Hand, aber nicht diejenige des Vikars Hinr. Smit, der 1512—1523 Vikar und Schreiber der Gilde war.

[46a.]¹⁾ Dufent 500 unde 12 do wart her Hynrick Smyt ere vycarius, wart ere schrywer, unde do was ere olderman Jacop Rynchppe unde bysitter was Claves Thouryn unde clockman was Bertolmeus Laste. Dyt bock ys, de dem hylgen lycham wat gyft unde ock wat lowet, de. blyve nycht schuldych. Do wart kemmer Hans Kurbe, Symon Serive unde Jan Postpede. Do lowede Thomas Grofse dem hylgen lycham ene markpunt was. Dufent 500 unde 12 do gaf Thomas Grofse 1 lyspunt was dem hylgem lygam [!] tho hulpe.

Dufent 500 unde 12 des donderdages na des hylgen lygagan [!] dages [Juni 2] da entfyndt her Hynryck Smyt 5 mk. Dufent 500 unde 12 do entfyndt her Hynrick Symyt [!] na alle Godes hylgen des donderdages 10 maek [!] unde de olderman 3 mark. Des myddewekens na Jossze yn der quatuor temper [1512 Dec. 14] do talden de losdreger ere ghelt, do was in der groten kopperen laden sowentych marc sulwerghelt unde in der klenen ledder budel was an golde 2 unde sowentych horneke gulden unde noch sostych marc emeker gulden. Do was olderman Jacop Rynppe unde bysitter was Claves Souryn unde clackman was Bertolmeus Layffe unde kemmer was Symon Serive unde syn kumpan was Jan Postpede unde Andrewes Schabbe unde Thomas Grofse; unde Peter Stubbe, Hans Snyddeker unde de gemeyn broderschop. Unde dar ys noch ene dubelden ryndt, dat styt 5¹/₂ marc²⁾.

[Bl. 48b] 1500 unde 14 doe hebbe ick³⁾ Symon Serven olderman ontfangen 60 mk. an gelde unde 1 golden boeck⁴⁾, de geelt 10 mk. Up deer tyt was ick Symon Serive olderman unde Jacop Baldoen unde Jacop Bulle bysytters. Szo ontfeenge wy noch 54 groten unde kleyne glaessen. Noch ontfangen 2 gropen unde 1 ketell unde kleyne degell⁵⁾ unde 1 kleyne grope unde noch 1 kleyne ketell unde 1 moeser [!] unde ock 3 meessingens ketellen. Noch ontfangen 6 kuffemen⁶⁾ unde deecte. Noch 2 poer tynnen bekeren, 7 taffelakenen, 2 laekenen, 14 dwellen olden unde nygen, szo alls sie synt. Dyt voer geteelde geelt ys my Symon Wakaffe⁷⁾ toe getalt unde Peter Stuecke unde Thomas Groesse unde Peter Schyslaech unde de kemener Johan Poetspeet unde Andrees Staet, Zorgen Troellekon⁸⁾.

[50b] 1500 unde 13 hebbe ick, Symon [Serive] myt mynen bysytteren wtgegeven dyt naegescrewen geelt: Int erste eenem snydeker⁹⁾ 6 mk. Noch 10 mk. myn 6 s. dem meeler vor de roeffe [?]¹⁰⁾ to malen. Vor 2 lyspunt

¹⁾ Von hier an offenbar die Hand H. Smits. ²⁾ Es folgen 5 leere Blätter. ³⁾ Der Eintrag stammt aber von der Hand des Schreibers. — Der Name des Oldermanns ist von gleicher Hand nachgetragen. ⁴⁾ Ring. ⁵⁾ Tiegel. ⁶⁾ Kissen. ⁷⁾ Nachgetragen. ⁸⁾ Es folgen 3 leere Blätter. ⁹⁾ Tischler. ¹⁰⁾ = Katafalk? Das Wort ist un- deutlich geschrieben. Vgl. Mitteil. 19, S. 62 Anm. 2.

fluët wasses¹⁾ 7 mk. Vor dat stoelte²⁾ myt hoelt unde vor arbeides loen to samende 11 mk. Ap hyllyge lichams daech vor onkoest 19 [?]. Gehaleet up deme haerft³⁾ 6 laest caelcks, 1 mk. daer vor gegeven. Voer onkonst unde vor callect 14½ mk. Voer 1000 unde 200 steens 6 mk. Noch gegeven 6 ffeerdynge vor 1 tymnen kanne overthoegeeten [?]. Vor 4 loggen⁴⁾ wuell stens 9 mk. 5 struessen⁵⁾ wuell saandes 5 ffeerdynge. Denen broedeers 2 tonne beers voer sandt unde steens up hoe draegen. Vor 1 braetscaep unde 1 keetell 4 mk. Noch voer caelleck unde vor arbeides loen 13½ mk.

1500 unde 14 hebbe wy wtgegeven: voer 1 lys⁶⁾ wasses 4 mk. unde 1 ferd. Noch 6 mk. voer de lychten toe makeen. Voer 3½ ⁷⁾ wasses 16 mk. myn 1 ffeerdynck. Ap hyllyge lichames daech 15 mk.

[51a]. Dusent 5c 17 [1517] do was olderman Jacup Bulle unde bysitter was Andrewes Tate, clockman was Symon Callas, kemere weren Jacup Wylck unde syn cumpan was Peter Kessen [?], german was Mattys Seghuse, spenpenyger leser⁶⁾ was Peter Geddul unde Andrewes Dufman. Do toft de olderman 15 lispunt wasses, dat lispunt vor 5 marck. Do tofft he en boldeken⁷⁾ vor 11 mk. Dc utgegeven vor sten unde balken 6 mk. unde wor en slot 1 mk. Noch 9 mk. wor was, 6 mk. vor glese.

Dusent 5c unde 17 na alle Godes hylgen do leten de broderen in er lade 12 mk.

[51b]. Dusent 5c unde 18 do entfunge de olderlude der losdregere van dem erfame[n] rade tho Ryge 1 mk. van des husses wegen, dat belegen ys by Hans Meyrer huse, dar do tho voren yn plach tho wonen Jacup Notebom unde selige Hans Bisschop. Dat schag [?] des frydachges vor des hylgen cruses dach [1518 Sept. 10]. Dar was over unde an de olderman Jacup Bulle unde Andrewes Tate unde Jacup Baldun.

Dusent 5c unde 19 do wort olderman Andrewes Tate unde syn bysetter weren Jacup Baldun unde Jacup Wylck unde kemere were Andrewes Duffeman unde Mattys Segguse unde spenpenniger leser weren Peter Geddul unde Hynryck Ryre. Do entfand de nye olderman van dem olde olderman hundred unde 20 mk. Dar was over unde an ere vycaryus her Hynryck Smyt. German was Bertolmeus Ferlant. Do let de olderman maken den oven, dat stunt em 2 mk. Noch 6 mk. vor was.

[52a]. Dusent 5c unde 20 up alle Godes hyllygen [Nov. 1] wart gekoren vor en olderman Jacup Wylck unde bysytter worden alffe Peter Geddul unde clockman wart Jurgen Trelekum, de kemere weren Mattys

1) Klumpiges Wachs? 2) Gestühl. 3) ? 4) Lodjen, grosse Böte. 5) Grosse Böte. 6) Einsammler des spendepenninks, Almosen. 7) Sargtuch.

Segguse unde Bertolmeus Verkant unde german was Hans Pausum unde Peter Heyck unde Hynryck Dobolen. Do entfynt de nye olderman Jacup Wylck van Andrewes Eaton in dem groten laden was, hundert unde 20 mk.; noch entfynt he 16 mk. in der klenen bussen.

Dusent 5c unde 21 do gaf Jacup Wyllyck ut 9 ferdynge unde 3 ferd. vort fyntteren [!] maken. Noch 15 mk. vor tegel sten tho dem huse behoff. Noch 24 s. vor was.

Dusent 5c unde 21 do was olderman noch Jacup Wylck unde bysytter was Peter Geddul unde kloekman Jurgen Trelecum und kemere weren Mytts Seggus unde Bertollmeus Kremasse unde spenpenniger lezer weren als Hynryck Dobeler unde Peter Eckke. Do leten de ganz gylde maken de beyde gewes [?] up dem huse, dat belegen ys in der Swymstraten, dat stunt den gemeyne broderen 12 mk. unde noch 9 ferdynge unde den arbeitdes [!] luden 11 mk. unde 3 ferd. Dat hefft de olderman utgelecht ut der klenen bussen. [52b] Dusent 5c unde 21 do gaf de olderman ut der klenen bussen vor was 7 mk. unde 6 mk. unde 13 ferd. unde 4 mk. vor was. Up des hylgen lychgemes dach [Mai 30] do gaf Kattryn Tourynsche tho dem oltare [!] ene lynkanne [?] myt blawe. Des sunnawendes vor Maryen Maddelenen [Juli 20] do gaff Ewert Grabeaw unde de gemeyne selschoep en fesscher boet yn de ere des hyllygen lygam ere etc. Des frydages vor Marien Maddelenen [Juni 19] do entfungen de brodere ere rent von Herman Scharedere, 6 $\frac{1}{2}$ mk. rent.

[53a] Dusent 5c unde 22 do wart olderman Jacup Bulle unde entfynt van Jacup Wylck 2 hundert mk. unde 19 unde 3 ferd. Dar was ower unde an Peter Gedeul, Jurgen Trelocum unde Jurgen Clays und her Hynryck Smyt ere vicarius.

Dusent 5c unde 23 do let Jacup Wylck maken 60 glese unde 7 unde 3 ketele unde 4 seden ketele unde 3 gropen unde 1 brat schap unde 1 brat spyt unde 5 plycht kanne¹⁾.

[Bl. 144 a] Hir steit nagescreven des oldermans refenschop²⁾, wat he utgeven het by synen tiden to der [g]hilde unde vickerigen behoff. So het de olderman ute geven Merten Gargesul [im] [14]58. jar. 14 dage vor pingsten [Mai 7] 12 mk. unde 14 s. vor was. Hir weren de oldesten aver. Anno [14]58 so gaff ik ut van der gilde wegen 3 mk. vor de tafelen³⁾ to makende. Noch uppe Mychaely [Sept. 29] noch ute geven

¹⁾ Auf Blatt 53b u. folg. stehen Einträge des Salzträgeramts von 1690 an.
²⁾ Vgl. ähnliche Abrechnungen und Inventare oben S. 215 ff., die eigentlich in die vorstehende Reihe gehören. Fast jeder Rechenschaftsbericht ist von einer andren Hand geschrieben. ³⁾ Das Altarbild. Vgl. S. 207.

16 mk. vor was vor den eldesten. Noch 5 ferd. unde 5 s. vor was vor sunte Simon unde Juden dage [Okt. 28]. In dem sulven jare do gaff ik noch ut 8 mk. Riges vor den eldesten. Noch dem. seroder¹⁾ vor kasel to neygende 7 ferd. Noch des mydwekens in dem paschen [April 5] 6 mk. unde 1 ferd. vor dat tuch to wigende²⁾ unde of to neygende.

Anno [14]59 uppe Simon unde Juden [Okt. 28] losede ik in van dem kannen geter 9 tynnen glese to makende, ene mk. unde 5 s. Noch so hebbe ik ute geven uppe unser leven vrowen dach der krutwiginge [Aug. 15] vor den eldesten 8 mk. myn 6 s. vor was. Noch vor unde na Peter Hasen 50 mk. Riges vor de tafelen³⁾ to malende uppe dem altar, dit schach do men schreff [14]60. Dyt vorbenomeden gelt is al utegeven van der selschop gelde. Noch ute geven 1 mk. vor was.

Anno [14]61 to der steven drunke so hefft Mychel van der Nygenmolen utegeven olderman ene mk. unde 3 s. und 10 s. vor tynnen glese. So hefft Mychel noch utegeven vor was 9 ferd. myn 8 d. Noch 2 mk. vor was unde noch 1 mk. unde 2 s. vor was.

Anno [14]62 so hefft utegeven Peter Libite de olderman to der gilde behoff 3 weken vor paeschen [März 28] 9 mk. vor was. Noch 10 mk. Mychel van der Nygenmolen, dat em de ghilde schuldich was, dat he ghelent hadde to der vickerige behoff, unde he is in alle betalet, dat he der gilde lent hadde. Dit vorbenamden gelt is betalet van der [g]hilde gelt.

[144 b] In den namen Godes amen. Anno [14]65 do gent Clauus Puritze aff, de do alderman was, unde antworde offer dem nyen olderman Jakob Ratte: 27 stuck an taffelaken, an dwelen boneget unde unboneget, und 53 glasse grot unde kleyne und 3 tynnen kannen unde 4 myssinges kettel grot unde kleyne unde 1 ernen stop unde 4 tynnen becker unde 2 luchter und 3 holten kannen und 1 toffer⁴⁾. Noch 1 glas van 1 stop, dat gaff Jakob Tellegaven, noch 1 grote kanne, de gaff Hans Grot, Got sy em genedich. Noch 1 glas van twe mk. R., dat gaff uns Andres Affegalle. Noch twe kettel, noch 1 kanne. Did is gheantwort dem nyen olderman Jakob Gaffin ind jar [14]67 in den drunke op alle Godes hilgen. Noch twe nyge glase tuget. Der glas is 57 klen unde grot.

Item hevet Jakob Gavin geandwort dem nyen olderman Jakob Ratte als hir vorgeschreven steid ind jar [14]69.

In Godes namen amen. Anno 1400 unde in dem 72 jare des fry-

¹⁾ Schneider. — Vgl. S. 208. ²⁾ Für die Weihe des gottesdienstlichen Gerätes.

³⁾ Das Altarbild Vgl. S. 218. ⁴⁾ Zuber.

dages na alle Godes hylgen [Nov. 6] do antwerde Clawyn Purytze Clawyn Raffyte 58 glesse klen unde grot unde 6 kannen klen unde grot unde 4 ketel klen unde grot unde 1 eren stop unde 32 stücke tafellaken unde dwelen unde of 3 holten kannen unde 1 tofer¹⁾ unde 2 myssynges lichter.

Im jar na Godes bort 1400 dar na in deme 78. des ersten frydages na alle Godes hilligen [Nov. 6] don gink unse olderman aff Peter Libet unde antworde deme nygen oldermene Jacop Smucke: 58 glesse klen unde grot, 6 tennen kannen klen unde grot, 4 ketel klen unde grot, 1 eren stop, 32 stücke tafellaken unde dwelen unde 3 holten kannen unde 1 tover unde 2 myssynges lichter. Noch enen groten grapen.

[145 a] Anno [14]73 ging der Oldermann Jakob Smucke ab²⁾ unde antwerde dem nygen olderman Mattyges Stengebrot: dwelen 27 stücke, 64 glase, 7 tennen kannen, 4 myssynges ketel, 2 myssynges lichter, 1 erne stop fan 7 schalen, 1 klen drinken ketelken, 1 grapen unde 1 ketel, dar me in kofet.

(1484) do was olderman Jacop Smucke, bysytters Jacop Bulle unde Jacop Stager in den groten drunken, do borden se up 33 s. In den sulven jare do wort Jacop Stager olderman unde Bulle bysytter unde Clawyn Smekelyn. Do antwerde em de olde olderman aver, alse hyr na geschreven steyt.

[Bl. 145 b]³⁾ ... Ihesus⁴⁾ In dem [14]97. [jar]. Item ik hebbe Jacop Stagger olderman unde Hans Bastelavent unde Andreas Bulder unde Andreas Schabbe hebbe ik Stagger ut lecht 5 mk. 12 s., dat mysse bot to beterde⁵⁾.

In⁶⁾ deme namen Godes amen. Anno 1510 do was olderman Andreas Scabbe unde Bulder unde bysitter Jacop Knoppe, kloek[man] was Clawes Tauwerin unde Hans Brese kemener und Barthollomeus Layzeke unde Jacop Baldun unde Hans Scurbe unde Jacob Bulle. So hebben desse olderlude getuget unde maken laten unde dar vor uthgeven: vor enne patenen 7 mk. unde 10 s. unde vor makelon 7 ferdinghe. Item en kruse getuget van 37 loden, dar vor uthgeheven to makelone 9 mk. unde 1 ferdinc. Noch uthgeheven vor to wyende de patenen unde dat kruse 30 s. etc. Summa in all is 56 mk. unde 4 s. Noch vor tygelsten 1 mk. Dem muremester $\frac{1}{2}$ mk.

[146 a]⁷⁾ Int jar na Godes geborcht 1500 unde 11 do wort olderman Jacop Knoppe unde bysittere Clawes Tauwerin unde Barthollomeus Layseke, den over geleverd wort unde is von Anderas [!] Schabbe de do

¹⁾ Zuber. ²⁾ Die ersten 2 Zeilen sind halb verlöscht. ³⁾ Die 3 ersten Zeilen halb verlöscht. ⁴⁾ Hand des Oldermanns Jakob Stagger. Vgl. S. 214. ⁵⁾ Von hier an die Hand des Vikars Thomas Grosse. ⁷⁾ Die ersten Zeilen sind z. T. verlöscht.

tho der tydt en olderman was, item femer do to der tydt Johan Kurbe unde Jacob Baldun, Symon Serwe[...]. Hir avergelevert van golde 150 myn 2 mk. unde ock enen gulden boch,¹⁾ de tho pande steyt vor $5\frac{1}{2}$ mk. Noch avergelevert an sulbergelth 7 unde 70 mk. Dyth is gerekenth unde somnereth dorch de olderlude, unde an unde aver west en prester, de schryver do tho der tydt, Thomas Grofse, unde en besetten borger tho ener orkunde der warheit etc. noch Peter Stagge [?] an unde over [?] west is anno ut supra.

BEILAGE II.

Aus dem Straf- und Bruderbuch der Gilde der Losträger zu Riga 1450—1459.

Manuskript der Gesellschaft für Geschichte u. Altertumskunde zu Riga № 927 I, Papierband von 30 × 11 cm. in Holzdeckel mit Lederüberzug, 121 Blätter, davon 33 unbeschrieben. Vgl. C. Mettig, Sitz.-ber. d. Ges. 1900 S. 120 ff., wo eine Auswahl der verhängten Strafen für Verstöße gegen den Schragen und die gute Sitte veröffentlicht ist.

Im Folgenden sind nur die auf das kirchliche Leben der Gilde bezüglichen Einträge abgedruckt. Vgl. im übrigen die Vorbemerkung zu Beilage I.

[Innenseite des Vorderdeckels]: Anno etc. [14] 52° in die corporis Christi [Juni 8].

In duffeme buke stan de gennen, dede gebraken²⁾ hebben unde schuldich zyn, unde hir achter na in duffem sulven boke staen en dets de brodere³⁾, unde de noch werden willen, de zal me dar noch toschreven.

So gyfft men deme gyldestaven knechte in den steven druncken des hilgen lichames enen ferdingh pennynghe. Unde in den groten druncken, als to alle Godes hilgen dage, so gyft me em ene halve mark Riges. So⁴⁾ gyft men dem kertheren, vor dat he de broders bedenket, 9 s. unde 1 kannen bers, dem kostner 8 s., dat he de lichte ensenget, den graven monken 8 s., dat he [!] de broders sal bedenken von dem predekestole, unde ene kannen bers.

Anno domino [!] 1400 in dem 57sten jare don worden de oldesten broders ens also dat men sal den nyen olderman tho hus brynghen, dar schal de olde olderman syn refenschop don.⁵⁾

1450... [Bl. 1b] Hermen Kuylle de en wolde den kemener nicht horen, dat he em het, unde heft nicht de lichte gedregen unde was nicht

¹⁾ Ring. ²⁾ Strafe verirken. ³⁾ Eine Auswahl aus den Mitgliederlisten ist abgedr. Acta Univ. I, 1921, 97 f. ⁴⁾ Von hier an andere Hand, der nächste Absatz abermals von anderer Hand. Vgl. S. 202 und Mettig a. a. O. 1900, 133. ⁵⁾ Vgl. S. 208.

tor bygraft¹⁾), don de Stenbreker starff. Klawes Ruze unde Hynryk Susse de weren of nicht tor bygraft, don de Stenbreker starf. [2a]. Hynryk Dumpe unde Hermen Ruylle de weren of nicht tor bygraft. Wyssener de heft nicht den kemener gehoret, don he em to sede de lichte to dregen, unde bleff sytten uppe dem markede unde sede em „ii“, to Peter Bruke dot was²⁾.

[Bl. 3a]. Desse nageschreven weren nicht tor bygraft, do men Holten wyf begrop: Stalle Mamul, Hans Weyet [?], Kersten Molde, Hynrif Bulke [?], Pawel Susche, Hans Bralit, Merten Stropenek, Peter Serbe, Jacop Beesdyt [?], Gerke Kruschen, Andreas Pusit unde Barbe Sosen [?]. Desse weren nicht to offer³⁾: Andreas Kalkeroke, Merten Voerman. Peter Serwe offerde³⁾ nicht. Noch weren desse nicht tor Holleschen bygraft: Gercke Latsepekke, Hans Lettowe, Hans Smutsen, Hans Ratte.

1451. [5b]. Hans Kreyne de en was nicht to der bygraft, don Hans Balve dot was, unde of nicht to offer: — 2 markpunt wasses. Hans Bullkeveller [?] de en was nicht to beyden bygraft, also Hans Balve unde de baggyn dot was, to offer unde tor bygraft.

[Bl. 6a]. Clawes Kullyte de en was nicht tor bygraft. Hans Kreyne de en was nicht to der bygraft unde tor vylhen⁴⁾... De hefft gelovet 2 markpunt wasses, gelovet met guden willen.

[14] 52... [8b] Desse en weren nicht to der bygraft, don Swekten syn wiff dot was: Hans Lybete unde syn broder Peter, de en weren nicht tor bygraft unde to offer. Item Mychel Pekenoude. Stauwedur unde Lapse [?] de en wolden nicht don, dat en de ke[m]ener hete, dat sik up de boren to leggen, unde lachgede. Merten Garresulle de en was nicht to der bygraft unde to offer. Item Jacop Messepofke, Clawyn Kullyte. Hans Woldutsuke [?] de en was nicht to offer, item Hans Syntel. Duffem was nicht to offer unde tor bygraft. Romer [?] de en was nicht tor bygraft. Hynryk Koulesoft de en was nicht tor bygraft.

1454. [Bl. 13a]... Clawyn...⁵⁾ de en was nicht tor wylhen unde of tor bygrafft, don Bersyokul dot was. Item Hynryk Pysseyalge, Jane Krezel. Item Jacop Mate, de en was of nicht tor bygraft, don Bersyokuls dot was. [13 b]. Item Jacop Poukede, Myrzen Jacop. Item Spekeseppen, de en was of nicht tor vilhe unde tor bygraft. Item Hynryk Barson, Mertyn Stenge, Nytklawes Vos [?], Jacop Appestakel unde syn wyff, Gerke Krusehar unde syn wiff de en weren of nicht to offer.

¹⁾ Begräbnis. ²⁾ Vgl. Mettig a. a. O. 1900, 124. ³⁾ Zahlung der Gebühren an den Geistlichen. ⁴⁾ Vigilie, Totenfeier ⁵⁾ Ein durchstrichenenes Wort.

1454. [Bl. 16a]... Andrewes Puffyl de en was nicht tor bygrafft unde tor vilge. Item Jacop Mate, Peter Rannyp, Peter Sagger. Pryse Wegge de en wolde nicht horen den kemener, wan se em to seden. Clawyn Sennites doe was nicht to der bygrafft, unde wen men schal up der heren arbeit, so ys he alletit de leste unde wil nummende horen.

1456. [16 b]. Jacop Mate was nicht tor bygrafft, don Nycklawes syn moder starff. Item Mysener, Dufyl, Tellegaffen [Bl. 17a], Clawes Ryppyn, Jacop Must, Laurens Samedurs, Stauweduers,¹⁾ Hannyn, Pryse Wegge, Jacop Dumpe, Tomas Cals, Hans Bastelavent, Mathyas Kurssehawe [?], Telleragge unde syn husgenote, Hans Duffcheman, Clawes Rone, Clawes Pufefe, Hans Raffemeyen, Pypperyn, Talleamel, Myrschen Gerke, Lemte [?] van Lemsel, Andrewes Puepewal.

[17 b]. Desse de en weren nicht tor bygrafft, don de Glasewerterische starff: Matyas Kurssehawe, Pryse Wegge, Jacop Mate, Hans Kofelneke, Jacop Must, Laurens Samedurs, Clawyn Stavedurs, Jacop Mysener. Clawyn Schapyn, de en was nicht to offer. Hans Broken knecht de en wolde nicht horen, dat em de kemener sede, he kurrede em enteghen. Hynryk Pyrssejalge. Jacop Schuppel, de en wolde of nicht dem kemener horen. Kreyne unde Paypal, de en weren of nicht tor bygrafft. Pufewal de en wolde of nicht horen, wat em de kemener sede; he sede, he were en vorman. Clawyn Semme, de en was of nicht tor bygrafft. Hermen Schap — nicht to offer. Peter Serwe — nicht tor bygrafft. De Spanmaker [?], item Peter Saggat — nicht to offer unde tor bygrafft. Hermen Spekeseppe, Clawyn Ryppyn, Andrewes Kackerol, Jacop Gardaggen, Hans Duffcheman — nicht tor bygrafft.

[19 b] Hermen Speke de en wolde dem kemener nicht horen unde wolde nicht helpen de lichte dregen, unde of do Hynrik Breden wiff dot was²⁾.

[21 a]. Matyies Kurssehawe myt synen gaste, de deden unlust up den have, dat [?] de kemener aver klaveden up den have, [don] Lellekayessche dot was.

[Vor 1459]. [Bl. 21 b]. Desse de en weren nicht tor bygrafft unde to offer, don Le[kaysschen] [dot was]: Jacop Rattyn, Jacop Telleragge, Hans Raffemeyer, Pryse Wegge, Jacop Schuppel, Peter Serbe, Hans Leyte, Tomas Gouwestreme [?], Hermen Speke, Hannyn Garppoute, Hermen Begeput, Layske Marten, Clawes Kackerol, Hannyn Poutarst, Hans Kreyne, Clawyn Ryppyn, Ragas Dumpe, Pypperyns Byre, Mittel Puttyn, Jacop Mysener, Koule [?] Myrsen, Clawyn Sennyn,

¹⁾ Korrigiert. ²⁾ Vgl. Mettig a. a. O. 124.

Jacop Mate, Samedurs, Stawedurs, Matyas Kurſſehawe, Bertol Syr-
ledesse, Bertolt Ryſſketyn, Clawyn Schapyn, Peter Lybete, Nyck[s]ames
Vogelyn, Stotferschen knecht¹⁾.

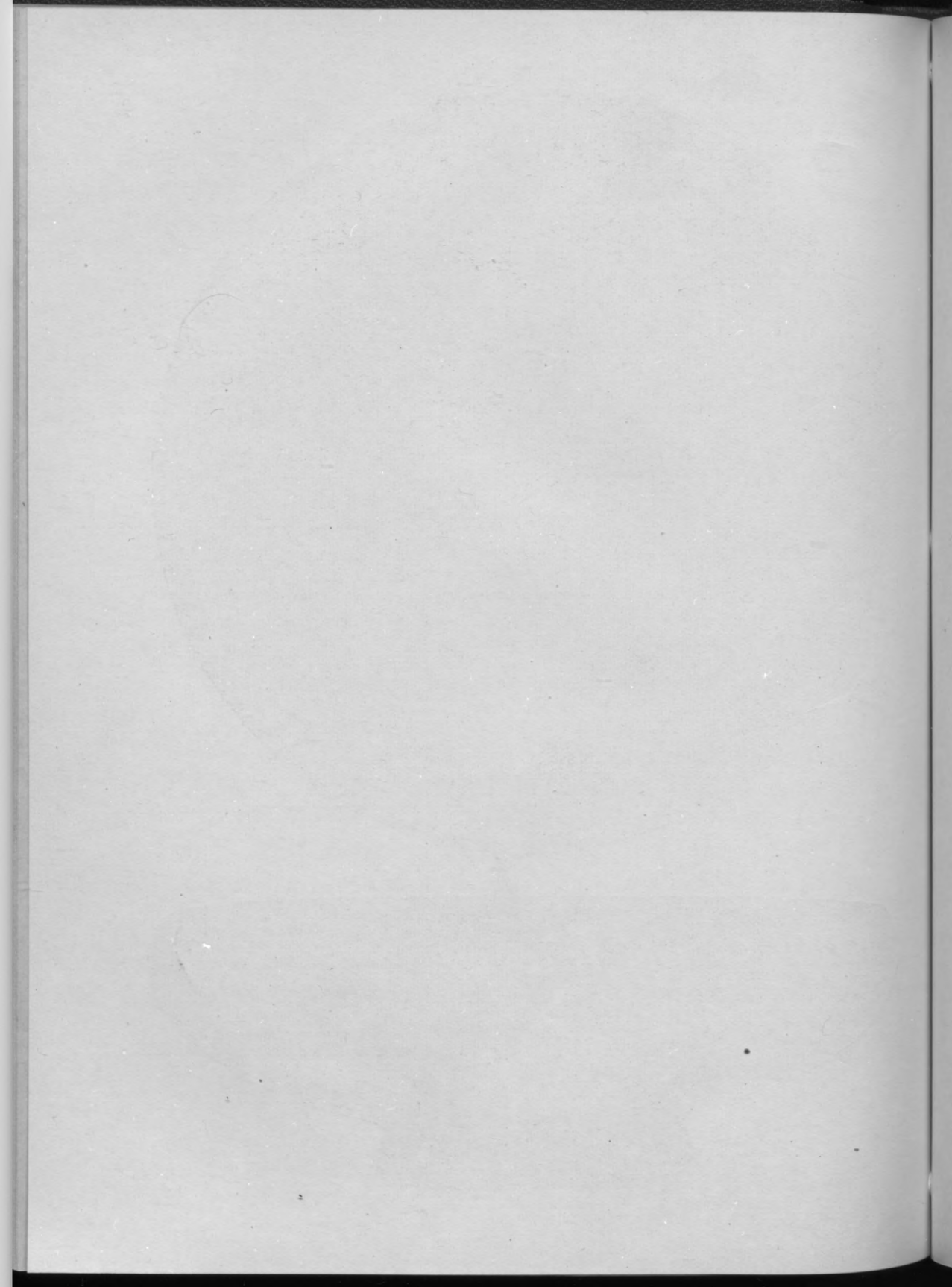
KOPSAVILKUMS.

Rīgas transportstrādnieku savienību rēķinu grāmatas un biedru saraksti satur ievērojamus materialus par šo arodnieku organizāciju iekārtu viduslaikos. Viņi apgaismo šīs strādnieku savienības biedru saimnieciskos apstākļus, sniedz arī ziņas par viņu baznīcas un sabiedrisko dzīvi un latvju īpašvārdu mantu. Augšējā rakstā tiek klajā laists plašākais no šiem avotiem, proti nesēju gildes ziedojumu saraksts viņas godbijīgam dibinājumam par piemiņu, sakarā ar t. s. „sodu grāmatas“ izvilkiem, kuri apgaismo biedru izturēšanos pret kulta pienākumiem. Izrādās, ka šie materiāli atļauj jo dziļi nokāpt līdz toreizējo vispārējo reliģijas uzskatu dibenam, no kuŗa izauga šīs savienības dzīves gārigā puse. Tai derēja par pamatu noteiktas baznīcas mācības vulgarizētā un ikdienas dievbijības vajadzībām piemērotā veidā. Šo mācību vispārigais pamats atkal bija Dieva jēdziens, bet tanī divpusēja šķelumā, kuŗš viduslaikos raksturoja šo ticības pamatdogmatu.

Viss tas novērojams no mūsu avota izteiksmes veida.

¹⁾ Bl. 23b endigen die Verzeichnisse der Straffälligen (letztes Datum: 1459), und es beginnen die Mitgliederlisten.

DEFIXIONUM OSTRACA DUO.

Edidit Ericus Diehl.

Vascula duo, quorum inscriptiones nunc publici iuris facio, iam anno 1917 mihi innotuerunt, cum Petropoli in bibliotheca Consilii Archaeologici Rossici quod vocatur¹⁾ et in museo cui nomen est Ermitage in antiquitatibus Olbiae et Panticapaei operam ponerem. Sed vix coepi parare editionem, quo in opere multum me adiuverunt v. v. d. d. B. Pharmacovski, E. Pridik, O. Valdhauer, cum civile bellum exarsit. — Nunc, post quintum annum, opus denuo instaurandum erat.

Grato animo confiteor ordinem philologorum Rigensium magno opere studiis meis favisse, qui permiserit mihi bibliothecas et musea nonnulla Europae occidentalis ut adirem feriis academicis quae fuerunt anno 1923 incipiente. In perficiendo opere doctissime adiuverunt me v. v. d. d. W. Schubart, U. de Wilamowitz-Moellendorff, Th. Zieliński.

Quibus omnibus gratias dico plurimas.

I.

ТАМΠΑРМН

Anno 1873 Olbiae vasculum fictile inventum est cum inscriptione Graeca quam L. Stephani anno insequente edidit et litteris Ephesiis quae vocantur addixit²⁾. Cum autem non ita res se habeat vas denuo edendum erat; ad melius interpretandum quae pertinere possint pro virili parte afferenda curavi.

Inventum est igitur vasculum anno 1873 prope Olbiam, in cuiusdam tumuli parte superiore (extra urbem positi, ut par est); ad ipsum funus vas nullo modo pertinuisse constat; sed quo in tumulo, solum vel una cum quibusdam aliis rebus inventum sit, — haec reperi non possunt; nimium breves enim sunt commentarii, qui asservantur apud

¹⁾ (Имп.) Археологическая Комиссія, Commission Archéologique.

²⁾ Отчетъ Археологической Комиссіи за 1873 годъ, стр. 107. Compte-rendu de la Commission Archéologique pour l'année 1873, p. 107, cum imagine inscriptionis. Quam inscriptionem me non vidisse cum defixionem Olbiae a. 1912 inventam ederem valde doleo.

Consilium Archaeologicum¹⁾. Ipsum vas iam eodem anno 1873 traditum est museo quod dicitur Ermitage²⁾.

Vas (pateram dicere possis), eiusdem prope formae atque alterum anno 1912 Olbiae repertum³⁾, totum incolome est. Altum est 0.045 m.; diameter eius supra est 0.123—0.124 m., in infima parte 0.054—0.055 m.; infra duo maculae aeruginis agnoscuntur; clavum aheneum hic olim fuisse fere conieceris. In parte superiore septem versus leguntur Graecis litteris scripti; immo scripti, atramento et calamo, ut in papyris Aegyptiacis; quod primum et adhuc unicum specimen est huius generis scripturae in omni regione Graeca orae septentrionalis Ponti Euxini.

Litterae variae sunt altitudinis, inter 0.005 m. et 0.0018 m. (3, ω), sed pleraeque circiter quattuor millimetrorum; paucae paululum dextrorsus inclinatae, e. g. τ (5), ceterae erectae. Ultimus versus minus accurate scriptus. E ubique (5. 6.) angulatum⁴⁾; M littera admodum agili ductu confecta (e. g. 4. 5); Σ duas formas praebet, unam Σ (2) quae in solo Timothei libro invenitur⁵⁾, alteram C (3. 5. 6) quae in ceteris vetustissimis papyris legitur⁶⁾; Γ e tribus lineolis rectis compositum⁷⁾. Dixerim igitur haec saeculo quarto exeunte vel tertio ineunte scripta esse ab homine calami non imperito.

Quos septem versus praeter ultimum non tam difficiles lectu hoc modo interpretandos censeo

ΤΑΜΠΑΡΜΗ	ταμπαρμη
ΣΙΤΤΥΡΑ	Σιττυρα
ΤΗΝΓΛΩΣΣΑΝ	τήν γλώσσαν
ΤΑΜΠΑΡΜΗ	ταμπαρμη

¹⁾ Annus 1873, volumen 16, pp. 23 et 28. Архивъ Арх. Ком., дѣло № 16 1873 года, стр. 23 „при раскопкѣ насыпи, лежавшей надъ всѣми означенными гробницами, въ ней открыты въ разныхъ мѣстахъ . . . , глиняная чашка съ начертанною, внутри ея, семистрочною греческой надписью (№ 71) . . .“, стр. 28 (опись) . . . 71. „въ насыпи кургана“.

²⁾ Inventaire des Antiquités de Kertch, 420m: Ольбія 1873, № 71.

³⁾ Bulletin de la Commission Archéologique, LVIII. (1914) p. 43.

⁴⁾ Pap. Flinders Petrie, tab. VIII. 2; pap. Elephantine III. (Schubart, Papyri Graecae Berolinensés tab. II.); pap. Timothei. In ceteris, e. g. Hibeh I. 1, Grenfell III., IV., iam E occurrit.

⁵⁾ Der Timotheos-Papyrus, Lichtdruckausgabe, Leipzig 1903; v. Wilamowitz-Moellendorff, Timotheos, Die Perser; Pap. Graec. Berol., t. I.

⁶⁾ Pap. Hibeh I. tab. IV.; Pap. Flinders Petrie, Antioepae et Phaedonis fragmenta; Pap. Artemisiae quae dicitur, Wessely Studien XIV. (1914) tab. I. Quae scripsit A. Jacob, Le tracé de la plus ancienne écriture onciale (Annuaire de l'école pratique des hautes études, 1906, 5 sq.) videre mihi non contigit.

⁷⁾ Pap. Hibeh I. tab. IV.; Antioepae fragmenta supra laudata.

ΚΑΙΘΕΜΙΣΤΑ
 ΚΑΙΕΠΙΚΡΑΤΕΥΣ
 ΚΑΙΤΗΝΔΥΝΑΜΙΝ

καὶ Θεμιστᾶ
 καὶ Ἐπικράτους
 καὶ τὴν Δύναμιν

Habemus igitur defixionis ostracon ut ita dicam, ad res iudiciarias pertinens, quod patet e versu tertio τὴν γλῶσσαν¹⁾.

Vox ταμπαρμη, quae fortasse e Scytharum lingua sumpta est, aut nomen dei deave cuiusdam vel daemonis aut invocationem sive devovendi formulam significare videtur; verbum „devoveo“ non scriptum sed dictum esse potest; apud Theocritum e. g. virgo infelix nihil scribit, in vetustissimis defixionum tabellis sola nomina inveniuntur²⁾.

Nomina Σιττυρᾶς Θεμιστᾶς Ἐπικράτης Δύναμις praeter unum Epicratis nomen³⁾ nunc primum Olbiae innotuerunt; sed omnia Graeca sunt solius Sittyrae nomine fortasse excepto quod Thracis esse potuit, et e. g. in lexico quod Pape composuit omnia inveniuntur. Δύναμις praeterea κατ' ἐξοχὴν nomen Ponticum, ut ita dicam; fuit enim Dynamis clarissima regina Bospori Cimmerici uxor Asandri (Dio Cass. 54. 24. 4, Pauly-Wissowa s. v.).

Defixionem tali modo confectam esse puto: fuerunt quidam nobis ignoti, cives Olbiae, inimici eorum quos defixio nominat. Qui magum vel alium artis devovendi peritum mercede conduxerunt⁴⁾ ut illos pernicii traderet: scripsit igitur „devoveo Sittyrae linguam, devoveo etiam linguas Themistae et Epicratis“ et iam parabat dicere totam defixionis formulam, cum iussus est nominare etiam Dynamin; addidit igitur septimum versum „(devoveo) etiam Dynamin illam“.

II.

ΚΥΩΝ ΔΑΚΟΙ

Prope Panticapaeum anno 1883 in parte septentrionali montis qui dicitur Mithradatis, prope rupem quam caput sacchari nominant (Sacharnaia Golova) quattuor sepulcra inventa sunt, quorum duo in

¹⁾ Defixiones, quae post Audollentis librum omnibus notum editae sunt, invenies apud M. Besnier, Récents travaux sur les defixionum tabellae Latines (Revue de philologie, XLIV. (1920) 5 sq. et Bulletin de la Commission Archéologique (Извѣстія) LXV.

²⁾ e. g. Bulletin de la Commission Archéologique, XXVII p. 69. Qua de re fusius egit E. Kagarov, Les tablettes d'exécration grecques [grečeskija tablički s prokliatijami (defixionum tabellae)] Charkovi 1918 p. 9.

³⁾ Inscriptiones orae septentrionalis Ponti Euxini, vol. I. iterum edidit B. Latyshev, Petropoli MCMXVI, index nominum, p. 559.

⁴⁾ Plato, reip. II 364 B.

terra e fossa, duo praeterea lapidibus munita erant, sed omnia antiquitus confusa (a furibus scilicet), ut perspicere non possit quid una cum mortuo terrae traditum sit, quid postea infossum. In commentariis parum plane traditur ubi quid inventum sit¹⁾.

¹⁾ Commentarii Consilii Archaeol. anni 1883, volumen 3; fol. 19 rect. enumerantur quae prope sepulcra XIII. et XIV. inventa sint, inter haec vas nigrum; ibid. fol. 29 vers. idem vas sepulcro XII. attribuitur. Vide appendicem.

Inter cetera vasculum e fossum est nigerrimo colore tinctum admodum usitatum; multis enim in locis tritum est; salinum quidam dicunt. Diameter eius 0.064 m. attingit, altum est 0.028 m. Nunc asservatur in museo quod dicitur Ermitage.

In infima parte haec verba exarata sunt imaginem illustrantia

ΠΑΡΘΕΝΙΟΚΥΩΝΤΗΝΨΩΛΗΝΔΑΚΟΙ

Παρθενίο(υ) κύων τήν ψωλήν δάκοι

Propter litteraturam haec defixio saeculo quinto exeunti aut quarto incipienti tribuenda est. Sed cum simillima sit loco illi Equitum Aristophanis ubi versum oraculi Cleonis (1017)

σώζεσθαι σ' ἐκέλευσ' ἱερὸν κύνα καρχαρόδοντα

iisdem fere verbis interpretatur Demos (1028—29)

ἐγὼ δὲ πρῶτα λήψομαι λίγον

ἵνα μὴ μ' ὁ χρησμὸς τὸ πέος οὔτοσι δάκοι

hoc ostracon potius saeculo quinto tribuerim.

Nomen Parthenii, Chersonesi aptissimum¹⁾, Panticapaei primum occurrit.

Appendix.

Архивъ И. Археологической Комиссiи, 1883 года, дѣло 3. *Журналъ археологическихъ изысканiй, произведенныхъ въ окрестностяхъ г. Керчи и на Таманскомъ полуостровѣ, съ 15 Марта по 1-ое Ноября 1883 года. . . . А.* Въ окрестностяхъ г. Керчи (fol. 18 verso) „Съ 3-го по 10-е Октября. Разслѣдованiе площади на сѣверной сторонѣ Митридатовой горы, у подошвы скалистаго холма, извѣстнаго подѣ (fol. 19 recto) названiемъ сахарной головы. Вынуто земли 15 куб. саж.

Открытыя въ этой мѣстности, когда-то замѣчательной по множеству оригинальныхъ находокъ, четыре — двѣ земляныя и двѣ каменныя — плитовыя гробницы — оказались въ безпорядочномъ положенiи: прахъ и кости остововъ были перемѣшаны. Въ земляныхъ (№№ 13 и 14) найдены вещи: стекляная (sic) слезница и такой же флаконъ, желѣзный перстень и солонка подѣ чернымъ лакомъ, съ нацарапанными на донушкѣ фаллусомъ и надписью:

¹⁾ ἡ διὰ παντός Χερσονησιτῶν προσετατοῦσα Παρθένος ΙΡΕ Γ² 352₂₄ (1185). De dea Taurica nuper doctissime scripsit J. Tolstoi in libro de insula Leuce et de Tauria in Ponto Euxino, Petropoli 1918. [Ostrov Belyi i Tavrika na Evksinskom ponte] p. 91 sq.

ΠΑΡΘΕΝΙΟΥΚΥΩΝΤΗΝΨΩΛΗΝΔΑΚΟΙ

Здѣсь же въ насыпи найдены: два глиняныхъ грузила, въ видѣ пирамидокъ, и глиняный вѣсовой кружокъ съ сквознымъ отверстіемъ и съ вытѣсненнымъ (I. вытис...) на одной сторонѣ изображеніемъ орла, обломокъ черепицы съ клеймомъ ΠΑΙΡΙΣΑ“..... (fol. 29 verso) „Съ 3-го по 10-е Октября. Разслѣдованіе площади на сѣверной сторонѣ противъ скалистаго холма Митриатовой горы.

	1)	2)	3)	4)	
38 Стеклаяная слезница	1	—	—	1	} Въ ка- менной гробницѣ № 12.
39 Такой же флаконъ съ двумя ручками	1	—	—	1	
40 Желѣзный перстень	1	—	—	1	
41 Солонка глиняная, подѣ чернымъ лакомъ, на донушкѣ нацарапанъ фаллусъ и надпись:					
ΠΑΡΘΕΝΙΟΥΚΥΩΝΤΗΝΨΩΛΗΝΔΑΚΟΙ	1	—	1	—	ящикъ № 53.

1) Всѣ въ золотникахъ.

2) Отправлены въ Археологическую Комиссію.

3) Оставлены въ Музеѣ.

4) Особые примѣчанія.

RANA ESCULENTA ♀ BARĪBAS KANAĻA PRIEKŠĒJĀS DAĻAS IZLIEKUMS.

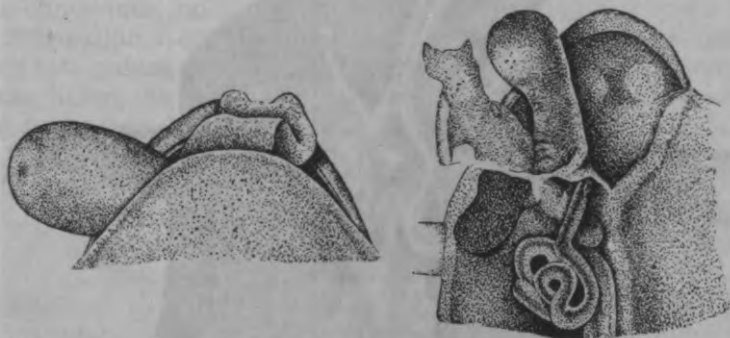
Subasistenta V. Meldera.

(No Salīdzinošās anatomijas un eksperimentālās zooloģijas institūta.
Direktors: Prof. Dr. N. G. Lebedinsky.)

Pagājušā pavasarī Salīdzinošās Anatomijas Institūta vivarijā caur gadījumu atradu *Rana esculenta* eksemplaru ar savādu veidojumu, kuŗš kā maiss izkārs no mutes laukā (zīm. 1. A). Tuvāki iepazīstoties

A

B

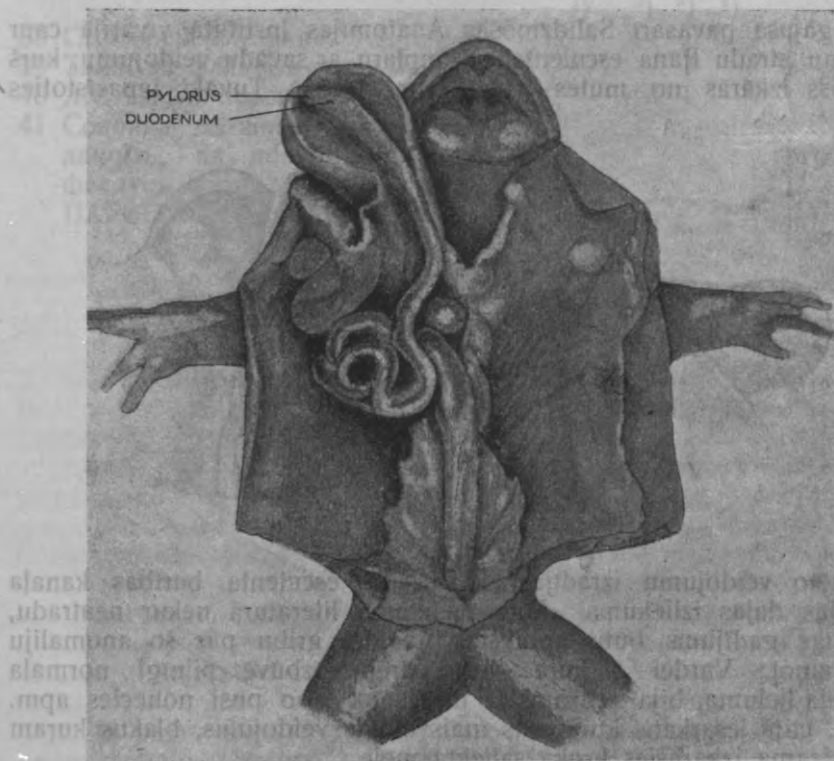
Zīm. 1.

ar minēto veidojumu izrādījās, ka tas *R. esculenta* barības kanāla priekšējās daļas izliekums. Man pieietamā literatūrā nekur neatradu, ka līdzīgs gadījums būtu aprakstīts, tamdēļ gribu par šo anomaliju īsumā ziņot. Vardei ♀, kuŗa savā pārējā uzbūvē pilnīgi normāla un vidēja lieluma, bija redzams iz mutes uz labo pusi noliecies apm. 1,5 cm. gaŗš iesarkans kompakts maisveidīgs veidojums, blakus kuŗam bija redzama izkārusies krokā saliekta mēle.

Uzšķēržot vardi nāca redzams viss šis veidojums (zīm. 1. B). Āriene gluda ar nelielu iedobumu priekšgalā. Gaŗums apm. 3,5 cm., pie kam masīvāka (arī resnāka un ovalāka) taisni tā daļa, kuŗa karājas laukā no mutes. Viņas diametrs 1,2 cm. Uz iekšu veidojums paliek plakanāks un šaurāks, un kā tāds velkas apm. 2 cm. Apakšējā

daļa atkal platāka un uz viņas novērojams nedaudz kroku. Še veidojuma ārēja sieniņa pāriet vārdes mutes dobumu izklājošā epitēlija sieniņā.

Normali barības kanālis velkas craniali-caudalā virzienā cauri coelomam. Dažādas viņa daļas dažādi uzbūvētas. Šīs dažādības kā formas, tā lieluma ziņā, kā arī daži sekretu atdalošo organu (aknas, aizkuņģa dziedzeris) izvadu kanāli dod mums iespēju jau no ārienes novērtēt atsevišķas barības kanāļa daļas.

Zīm. 2.

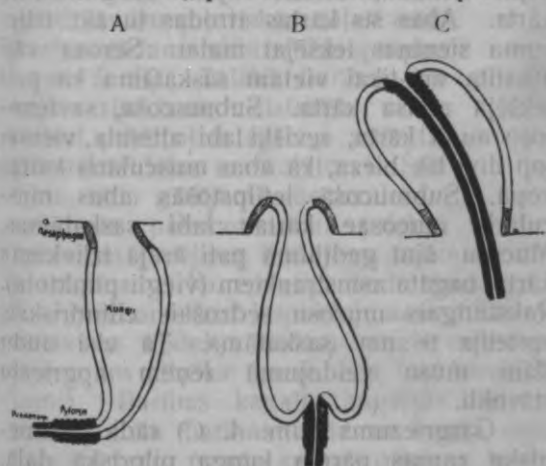
Kuņģis, konusveidīga, asi nodalīta barības kanāļa daļa, savā priekšējā daļā atdalīts ar nelielu rievu no barības vada (oesophagus), apakšējā no duodenum, kurai sekojošās tievās zarnas daudzo cilpu

samietieni ieņem coeloma labo pusi. Relatīvi ļoti plata taisnā zarna novietota pa kreisi. Ventrali un dorsali barības kanālis piestiprināts pie coeloma sienām ar mezenterijiem.

Kuņģis, kuņš normali atrodas dzīvnieka kreisā pusē, līdz ar barības vadu sastāda barības kanāla priekšējo daļu. Šinī aprakstāmā nenormalā gadījumā ne kuņģis, ne barības vads savā normalā stāvoklī nebija atrodami. Par to dzīvnieka labā pusē, zem aknas labās lapas bija redzams minētais veidojums. Bija acīmredzams, ka barības vads un kuņģis kaut kādu apstākļu dēļ iegājuši kā sastāvdaļas minētā nenormalā veidojumā.

Duodenum, kuņa normali stiepjas gandrīz paraleli kuņģim, šē pazūd veidojumā kā maisā. Uzskēržot pēdējo top redzams, ka duodenum, līdz ar tievo zarnu, velkas cauri veidojumam līdz pēdējā priekšgalam (zīm. 2), kur izbeidzas. Priekšgals, pret kuņu iekšpusē izbeidzas duodenum, no ārienes raksturots ar nelielu iedobumu. Tievās zarnas daudzo cilpu vietā atrodam nedaudz likumu. Šīs cilpas izstieptas pateicoties tam pašam mechanismam, kas izsaucis aprakstāmo anomaliju.

Mums liekas, ka šī anomalija ir visa kuņģa un barības vada izliekšanās sekas, pie kam zarnas iespiešanās kuņģī varētu būt notikusi

Zīm. 3.

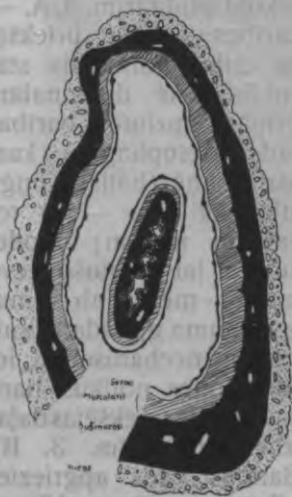
sekojošais kuņģis pa daļai izliecies. Top saprotams, ka kuņģis mainot savu stāvokli velk sevī līdz duodenum ar tievo zarnu. Kuņģa piloriskā daļa atrodas tagad veidojuma priekšgalā, bet kuņģa mucosa top

sekošā veidā [zīm. 3. A. — barības kanāla priekšējās daļas normalais stāvoklis. Ar diagonālām strīpām apzīmēts barības vads (oesophagus), kuņš pāriet kuņģī (balts). Kuņģa piloriskā daļa — ar robainām malām; duodenum ar tai sekojošo tievo zarnu — melna; ab — mutesdobuma glotāda.] Kautkādam mechanismam iedarbojoties notikusi barības kanāla priekšējās daļas izliekšanās (zīm. 3. B). Barības vads apgriezies pilnīgi uz āru. Viņam

mūsu nenormalā veidojuma ārējā kārtā (zīm. 3, C). Duodenum ar tievo zarnu nokļūst kā maisā starp izliekuma sienām. Pagatavoju mikroskopiskus griezumus caur šo veidojumu (zīm. 4. A): ab—gārgriezuma, cd—šķersgriezuma virziens un vieta. Kā gar-, tā šķersgriezums netikvien kā apstiprina mūsu pielaisto veidojuma rašanās varbūtējo izskaidrojumu, bet rāda arī dažas interesantas pārmaiņas viņa audos. Šķersgriezuma centrā (zīm. 4. B)—zarnas šķersgriezums ar raksturīgām audu kārtām. Muscularis ārējā longitudinālā (balta) un iekšējā cirkulārā (diagonāli stripota) kārtas šē gandrīz vienādi attīstītas un pārklātas no ārienes ar serosu (melna ar punktiem). Uz iekšieni muscularis seko submucosa (melna), pārklāta ar cilindrisko epitēliju (bieži punktota).*) Šāda audu kārtas proporcija un sakārtojums raksturo minēto zarnu par normalu. Zarna ieslēgta no maisa sienas, kurā sekošs audu sakārtojums. Priekš kuņģa raksturīgā muscularis cirkulārā kārtā sevišķi stipri attīstīta, daudz vājāki longitudinālā kārtā. Abas šīs kārtas atrodas tuvāki izliekuma sienas iekšējai malai. Serosa vāji attīstīta un tikai vietām saskatāma kā pati iekšējā maisa kārtā. Submucosa, savienojošo audu kārtā, sevišķi labi attīstīta, vietām top divi tik bieza, kā abas muscularis kārtas kopā. Submucosā ietilpstošās abas muscularis mucosae kārtas labi saskatāmas. Mucosa šinī gadījumā pati ārējā izliekuma kārtā, bagāta asintraukiem (viegli punktota). Raksturīgais mucozu sedzošais cilindriskais epitēlijs te nav saskatāms. Tā visi audu slāņi mūsu veidojumā ieņem apgrieztu stāvokli.

Zīm. 4. A.

Zīm. 4. B.

Gārgriezums (zīm. 4. C) rāda pakāpenisku zarnas pāreju kuņģa piloriskā daļā. Duodenum muscularis kārtas gandrīz vienādi labi attīstītas. Tuvojoties izliekuma virsotnei sāk dominēt muscularis cirkulārā kārtā. Šī kārtā vēl līdz liekuma sākšanai sasniedz zināmu maksimumu. Šē duodenum

*) Līdzīgi apzīmēti audi visiem histoloģiskiem griezumiem.

pāriet kuņģa piloriskā daļā. Pareja raksturota ar muscularis circularās kārtas spēju attīstību (Pyloruswulst), pēc kam šī kārtā pāriet mūsu maisa iekšējā sienā. Muscularis longitudinalā kārtā samērā vāji attīstīta. No ārienes pārklāta ar serosu, viņa visur pavada muscularis circularo kārtu. Submucosa saskatāma kā kārtā, kuņģa vietām iespiežas te muscularis cirkulārā kārtā, te mucosā. Pie pašas izliekuma virsotnes submucosa izplešas un uz leju vilkdamās ieņem lielāko daļu no izliekuma sienas platuma. Muscularis mucosae, īpaši viņas longitudinalā kārtā, tik vietām saskatāma. Mucosa pati ārējā izliekuma sienas kārtā. Uz veidojuma sienas ārpusē raksturīgais epitelijs nekur nava saskatāms.

Mucosa sevišķi labi attīstīta tanī vietā, kur kuņģa piloriskā daļa pāriet duodenumā. Tur redzam stipri attīstītu epitelijs audu masu (zīm. 5. A), kuņģa aizņem šinī vietā gandrīz visu piloriskās daļas iekšpusi, atstādama vidū nelielu spraugu (zīm. 5. B). Tālāka barības kanāla izliešanās aizturēta acimredzot pateicoties spēcīgi attīstītai piloriskās daļas muskulaturai. Šinī vietā, tādā gadījumā mehāniskais spiediens pateicoties uz priekšu spiestiem pārējiem iekšējiem orgāniem būtu izteicies ar lielāku spēku. Ir iespējams, ka epitelijs audu ārkārtīgā attīstība izsaukta pateicoties šim mehāniskam iespaidojumam. Tādas tīri mehāniskā kairinājuma sekas uz epitelijs (ādas) nereti novērojām ikdienišķā dzīvē pie zīdītājiem un cilvēka (piem. āda top biezāka un uz viņas rodas sabiezējumi). Barības kanāla augšējās daļas izliekumam par labu runā sevišķi lielā barības vada un kuņģa izplešanās spēja. H. Fischers, aprakstīdams resnās zarnas pilnīgas noslēgšanas gadījumā, pieved sekošus datus par šīs zarnas izplešanās spējam. Viņa aprakstīta gadījumā taisni stiepjošās resnās zarnas vietā bijis redzams liels maiss pildīts ar zaļāni melnu masu. Gaļuma caurmērs 56 mm., lielākais šķērsmērs 25 mm., lielākais apkārtmērs 72 mm. Zarnas sienā ļoti plāna, ne biezāka kā vienkārša rakstamapapīra lapa. Vēlāk ekspe-

Zīm. 4. C.

rimentali izdarīdams resnās zarnas noslēgšanu autors dabū augša pievestiem līdzīgus rezultatus.*)

Zīm. 5. A.

Zīm. 5. B.

Beigās gribu atzīmēt to apstākli, ka minētais eksemplars atrasts instituta vivarijā, kur samērā nelielā traukā glabājas liels skaits dzīvnieku.

Zīm. 6.

Dzīvnieki ir vairākas reizes pārnesti no vienas vietas otrā. Ir iespējams, ka izliekums noticis pateicoties spiedienam uz dzīvnieka

*) H. Fischer. Totaler Darmverschluss bei einer gesunden *Rana esculenta*, Anat. Anz. Bd. 38 und Bd. 40.

ķermeņa sienīņu. Lai jo pilnīgi izliektu visu barības kanaļa augšējo daļu, kā tas pie mums noticis, spiedienam bija jābūt stipri lielam.

Bez aprakstīta pilnīga izliekuma man gadījās tāni pat vietā atrast vēl 2 eksemplarus *R. temporaria* (abi ♀) ar pa daļai izliektu kuņģi un pilnīgi izliektu barības vadu. Viena eksemplara izliekumā bez cauri velkošās zarnas atradu iespiestas plaušas un ovarijs daļas (zīm. 6), kuņas nebija zaudējušas sakarus ar pārējo ovarijs. Tur nokļūt minētās organisma daļas varēja tikai caur spiedienu. Visi šie veidojumi izkārs caur mutes labo pusi, ko varētu izskaidrot ar kuņģa stāvokli.

Ieņemdamš barības rīkles vietu šāds veidojums paralizē barības un tiešas ūdens uzņemšanas iespēju.

SUR QUELQUES CAS DE LA DEVAGINATION DE L'OESOPHAGE ET DE L'ESTOMAC CHEZ RANA ESCULENTA.

Par Assistent V. Meider.

(Travail de l'Institut d'Anatomie comparée et de Zoologie expérimentale de l'Université.
Directeur: Prof. Dr. N. G. Lebedinsky).

Le printemps passé j'ai trouvé par hasard dans le vivarium de l'institut un exemplaire de *Rana esculenta* avec une dévagination des parties antérieures de l'oesophage et de l'estomac (Fig. N. 1. A). Cette dévagination est lissée, avec une petite cavité au devant. Longueur — près de 3,5 cm., la partie qui sort de la bouche étant la plus massive. Son diamètre — 1,2 cm. Vers le dedans la formation devient plus plate et étroite et, commetelle, traîne jusqu'à la longueur de 2 cm. La partie inférieure redevient plus large et on y trouve quelques plis. Les parois extérieures de cette formation passent en des parois épithéliales, couvrant la cavité buccale de la grenouille.

Dans le cas anormal que nous venons de décrire ni estomac ni oesophage se trouvaient à leur position normale. Il était évident que l'oesophage, ainsi que l'estomac pour des raisons quelconques étaient devenus partie de ladite formation anormale.

Il nous semble que cette anomalie est l'effet de la dévagination de tout l'estomac et de l'oesophage, et la invagination des intestins dans l'estomac peut avoir eu lieu de la façon suivante. Esq. 3. A — position normale des parties antérieures de l'oesophage. Par l'effet de quelque mécanisme la dévagination a eu lieu (esq. 3. B). L'oesophage fut complètement renversé, l'estomac qui le suivit, reçut une

dévagination partielle. En changeant sa position, l'estomac entraîne avec lui duodenum avec l'intestin grêle. La partie pylorique de l'estomac se trouve maintenant de devant, tandis que mucosa est devenu la couche extérieure de notre formation anormale (esq. 3. C). Duodenum avec intestin grêle tombent comme dans un sac entre les parois de la dévagination.

Les coupes transversales et longitudinales microscopiques non seulement confirment l'explication possible, admise par nous, à l'égard de l'origine de la formation en question, mais montrent aussi quelques modifications intéressantes de ses tissus: Fig. 4. A — ab — coupe transversale microscopique, cd — endroit de la section transversale, esq. 4. B — coupe transversale de la formation, et, au centre de celle-ci — la coupe transversale de l'intestin avec une couche caractéristique de tissu. L'intestin est enfermé dans un sac de parois où les couches de tissus occupent dispositions inverses. Serosa — font les couches les plus intérieures. Mucosa — les couches les plus extérieures de la dévagination. On n'y voit pas les épithèles cylindriques caractéristiques qui couvrent normalement mucosa.

La coupe transversale montre, comme peu à peu, l'intestin passe à la partie pylorique de l'estomac (esq. 4. C)*) A l'endroit où la partie pylorique de l'estomac passe au duodenum nous voyons une masse de tissus épithéliaux très développés (esq. 5. A) qui, à cet endroit occupent presque toute la partie intérieure de la pars pylorica, en ne laissant au milieu qu'une petite fente (esq. 5. B). La dévagination ultérieure est arrivée, évidemment grâce à la musculature bien développée des parties pyloriques. A cet endroit, en ce cas, l'effet mécaniques aurait dû se produire avec une force plus grande. Il est possible le développement extraordinaire des tissus épithéliaux est dû par cet effet mécanique.

L'exemplaire a été trouvé au vivaria de l'institut, où dans un réservoir relativement petit il y avait un grand nombre d'animaux. Nous croyons que la dévagination a eu lieu grâce à la pression sur les parois, du corps des animaux. Ici même j'ai trouvé par hasard deux autres exemplaires R. (tous les deux femelles) avec des estomacs partiellement dévaginés et des oesophages complètement dévaginés où outre l'intestin soit à travers je trouvai des parties de poumons et d'ovaires. Toutes les formations sortaient de la partie droite de la bouche, ce qui peut être expliqué par la position de l'estomac.

*) Aux deux côtés les tissus sont indiqués de la même manière.

MITTEILUNGEN AUS DEM PHYSIKALISCH-CHEMISCHEN LABORATORIUM DER LETTLÄNDISCHEN UNIVERSITÄT.

I. Die Lösungsgeschwindigkeit des Magnesiums.

Auflösung des Magnesiums in anorganischen Säuren ohne Umrührung.

Von M. Centnerszwer.

1. Allgemeiner Verlauf der Reaktion.

N. N. Kajander, einer der ersten Pioniere auf dem Gebiete der Kinetik heterogener Reaktionen, hat schon in seiner klassischen Arbeit darauf hingewiesen, dass „die Zeit zwischen dem Moment des Eintauchens des Magnesiums und dem Anfang der Reaktion ausserordentlich gering ist“¹⁾. Dieser Umstand zeigt, dass der Auflösungsprozess des Magnesiums in Säuren frei von denjenigen Anomalien ist, welche für die Auflösung des Zinks²⁾ und anderer Metalle charakteristisch sind. Daher bildet die Reaktion des Magnesiums mit Säuren, dank der Regelmässigkeit ihres Verlaufs, ein bequemes Objekt für eine systematische Untersuchung des Einflusses verschiedener Faktoren auf die Geschwindigkeit heterogener Reaktionen. So hat schon Erich Brunner³⁾ versucht diese Reaktion zur Stützung seiner Diffusionstheorie heranzuziehen. M. Tarle⁴⁾ verwendete den Auflösungsprozess des Magnesiums um den Zusammenhang zwischen dem Dissoziationsgrad der Säuren und ihrer Reaktionsfähigkeit darzutun. K. Jablczyński u. A. Jablonski⁵⁾ studierten an demselben Beispiel den Einfluss der inneren Reibung des Mediums auf die Reaktionsgeschwindigkeit in

¹⁾ N. N. Kajander, Journ. russ. phys. chem. Ges. 13, 246 (1881).

²⁾ M. Centnerszwer u. Is. Sachs, Zeitschr. phys. Chem. 87, 692 (1914).

³⁾ E. Brunner, Zeitschr. f. physik. Chem. 47, 83 (1904).

⁴⁾ M. Tarle, Dissertation, Leipzig 1912, S. 34; J. L. Sammis, Journ. Phys. Chem. 10, 593 (1906); Ch. B. Gates, Journ. Phys. Chem. 15, 97 (1911).

⁵⁾ K. Jablczyński u. A. Jablonski, Zeitschr. physik. Chem. 75, 503 (1910); Bull. de l'Acad. Cracov. 1910. A; S. 287.

heterogenen Systemen. L. Kahlenberg¹⁾ untersuchte den Einfluss verschiedener Salze auf die Auflösung des Magnesiums in Wasser.

Für die vorliegende Untersuchung wurde Magnesium „in Stangen“ von Kahlbaum verwendet. Da seine Hauptverunreinigung in einem Gehalt an Kohlenstoff bestand, so wurde der letztere durch Oxydation mit Chromsäure bestimmt. Gefunden wurde 0,08% C.

Das für die ersten Versuche verwendete Metall wurde unter Lithiumchlorid geschmolzen und in zylindrische Formen umgegossen. Aus den Zylindern wurden auf der Drehbank kreisrunde Magnesiumplatten geschnitten, welche nach entsprechender Vorbehandlung der Oberfläche (worüber bei den einzelnen Versuchen berichtet wird) zur Auflösung gebracht wurden. Es erwies sich jedoch, dass trotz der schützenden Schicht des Lithiumchlorids recht viel Magnesium beim Umgiessen verbrannte. Ausserdem waren die Zylinder oftmals porös, so dass viele Platten unbrauchbar waren. Die Dichte des auf diese Weise behandelten Metalls betrug bloss 1,697 bei 25°.

Daher verwendete ich für spätere Versuche direkt „gezogene“ Magnesiumstangen, wie sie von der Fabrik geliefert wurden. Sie hatten die Form quadratischer Prismen. Ihr spezifisches Gewicht betrug 1,818 bei 25°.

Schliesslich wurde für einige Versuche Magnesium in runden, ungewalzten Stangen verwendet, deren spezifisches Gewicht 1,764 bei 25° betrug.

Die Qualität des Metalls ist bei jedem Versuch angegeben. Übrigens erwiesen die Versuche, dass die Art der Vorbehandlung keinen nennenswerten Einfluss auf die Lösungsgeschwindigkeit der Platten ausübt.

Die Untersuchungsmethode war dieselbe wie in den Versuchen mit Zink²⁾. Für jede Magnesiumplatte wurde zuerst die Oberfläche und das Gewicht bestimmt. Dann wurde die Platte von einer Seite mit Wachs (oder Ceresin) bedeckt, so dass nur eine Fläche frei blieb, an eine Glasplatte angeklebt und ins Lösungsgefäss gebracht. Der frei werdende Wasserstoff wurde in bestimmten Zeitintervallen gemessen. Nach dem Versuch wurde die Magnesiumplatte von Wachs befreit und gewogen. Der Vergleich der Menge des gelösten Magnesiums

¹⁾ L. Kahlenberg, Journ. Amer. Chem. Soc. 25, 380 (1903); vgl. auch: Tomassi, Bull. Soc. Chim. (3) 21, 885 (1899); Lemoine, Compt. rend. 121, 291 (1895); Mouraour, Compt. rend. 130, 140 (1900); Roberts u. Brown, Journ. Amer. Chem. Soc. 25, 801 (1903).

²⁾ Zeitschr. f. physik. Chem. 87, 713 (1914).

mit dem Volum des frei gewordenen Wasserstoffs ergab die Kontrolle der Dichtigkeit der Apparatur und des normalen Reaktionsverlaufs (Abwesenheit von Nebenreaktionen).

Im Gegensatz zum Zink zeigt das Magnesium nach der Behandlung mit Säure eine glatte, glänzende Oberfläche, welche wie poliert aussieht. Bei näherer Betrachtung unter dem Mikroskop, bemerkt man eine Reihe paralleler Striche, welche von den aufsteigenden Wasserstoffbläschen herrühren (Fig. 1); durch Ätzung mit einer 1%-igen Lösung

Fig. 1. Mg-Platte nach der Auflösung in HCl.

von Jod in Spiritus innerhalb $\frac{1}{2}$ Minute gelingt es auch die kristallinische Struktur des Magnesiums zum Vorschein zu bringen (Fig. 2, S. 242). Das regelmässige mikrokristallinische Gefüge des Magnesiums bedingt eine gute Reproduzierbarkeit der Lösungsgeschwindigkeit, welche bei andern Metallen viel schwerer erreichbar ist. Von allen untersuchten Säuren zeigt nur die Essigsäure ein abweichendes Verhalten, insofern als die durch Auflösung des Magnesiums in Essigsäure entstandene Oberfläche Vertiefungen und Höhlen aufweist. Infolgedessen ist auch

die Lösungsgeschwindigkeit in Essigsäure in verschiedenen parallelen Versuchen etwas verschieden.

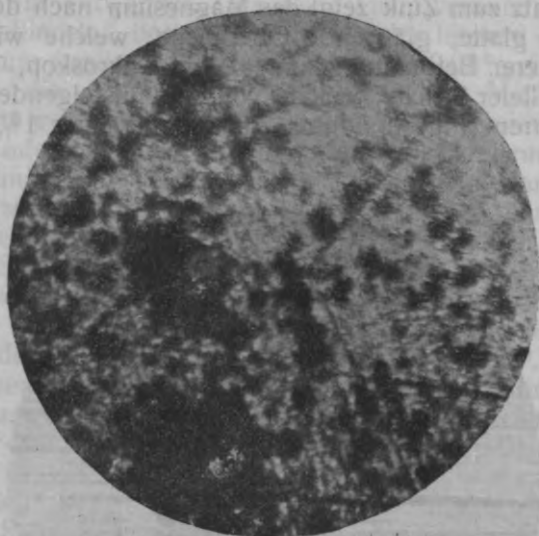

Fig. 2. Mg-Platte geschliffen und geätzt mit einer Lösung von J in $C_2H_5.OH$.

Es bezeichnen:

t = Zeit seit dem Reaktionsanfang in Minuten;

v_0 = Volumen des entwickelten Wasserstoffs zur Zeit t , reduziert auf 0° , Trockenheit und Atmosphärendruck;

D = Durchmesser der Metallscheibe in cm;

$F = \frac{1}{4} \pi D^2$ = Oberfläche der Scheibe in qcm;

V = Volumen der angewandten Säurelösung in ccm;

C_0 = Anfangskonzentration der Säure in g-Äquivalenten pro ccm;

$\frac{\Delta v'}{\Delta t}$ = mittlere Lösungsgeschwindigkeit zwischen zwei aufeinanderfolgenden Ablesungen in ccm Wasserstoffgas pro Minute, bezogen auf qcm Metalloberfläche;

K = Geschwindigkeitskonstante erster Ordnung, berechnet nach der

Formel:
$$K = \frac{11206 \cdot 2,303 \cdot V}{F \cdot t} \log_{10} \frac{11206 \cdot C_0 \cdot V}{11206 \cdot C_0 \cdot V - v_0}$$

K_2 = Geschwindigkeitskonstante zweiter Ordnung, berechnet nach der Formel: $K_2 = \frac{11206 \cdot V}{C_0 \cdot F \cdot t} \cdot \frac{v_0}{11206 \cdot C_0 \cdot V - v_0}$;

C = Konzentration der Säure zur Zeit t , berechnet nach der Formel: $C = \frac{11206 \cdot C_0 \cdot V - v_0}{11206 \cdot V}$.

Als Beispiele der Berechnung und der Übereinstimmung in parallelen Versuchen geben wir in den beiden folgenden Tabellen 1. und 2. die Resultate, welche sich auf Salzsäure $1/2$ -norm. und $1/4$ -norm. Konzentration beziehen.

Tabelle 1. Auflösung des Mg in $1/2$ -n. HCl ohne Umrühren. Magnesium ungeschmolzen in runden Platten. Versuchstemperatur 25° ; $V = 200$ ccm; $D = 2,28$ cm.

t	Versuch 56					Versuch 57				
	$C \cdot 10^3$	v_0	$\frac{\Delta v'}{\Delta t} \cdot 10^3$	K	$K_2 \cdot 10^4$	$C \cdot 10^3$	v_0	$\frac{\Delta v'}{\Delta t} \cdot 10^3$	K	$K_2 \cdot 10^4$
5	0,465	77,6	3810	7874	1640	0,459	91,4	4970	9350	1948
10	0,439	137	2890	7136	1527	0,433	150,5	2900	7910	1696
15	0,417	186	2400	6624	1454	0,410	201	2500	7210	1597
20	0,397	231	2210	6324	1423	0,373	252	2500	6970	1590
40	0,326	391	1960	5880	1468	0,323	396	1765	5960	1498
60	0,277	501	1350	5416	1477	0,273	509	1385	5520	1521
80	0,237	590	1090	5122	1523	0,234	597	1077	5206	1562
100	0,200	674	1030	5052	1654	0,200	673	931	5026	1647
120	0,176	728	661	4798	1693	0,171	739	808	4920	1768
140	0,151	784	636	4706	1823	0,146	793	661	4812	1894
160	0,129	833	600	4659	1982	0,124	842	600	4765	2069
180	0,110	874	502	4610	2156	0,105	886	538	4759	2297
200	0,096	907	404	4540	2324	0,088	923	453	4752	2556
220	0,092	929	270	4400	2412	0,076	950	330	4680	2770
240	0,079	945	196	4235	2454	0,068	969	233	4562	2913
255	—	—	—	—	—	0,063	980	135	4461	2990

Vergleicht man die K -Werte in den beiden Tabellen, so sieht man, dass die Reaktionskonstante erster Ordnung mit abnehmender Konzentration fällt, jedoch bei fortschreitender Verdünnung sich einem Grenzwert nähert. Die Reaktionskonstante zweiter Ordnung ist am Anfang einer jeden Versuchsreihe konstant, hat jedoch die Tendenz bei fortschreitender Verdünnung der Säure zu steigen. Die Abhängigkeit

der mittleren Reaktionsgeschwindigkeit von der Säurekonzentration ist für alle 4 Versuche in der Tabelle 3 zusammengestellt und graphisch durch Fig. 3, S. 245 veranschaulicht.

Tabelle 2. Auflösung deß Mg in $\frac{1}{4}$ -n. HCl ohne Umrühren. Magnesium ungeschmolzen in runden Platten. Versuchstemperatur: 25° ; $V = 200$ ccm.; $D = 2,28$ cm.

t	Versuch 58					Versuch 59				
	C.10 ³	v_0	$\frac{\Delta v'}{\Delta t} \cdot 10^3$	K	$K_2 \cdot 10^4$	C.10 ³	v_0	$\frac{\Delta v'}{\Delta t} \cdot 10^3$	K	$K_2 \cdot 10^4$
10	0,231	44	1080	4510	1869	0,230	45	1102	4610	1915
20	0,211	87	1050	4630	2017	0,211	87	1029	4627	2017
40	0,184	148	747	4210	1969	0,183	149	759	4250	1989
60	0,161	200	637	4038	2027	0,160	201	636	4065	2043
80	0,130	249	600	4030	2189	0,139	249	588	4028	2189
100	0,121	288	477	3960	2315	0,121	288	478	3960	2312
120	0,107	320	392	3873	2436	0,107	320	391	3871	2430
140	0,093	351	379	3862	2630	0,093	352	391	3878	2651
160	0,082	377	318	3834	2822	0,082	377	306	3833	2829
180	0,072	399	270	3794	3020	0,072	399	269	3796	3018
200	0,062	421	270	3820	3310	0,062	420	257	3803	3281
220	0,054	438	208	3798	3575	0,054	439	233	3820	3614
240	0,049	451	159	3740	3779	0,048	451	147	3741	3779
250	0,047	454	74	3651	3750	0,047	455	98	3672	3800

Tabelle 3. Abhängigkeit der mittleren Lösungsgeschwindigkeit des Mg von der Konzentration (graphisch interpoliert).

Säurekonzentration C.10 ³	Lösungsgeschwindigkeit $\frac{\Delta v'}{\Delta t}$					Konstante $K = \frac{1}{c} \cdot \frac{\Delta v'}{\Delta t}$
	№ 56	№ 57	№ 58	№ 59	Mittlere	
0,05	0,19	0,20	0,13	0,16	0,07	1400
0,10	0,33	0,40	0,31	0,32	0,37	3700
0,15	0,55	0,63	0,52	0,52	0,57	3800
0,20	0,77	0,86	0,78	0,80	0,81	4050
0,25	0,98	1,11	1,19	1,15	1,11	4440
0,30	1,23	1,36	—	—	1,43	4770
0,35	1,57	1,75	—	—	1,79	5110
0,40	2,07	2,28	—	—	2,28	5700
0,45	3,00	3,37	—	—	3,01	6690
0,50	4,24	5,67	—	—	4,57	9130

Die Kurve (Fig. 3) zeigt, dass die Reaktionsgeschwindigkeit, insbesondere bei grösseren Säurekonzentrationen schneller ansteigt, als die Konzentration. Es liegt nahe den Grund für diese Tatsache in

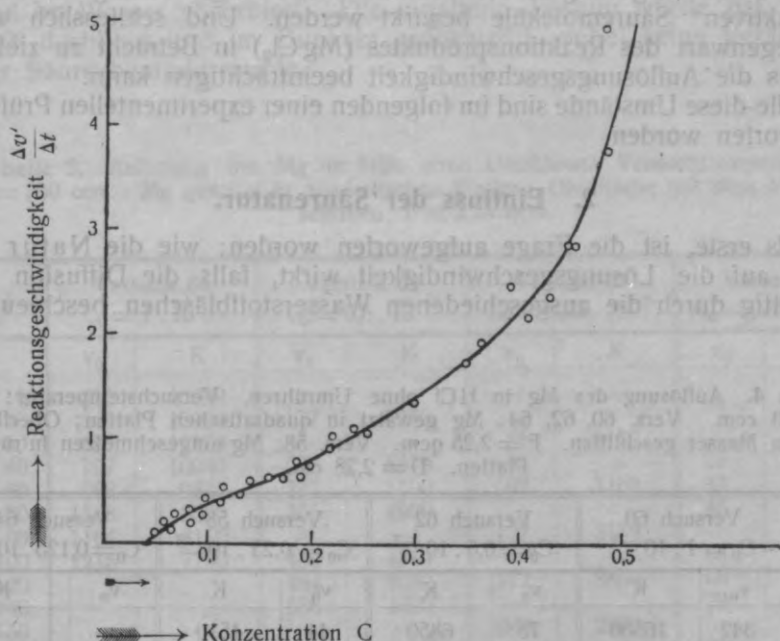

Fig. 3. Abhängigkeit der Lösungsgeschwindigkeit des Mg von der Konzentration der HCl.

dem Umstand zu suchen, dass die bei der Auflösung des Metalls aufsteigenden Gasblasen die Umrührung der Flüssigkeit bewirken. Auf diese Art übt die Steigerung der Säurekonzentration eine doppelte Wirkung aus:

- 1) einmal, indem sie gemäss dem Massenwirkungsgesetz die Geschwindigkeit der Wasserstoffentwicklung steigert und
- 2) indem durch die intensivere Wasserstoffentwicklung eine intensivere Rührung bewirkt wird, wodurch die Geschwindigkeit der Diffusion vergrössert werden muss.

N. N. Kajander¹⁾, welcher fand, dass Mg bei gleichen sonstigen Bedingungen von den anorganischen Säuren mit gleicher Geschwindigkeit gelöst wird, giebt an, dass für 100 qcm. Metalloberfläche von normaler Säure bei 17° 0,0137 g. Mg pro Sekunde gelöst wird. Das entspricht 12,6 ccm Wasserstoff in der Sek. Daraus berechnet sich die Konstante in unsren Einheiten (ccm. H₂ pro Min. und qcm. Oberfläche): K = 7560.

Der Grössenordnung nach stimmt diese Zahl mit unsrer Konstante überein. Genauere Übereinstimmung wird man kaum erwarten dürfen, weil Kajander stärkere Säurekonzentration verwendet hat und ausserdem die Magnesiumplatte in der Flüssigkeit bewegte und dadurch die Diffusion der Lösung beschleunigte.

Tabelle 7. Auflösung des Mg in H₂SO₄ ohne Umrühren. Versuchstemperatur: 25°. V = 200 ccm. Mg gewalzt in quadratischen Platten. Oberfläche mit dem Messer geschliffen. F = 2,25 qcm.

t	Versuch 86 C ₀ = 1 · 10 ⁻³		Versuch 88 C ₀ = 0,5 · 10 ⁻³		Versuch 89 C ₀ = 0,25 · 10 ⁻³	
	v ₀	K	v ₀	K	v ₀	K
10	272	12900	57	5100	—	—
20	473	11800	98	4530	—	—
30	621	10760	—	—	52	(3250)
40	736	9910	177	4270	—	—
60	898	8500	247	4120	96	(3132)
80	1010	7460	306	3960	—	—
90	1056	7025	—	—	133	3009
100	1102	6740	354	3770	—	—
120	—	—	397	3625	169	2989
140	—	—	440	3540	—	—
150	—	—	—	—	200	2940
160	—	—	481	3485	—	—
180	—	—	519	3437	229	2913
200	—	—	554	3390	—	—
210	—	—	—	—	254	2868
220	—	—	583	3320	—	—
240	—	—	612	3275	279	2868
260	—	—	—	—	—	—
270	—	—	—	—	300	2838
285	—	—	—	—	310	2828
						2907

¹⁾ N. N. Kajander, Journ. d. russ. physik.-chem. Ges. 13 (1) 332 (1881).

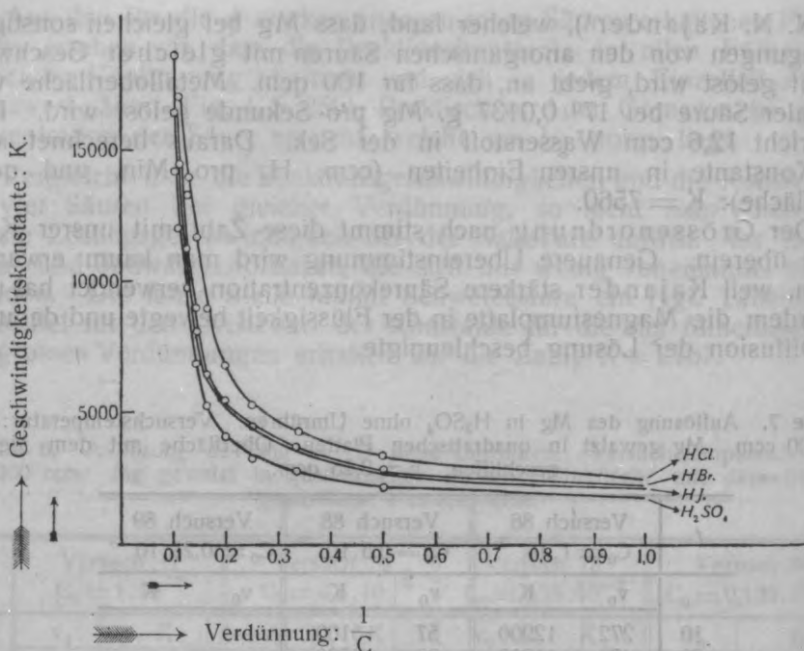

Fig. 4. Abhängigkeit der Reaktionskonstante erster Ordnung von der Verdünnung.

Tabelle 8. Abhängigkeit der Lösungsgeschwindigkeit des Mg ($\frac{\Delta v'}{\Delta t}$) und der Reaktionskonstante (K) von der Säurekonzentration.

Säurekonzentration. C. 10 ³	Mittlere Lösungsgeschwindigkeit.				Reaktionskonstante.			
	$\frac{\Delta v'}{\Delta t}$				$K = \frac{1}{c} \cdot \frac{\Delta v'}{\Delta t}$			
	HCl	HBr	HJ	H ₂ SO ₄	HCl	HBr	HJ	H ₂ SO ₄
0,1	0,25	0,25	0,22	0,18	2500	2500	2200	1800
0,2	0,68	0,57	0,58	0,45	3400	2850	2900	2250
0,3	1,28	1,10	1,10	0,86	4266	3666	3666	2820
0,4	2,14	1,81	1,75	1,33	5344	4520	4375	3322
0,5	3,42	2,74	2,59	2,03	6840	5476	5178	4060
0,6	5,42	3,92	3,80	3,15	9035	6538	6333	5242
0,7	8,18	5,70	6,33	4,84	11686	8143	9042	6918
0,8	11,20	9,07	10,65	7,85	14000	11330	13310	9810
0,9	15,42	13,01	14,95	10,95	17140	14460	16620	12170
1,0	—	16,53	18,75	14,20	—	16530	18750	14200

Noch eine Tatsache verdient Erwähnung: das Auftreten der Induktionsperiode, welche für den Auflösungsprozess aller Metalle charakteristisch zu sein scheint. Aus den Versuchen mit verdünnten Säuren geht unzweifelhaft hervor, dass im Anfangsstadium des Auflösungsprozesses die Lösungsgeschwindigkeit ansteigt. Die Tatsache wird durch folgende Daten bekräftigt.

Tabelle 9. Auftreten der Induktionsperiode bei der Auflösung des Mg.

t	HCl: $C_0 = 0,125 \cdot 10^{-3}$		HBr: $C_0 = 0,125 \cdot 10^{-3}$		HJ: $C_0 = 0,125 \cdot 10^{-3}$		H_2SO_4 : $C_0 = 0,25 \cdot 10^{-3}$	
	v_0	$\frac{\Delta v'}{\Delta t} \cdot 10^3$	v_0	$\frac{\Delta v'}{\Delta t} \cdot 10^3$	v_0	$\frac{\Delta v'}{\Delta t} \cdot 10^3$	v_0	$\frac{\Delta v'}{\Delta t} \cdot 10^3$
15	—	—	—	—	—	—	26	772
20	6,7	149	4,5	100	12	267	—	—
30	—	—	—	—	—	—	52	772
40	19,4	282	15	233	26	311	—	—
60	31,1	260	27	267	40	311	96	652
80	46,0	329	40	289	52	267	—	—
90	—	—	—	—	—	—	133	548
100	60,0	311	52	267	65	289	—	—
120	73,4	298	63	245	77	267	169	534
140	85,2	262	75	267	88	245	—	—
160	95,0	205	86	245	98	223	—	—
180	105,0	222	96	223	107	200	229	430
200	115,0	222	105	200	116	200	—	—

Die maximale Geschwindigkeit wurde in den Versuchen mit $\frac{1}{8}$ -n. HCl, HBr und HJ erst nach 60 bis 80 Minuten erreicht. Daraus kann man schliessen, dass auch bei der Auflösung des Magnesiums eine Induktionsperiode auftritt, deren Dauer mit der Verdünnung der Säure zunimmt. In $\frac{1}{2}$ -normalen Säuren ist die Induktionsperiode so kurz, dass sie sich bei der Messung der Reaktionsgeschwindigkeit nicht mehr bemerkbar macht. Daher ist sie wohl von den früheren Beobachtern nicht beachtet worden.

Eine Bestätigung des Auftretens der Induktion beim Magnesium und genauere Untersuchung dieser Tatsache wird noch in folgenden Arbeiten gegeben werden.

Zusammenfassung.

In vorliegender Arbeit ist die Geschwindigkeit der Auflösung des Magnesiums in starken anorganischen Säuren untersucht worden, und zwar in Chlorwasserstoffsäure, Bromwasserstoffsäure, Jodwas-

serstoffsäure und Schwefelsäure bei 25°. Die flüssige Phase wurde in diesen Versuchen nicht bewegt, und die Diffusion nur durch aufsteigende Wasserstoffblasen beschleunigt. Es erwies sich:

- 1) dass in den Versuchen in konzentrierten Säuren die Reaktionskonstante I Ordnung im Laufe der Reaktion abnimmt, die Reaktionskonstante II Ordnung aber zunimmt;
- 2) dass diese Tatsache in der Beschleunigung des Diffusionsvorgangs infolge der aufsteigender Gasblasen eine genügende Erklärung findet;
- 3) dass in verdünnten Säuren ($1/8$ u. $1/16$ — normal) die Reaktion sich in das Schema I Ordnung gut einfügt;
- 4) dass die Reaktionskonstante mit steigender Verdünnung einem konstanten Minimalwert zustrebt;
- 5) dass dieser „Grenzwert“ der Geschwindigkeitskonstante in allen vier untersuchten Säuren annähernd derselbe ist und zwar gleich 1800 bis 2500 cm³ Wasserstoffgas pro Minute und pro cm² der Oberfläche des Magnesiums;
- 6) dass im Anfangsstadium des Auflösungsprozesses sich eine Periode der Induktion geltend macht, welche in verdünnten Säuren am deutlichsten zum Ausdruck kommt.

MAGNIJA ŠĶĪŠANAS ĀTRUMS I.

Magnija šķīšana neorganiskās skābēs bez maisīšanas.

M. Centneršvērs.

Kopsavilkums.

Šajā darbā izpētīta magnija šķīšana stiprās neorganiskās skābēs, un proti: chlorūdeņraža skābē, bromūdeņraža skābē, jodūdeņraža skābē un sērskābē 25° temperatūrā. Šķidrā fāzē šajos mēģinājumos netika maisīta, un difūziju veicināja tikai uz augšu plūstošie ūdeņraža burbulīši.

Izrādījās:

- 1) ka mēģinājumos ar koncentrētām skābēm reakcijas I. kārtības konstante reakcijas laikā pamazinās, bet reakcijas II. kārtības konstante palielinās;
- 2) ka šis fakts pietiekoši izskaidrojams ar difūzijas paātrinājumu, kas rodas, gāzes burbulīšiem ceļoties augšup;

- 3) ka atšķaidītās skābēs $\left(\frac{1 \cdot n}{8} \text{ un } \frac{1 \cdot n}{16}\right)$ reakcija ietilpst I. kārtības schemā;
- 4) ka reakcijas konstante, atšķaidījumam palielinoties, tuvojas konstantam minimālam lielumam;
- 5) ka šā ātruma konstantes „robeža“ visās piecās izpētītās skābēs aptuvēm ir vienāda, un proti=1800 līdz 2500 cm^3 ūdeņraža gāzes 1 minūtē, uz 1 cm^2 magnija virsmas;
- 6) ka šķīšanas procesa sākumā novērojams indukcijas periods, kas visskaidrāk izteicas atšķaidītās skābēs.

II.

Über einige Folgerungen der Gleichung von van der Waals.

Von M. Centnerszwer.

1. Für die Abhängigkeit des Volumens „realer“ Gase (und Dämpfe) vom Druck und von der Temperatur hat van der Waals folgende Funktion abgeleitet¹⁾:

$$\left(p + \frac{a}{V^2}\right) (V - b) = 1 + \alpha t \quad (1).$$

Die Konstanten a und b , welche für jeden Stoff charakteristische Grössen vorstellen, können aus den experimentellen Angaben der kritischen Temperatur T_k und des kritischen Drucks p_k berechnet werden²⁾

$$a = \frac{27}{64 \cdot 273^2} \cdot \frac{T_k^2}{p_k} \quad (2) \quad \text{und}$$

$$b = \frac{1}{8 \cdot 273} \cdot \frac{T_k}{p_k} \quad (3).$$

Bei der Berechnung der Konstanten a und b wird als Volumeneinheit das Volum einer bestimmten Menge des gegebenen Stoffes bei 0° (d. h. 273° abs.) und bei Atmosphärendruck angenommen. Für ein Mol eines beliebigen Stoffes beträgt diese Volumeneinheit $22\,410 \text{ cm}^3$. Der Druck wird in Atmosphären gemessen.

2. Für eine Temperatur von 0° (273° abs.) nimmt die Gleichung von van der Waals folgende Form an:

$$\left(p + \frac{a}{V^2}\right) (V - b) = 1.$$

Wir legen uns die Frage vor: wie gross wird das Volum eines gegebenen Stoffes werden, wenn der äussere Druck auf 0 sinkt?

¹⁾ van der Waals, Kontinuität des gasförmigen und flüssigen Zustandes. Leipzig, 1881.

²⁾ Landolt, Börnstein, Roth, Physikalisch-chemische Tabellen. Berlin, 1912. 4-te Auflage, S. 439.

Setzen wir in die obige Gleichung

$$p = 0,$$

so erhalten wir:

$$\frac{a}{V^2}(V - b) = 1. \quad (4).$$

Im Allgemeinen lässt die Gleichung von van der Waals die Möglichkeit von drei bestimmten Wurzeln für das gesuchte Volum zu. Von diesen drei möglichen Wurzeln können entweder alle drei reell sein, oder nur eine reell und die beiden andern imaginär. So auch im gegebenen Fall. Die eine Wurzel der Gleichung (4) ist gleich unendlich:

$$V_1 = \infty.$$

Die beiden andern Wurzeln lassen sich berechnen, und zwar aus:

$$V^2 - aV + ab = 0.$$

Daraus folgt:

$$V_2 = \frac{a}{2} + \sqrt{\frac{a^2}{4} - ab} \quad (5)$$

$$\text{und} \quad V_3 = \frac{a}{2} - \sqrt{\frac{a^2}{4} - ab} \quad (6).$$

3. Wenden wir unsere Aufmerksamkeit der Bedeutung der beiden Wurzeln V_2 und V_3 zu, welche uns die Volumgrößen des untersuchten Stoffes bei der Temperatur 0° und beim Druck von 0 Atmosphären darstellen sollen. Reell werden diese Volume nur in dem Falle sein, wenn

$$\frac{a^2}{4} - ab > 0$$

oder

$$a(a - 4b) > 0.$$

Da nun a immer durch einen positiven Wert dargestellt wird, so wird die Bedingung der Realität der beiden Wurzeln der Gleichung (4) ausgedrückt durch die Ungleichheit:

$$a > 4b \quad (7).$$

Auf diese Weise können wir auf Grund der Kenntnis der fundamentalen Grössen a und b alle Stoffe in zwei Klassen teilen: in solche, welche bei 0° unter dem äussern Druck gleich Null nur ein reelles Volum einnehmen können, und zwar ein Volum, welches

unendlich gross sein muss, — und in solche Stoffe, welche unter denselben Bedingungen drei reelle Volume einnehmen können, und zwar ausser dem unendlich grossen Volum noch die beiden andern Volume V_2 und V_3 , welche aus den Gleichungen (5) und (6) berechnet werden können.

4. Wie eingangs erwähnt wurde lassen sich die konstanten Grössen a und b aus den kritischen Temperaturen T_k und den kritischen Drucken p_k laut den Gleichungen (2) und (3) berechnen. Setzen wir in die Ungleichheit (7) die oben bezeichneten Werte von a und b ein, so erhalten wir:

$$\frac{27}{64 \cdot 273^2} \cdot \frac{T_k^2}{p_k} > \frac{4}{8 \cdot 273} \cdot \frac{T_k}{p_k}$$

$$T_k > \frac{32 \cdot 273}{27}$$

Ersetzen wir die absolute Temperatur T_k durch die kritische Temperatur t_k in gewöhnlicher Skala, so erhalten wir

$$t_k + 273 > \frac{32 \cdot 273}{27}$$

oder

$$t_k > \frac{5 \cdot 273}{27}$$

$$t_k > 50,56^\circ \quad (8)$$

Es folgt daraus, dass alle Stoffe, deren kritische Temperatur unterhalb $50,56^\circ$ C. liegt, bei 0° und unter dem Druck gleich Null nur ein reelles Volum besitzen (welches gleich ∞ sein muss); diejenigen Stoffe aber, deren kritische Temperatur oberhalb $50,56^\circ$ C. liegt unter denselben Bedingungen drei reelle Volume aufweisen müssen: V_1 , V_2 und V_3 .

5. Welche physikalische Bedeutung wohnt diesen Grössen inne? Wir wollen zur Lösung dieser Frage den geometrischen Weg wählen. Berechnen wir aus der Gleichung (1) für einen beliebigen Stoff die Grössen p , welche der Temperatur: $t = 0^\circ$ und verschiedenen gewählten Volumen V entsprechen, so können wir die erhaltenen Zahlen in das Koordinatensystem $p - v$ eintragen. Wir erhalten dann für die Stoffe der ersten Kategorie (mit kritischer Temperatur unterhalb $50,56^\circ$) die gewöhnliche Form der Kurve von van der Waals.

Als Beispiel für diese Berechnung, wählen wir das Kohlendioxyd. Seine kritische Temperatur beträgt nach Amagat : + 31,35⁰¹⁾. Folglich gehört dieser Stoff zur ersten Kategorie. Für $t=0$ erhalten wir aus der Gleichung (1):

$$p = \frac{V(V-a) + ab}{V^2(V-b)} \quad (9).$$

Die Konstanten haben für CO_2 folgende Werte:

$$a = 0,00719$$

$$b = 0,001912.^2)$$

Setzen wir diese Werte in die Gleichung (9) ein, so erhalten wir:

$$p = \frac{V(V-0,00719) + 0,00001374}{V^2(V-0,001912)}$$

Auf Grund der angegebenen Werte von a und b wurde nun die folgende Tabelle der zusammenhängenden Werte von V und p für das Kohlendioxyd bei 0^0 berechnet (vgl. Tabelle 1, S. 258). Dann wurde auf Grund der in der Tabelle 1 angegebenen Zahlen das Diagramm $p-v$ gezeichnet und zwar in den Grenzen von $V=0$ bis $V=0,05$. Zwecks besserer Ausnutzung der Zeichenfläche wurden längs der Ordinatenachse die Kubikwurzeln der Drucke, $\sqrt[3]{p}$ aufgetragen und längs der Abszissenachse die entsprechenden Volume V (vgl. Fig. 1, S. 259).

Bekanntlich weist die der Gleichung (1) entsprechende van der Waals'sche Kurve $p-v$ Maxima und Minima. In diesen Punkten ist

$$\frac{dp}{dV} = 0.$$

Differenzieren wir die Gleichung (1) nach V , erhalten wir für die Werte von V , welche dem Maximum oder dem Minimum von p entsprechen, eine Gleichung dritten Grades:

$$V^3 - 2a V^2 + 4ab V - 2ab^2 = 0. \quad (10)$$

Die Form der Gleichung (10) beweist uns, dass es drei solcher Werte von V geben muss. Für das Kohlendioxyd z. B. erhalten wir fol-

¹⁾ Compt. rend. de l'Acad. des Sciences Paris 114, 1093 (1892).

²⁾ Landolt, Börnstein, Roth, Physikalisch-chemische Tabellen. 4te Auflage Berlin 1912, S. 444.

gende drei Volume: V_m , welche den Maximaldrucken, resp. Minimaldrucken dieses Gases bei 0° entsprechen, indem wir in die Gleichung (10) anstatt a und b ihre Zahlenwerte einsetzen:

Tabelle 1.

Kohlendioxyd, $CO_2: t = 0^\circ$
 $a = 0,00719$ $b = 0,001912$.

Abhängigkeit des Drucks vom Volum nach der Gleichung von van der Waals.

V	p	V	p
0,001	— 8279	0,01	50,56
0,001457	— 5576 (Maximum)	0,02	37,31
0,001912 $\pm \infty$		0,03	27,62
0,002	9543	0,05	17,92
0,003	119,4	0,08	11,68
0,0035	42,66	0,1	9,475
0,004	29,33	0,2	4,868
0,004097	28,89 (Minimum)	0,3	3,275
0,005	33,55	0,5	1,979
0,006	44,83	0,8	1,242
0,007	49,76	1,0	0,9947
0,008	51,89	2,0	0,4987
0,008826	52,01 (Maximum)	3,0	0,3328
0,0090	52,30	4,0	0,2497

$$V_m' = 0,001\ 457$$

$$V_m'' = 0,004\ 097$$

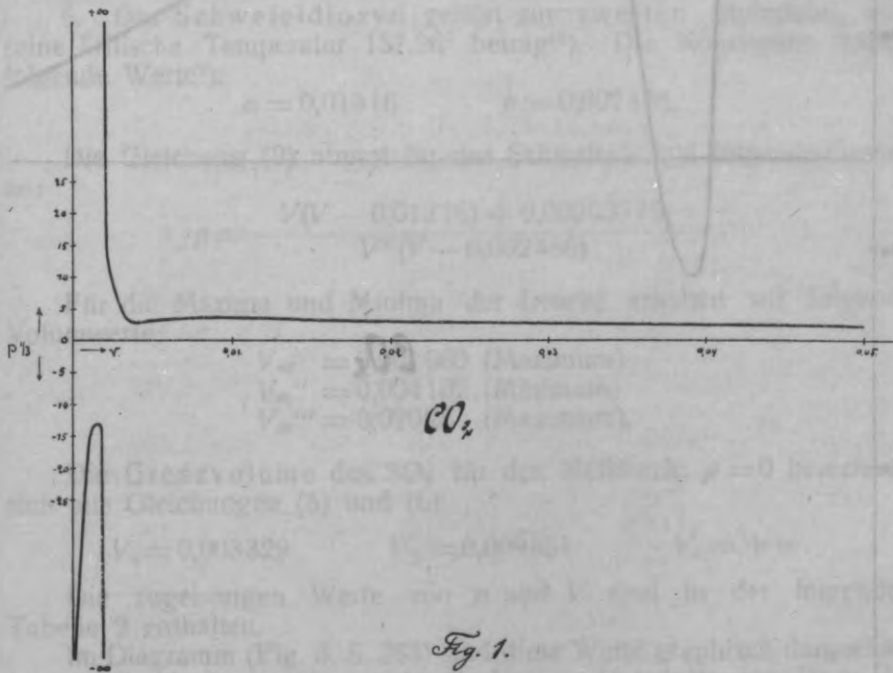
$$V_m''' = 0,008\ 826.$$

Von diesen Werten für V_m ist der erste kleiner als die Grösse b in der Gleichung von van der Waals. Nun folgt aber aus der Gleichung (9):

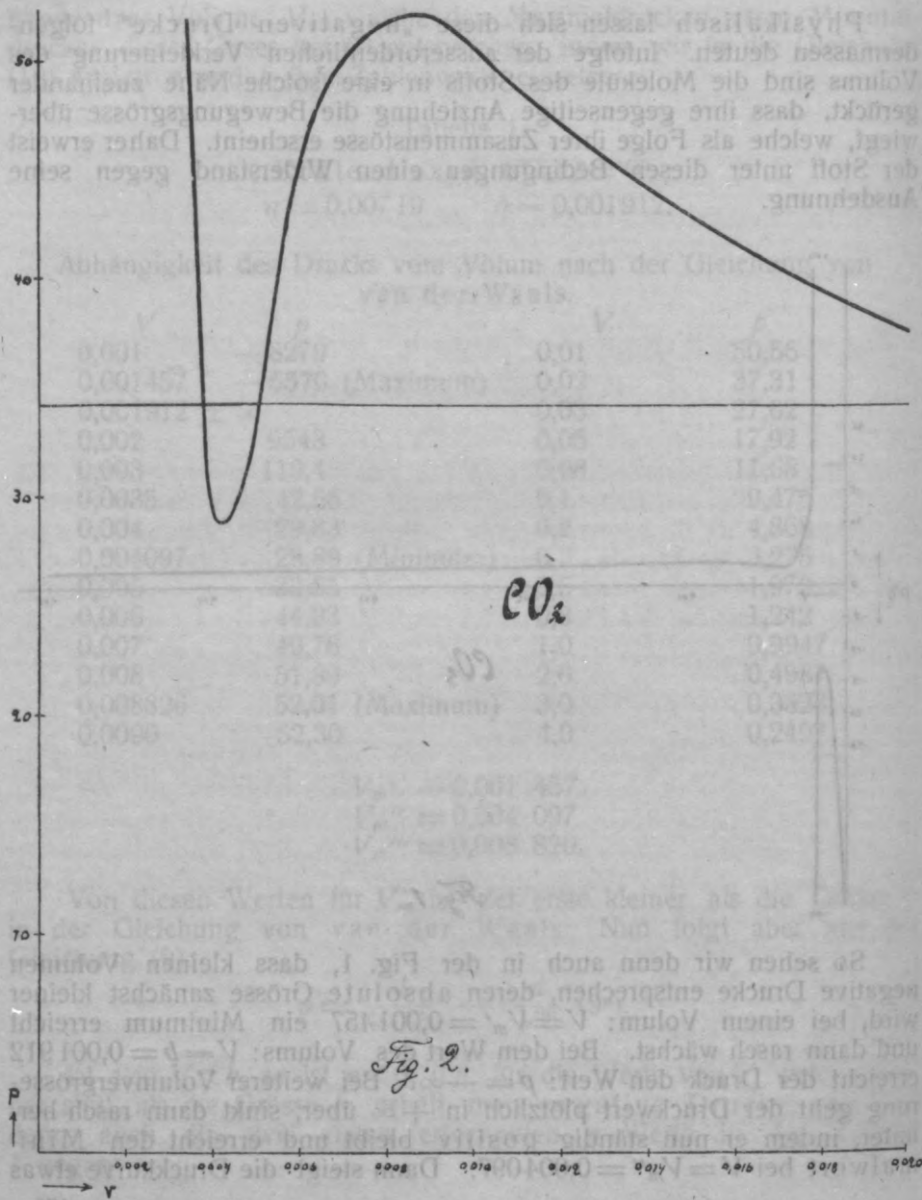
$$p = \frac{1}{V-b} - \frac{a}{V^2} \quad (9^a).$$

Ist also $V < b$, so ist $p < 0$, d.h. für die Werte von V , welche kleiner sind, als die Grösse b , erhält man negative Drucke. So sind denn auch die zwei ersten errechneten p -Werte in der Tabelle 1 negativ.

Physikalisch lassen sich diese „negativen Drucke“ folgendermassen deuten. Infolge der ausserordentlichen Verkleinerung des Volums sind die Moleküle des Stoffs in eine solche Nähe zueinander gerückt, dass ihre gegenseitige Anziehung die Bewegungsgrösse überwiegt, welche als Folge ihrer Zusammenstösse erscheint. Daher erweist der Stoff unter diesen Bedingungen einen Widerstand gegen seine Ausdehnung.

So sehen wir denn auch in der Fig. 1, dass kleinen Volumens negative Drucke entsprechen, deren absolute Grösse zunächst kleiner wird, bei einem Volum: $V = V_m' = 0,001457$ ein Minimum erreicht und dann rasch wächst. Bei dem Wert des Volums: $V = b = 0,001912$ erreicht der Druck den Wert: $p = -\infty$. Bei weiterer Volumvergrößerung geht der Druckwert plötzlich in $+\infty$ über, sinkt dann rasch herunter, indem er nun ständig positiv bleibt und erreicht den Minimalwert bei $V = V_m'' = 0,004097$. Dann steigt die Druckkurve etwas

an und erreicht den Maximalwert in dem Punkt, dessen Ordinaten betragen: $V = V_m''' = 0,008\ 826$ und $p = 52,01$ Atm., worauf die Kurve langsam fällt und sich asymptotisch dem Nullwert nähert.

Dieser Abschnitt der Druck — Volumkurve ist in der Fig. 2, S. 260 in vergrößerem Masstab dargestellt: als Abszissen, sind die Volume, als Ordinaten die Drucke (Werte von p) gezeichnet.

Die p — V —Kurve des Kohlendioxyds schneidet nicht die Abszissenachse.

6. Das Schwefeldioxyd gehört zur zweiten Stoffklasse, weil seine kritische Temperatur $157,26^\circ$ beträgt¹⁾. Die Konstanten haben folgende Werte²⁾:

$$a = 0,01316 \qquad b = 0,002486.$$

Die Gleichung (9) nimmt für das Schwefeldioxyd folgende Gestalt an:

$$p = \frac{V(V - 0,01316) + 0,00003272}{V^2(V - 0,002486)}$$

Für die Maxima und Minima der Drucke erhalten wir folgende Volumwerte:

$$\begin{aligned} V_m' &= 0,001960 \text{ (Maximum)} \\ V_m'' &= 0,004102 \text{ (Minimum)} \\ V_m''' &= 0,02025 \text{ (Maximum)}. \end{aligned}$$

Die Grenzvolumen des SO_2 für den Nulldruck: $p = 0$ berechnen sich aus Gleichungen (5) und (6):

$$V_1 = 0,003329 \qquad V_2 = 0,009831 \qquad V_3 = +\infty.$$

Die zugehörigen Werte von p und V sind in der folgenden Tabelle 2 enthalten.

Im Diagramm (Fig. 3, S. 263) sind diese Werte graphisch dargestellt. Längs der Abszissenachse wurde die Volume V aufgetragen, längs der Ordinatenachse die Kubikwurzeln der Drucke: $\sqrt[3]{p}$. Zunächst sehen wir dasselbe Bild, wie beim Kohlendioxyd (vgl. Fig. 1.). Den Volumwerten, welche kleiner sind, als b ($V < 0,002486$) entsprechen negative

¹⁾ M. Centnerszwer, Zeitschr. f. physik. Chem. 46,475 (1903).

²⁾ Landolt, Börnstein, Roth, Physikalisch-chemische Tabellen, Berlin 1912, S. 447.

Drucke. Das Maximum der negativen Kurve wird bei $p = -5325$ Atm. erreicht, worauf diese Kurve in $-\infty$ endet. Für den Volumwert $V = b$ schlägt der Druck in $+\infty$ um, fällt dann rasch ab und schneidet die Abszissenachse zum ersten Mal bei $V = V_1 = 0,003329$. Dann werden die Drucke bei weiterem Steigen des Volums wiederum negativ, und beim Druck $p = -162,9$ Atm. erreicht die Kurve ein Minimum. Darauf steigt die Druckkurve an und schneidet die Abszissenachse zum zweiten Mal bei einem Volum: $V = V_2 = 0,009831$. Beim Druck von 24,18 Atm. erreicht die Druckkurve wieder ein Maximum, worauf sie dann ganz allmählich abfällt und sich asymptotisch dem Nullwert nähert.

Tabelle 2.

Schwefeldioxyd, SO_2 : $t = 0^\circ$.

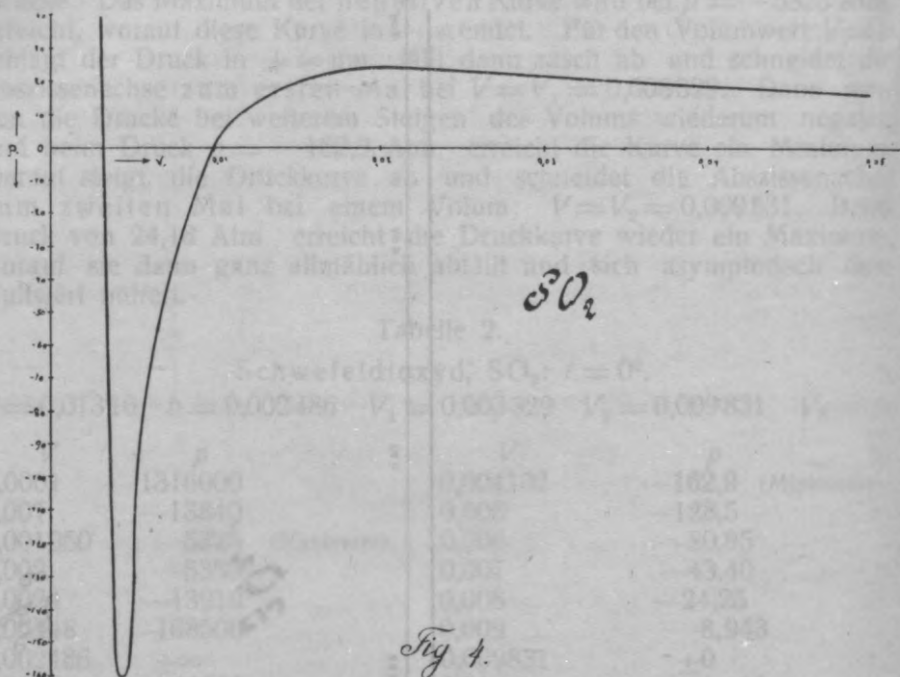
$$a = 0,01316 \quad b = 0,002486 \quad V_1 = 0,003329 \quad V_2 = 0,009831 \quad V_3 = \infty$$

V	p	V	p
0,0001	-1316000	0,004102	-162,9 (Minimum)
0,001	-13840	0,005	-128,5
0,001960	-5325 (Maximum)	0,006	-80,95
0,002	-5350	0,007	-43,40
0,0024	-13910	0,008	-24,25
0,00248	-168500	0,009	-8,943
0,002486	$+\infty$	0,009831	± 0
0,0025	+69390	0,01	+1,490
0,003	486,4	0,020253	24,18 (Maximum)
0,0031	260,9	0,03	21,73
0,0032	116,2	0,05	15,79
0,0033	20,31	0,08	10,47
0,003329	± 0	0,1	8,939
0,00333	-1,069	1,0	0,9895
0,004	-161,8		

In der Fig. 4, S. 264 ist dieser Abschnitt im vergrößerten Masstab gezeichnet, wobei auf der Ordinatenachse direkt die Druckwerte p eingetragen wurden.

Die Druckkurve des Schwefeldioxyds schneidet die Abszissenachse in zwei Punkten: $V_1 = 0,003329$ und $V_2 = 0,009831$.

7. Chlorwasserstoff befindet sich fast an der Grenze zwischen den beiden Stoffklassen und bietet daher ein besonderes Interesse.

Seine kritische Temperatur beträgt nach den neueren Versuchen von Dorsman¹⁾ 51,0°, sein kritischer Druck ist gleich 81,5 Atm.

$$a = 0,00729 \quad b = 0,001821.$$

Aus der Gleichung (9) erhalten wir:

$$p = \frac{V(V - 0,00729) + 0,00001328}{V^2(V - 0,001821)}$$

Gleichung (10) liefert uns die Volumwerte, welche den Maxima und Minima der Drucke entsprechen:

$V_m' = 0,001372$	$p_m' = -6100$ (Maximum)
$V_m'' = 0,003641$	$p_m'' = -0,4559$ (Minimum)
$V_m''' = 0,009567$	$p_m''' = +49,45$ (Maximum).

¹⁾ Dorsman, Dissertation, Amsterdam 1908.

²⁾ Landolt, Börnstein, Roth, Physikalisch-chemische Tabellen, Berlin 1912, S. 443.

Der erste Maximaldruck ist negativ, ebenso wie beim Kohlendioxyd und beim Schwefeldioxyd. Der zweite Druck, p_m'' , welcher einem Minimum der Druckkurve entspricht, fällt praktisch mit dem Nullwert zusammen. Mit andern Worten berührt die Druckkurve in diesem Punkt die Abszissenachse (vgl. Fig. 5 und 6). Das diesem

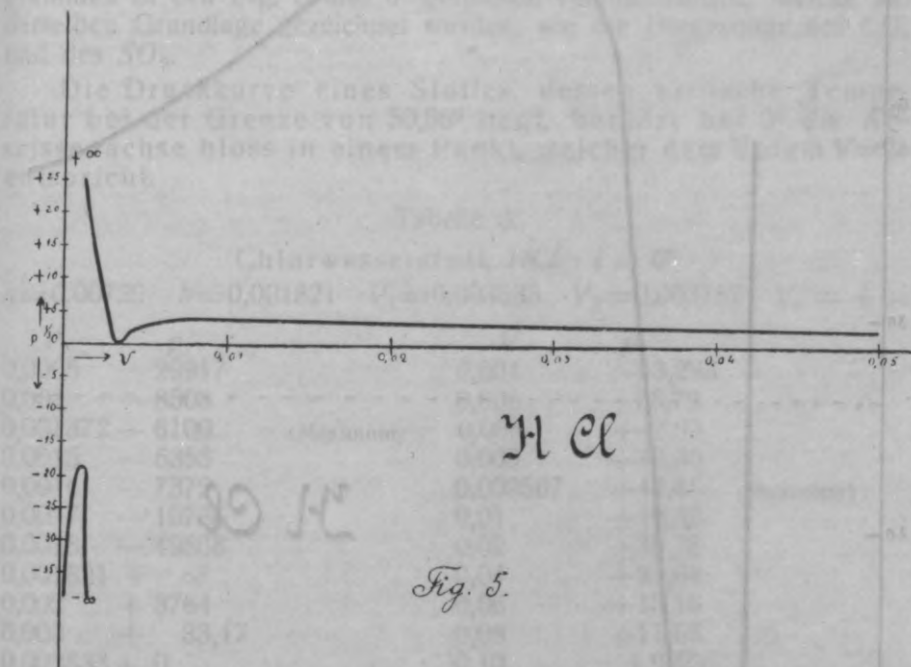

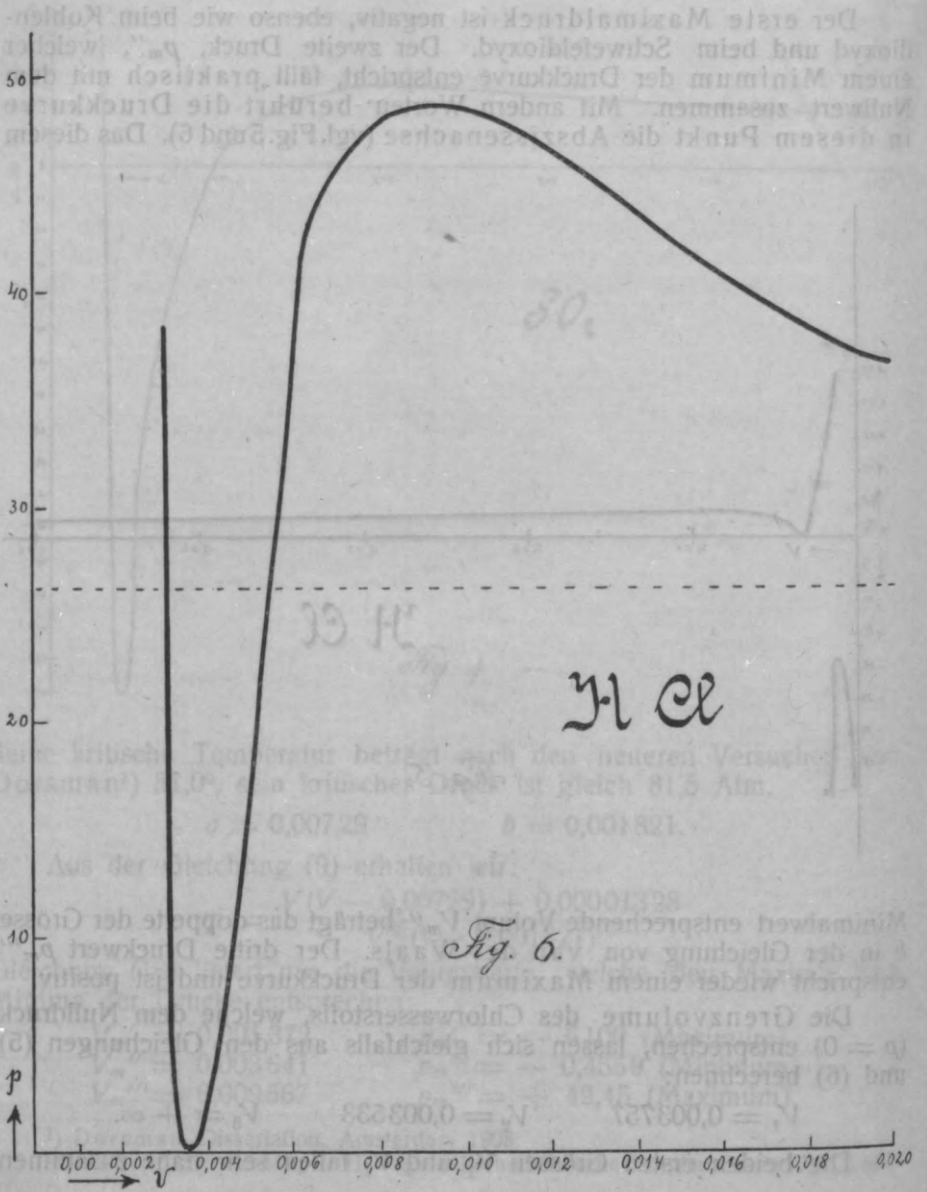
Fig. 5.

Minimalwert entsprechende Volum V_m'' beträgt das doppelte der Grösse b in der Gleichung von van der Waals. Der dritte Druckwert p_m''' entspricht wieder einem Maximum der Druckkurve und ist positiv.

Die Grenzvolumen des Chlorwasserstoffs, welche dem Nulldruck ($p = 0$) entsprechen, lassen sich gleichfalls aus den Gleichungen (5) und (6) berechnen:

$$V_1 = 0,003757 \quad V_2 = 0,003533 \quad V_3 = + \infty.$$

Die beiden ersten Grössen V_1 und V_2 fallen sehr nahe zusammen

Der erste Maximaldruck ist negativ, ebenso wie beim Kohlen-
 dioxid und beim Schwefeldioxid. Der zweite Druck p_{max} weicht
 einem Minimum der Dichtkurve entspricht, fällt praktisch mit dem
 Nullwert zusammen. Mit anderen Worten: beider die Druckkurve
 in diesem Punkt die Abszissenachse (vgl. Fig. 5 und 6). Das die

Die Grenzlinie des Chlorwasserstoffs, welche dem Nullwert
 entspricht, lässt sich ebenfalls aus den Gleichungen (5)
 und (6) berechnen, wobei $N = 0,00353$
 und $N = 0,003757$

Fig. 6.

und sind nur wenig von dem Doppelwert der Konstante b verschieden. Letzter beträgt:

$$2b = 0,003642.$$

Der allgemeine Zusammenhang der Volume und Drucke beim Chlorwasserstoff bei 0° ist aus der Tabelle 3 ersichtlich und in den Diagrammen in den Fig. 5 und 6 graphisch veranschaulicht, welche auf derselben Grundlage gezeichnet wurden, wie die Diagramme des CO_2 und des SO_2 .

Die Druckkurve eines Stoffes, dessen kritische Temperatur bei der Grenze von $50,56^{\circ}$ liegt, berührt bei 0° die Abszissenachse bloss in einem Punkt, welcher dem Volum $V=2b$ entspricht.

Tabelle 3.

Chlorwasserstoff, $HCl : t = 0^{\circ}$

$$a=0,00729 \quad b=0,001821 \quad V_1=0,003533 \quad V_2=0,003757 \quad V_3 = +\infty$$

V	p		V	p
0,0005	— 29917		0,004	+3,298
0,001	— 8508		0,006	+36,79
0,001372	— 6100	(Maximum)	0,008	+47,93
0,0015	— 6355		0,009	+49,30
0,0016	— 7372		0,009567	+ 49,45
0,0017	— 10786		0,01	+49,36
0,0018	— 49868		0,02	+36,78
0,001821	$\mp \infty$		0,04	+21,64
0,002	+ 3764		0,06	+15,16
0,003	+ 38,17		0,08	+11,65
0,003533	± 0		0,10	+9,456
0,003641	— 0,456	(Minimum)	1,0	+0,9945
0,003757	∓ 0			

8. Die „Grenztemperatur“. Es wurde oben gezeigt, dass bei 0° reelle Grenzvolume nur für diejenigen Stoffe erhalten werden können, deren kritische Temperaturen oberhalb $50,56^{\circ}$ liegen. Dieses gilt jedoch nur für die Temperatur von 0° (gew. Skala). Bei andern Temperaturen, welche höher oder auch niedriger sind, werden die Verhältnisse anders.

Es lässt sich unschwer nachweisen, dass für jeden Stoff eine „Grenztemperatur“ existiert, unterhalb deren der Stoff beim Null-

druck kein reelles Volum besitzt, ausser dem unendlich grossen Volum. Wir können diese „Grenztemperatur“ aus der Grundgleichung (1) berechnen, wenn wir darin $p = 0$ setzen. Wir erhalten dann:

$$\frac{a}{V^2} (V - b) = 1 + \alpha t$$

$$V^2 (1 + \alpha t) - aV + ab = 0$$

$$V = \frac{1}{2(1 + \alpha t)} \left\{ a \pm \sqrt{a^2 - 4ab - 4abat} \right\}$$

Damit die Wurzeln V reell werden, gilt die Bedingung:

$$a > 4b(1 + \alpha t).$$

Bezeichnen wir die gesuchte „Grenztemperatur“ in absoluter Zählung mit T_0 , und ersetzen wir a und b durch ihre Werte aus den Gleichungen (2) und (3), so erhalten wir:

$$64 \cdot 273^2 \cdot \frac{T_k^2}{p_k} > 8 \cdot 273^2 \cdot \frac{T_k \cdot T_0}{p_k}$$

Daraus folgt für die Grenztemperatur der Ausdruck:

$$T_0 = \frac{27}{32} T_k = 0,8439 T_k \quad (11).$$

Wir erhalten daraus folgende Zahlen:

$$\text{für } CO_2: T_0 = 256,8^{\circ} \text{ abs. } (-16,2^{\circ} C)$$

$$\text{für } SO_2: T_0 = 362,0^{\circ} \text{ abs. } (+89,0^{\circ} C)$$

$$\text{für } HCl: T_0 = 273,4^{\circ} \text{ abs. } (+0,4^{\circ} C).$$

Aus der Gleichung (1) folgt für p der allgemeine Ausdruck:

$$p = \frac{1 + \alpha t}{V - b} - \frac{a}{V^2} \quad (12).$$

Bei der Grenztemperatur T_0 ($t = t_0$)

$$a = 4b(1 + \alpha t_0)$$

folglich:

$$p = (1 + \alpha t_0) \left(\frac{1}{V - b} - \frac{4b}{V^2} \right) \quad (13).$$

Für $p = 0$ und $t = t_0$ erhalten wir:

$$V_1 = V_2 = 2b,$$

d. h. bei der Grenztemperatur fallen die beiden Grenzvolume des Stoffs, welche dem Nulldruck entsprechen, zusammen und sind gleich dem doppelten Wert der Konstante b .

Für die Maxima und Minima erhalten wir aus der Gleichung (12):

$$\frac{dp}{dV} = (1 + \alpha t) \left(-\frac{1}{(V-b)^2} + \frac{8b}{V^3} \right) = 0.$$

$$(V-2b)(V^2 - 6bV + 4b^2) = 0,$$

woraus folgende V -Werte sich ergeben:

$$V_m' = 0,764b \text{ (Maximum)}$$

$$V_m'' = 2b \text{ (Minimum)}$$

$$V_m''' = 5,236b \text{ (Maximum).}$$

Die zweite Wurzel der Gleichung fällt, wie zu erwarten war, mit dem Grenzvolum V_1 beim Nulldruck.

Die den obigen Volumen entsprechenden Druckwerte erhalten wir aus der Gleichung (13), indem wir einsetzen:

$$t_0 = T_0 - 273 = \frac{27}{32} T_k - 273$$

$$p_m = \frac{27}{32 \cdot 273} T_k \left(\frac{1}{V-b} - \frac{4b}{V^2} \right)$$

und unter Berücksichtigung der Gleichung (3)

$$p_m = \frac{27}{4} b p_k \left(\frac{1}{V-b} - \frac{4b}{V^2} \right).$$

Indem wir weiter in den Ausdruck für p_m folgeweise die Werte V_m' , V_m'' und V_m''' einsetzen, erhalten wir:

$$p_m' = -74,84 p_k \text{ (Maximum)}$$

$$p_m'' = \pm 0 \text{ (Minimum)}$$

$$p_m''' = +0,6081 p_k \text{ (Maximum).}$$

Die kritischen Drucke der Mehrzahl der Stoffe sind in den Grenzen von 20 bis 100 Atmosphären enthalten. Daraus folgt, dass die Maximal- und Minimaldrucke aller Stoffe bei der Grenztemperatur in folgenden Grenzen eingeschlossen sein müssen:

$$-1496,8 \text{ Atm.} > p_m' > -7484 \text{ Atm.}$$

$$12,162 \text{ Atm.} < p_m''' < 60,81 \text{ Atm.}$$

9. Die „Grenzdicke“ und das „molekulare Grenzvolum“.

In allen früheren Rechnungen haben wir als Einheit des Volums das Volum eines Mols der Substanz bei 0° und unter dem Normaldruck einer Atmosphäre angenommen. Wir können dieses Volum V_0 , welches die Masse $\frac{M}{22410}$ g des Stoffes einnimmt (wo M das Molekulargewicht bedeutet), aus der Gleichung (1) berechnen. Setzen wir darin

$$t = 0^{\circ},$$

so erhalten wir

$$\left(p + \frac{a}{V^2}\right) (V - b) = 1$$

oder

$$V^2 (pV - 1) + V(a - bpV) - ab = 0.$$

Bezeichnen wir:

$$pV = r$$

so erhalten wir für die gebrauchte Volumeinheit des Stoffes folgenden Ausdruck:

$$V_0^2 (r - 1) + V_0 (a - br) - ab = 0.$$

$$V_0 = \frac{1}{2(r-1)} \left(br - a \pm \sqrt{(a + br)^2 - 4ab} \right) \quad (14).$$

Die Grösse r in der Gleichung (14) berechnen wir, wenn wir in der Gleichung (9^a) $V = 1$ setzen:

$$r = \frac{1}{1-b} - a.$$

Dann können wir aus den Gleichungen (5) und (6) die Grenzdicke eines beliebigen Stoffes bei $t = 0^{\circ}$ und $p = 0$ Atm. berechnen. Bezeichnen wir die „Grenzdicke“ durch δ , so gilt für δ folgende Beziehung:

$$\delta_1 = \frac{M}{22410 V_2 \cdot V_0} \quad (16).$$

$$\delta_2 = \frac{M}{22410 V_3 \cdot V_0} \quad (17).$$

Für die molekularen „Grenzvolumen“ φ ergeben sich daraus folgende Definitionen:

$$\varphi_1 = 22410 V_2 \cdot V_0 \text{ cm}^3 \quad (18).$$

$$\varphi_2 = 22410 V_3 \cdot V_0 \text{ cm}^3 \quad (19).$$

10. Als Beispiele führen wir w. u. in der Tabelle 4 für einige Stoffe folgende Werte an:

1. die kritischen Temperaturen: t_k .
2. die Grenztemperaturen: t_0 , berechnet nach Gleichung (11).
3. die Grenzvolumen: V_2 und V_3 , berechnet nach Gleichungen (5) und (6).
4. die Grenzdichten: δ_1 und δ_2 , berechnet aus Gleichungen (16) und (17).
5. die molekularen Grenzvolumen: φ_1 und φ_2 , berechnet laut Gleichungen (18) und (19).

Tabelle 4.

Zusammenstellung einiger charakteristischer Grenzwerte für einige Stoffe.

Bezeichnung	Formel	t_k	t_0	V_2	V_3	δ_1	δ_2	φ_1	φ_2
Azetylen	C_2H_2	37,05 ⁰	-11,4 ⁰	imaginär					
Aethan	C_2H_6	34,0 ⁰	-13,98 ⁰	imaginär					
Aethylazetat	$CH_3 \cdot CO_2 \cdot (C_2H_5)$	250,1 ⁰	168,4 ⁰	0,03296	0,007795	0,1191	0,5039	738,6	174,7
Azeton	$CH_3 \cdot CO \cdot CH_3$	237,5 ⁰	157,8 ⁰	0,01973	0,00485	0,1311	0,5337	442,2	108,6
Azetonitril	$CH_3 \cdot CN$	270,2 ⁰	185,4 ⁰	0,02865	0,006375	0,06386	0,2871	642,1	142,9
Azetanhydrid	$(CH_3 \cdot CO)_2O$	296 ⁰	207,1 ⁰	0,03285	0,00681	0,1386	0,6685	736,2	152,6
Aethyläther	$(C_2H_5)_2O$	193,8 ⁰	121,0 ⁰	0,02692	0,007725	0,1227	0,4275	603,3	173,1
Aethylalkohol	$C_2H_5 \cdot OH$	243,1 ⁰	162,4 ⁰	0,01958	0,00437	0,1048	0,4698	438,7	97,92
Aethylamin	$C_2H_5 \cdot NH_2$	177,0 ⁰	106,7 ⁰	0,01328	0,004079	0,1512	0,4922	297,2	91,41
Aethylbenzol	$C_6H_5 \cdot C_2H_5$	346,4 ⁰	249,6 ⁰	0,04821	0,00880	0,09813	0,5375	1080	197,2

11. Zusammenfassung.

Es ist gezeigt worden:

- 1) dass jedem Stoff beim Nulldruck drei Volume eigen sind, von denen eins gleich ∞ und die andern entweder beide reell oder beide imaginär sind;
- 2) dass jeder Stoff eine eigene „Grenztemperatur“ aufweist, bei welcher die Druckkurve die Abszissenachse in einem Punkt berührt;

- 3) dass jeder Stoff oberhalb der „Grenztemperatur“ beim Nulldruck nur ein reelles Volum besitzt, unterhalb der „Grenztemperatur“ deren drei;
- 4) dass Volume, welche kleiner sind, als die Konstante b von van der Waals, nur bei negativen Drucken denkbar sind.

Ausserdem sind die sich aus der van der Waals'schen Gleichungen ergebenden Folgerungen an drei Beispielen genau untersucht worden, und zwar an CO_2 , SO_2 und HCl , und eine Zusammenstellung der für die Grenztemperaturen charakteristischen Grössen ist für eine Anzahl von Stoffen gegeben worden.

Van der Waalsa nolīdzinājuma daži secinājumi.

Kopsavilkums.

Ir pierādīts:

- 1) ka katrai vielai pie nullspiediena trīs tilpumi, no kuriem viens vienāds ar ∞ un pārējie abi vai nu reāli, vai tikai šķietami;
- 2) ka katra viela uzrāda vienu vienīgu „robežtemperatūru“, kuŗā spiediena līkne pieskaŗas abscisai vienā punktā;
- 3) kā katra viela temperatūrā virs „robežtemperatūras“ pie nullspiediena ieņem tikai vienu reālu tilpumu, bet zem „robežtemperatūras“ tai iespējami trīs tilpumi;
- 4) ka tilpums, kas mazāks, nekā van der Waalsa konstante b , domājams tikai pie negatīviem spiedieniem.

Bez tam van der Waalsa nolīdzinājumam sekojošie secinājumi smalki pārbauditi trijos piemēros, un proti: pie CO_2 , SO_2 un HCl , kā arī pievesti vairāku vielu „robežtemperatūrām“ raksturīgie lielumi.

STUDIEN ÜBER DIE LAUBMOOSGATTUNG ZYGODON HOOK. ET TAYL. (5-9)

Von N. Malta.

5. Einiges über den Peristombau in der Gattung *Zygodon*.

Bei der Untersuchung des Peristoms der meisten exotischen Arten der Gattung stösst man auf grosse Schwierigkeiten. Die Mehrzahl der Arten ist diöcisch, unter diesen fruchten einige Arten anscheinend nur selten, und sind fruchtend überhaupt nicht gesammelt worden. Die grosse Brüchigkeit und Hinfälligkeit des Endostoms, besonders bei den Arten mit einfachem Peristom verursacht es, dass nur bei bedeckelten Kapseln ein vollständiges Peristom anzutreffen ist. Nur beim Verarbeiten eines grösseren Materials kann man auch bei dem vorhandenen sehr unvollständigen Sporophytenmaterial sich einigermaßen ein Bild von dem Peristombau der Gattung machen. Bei *Zygodon* kann das Peristom doppelt oder einfach ausgebildet sein, oder auch ganz fehlen. Das doppelte Peristom besteht aus einem Exostom aus 8 paarweise verbundenen Zähnen und einem Endostom aus 8 oder 16 Wimpern. Überall in der neueren Literatur werden beim doppeltem Peristom bei *Zygodon* nur 8 Wimpern angeführt. Ein aus 16 Wimpern bestehendes Endostom ist aber z. B. bei *Z. Menziesii* (Schwaegr.) W.-Arn. und verwandten Arten eine häufige Erscheinung (Fig. 1 a). Ausser den 8 Wimpern, welche zwischen den Paarzähnen stehen, und welche man fast stets gut ausgebildet antrifft, sind 8, gegen die Mitte der Paarzähne gerichtete, mehr oder weniger vollständig ausgebildete Wimpern vorhanden. Wir haben also bei *Zygodon* ganz dieselben Verhältnisse wie bei *Orthotrichum*, bei welcher Gattung das Endostom aus 8 oder 16 Wimpern bestehen kann, wobei die 16 Wimpern gleichlang oder abwechselnd länger und kürzer ausgebildet sind. Schon Schwaegrichen hat im Endostom bei *Z. Menziesii* 16 Wimpern beobachtet, da Carl Müller in Syn. I p. 669, (1849) bei dieser Art bemerkt: „cilia perist. interni Schwaegrichen 16 indicat, ipsi 8 tantum invenimus.“ Wie es bei einigen *Orthotrichum*-Arten der Fall ist, so schwankt auch bei den *Zygodon*-Arten mit doppeltem Peristom, wenigstens bei einigen Arten, die Zahl der Wimpern zwischen 8 und 16. Dieses kommt dadurch zustande, dass bei einer Art die gegen die

Mitte der Paarzähne gerichteten Wimpern bald ausgebildet, bald verkümmert sind. Auch sämtliche Wimpern des Endostoms können zufällig unvollständig ausgebildet sein, oder sogar ganz fehlen, was aber keinen Anlass zur Aufstellung neuer Arten geben sollte, wie das bei *Z. Cesatii* De Not. und anderer Arten der Fall gewesen ist. Auch das Exostom kann unvollständig ausgebildet sein, wie das bei *Z. conoideus* (Dicks.) Hook. et Tayl. un *Z. Brownii* Schwaegr. (Fig. 1 b) oft vorkommt.

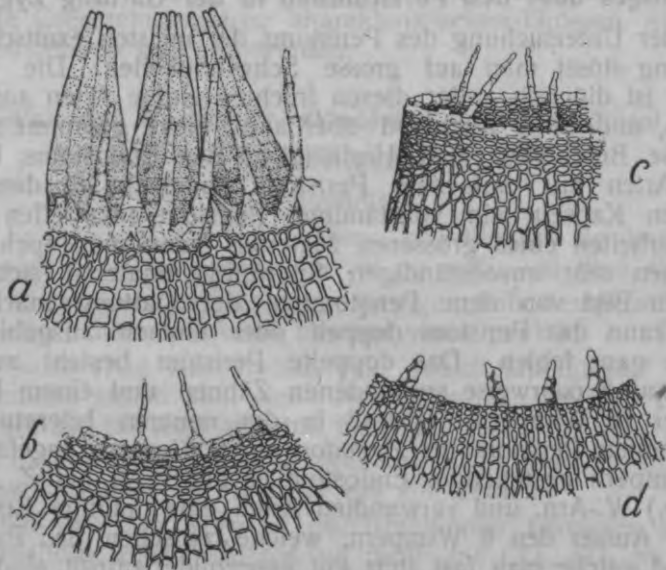

Fig. 1. a — Peristom von *Z. Menziesii*, von innen gesehen; b — Peristom von *Z. Brownii*, von aussen gesehen, mit unvollständ. ausgebild. Exostom; c — Peristom von *Z. recurvifolius* Schimp.; d — Peristom von *Z. subdenticulatus* Hampe. Vergr. 85.

Z. Brownii ohne Exostom ist von *Z. intermedius* Br. eur. nicht zu unterscheiden. *Z. Brownii* gehört demnach in den Formenkreis des *Z. intermedius*, welche eine weitverbreitete und inbezug auf die Ausbildung des Peristoms sehr veränderliche Art ist. Anders verhält es sich mit *Z. conoideus* (Dicks.) Hook. et Tayl. und *Z. viridissimus* (Dicks.) Brown. *Z. conoideus* ist als eine Unterart des *Z. viridissimus* aufgefasst worden, weil das Peristom bei *Z. conoideus*, welches als das wesentlichste Unterscheidungsmerkmal *Z. viridissimus* gegenüber galt,

unvollständig ausgebildet sein kann. Doch ist *Z. conoideus* sogar ohne Peristom immer noch kein *Z. viridissimus*, da beide durch eine ganze Reihe von Merkmalen getrennt sind.

Das einfache Peristom besteht bei *Zygodon* aus 8 oder 16 Wimpern, die meist tief inseriert sind und nach zwei Typen ausgebildet sein können. Der eine Typus, z. B. bei *Z. Goudotii* Hampe und *Z. recurvifolius* Schimp. vorhanden, zeigt wohlausgebildete, lange, fadenförmige Wimpern (Fig. 1 c). Bei dem zweiten Typus, welcher bei *Z. Reinwardtii* (Hornsch.) Al. Br. und verwandten Arten vorkommt, sind die Wimpern kürzer, lanzettlich, oft unvollständig ausgebildet und dann zum Teil durch eine hyaline Membran ersetzt (Fig. 1 d). Der letztgenannte Typus führt durch sehr unvollständig ausgebildete Peristome zu den peristomlosen Formen über. Es fällt daher bei einer Einteilung der Gattung schwer die peristomlosen Formen als eine besondere Gruppe von den übrigen Arten abzugrenzen.

6. Die Blütenverhältnisse bei den polygamen *Zygodon*-Arten.

Die Arten, welche sich um *Z. Reinwardtii* (Hornsch.) Al. Br. gruppieren, sind durch einen stark schwankenden Blütenstand ausgezeichnet. Es ist verständlich, dass die Angaben der Autoren über die Blütenverhältnisse einzelner Arten oft stark auseinander gehen. Bei einigen Arten der *Reinwardtii*-Gruppe, von denen ich etwas reichlicheres, eigenes Material besass, habe ich die Blütenverhältnisse eingehender untersucht. Die Blüten einzelner Individuen wurden von den unteren Stammteilen bis in die oberen auf einem Schema der Pflanze numeriert, analysiert und die Resultate der Analyse unter der Nummer der Blüte und der Signatur der Pflanze vermerkt. Bei *Z. Reinwardtii* (Hornsch.) Al. Br., *Z. ceratodontoides* C. Müll., *Z. Hyadesii* Besch. und anderen Arten der *Reinwardtii*-Gruppe ergab es sich, dass Blüten von dreierlei Typen vorhanden sind. Die Zusammensetzung der Blüten der 3 Typen, die ich Typus der ♀ Blüte, Typus der ♂ Blüte und Typus der ♀♂ Blüte nennen will, ist bei *Z. Reinwardtii* die folgende.

Typ. ♂ Blüte:	10—25 Antheridien	1—2 Archegonien, meist nicht befruchtet
Typ. ♀ Blüte:	Antheridien fehlen oder sind verkümmert	3—5 Archegonien, ein Archegon. befruchtet
Typ. ♀♂ Blüte:	2—5 Antheridien	3—4 Archegonien, ein Archegon. meist befruchtet.

Blüten vom Typ. ♀ und ♂ kommen in gleicher Anzahl vor, Blüten des Typus ♂ sind etwa zweimal seltener. Bei *Z. ceratodontoides* C. Müll. sind die gleichen Blütenverhältnisse vorhanden. Auf der Fig. 2 ist eine Blüte vom ♂ Typus und eine vom ♀ Typus bei *Z. ceratodontoides* C. Müll. gezeichnet. Die ♀ Blüte weist verkümmerte Antheridien auf, man vergleiche nur diese Antheridien der Grösse nach mit den Antheridien der Blüte des ♂ Typus. In einigen Fällen sind die

Antheridien der Blüte des ♀ Typus der Grösse nach normal, sind aber hyalin und leer.

Warnstorff (Laubmoose p. 520) sah bei *Bryum intermedium* unten am Stämmchen eine Blüte mit überreifen Archegonien und unentwickelten Antheridien. Höher am Stämmchen befand sich eine Blüte mit reifen Antheridien und unreifen Archegonien, und noch höher stand eine Blüte mit einem befruchteten Archegonium und noch ganz unentwickelten Antheridien. Warnstorff nimmt an, dass hier der Dichogamie bei den Phanerogamen analoge Verhältnisse vorliegen, und dass man daher auch bei Moosen von protogynen und protandrischen Blüten

Fig. 2. a — Blüte des ♂ Typus bei *Z. ceratodontoides*; b — Blüte des ♀ Typus mit verkümmerten Antheridien (c) bei derselben Art. Vergr. 74.

sprechen kann. In dem angeführten Falle bei *Bryum intermedium* lässt es sich aber nicht mit Bestimmtheit sagen, ob die dritte, oberste Blüte wirklich „protogyn“ genannt werden kann, da man es nicht

weiss, ob die Antheridien in dieser Blüte überhaupt jemals zur Reife gelangt wären.

Bei den untersuchten *Zygodon*-Arten liegt bestimmt keine Dichogamie vor. Wenn man an der Vaginula eines alten Sporogons mit längst entleerter Kapsel noch unentwickelte Antheridien vorfindet, so ist es klar, dass die Antheridien in diesem Falle nicht unreif, sondern verkümmert sind. Ich möchte daher annehmen, dass bei den synöcischen resp. polygamen *Zygodon*-Arten ein Übergang von der Synöcie zur Autöcie vorliegt. Dieser Übergang wird dadurch bewirkt, dass in einigen synöcischen Blüten die Antheridien, in andern die Archegonien verkümmern oder wenigstens sich unvollständig entwickeln. Ob die Autöcie in dieser *Zygodon*-Gruppe ihrerseits nicht ein „Übergangsstadium“ darstellt, und ob nicht eine weitere Trennung in ♂ und ♀ Pflanzen vorgeht, lässt sich mit Bestimmtheit nicht sagen. Vielleicht könnten die in der *Reinwardtii*-Gruppe einzeln auftretenden ♀ und ♂ Pflanzen als Hinweis darauf dienen, dass ein solcher weiterer Übergang zur Diöcie wirklich stattfindet.

7. Über Leptodontien in der Gattung *Zygodon*.

Mehrere Autoren wie Limpricht,¹⁾ Fleischer²⁾ und Loeske³⁾ haben auf die auffallende Ähnlichkeit der vegetativen Organe von *Leptodontium* und *Zygodon* hingewiesen. Da eine grössere Anzahl von *Zygodon*-Arten nach sterilem Material beschrieben worden ist, so war es zu erwarten, dass sich unter den *Zygodon*-Arten auch einige Leptodontien auffinden lassen werden. In diesen Studien (4) habe ich gezeigt, dass *Z. Sullivantii* C. Müll. mit Recht von E. G. Britton zu *Leptodontium* gestellt worden ist. Dasselbe gilt von *Z. Simii* Dixon in Natal [Transact. Roy. Soc. South Africa VIII, 3 p. 198, (1920)]. Meine Auffassung, dass *Z. Simii* ein *Leptodontium*, vermutlich *L. squarrosus* (Hook.) Par. ist, hat der Autor der Art Herr H. N. Dixon brieflich bestätigt. Zu dieser Art gehören auch Pflanzen, die ich unter verschiedenen *Zygodonten* im Material, welches Prof. Dr. Hans Meyer in Ecuador, El-Altar, im Jahre 1903 sammelte, fand. Ich hatte diese Pflanzen, als mir die Angehörigkeit der *Sullivantii*-Gruppe noch unklar war, im Herbar als *Z. Meyeri* n. sp. bezeichnet. Da auch *Leptodontium epunctatum* (C. Müll) Par. aus Ostafrika und Madagaskar von

¹⁾ Limpricht, G., Laubmoose I p. 562, (1890).

²⁾ Fleischer, M., Die Musci d. Flora Buitenzorg I p. 362, (1900—1902).

³⁾ Loeske, L., Studien zur vergleich. Morpholog. etc. p. 95, (1910).

Cardot in „Mousses de Madagascar“ zu *Leptodontium squarrosus* gestellt wird, so erweist sich *L. squarrosus* als eine weitverbreitete Art.

Z. filiformis Lor. in Ecuador [Moosstudien p. 162 (1864)], welche Art Moritz Wagner auf Trachyt des Vulkans Imbabura 1859 sammelte, ist ebenfalls ein *Leptodontium* und höchstwahrscheinlich *L. flexifolium* (Dicks.) Hampe (Fig. 3 a, b; Fig. 4 c). Die letztgenannte Art würde demnach in die Reihe von Arten gehören, welche Europa und den

Fig. 3. a — *Z. filiformis*, Habitusbild, Vergr. 4; b — Blätter von *Z. filiformis*, Vergr. 15; c — Habitusbild von *Z. orthotrichoides*, Vergr. 5; d — Blätter von *Z. orthotrichoides*, Vergr. 15; e — Brutkörper der letzt. Art, Vergr. 105; f — Blatt von *Leptodontium flexifolium*, Vergr. 15.

Andengemeinsam sind. Nach dem Querschnitt der Blatt-rippe (Fig. 4 d), den Brutkörpern und dem Zellnetz der Blätter gehört auch *Z. orthotrichoides* Broth. Exped. Suec. in reg. Chaco-Andinis, Bryophyta № 72 (Fig. 3, c-e) zu *Leptodontium*. Die Pflanzen wurden von Rob. E. Fries 2. April 1902 an *Copernicia cerifera* in Bolivia, Gran Chaco gesammelt.

Was die Unterscheidung von Leptodontien und *Zygodon*-Arten in sterilem Zustande anbetrifft, so leistet der Querschnitt der Blatt-rippe hierbei die trefflichsten Dienste. Auf der Fig. 4 sind Querschnitte von 4 *Zygodon*-Arten, 4 Leptodontien und *Amphidium lapponicum* zu-

sammengestellt. Wie aus der Figur zu ersehen ist, besitzen die Leptodontien in den grossen, medianen Deutern ein Merkmal, durch welches sie sich von den *Zygodon*-Arten sehr leicht unterscheiden lassen. Bei *Zygodon* kommen mediane Deuter nie vor. Die Rippe weist bei *Zygodon* oft einen homogenen Bau auf (Fig. 4 h). Sind aber Deuter vorhanden, so sind sie stets basal in einer, oder seltener in zwei Reihen angeordnet. Das Bild des Querschnittes des *Leptodontium*-Blattes ist auch sonst durch die wenig nach der Blattrückenseite vorgewölbte, im Querschnitte oft viereckige Rippe recht charakteristisch. Sind ♀ Blüten vorhanden, so bieten die hochscheidigen, zusammen-

gewickelten Perichaetialblätter der Leptodontien, wie das schon bei *L. excelsus* (Sull.) E. G. Britton (*Zygodon Sullivantii* C. Müll.) gezeigt wurde, ein gutes Unterscheidungsmerkmal *Zygodon* gegenüber, bei welcher Gattung die Perichaetialblätter nicht scheidig, resp. überhaupt wenig differenziert sind.

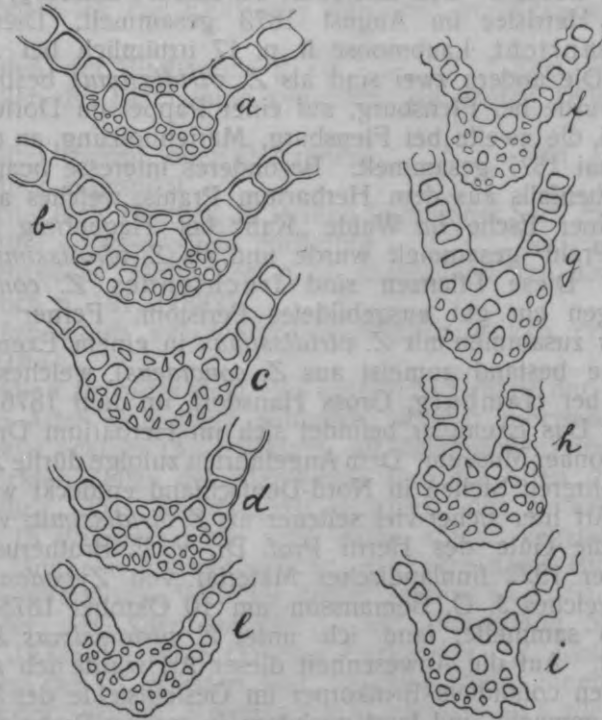

Fig. 4. Querschnitte durch die Blattrippe. a—*Leptodontium flexifolium*; b—*L. gemascens*; c—*Zygodon filiformis*; d—*Z. orthotrichoides*; e—*Amphidium lapponicum*; f—*Zygodon viridissimus*; g—*Z. gracilis*; h—*Z. runcinatus*; i—*Z. pichinchensis*. Vergr. 300.

8. Neue Vorkommnisse des *Zygodon conoideus* (Dicks.) Hook. et Tayl.

Herr Dr. R. Timm in Hamburg hatte die Freundlichkeit eine grössere Anzahl von Proben vom *Zygodon*-Material in den Herbarien des Botan.-Gartens zu Hamburg und des Altonaer Museums zu ent-

nehmen und mir zu senden. Unter diesen befanden sich drei Proben, welche für das Vorkommen von *Z. conoideus* bei Flensburg weitere Belege liefern. Alle drei sind von Prahl gesammelt worden und entstammen dem Herbar Prahls im Altonaer Museum. Die erste ist bereits von Prahl als *Z. conoideus* bestimmt und von Ruthe als diese Art bestätigt worden. Das Exemplar wurde bei Flensburg, an Schwarzpappeln bei Harrislee im August 1873 gesammelt. Dieser Standort wird bei Limpricht, Laubmoose II. p. 17 irrtümlich bei *Z. Forsteri* angeführt. Die andern zwei sind als *Z. viridissimus* bestimmt. Eine von ihnen wurde bei Flensburg, auf einer Pappel im Dorfe Gross Solt im Juli 1876, die zweite bei Flensburg, Marienhöhlung, an einer jungen Esche im Mai 1877 gesammelt. Besonderes Interesse beansprucht ein Exemplar, ebenfalls aus dem Herbarium Prahls, welches auf der Insel Alsen an einer Esche im Walde „Kah“ bei Hagenberg am 30 Juli 1903 von Prahl gesammelt wurde und als *Z. viridissimus* bestimmt worden ist. Diese Pflanzen sind fruchtendes *Z. conoideus*, die Kapseln zeigen ein gut ausgebildetes Peristom. Ferner konnte ich *Z. conoideus* zusammen mit *Z. viridissimus* in einem Exemplar finden (meine Probe bestand zumeist aus *Z. conoideus*), welches Timm und Wahnschaff bei Hamburg, Gross Hansdorf, im Juni 1876 an Buchen sammelten. Das Exemplar befindet sich im Herbarium Dr. Th. Wahnschaff im Altonaer Museum. Dem Angeführten zufolge dürfte *Z. conoideus* noch an mehreren Stellen in Nord-Deutschland entdeckt werden, wenn auch diese Art hier sicher viel seltener als *Z. viridissimus* vorkommt.

Durch die Güte des Herrn Prof. Dr. V. F. Brotherus erhielt ich im September 1922 finnländisches Material von *Zygodon*. In einem Exemplar, welches J. O. Bomansson am 10 Oktober 1875 auf Aland, Sund, Bergö sammelte, fand ich unter *Z. viridissimus* *Z. conoideus* eingesprenzt. Auf die Anwesenheit dieser Art wurde ich zuerst durch einen einzigen conoideus-Brutkörper im Gesichtsfelde des Mikroskopes aufmerksam gemacht, und fand nachdem in meiner Probe eine grössere Anzahl von Stämmchen. Einige Pflanzen habe ich herauspräpariert und Prof. Dr. V. F. Brotherus gesandt, welcher meine Bestimmung bestätigte. *Z. conoideus* ist neu für Finnland. Wie eine ganze Reihe westlicher und südwestlicher Formen, dürfte *Z. conoideus* auf Aland die nordöstliche Grenze seiner Verbreitung finden. Dem oben Angeführten, sowie dem in diesen Studien (1) Berichteten zufolge, wäre *Z. conoideus* eine von Aland bis zu den Kanarischen Inseln (leg. Bryhn¹),

¹) Bryhn, N. Ad cognitionem Bryophyt. archip. canariensis contrib. Trondjem 1908, № 8.

Gran Canaria), durch das Küsten- und Inselgebiet verbreitete Art. Aus anderen Weltteilen habe ich diese Art beim Verarbeiten eines grösseren exotischen Materials nicht gesehen.

9. Zur Systematik der Gattung *Zygodon* Hook. et Tayl.

Nach dem Verarbeiten eines grösseren exotischen Materials*) der Gattung möchte ich die Einteilung derselben in folgender Weise ausführen.

A. Zellen der Blattlamina glatt Sect. *Bryoides*.

B. Zellen der Blattlamina wenigstens im oberen Teile des Blattes papillös.

I. Blätter stumpf, oben abgerundet Sect. *Obtusifolii*.

II. Blätter zugespitzt.

1. Blätter nicht deutlich in Reihen angeordnet Sect. *Euzygodon*.

2. Blätter ausgesprochen fünfzehrig Sect. *Stenomitrium*.

Sect. *Bryoides* Malta sec. n. — *Euzygodon* Jur. als Gattung in Laubmoosflora p. 191, (1882).

Folia lanceolata vel lanceolato-elliptica, acuta, cellulis pellucidis laevibus.

Die Sektion *Bryoides* stellt eine natürliche Gruppe dar. Die hierher angehörigen Arten sind meist autöcisch, seltener diöcisch. Durch die glatten, meist eckigen (4—6 eckigen, oft rhombischen) und gewöhnlich wenig verdickten Zellen der Blattlamina sind die Arten dieser Gruppe leicht kenntlich. Das Peristom ist doppelt, das Endostom besteht aus 8 oder 16 Wimpern. Bei allen Arten kommt vegetative Vermehrung durch längliche bis zylindrische, einzelreihige Brutkörper vor. Der einzige europäische Vertreter dieser Sektion ist *Z. Forsteri* (Dicks.) Mitt. mit der var. *Sendtneri* (Jur.). Auf *Euzygodon Sendtneri* Jur. begründete Juratzka seine Gattung *Euzygodon*. *Z. Cesatii* De Not. ist eine Form des *Z. Forsteri* mit verkümmertem inneren Peristom. Verbreitung der Sektion: Amerika von Guatemala bis Chile, Neuseeland, Tasmanien, Ostaustralien, Java, Ceylon, westliches und südliches Europa. Etwa 10 Arten.

*) Dank dem Entgegenkommen der Direktion des Botan. Museums Dahlem stand mir das Material des Herbariums Karl Müller—Halle zur Verfügung. Ferner wurde mir freundlicherweise von Herrn Prof. Dr. V. F. Brotherus—Helsingfors das *Zygodon*-Material seines Herbars und von Herrn Lektor Dr. Hj. Möller—Stockholm das *Zygodon*-Material des Herbariums G. Roth überlassen. Proben von einigen Exemplaren erhielt ich aus den Herbarien des Kew Botanical Garden, des New York Botanical Garden und aus dem Rijks Herbarium in Leiden. Den genannten Instituten und Herren danke ich auch an dieser Stelle.

Sect. *Obtusifolii* Malta sec. n.

Folia oblongo-ligulata, obtusa, cellulis papillois, incrassatis.

Die *Obtusifolii* bilden eine natürliche Gruppe. Zwischen ihnen und den obtusifolien *Orthotrichum*-Arten, auf welchen Hagen¹⁾ die neue Gattung *Strömia* Hag. begründete, besteht ein gewisser Parallelismus. Die *Obtusifolii* sind autöcisch. Das Peristom ist doppelt. Die zylindrischen, einzellreihigen Brutkörper werden meist spärlich ausgebildet. Verbreitung der Sektion: Amerika von Mexiko bis Patagonien, Neuseeland und Himalaya. Etwa 3 Arten.

Sect. *Euzygodon* C. Müll. Syn. I. p. 671, (1849) pr. p.

Diöcisch, synöcisch, polygam, selten autöcisch. Blätter nicht deutlich in Reihen angeordnet, meist lanzettlich, zugespitzt. Zellen der ganzen Blattlamina oder nur im oberen Teile derselben papillös. Peristom doppelt, einfach, verkümmert oder fehlend. Vegetative Vermehrung durch Brutkörper vom Zellfaden- oder Zellkörpertypus. Erstere einzellreihig — nur mit Querwänden, letztere — mit Quer- und Längswänden.

Verbreitung der Sektion: in allen Weltteilen, im ganzen Verbreitungsgebiete der Gattung. Etwa 100 Arten.

Zu dieser Sektion gehören die europäischen Arten: *Z. conoideus* (Dicks.) H. et T., *Z. viridissimus* (Dicks.) Brown und *Z. gracilis* Wils. Beide

letzteren Arten kommen ausser Europa noch in Nordamerika vor.

Sect. *Stenomitrium* Mitt. Musci austr. amer. p. 230, (1869) pr. p.; *Pentastichella* C. Müll. Österreich. bot. Zeitsch. Bd. p. 47, 421, (1897); *Stenomitrium* (Mitt.) Broth. als Gattung in Engler u. Prantl, Natürl. Pflanzenfam. I, 3 Abteil. p. 464 (1902).

Diöcisch. Blätter ausgesprochen fünfzeilig. Zellen des Blattgrundes lang und schmal, zum Teil hyalin.

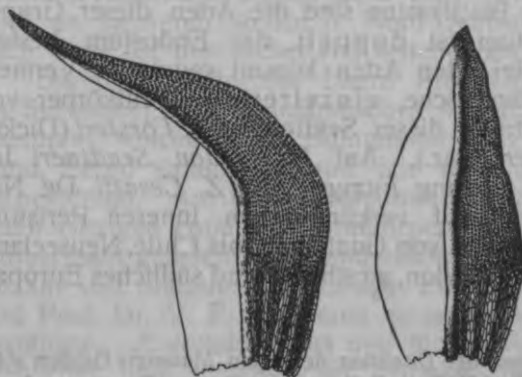

Fig. 5. a — Blatt von *Z. pentastichus* (Mont.) C. Müll.;
b — Blatt von *Z. bartramioides* Dusén. Vergr. 30.

¹⁾ Hagen, I. Norges Orthotrichaceae. Det Kongl. Norske Videnskab. Selsk. Skrift. 1907. № 13. p. 92, (1908).

Zwischen den hyalinen Zellen in Längsreihen goldgelbe Zellen mit stärker verdickten Wänden. Die langen Zellen des Blattgrundes oberwärts rasch in sehr kleine, rundliche, verdickte und papillöse Zellen übergehend (Fig. 5). Peristom doppelt. Brutkörper einzellreihig. Verbreitung der Sektion: Chile und Patagonien. 2 Arten.

Die deutlich fünfzeilige Anordnung der Blätter und das angeführte Zellnetzbild des Blattes sind für diese Sektion charakteristische Merkmale. Die Sektion schliesst sich dennoch sehr eng an *Euzygodon* an. Brotherus hat von den 3 Arten, welche Mitten zu *Stenomitrium* stellte, nämlich *Z. crenulatus* Mitt., *Z. quitensis* Mitt. und *Z. pentastichus* (Mont.) C. Müll., nur die letztgenannte Art in die von ihm zur Gattung erhobene Gruppe *Stenomitrium* gebracht. Wie Cardot¹⁾ hinwies besitzt der Gattungsname *Pentastichella* C. Müll. die Priorität vor dem Gattungsnamen *Stenomitrium* (Mitt.) Broth. P. Dusén hat 2 *Pentastichella*-Arten verteilt: *P. aurea* Dusén und *P. bartramioides* Dusén aus Süd-Chile. Die letztere Art ist in Herbarien auch unter dem Namen *Z. robustulus* Broth. n. sp. in sched. vorhanden. *P. aurea* ist von *Z. pentastichus* wahrscheinlich spezifisch nicht verschieden. *P. bartramioides* ist dagegen eine sehr charakteristische Art. Sie ist unverkennbar ein nächster Verwandter von *Z. pentastichus*, schliesst sich aber so eng an einige Formen der Sektion *Euzygodon* C. Müll. an, dass eine generische Abtrennung der Sektion *Stenomitrium* von *Zygodon* meiner Auffassung nach nicht möglich ist. Ich muss gestehen, dass ich sogar mit der Unterscheidung einer besonderen Sektion *Stenomitrium* anfangs gezögert habe.

Die Sektionen *Euzygodon* C. Müll. und *Stenomitrium* Mitt. stehen zweifellos einander nahe. Auch die Sektion *Obtusifolii* scheint sich den beiden ersteren anzuschliessen. Die Sektion *Bryoides* nimmt dagegen eine isolierte Stellung ein. Die hierher angehörigen Pflanzen unterscheiden sich recht auffallend schon durch ihren *Bryum*- oder *Pottia*-ähnlichen Habitus von den übrigen Zygodonten. Die Haupteinteilung der Gattung muss auf Grund von Merkmalen des Gametophyten ausgeführt werden, da sich bei einer Einteilung nach dem Sporophyten resp. Peristom keine natürlichen Gruppen ergeben.

¹⁾ Cardot, I. Quelques observations sur la nomenclature bryologique II. Revue bryologique XL, 1913.

STUDIJA PAR LAPU SŪNU ĢINTI ZYGODON HOOK. ET TAYL. (5-9)

N. Maltas.

5. Par peristoma uzbūvi *Zygodon* ģintī.

Dažām ģints sugām ir dubults, citām vienkāršs peristoms. Vairākām sugām peristoma pavisam nav. Dubultais peristoms sastāv no 8 pāros savienotiem eksostoma zobiem un 8 vai 16 skropstiņu endostoma, tāpat kā tas ir sastopams *Orthotrichum* ģintī. Jaunākā literatūrā *Zygodon* ģintī nekur nav minēts 16, bet gan tikai 8 skropstiņu endostoms, lai gan 16 skropstiņu endostoms ir bieži sastopams pie *Z. Menziesii* (Schwaegr.) W.-Arn. un radniecīgām sugām. Vienkāršais peristoms sastāv no 8 vai 16 skropstiņām, kuŗas var būt divējādi izveidotas. Viena tipa vienkāršais peristoms sastāv no garām, lineālām, pilnīgi attīstītām skropstiņām. Otra tipa peristomam ir isākas, lancetiskas, bieži nepilnīgi attīstītas skropstiņas.

6. Poligamo *Zygodon* sugu „ziedu“ (anteridiju un archegoniju sakopojumu) sastāvs.

Par atsevišķu sugu ziedu sastāvu autori sniedz pretrunīgus datus. Lielāku daudzumu ziedu sistematiski izpētot izrādījās, ka pie *Z. Reinwardtii* un citām radniecīgām sugām ir sastopami 3 dažādu tipu ziedi. Pirmā, ♂ (vīrišķā) tipa ziedos dominē anteridiji. Viņu šos ziedos ir 10—25, kamēr archegoniju ir 1—2, kuŗi gandrīz nekad netiek apaugļoti. Otrā, ♀ (sievīšķā) tipa ziedos anteridiju vai nu pavisam nav, vai viņi ir nepilnīgi attīstīti. Archegoniju otrā tipa ziedos ir 3—5 un viens no viņiem ir parasti apaugļots. Trešā, ♀ (divdzimumu) tipa ziedi satur 2—5 anteridijus un 3—4 archegonijus. Šie fakti norāda uz to, ka *Reinwardtii* grupas sugās notiek pāreja no divdzimumu ziediem uz viendzimuma ziediem. Pāreja uz viendzimuma ziediem notiek vienos ziedos anteridijiem, otrs archegonijiem saŗūkot.

7. *Leptodonti* *Zygodon* ģintī.

Bez *Z. Sullivantii* C. Müll., uz kuŗa piederību pie *Leptodontium* ģints tika aizrādīts šo studiju 4. nodaļā, par *Leptodontium* sugām izrādījās vēl sekošas *Zygodon* sugas: *Z. Simii* Dixon no Dienvidus Afrikas, *Z. filiformis* Lor. no Ekuadora un *Z. orthotrichoides* Broth. no Bolīvijas. Tas, ka par *Zygodon* sugām ir aprakstīti pie citas ģints un pat citas dzimtas piederīgi augi, ir izskaidrojams ar *Zygodon* un

Leptodontium sugu lielo līdzību bezsporoģonu stāvoklī. Kā redzams no fig. 4, abu ģinšu sugas ir viegli atšķiramas ar lapu dzīslas šķērs-griezuma palīdzību.

8. Jaunas *Zygodon conoideus* (Dicks.) Hook. et Tayl. augtenes.

Revidējot Hamburgas botan. dārza un Altonas muzeja herbariju *Zygodon* ģints materialu, tika konstatētas 3 *Z. conoideus* augtenes Flensburgas apkārtnē, viena uz Alsena salas un viena pie Hamburgas. Attiecīgie akseplari bija pa lielākai daļai apzīmēti kā *Z. viridissimus*. Caurskatot prof. Dr. V. F. Brotherus no Helsingforsas atsūtīto Somijas *Zygodon*'a materialu, *Z. conoideus* tika konstatēts arī uz Alandu salām. *Z. conoideus* līdz šim nebija Somijā atrasts. Ņemot vērā augšējos un šo studiju 1. nodaļā sniegtos datus, ir jānāk pie slēdziena, ka *Z. conoideus* ir izplatīts visos piejūras un salu apgabalos no Alandu līdz Kanariju salām.

9. *Zygodon* ģints sistematika.

Apstrādājot no ārzemju muzejiem izsniegto eksotisko ģints materialu izrādījās, ka *Zygodon* ģints ir iedalāma 4 sekcijās. Divas no viņām: *Bryoïdes* un *Obtusifolii* sekcijas tiek kā jaunas, t. i. pirmo reizi uzstādītas. Sekciju iezīmes ir redzamas no klātpieliktās atslēgas.

- A. Lapu plātnes šūnas gludas Sect. *Bryoïdes* Malta
- B. Lapu plātnes šūnas vismaz plātnes augšējā daļā papilozas.
 - 1. Lapu galotnes noapaļotas Sect. *Obtusifolii* Malta
 - II. Lapu galotnes asas.
 - 1. Lapas nav noteikti rindās sakārtotas . . Sect. *Euzygodon* C. Müll.
 - 2. Lapas noteikti 5 rindās sakārtotas . . Sect. *Stenomitrium* Mitt.

Bryoïdes sekcijas sugas ir sastopamas Vidus- un Dienvidus-Amerikā, Jaunzelandē, Tasmanijā, Austrum-Australijā, uz Javas un Dienvidus- un Rietumu-Eiropā. *Obtusifolii* sekcija ir izplatīta Vidus- un Dienvidus-Amerikā, Jaunzelandē un Himalajā. Pie *Euzygodon* piederošās sugas ir sastopamas visās pasaules daļās, visā ģints izplatības areālā. *Stenomitrium* sekcija ir norobežota uz Čili un Patagoniju.

EXPLICATIONS SUPPLÉMENTAIRES

AYANT RAPPORT

à L'ARTICLE DU PROFESSEUR AGRÉGÉ ALFRED VITOL: „ESSAI D'ÉTABLISSEMENT D'UNE THÉORIE DE L'ÉCOULEMENT DES EAUX-PLUVIALES“ IMPRIMÉ ACTA UNIVERSITATIS LATVIENSIS T. IV. 1922.

Chap. XI, page 26: l'alinéa contenant des formules est à remplacer par:

$$Q_0 = \frac{L_0 b_0 \Delta_0}{2} = \frac{V_0 \tau_0 (1-\varepsilon)}{2.2} b_0 \Delta_0 =$$

$$= \frac{1}{4} c_1 \sqrt{i} \sqrt[3]{\sin 2\beta} \sqrt[3]{\frac{1}{32} D'_0 b_0 \tau_0 (1-\varepsilon) \Delta_0 b_0},$$

mais puisque $\Delta_0 \tau_0 (1-\varepsilon) = D'_0$ et $b_0 = \frac{c \Delta_0}{8} \Phi \tau_0^2 (1-\varepsilon)^2 = \frac{c}{8} \Phi D'_0 \tau_0 (1-\varepsilon)$,

$$Q_0 = \left(\frac{1}{4} \cdot \frac{1}{8} \sqrt[3]{\frac{1}{32} \cdot \frac{1}{8}} \right) \left(c_1 c^{4/3} \right) \left(\Phi^{4/3} \sqrt[3]{\sin 2\beta} \sqrt{i} \right) \sqrt[3]{D'_0{}^2 \tau_0 (1-\varepsilon) D'_0}.$$

$$\cdot D'_0 \tau_0 (1-\varepsilon) = \left(\frac{1}{128} \sqrt[3]{\frac{1}{4}} \right) \left(c_1 c^{4/3} \right) \left(\Phi^{4/3} \sqrt[3]{\sin 2\beta} \sqrt{i} \right) \left(D'_0{}^2 \tau_0 (1-\varepsilon) \right)^{4/3}.$$

Chap. XV, page 35. 4-ième ligne d'en haut après les mots: „sur le bord du bassin“ mettre: „et se sont mues,“ — après les mots: „ m_1 unités de temps“ mettre: „jusqu'au moment de leur embouchure dans le collecteur“. Les mots: „avant la fin de l'ondée“ sont à supprimer.

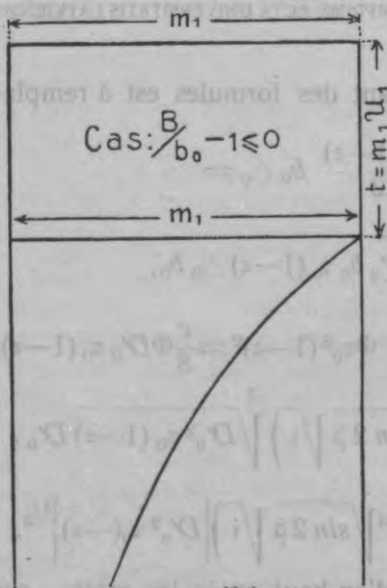
Chap. XVII, page 51. 8-ième ligne d'en bas après la formule: $U_2 = \frac{1}{2} (B/b_0 - 1)$ mettre: „Comme l'on voit, le sens mécanique de $U_2 = m_1 = \frac{1}{2} (B/b_0 - 1)$ est la durée de la deuxième phase du cas $\sqrt{B/b_0} \geq 1$, mais $m_1 U_1 = \sqrt{B/b_0} (\sqrt{B/b_0} - 1) = 1 - \sqrt{B/b_0} = 1 - m_1$ — la durée de la même phase du cas $\sqrt{B/b_0} \leq 1$.“

Chap. XX, page 58. 5-ième ligne d'en haut. Au lieu de „La première de ces variables désigne le temps du mouvement dans le collecteur“ mettre: „La première de ces variables désigne le temps de

la rencontre de la parcelle dans le collecteur avec une autre venant des versants du bassin pour rejoindre celle-là“.

L'allinea entre „en posant“: et „La fonction U disparue“... est à remplacer par:

$$U_1 = (m' - 1) \text{ et } U_2 = \frac{1}{2}(B/b_0 - 1) - n.$$

C'est de la définition de m qu'il suit pour le cas $B/b_0 - 1 \leq 0$ (voir le croquis N° 1): $t + m_1 = m$, $t = m - m_1$, où t est le temps du mouvement de la parcelle dans le collecteur ou la durée de la deuxième phase. Mais ce temps t est relié à U_1 par: $t = m_1 U_1$ (voir les explications supplémentaires à la page 51). Alors: $U_1 = \frac{t}{m_1} = \frac{m - m_1}{m_1} =$

$$= \frac{m}{m_1} - 1. \text{ En posant } m = m' m_1 \text{ on a:}$$

$$U_1 = m' - 1.$$

En ce qui concerne le cas $B/b_0 - 1 \geq 0$ il y a la relation des temps n , t est μ_1 : $n + t = \mu_1$, $t = \mu_1 - n = U_2 = \frac{1}{2}(B/b_0 - 1) - n$. (v. le cr. N° 2.)

Chap. XX., page 60. La valeur de la variable m introduite dans les expressions de $\left(\frac{dy}{dt}\right)_{m>1}$, $(y)_{m>1}$ et $(Q)_{m>1}$

est reliée au temps du mouvement de la parcelle pendant la deuxième phase $t = U_2 = \frac{1}{2}(m - 1)$ (voir les explic. à la page 51):

$$(v. le cr. N° 3.) \quad U_2 = \frac{1}{2}(m - 1) = t = \mu; \quad m - 1 = 2t = 2\mu; \quad m = 2\mu + 1.$$

$$\text{Si } \mu = \mu_1 = \frac{1}{2}(B/b_0 - 1), \quad (m)_{\mu = \mu_1} = 2\mu_1 + 1 = 2 \cdot \frac{1}{2}(B/b_0 - 1) + 1 = B/b_0$$

$$\text{Si } \mu = 0, \quad (m)_{\mu = 0} = (2\mu + 1)_{\mu = 0} = 1.$$

Chap. XXII., page 85. 2-ième ligne d'en haut: il faut supprimer comme lassus linguae la phrase à partir de: „parce qu'à cause“... jusqu'à: „Alors“ dans la ligne 5.

Chap. XXIII., page 86. 2-ième ligne d'en bas. On a employé l'expression de Q sous la forme: $Q = Q_0 (m_1^4 m'^4)$. Cette expression correspond à la formule connue de $Q = Q_0 m^4$, si l'on pose $m = m_1 m'$.

Chap. XXIV., page 92, La deuxième partie de la page contenant des formules est à remplacer par:

$$V = c_1' t \sqrt{i} = 30,7 h \sqrt{i} = \frac{dy}{dt};$$

$$Q = h.s \frac{dy}{dt} \text{ d'où } \frac{dy}{dt} = \frac{Q}{h.s},$$

mais c'est de la première équation qu'il suit:

$$h = \frac{dy}{dt} \frac{1}{c_1' \sqrt{i}} \text{ et c'est pour cela que:}$$

$$\frac{dy}{dt} = \frac{Q c_1' \sqrt{i}}{\frac{dy}{dt} s}, \left(\frac{dy}{dt} \right)^2 = c_1' \sqrt{i} \frac{Q}{s};$$

$$\frac{dy}{dt} = \sqrt{\frac{c_1' \sqrt{i} Q}{s}} = \sqrt{c_1' \sqrt{i} Q^{1/2} \frac{1}{s}};$$

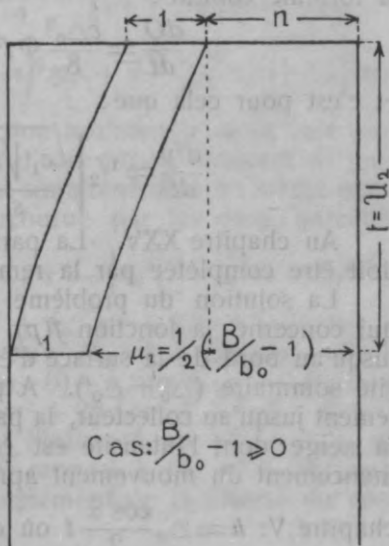
$$\frac{d^2 y}{dt^2} = \frac{1}{2} \sqrt{c_1' \sqrt{i} \cdot Q^{-1/2} \frac{dQ}{dt} \frac{1}{s}};$$

mais:

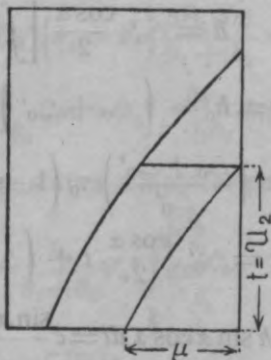
$$Q = h.s \frac{dy}{dt} = \frac{s \cdot dy}{dt} \cdot \frac{dy}{dt} \frac{1}{c_1' \sqrt{i}} = s \left(\frac{dy}{dt} \right)^2 \frac{1}{c_1' \sqrt{i}},$$

$$\text{parce que } h = \frac{dy}{dt} \frac{1}{c_1' \sqrt{i}}, Q^{-1/2} = \sqrt{\frac{c_1' \sqrt{i}}{s \left(\frac{dy}{dt} \right)^2}} =$$

$$= \frac{1}{\frac{dy}{dt}} \sqrt{\frac{c_1' \sqrt{i}}{s}}.$$

№ 2.

№ 3.

La relation entre Q et le mouvement latéral est représentée par la formule connue :

$$\frac{dQ}{dt} = \frac{c\Delta_0^2}{8} \Phi t^2 \frac{dy}{dt} \quad (\text{voir le chap. VI})$$

et c'est pour cela que :

$$\frac{d^2y}{dt^2} = \frac{1}{2} \sqrt{\frac{c_1' \sqrt{i}}{s}} \sqrt{\frac{c_1' \sqrt{i}}{s}} \cdot \frac{c\Delta_0^2}{8} \Phi t^2 =$$

Au chapitre XXV. La partie 1 (Combinaison des eaux d'ondée ...) doit être complétée par la remarque suivante.

La solution du problème ici donnée est approximative en ce qui concerne la fonction $f(p)$. En effet, à partir du bord du bassin jusqu'au bord de la surface d'écoulement $b_0' m^2$ sont formés par l'intensité sommaire $(\Delta_0 + \Delta_0')$. A partir du bord de la surface de l'écoulement jusqu'au collecteur, la parcelle d'eau s'accroît grâce à la fonte de la neige dont l'intensité est Δ_0' . L'épaisseur du courant h au commencement du mouvement après l'ondée est donnée par l'équation du

chapitre V: $h = \Delta_0 \frac{\cos \alpha}{2} t$ où doivent être remplacés Δ_0 par $(\Delta_0 + \Delta_0')$,

mais t par $t = \tau_0 (1 - \varepsilon) m$, c'est-à-dire $h_0 = (\Delta_0 + \Delta_0') \frac{\cos \alpha \tau_0}{2} (1 - \varepsilon) m$.

L'épaisseur du courant après l'ondée est :

$$\begin{aligned} h &= \Delta_0' \frac{\cos \alpha}{2} \left[\int dt + C \right] = \Delta_0' \frac{\cos \alpha}{2} (t + C'). \quad \text{Lorsque } t=0, \\ h &= h_0 = \left(\Delta_0 + \Delta_0' \right) \frac{\cos \alpha}{2} \tau_0 (1 - \varepsilon) m = \Delta_0' \frac{\cos \alpha}{2} C' \quad \text{d'où: } C' = \\ &= \left(\frac{\Delta_0 + \Delta_0'}{\Delta_0'} \right) \tau_0 (1 - \varepsilon) m, \quad \text{et } h = \Delta_0' \frac{\cos \alpha}{2} \left[t + \frac{\Delta_0 + \Delta_0'}{\Delta_0'} \tau_0 (1 - \varepsilon) m \right], \\ h &= \Delta_0' \frac{\cos \alpha}{2} t + \left(\Delta_0 + \Delta_0' \right) \frac{\cos \alpha}{2} \tau_0 (1 - \varepsilon) m; \quad dx = v \cos \alpha dt. = \\ &= c \sin \alpha \cos \alpha dt = c \frac{\sin \alpha \cos^2 \alpha}{2} \left[\Delta_0' t dt + \left(\Delta_0 + \Delta_0' \right) \tau_0 (1 - \varepsilon) m dt \right]; \quad \int_0^x dx = \\ &= x = c \frac{\sin 2 \alpha \cos \alpha}{4} \left[\frac{\Delta_0' \tau_0^2 (1 - \varepsilon)^2}{2} \int_0^\mu d\mu^2 + \left(\Delta_0 + \Delta_0' \right) \tau_0^2 (1 - \varepsilon)^2 m \int_0^\mu d\mu \right] = \end{aligned}$$

$$= \frac{c \sin 2\alpha \cos \alpha}{8} \Delta_0' \tau_0^2 (1-\varepsilon)^2 \mu^2 + c \frac{\sin 2\alpha \cos \alpha}{4} (\Delta_0 + \Delta_0') \tau_0^2 (1-\varepsilon)^2 m\mu;$$

$$2x = \frac{c\Delta_0'}{8} \Phi \tau_0^2 (1-\varepsilon)^2 \mu^2 + 2 \frac{c\Delta_0}{8} \Phi \tau_0^2 (1-\varepsilon)^2 m\mu + 2 \frac{c\Delta_0'}{8} \Phi \tau_0^2 (1-\varepsilon)^2 m\mu$$

$= b_0'' \mu^2 + 2b_0' m\mu + 2b_0'' m\mu =$ la projection horizontale de la voie parcourue après l'ondée par deux parcelles d'eau qui se meuvent le long des versants du bassin et qui parviennent simultanément au même point du collecteur. La voie horizontale parcourue par les deux parcelles

jusqu'au bout de l'ondée est: $b_0' m^2 = \frac{c\Phi}{8} (\Delta_0 + \Delta_0') \tau_0^2 (1-\varepsilon)^2 m^2 = b_0 m^2 +$

$+ b_0'' m^2$. et c'est pour cela que: $b_0 m^2 + b_0'' m^2 + b_0'' \mu^2 + 2b_0' m\mu + 2b_0'' m\mu = B$ (largeur du bassin) ou: $(b_0 m^2 + 2b_0' m\mu - B) + b_0'' (m^2 + 2m\mu + \mu^2) = 0 = (b_0 m^2 + 2b_0' m\mu - B) + b_0'' (m + \mu)^2 = 0$. Puisque $b_0 + b_0'' = b_0'$, on obtient également: $b_0' m^2 + 2b_0' m\mu + b_0'' \mu^2 - B = 0$. On voit que l'emploi d'une ondée dont l'intensité est $(\Delta_0 + \Delta_0')$, est admissible, si $b_0'' \mu^2$ est négligeable par rapport à $(b_0' m^2 + 2b_0' m\mu)$; c'est-à-dire, si l'on peut négliger l'accroissement de la vitesse du courant après l'ondée.

A la partie 2. „Crue des eaux fluviales“, ajouter au titre: „dans les limites de la zone de l'ondée“.

Chap. XXVI, page 98. Les trois dernières lignes de la page sont à remplacer par:

$$\times \left(3B_1 dm + 3b_2 m^2 dm \right) = \left(c_1 \sqrt{i} \right)^3 \sin 2\beta \frac{1}{32} D_0' (b_1 + b_2) \frac{3B_1 dm}{b_1 + b_2} + \left(c_1 \sqrt{i} \right)^3 \frac{\sin 2\beta D_0' (b_1 + b_2)}{32} \frac{3b_2 m^2 dm}{b_1 + b_2} = V_0^3 \frac{3B_1}{b_1 + b_2} dm + V_0^3 \frac{b_2}{b_1 + b_2} dm^3$$

Page 99. Les cinq premières lignes de la page sont à remplacer par:

$$\int_M^N d \left(\frac{dy}{dt} \right)^3 = \left(\frac{dy}{dt} \right)_N^3 - \left(\frac{dy}{dt} \right)_M^3 = \frac{3B_1}{b_1 + b_2} V_0^3 \int \frac{\sqrt{\frac{B_2}{b_2}}}{\sqrt{\frac{B_1}{b_1}}} dm + \frac{b_2}{b_1 + b_2} V_0^3 \int \frac{\sqrt{\frac{B_2}{b_2}}}{\sqrt{\frac{B_1}{b_1}}} dm^3 =$$

$$= \frac{3B_1}{b_1 + b_2} V_0^3 \left(\sqrt{\frac{B_2}{b_2}} - \sqrt{\frac{B_1}{b_1}} \right) + \frac{b_2}{b_1 + b_2} V_0^3 \left| \sqrt{\left(\frac{B_2}{b_2} \right)^3} - \sqrt{\left(\frac{B_1}{b_1} \right)^3} \right|$$

et la vitesse à un point quelconque N sera exprimée par:

$$\left(\frac{dy}{dt}\right)_N = V_0^3 \left[\sqrt{\left(\frac{B_1}{b_1}\right)^3 (1-n'^3)} + \frac{3B_1}{b_1+b_2} \left(\sqrt{\frac{B_2}{b_2}} - \sqrt{\frac{B_1}{b_1}} \right) + \right. \\ \left. + \frac{b_2}{b_1+b_2} \left[\sqrt{\left(\frac{B_2}{b_2}\right)^3} - \sqrt{\left(\frac{B_1}{b_1}\right)^3} \right] \right]$$

Chap. XXVI., page 105 après la 2-ième ligne d'en bas mettre: Cette valeur de n'_0 est calculée comme suit:

$$\left[\frac{1}{2} L_0 \frac{B}{b_0} (1-n'^3 + 3U) \right]_I = L_r = 3,8; \quad 1 - (n'_0)_I^3 + 3U_I = \left[\frac{L_r}{\frac{1}{2}(L_0 \frac{B}{b_0})_I} \right]^{3/4} = \\ = \left(\frac{3,8 \times 2}{2,24} \right)^{3/4} = (3,4)^{3/4}; \quad 1 - (n'_0)_I^3 + 2 = (3,4)^{3/4} = 2,50; \\ (n'_0)_I = \sqrt[3]{0,50} = 0,80.$$

Chap. XXVI, toute la page 109 est à remplacer par le texte:

$$(Q_3)_I = \triangle_0 b_1 L_r - \triangle_0 b_1 (L_0)_I (m_1)_I^2 \frac{1}{2} (1 - n'_{II}{}^3 + 3U_{II})_{n'_{II}=0,50}^{4/3} = \\ = \triangle_0 (L_0)_I \frac{b_2 b_1 L_r}{b_2 (L_0)_I} - \triangle_0 b_1 (L_0)_I \frac{b_2}{b_2} (m_1)_I^2 \frac{1}{2} (1 - n'_{II}{}^3 + 3U_{II})_{n'_{II}=0,50}^{4/3} = \\ = (Q_0)_I \frac{b_1}{b_2} \left[\frac{2L_r}{(L_0)_I} - (m_1)_I^2 \frac{1}{2} (1 - n'_{II}{}^3 + 3U_{II})_{n'_{II}=0,50}^{4/3} \right]$$

Après cela au moment $n'_{II} = 0,50$, ce qui correspond au $\max Q_{II}$:

$$Q_I = \left[(Q_1)_I + (Q_2)_I + (Q_3)_I \right]_{n'_{II}=0,50} = \\ = (Q_0)_I \frac{b_1}{b_2} \left[(m_1)_I^4 (1 - n'_{II}{}^3 + 3U_{II})_{n'_{II}=0,50}^{4/3} + \frac{2L_r}{(L_0)_I} + \frac{2 \cdot 1}{2} (m_1)_I^2 (1 - n'_{II}{}^3 + 3U_{II})_{n'_{II}=0,50}^{4/3} \right].$$

Le $\max Q$ commun:

$$\max Q \text{ com.} = (Q_0)_I (m_1)_I^4 \left[\frac{1,5 L_r}{(L_0)_I (m_1)_I^2} + \frac{1}{4} (1 - n'_{II}{}^3 + 3U_{II})_{n'_{II}=0,50}^{4/3} \right] +$$

$$\begin{aligned}
& + (Q_0)_{II} \frac{b_1}{b_2} \left[\frac{2L_r}{(L_0)_{II}} + (m_1)_{II}^2 \left((m_1)_{II}^2 - 2 \cdot \frac{1}{2} \left(1 - n'_{II}{}^3 + 3U_{II} \right)^{4/3} \right) \right]_{n_{II} = 0,50} = \\
& = 90 \cdot \frac{1}{4} \left[\frac{1,5 \times 3,8}{3 \times 1/2} + \frac{1}{4} (0,875 + 1,24)^{4/3} \right] + \frac{90 \times 0,75}{2} \left[\frac{3,8 \times 2}{2} - \frac{1}{4} (0,875 + 1,24)^{4/3} \right] = \\
& = 90 \cdot \frac{1}{4} \left(3,8 + \frac{2,11 \times 1,28}{4} \right) + 33,80 \left(2,53 - \frac{2,11 \times 1,28}{4} \right) = \\
& = 90 \cdot \frac{1}{4} (3,8 + 0,675) + 33,80 (2,53 - 0,67) = \\
& = 90 \cdot \frac{1}{4} \cdot 4,475 + 33,80 \times 2,62 = 100 \frac{m^3}{\text{sec.}} + 63 \frac{m^3}{\text{sec.}} = 163 \frac{m^3}{\text{sec.}}
\end{aligned}$$

Le coefficient de retard

$$\varphi = \frac{163}{30 \cdot (B_1 + B_2) L_r} = \frac{163}{30 \times 2,70 \times 3,8} = 0,54.$$

(En ce qui concerne la valeur 30 consulter la page 80.)

Chap. XXVII., page 122 2-ième ligne d'en haut: après les mots „devront parcourir...“ placer „après l'ondée“.

Liste des fautes d'impression ayant rapport au même article.

Page	Ligne		Imprimé:	Faut lire:
12	8-ième d'en bas:		$R^2 = \frac{\omega \cos 2\beta}{8}$	$R^2 = \frac{\omega \sin 2\beta}{8}$
15	10	haut:	x	α
15	8	bas:	$m_2 m'$	$m^2 m_2'$
15	4	"	$m_2 m_2' = \sin 2\beta$	$m_2 m_2' \sin 2\beta$
16	16	haut:	$\Phi \sin 2\beta (V_i)^3$	$\Phi \sin 2\beta (V_i)^3 = a + by$
19	7	bas:	φ	Φ
19	11	"	$\Delta_0 \tau_0 (1-\varepsilon)$	$\Delta_0 \tau_0^3 (1-\varepsilon^3)$
21	10	haut:	$\left\{ \frac{V_0 \tau_0 (1-\varepsilon)^2 m}{2} \right\}_{m=1}$	$\left\{ \frac{V_0 \tau_0 (1-\varepsilon) m}{2} \right\}_{m=1}$
22	1	bas:	$3V_0 m^2 dm = V_0 dm^3$	$3V_0^3 m^2 dm = V_0^3 dm^3$
23	5	haut:	$\frac{c \Delta_0 \Phi}{8} ..$	$\frac{C \Delta_0^2 \Phi}{8} ..$
25	9	bas:	$3,522 \tau_0^{2/3} = 0,311 \tau_0$	$3,522 \tau_0^{2/3} - 0,311 \tau_0$
37	6	"	μ	μ_1
41	"	"	$\frac{3}{2} \mu'^3$	$\frac{2}{3} \mu'^3$
43	7	haut:	$\frac{2}{3} L_0 \left\{ (a + 2,25 \mu')^{4/3} = a^{4/3} \right\}$	$\frac{2}{3} L_0 \left\{ (a + 2,25 \mu')^{4/3} - a^{4/3} \right\}$
43	12	"	$2L_0 ..$	$\frac{4}{3} 2L_0 ..$
45	6 et 7	bas:	$3f(o)$	$3f(0,50)$
46	2	"	$\frac{3B}{b_0} V_0^3 m^2 d\mu = 3V_0^3 \frac{B df(p)}{b_0 dp} \sqrt{\frac{B}{b_0}} dp$	$3V_0^3 m^2 d\mu = 3V_0^3 \frac{B df_1(p)}{b_0 dp} \sqrt{\frac{B}{b_0}} dp$
48	3	"	$\Delta_0 b_0 2L_0 \sqrt{\frac{B}{b_0}} \dots$	$\Delta_0 b_0 2L_0 \sqrt{\left(\frac{B}{b_0}\right)^3} \dots$
51	5	haut:	$m_1 = \sqrt{\frac{b_0}{B}}$	$m_1 = \sqrt{\frac{B}{b_0}}$
55	2	bas:	$-(n)$	$-(n^3)$
62	10	"	$\frac{1}{3} V_0 \left[1 + 3f(\mu) \right]^{-2/3} \frac{df(\mu)}{d(\mu)}$	$\frac{1}{3} V_0 \left[1 + 3f(\mu) \right]^{-2/3} \frac{df(\mu)}{d\mu g \tau_0 (1-\varepsilon)}$
66	15	"	$(U-1)$	$(3U-1)$
66	1	"	$-\frac{2}{3} (1-n^3 + 3U)^{4/3}$	$-\frac{2}{3} (1-n^3 + 3U)^{4/3}$

69	1-re	d'en bas:	$\frac{L_r}{L_0 B} \geq \frac{2}{3} (2+3U)^{4/3}$	$\frac{L_r}{L_0 B} \leq \frac{2}{3} (2+3U)^{4/3} - \frac{1}{6} (0,90+3U)^{4/3}$
71	2 et 5-ième	„	$-\frac{1}{2} (1-n^3)^{4/3}$	$-\frac{1}{2} (1-n^3)^{4/3}$
85	10	„	$qr = b' \Delta_0 r = c \sqrt{\alpha} \frac{\Delta_0 \tau_0^2 (1-\varepsilon)^2}{4} m^2 dy$	$q'r = b' \Delta_0 r = \frac{c \sqrt{\alpha} \Delta_0^2 \tau_0^2 (1-\varepsilon)^2}{4} m^2 dy$
87	14	„	haut: 280	2,80
89	3	„	bas: 1,65.	1,65;
96	7	„	haut: $b_0 m^2$	$b_0' m^2$.
100	7	„	$2m_2 \mu$	$2m \mu$
100	11	„	$3V_0^2 \frac{b_2}{b_1+b_2} \left[\frac{B_2}{b_2} - 2\mu \sqrt{\mu^2 + \frac{B_2}{b_2} + 2\mu^2} \right]$	$\frac{3V_0^3 b^2}{b_1+b_2} \left[\frac{B_2}{b_2} - 2\mu \sqrt{\mu^2 + \frac{B_2}{b_2} + 2\mu^2} \right] d\mu$
107	4	„	$p > 0,50$	$p < 0,50$
108	12	„	$(Q_1)_{n'} = 0,35$	$(Q_1)_{n'} = 0,50$
108	16	„	$(Q_0)_{II} \frac{b_1^3}{b_2} \sqrt{m^3 - n^3} dm;$	$4 (Q_0)_{II} \frac{b_1^3}{b_2} \sqrt{m^3 - n^3} dm;$
108	20	„	$(Q_1)_I + (Q_2)_{II} =$	$(Q_1)_I + (Q_2)_I =$
111	2	„	$L_r m_1.$	$L_r' m_1$
113	13	„	$l_0 (1-\mu)$	$l_0 (1-\mu)^2$
117	1	„	bas: $\frac{vw}{w-v} \cdot v$	$\frac{vw}{w-v}; v$
117	2	„	$dm \frac{vw}{w-v}$	$dm \frac{vw}{w-v} \tau_0 (1-\varepsilon)$
118	7	„	haut: $\frac{dQ}{dt} = \Delta_0 b_0 \dots$	$\frac{dQ}{dt} = \Delta_0 b_0 m^2 \dots$
122	2	„	bas: $+\frac{V_0^5}{5}$	$+\frac{V_0'^5}{5}$

LU bibliotēka

220027883

134879